

ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Επιμέλεια: Ζ. Παληός
Συγγραφείς: Κ. Δημουλάς, Αν. Κοντονή
Γ. Κρητικίδης, Αθ. Μπελεργή-Ρομπόλη
Β. Παπαδόγαμβρος, Δ. Παπαδοπούλου
Ζ. Παληός, Αλ. Τραγάκη

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Επιμέλεια: Ζ. Παλιός
Συγγραφείς: Δημουλάς Κ., Κοντονή Αν.
Κρητικίδης Γ., Μπελεργρή-Ρομπόλη Αθ.
Παπαδόγαμβρος Β., Παπαδοπούλου Δ.
Παλιός Ζ., Τραγάκη Αλ.

ΑΘΗΝΑ 2003

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Z. Παλιός

Συγγραφείς

Δημουλάς Κ., Κοντονή Αν.
Κρητικίδης Γ., Μπελεγρή-Ρομπόλη Αθ.
Παπαδόγαμβρος Β., Παπαδοπούλου Δ.
Παλιός Ζ., Τραγάκη Αλ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

Εισαγωγή

Μέρος Πρώτο: Η ανεργία ως κοινωνικό πρόβλημα

1.1. Εισαγωγικά

1.2. Η ανεργία ως φαινόμενο κοινωνικής απορύθμισης

1.3. Ανεργία και αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων

1.4. Η ανεργία και αδυναμία άσκησης κοινωνικών δικαιωμάτων

1.5. Ανεργία και διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού

Μέρος Δεύτερο: Ο θεσμός της Επαγγελματικής Κατάρτισης στην Ελλάδα: Προγράμματα και Πολιτικές

2.1. Εισαγωγικά

2.2. Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση στην Ελλάδα

2.2.1 Ταξινόμηση των δραστηριοτήτων ΣΕ

2.2.2 Η Ευρωπαϊκή Ένωση

2.2.3 Τα συστήματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης στο Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξη

2.2.4 Ο σχεδιασμός οι στόχοι και τα προγράμματα των πολιτικών Κατάρτισης-Απασχόλησης

2.2.5 Από τον σχεδιασμό στην υλοποίηση-Κρίσιμα ζητήματα εφαρμογής

2.3 Τα χαρακτηριστικά της ανεργίας των νέων στην Ελλάδα και η σχέση τους με την επαγγελματική κατάρτιση.....

2.4 Ανεργία-απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα.....

2.5 Ανεργία και εκπαίδευση κατάρτιση: η πολιτική ρύθμιση της

- κοινωνικής παθολογίας;.....
- 2.6 Η Ανδραγωγική.....

Μέρος Τρίτο: Η αγορά εργασίας και τα επαγγέλματα

- 3.1. Εισαγωγικά
- 3.2. Το προφίλ της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα.
- 3.3. Πηγές-Δεδομένα
- 3.4. Απασχόληση και Ανεργία
- 3.4.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά της Ομάδας Στόχου
- 3.4.2 Απασχόληση και Ανεργία 1993-97.....
- 3.4.3 Ανάλυση της Απασχόλησης κατά Κλάδο και Επαγγέλματα,
1993-1997.....
- 3.4.4 Σύνδεση Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας
με Επαγγέλματα
- 3.4.5 Το Επίπεδο Εκπαίδευση: Ανάλυση κατά Περιφέρεια Κλάδο
και Επάγγελμα
- 3.4.6 Απασχόληση και Ανεργία 1993-97.....
- 3.4.7 Τα χαρακτηριστικά της Απασχόλησης των Νέων Επενδύσεων.....
- 3.5 Τα Προγράμματα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
και Κατάρτισης.....
- 3.6 Συμπεράσματα.....

Μέρος Τέταρτο: Φορείς-επιχειρήσεις και επαγγελματική κατάρτιση

- 4.1. Εισαγωγικά
- 4.2. Ρόλοι των κοινωνικών συνομιλητών και διαπιστώσεις
- 4.2.1 Φορείς ή διαμορφωτές.....
- 4.2.2 Επιχειρήσεις ή Αποδέκτες
- 4.2.3 Το μέλλον δεν είναι πάντα άορατον
- 4.2.4 Διαπιστώσεις και μελλοντικές εξελίξεις

Μέρος Πέμπτο: Αντί επιλόγου

5.1 Τελικές Παρατηρήσεις

Πηγές - Βιβλιογραφία

Παράρτημα: Διαγράμματα και Πίνακες

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

*Χρήστος Πολυζωγόπουλος
Πρόεδρος ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η θέση και η σημασία της εργασίας στη σύγχρονη κοινωνία είναι προφανής. Αποτελεί θεμελιώδη κοινωνικοποιητικό παράγοντα και επηρεάζει σημαντικά τη συγκρότηση της δομής του υποκειμένου. Η μισθωτή εργασία μετά τη βιομηχανική επανάσταση εξαπλώνεται με διάφορες μορφές και ρυθμούς στην Ευρώπη, στο λεγόμενο Νέο Κόσμο και στην Ασία¹, θέτοντας τα θεμέλια της διεθνοποίησης πολύ πριν η τελευταία απασχολήσει τους διανοούμενους, τουλάχιστον στο βαθμό που γίνεται σήμερα. Η εργασία γίνεται μέρος της ταυτότητας του υποκειμένου, αν όχι ο κύριος προσδιορισμός του και τα εργασιακά δικαιώματα καταλαμβάνουν την προμετωπίδα των λαϊκών κινημάτων και διεκδικήσεων.

Η ανεργία των νέων αποτελεί σήμερα ένα από τα κρισιμότερα προβλήματα του οικονομικά αναπτυσσόμενου κόσμου. Έχοντας υπόψη ότι η χώρα μας παρουσιάζει (Ιανουάριος 2002) υψηλά ποσοστά ανεργίας των νέων μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δεύτερη κατά σειρά με 11,1% ανεργία στους νέους ηλικίας 25 χρονών, των οποίων το 30% βρίσκεται εκτός εργασίας), κρίναμε αναγκαία την παρουσίαση μιας σειράς δεδομένων και παρατηρήσεων, ως αφετηρία προβληματισμού και αναζήτησης λύσεων, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Ινστιτούτου Εργασίας (INE), επιστημονικού και ερευνητικού φορέα της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ).

Η εργασία που ακολουθεί βασίζεται στο ερευνητικό πρόγραμμα που εκπονήθηκε από το Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και το Ινστιτούτο Εργασίας², με χρηματοδότηση του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας το διάστημα 1998-2000. Το κεντρικό ερώτημα της έρευνας ήταν το εργασιακό μέλλον των νέων (ηλικίας 18-28 χρόνων) αποφοίτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που δεν κατέλαβαν θέσεις στα ΑΕΙ/ΤΕΙ της χώρας, στο πλαίσιο της παρεχόμενης επιμόρφωσης /κατάρτισης.

1. *Offe, C. (1993): Κοινωνία της Εργασίας. Αθήνα: Νήσος.*

2. *Επιστημονικός υπεύθυνος της έρευνας ήταν ο καθηγητής του Τμήματος Κοινωνιολογίας, της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης - τότε πρόεδρος του τμήματος - Σκεύος Παπαϊωάννου.*

Το πρόβλημα προσεγγίστηκε από διαφορετικές κατευθύνσεις και διερευνήθηκαν οι απαιτήσεις των νέων της ομάδας - στόχου σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις των εν δυνάμει εργοδοτών, τις απόψεις και προτάσεις των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (εφεξής ΚΕΚ) και βεβαίως, τις θέσεις των κυριότερων κρατικών και κοινοτικών φορέων που ασχολούνται με την εργασία και την κατάρτιση.

Η έρευνα είχε σπονδυλωτό χαρακτήρα και δομήθηκε σε διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης με διαφορετικούς άξονες ενώ εκπονήθηκε από ειδικά εκπαιδευμένες ομάδες ερευνητών οι οποίοι παρήγαγαν αυτόνομες ενότητες. Οι απόψεις των ενδιαφερομένων μερών συγκεντρώθηκαν μέσω ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων, διασταυρώνοντας ποσοτικά και ποιοτικά ερευνητικά εργαλεία, με στόχο την καλύτερη και πληρέστερη καταγραφή του πολύπλοκου ζητήματος της απασχόλησης των νέων ανθρώπων.

Η εργασία δεν παρουσιάζει, βέβαια, την προαναφερθείσα έρευνα αλλά το τμήμα της που εστιάζεται σε θεσμικές και εργοδοτικές όψεις της απασχόλησης, τόσο θεωρητικά όσο και εμπειρικά. Δεν αναφέρεται στις απόψεις των ίδιων των ανέργων όπως αποτυπώθηκαν σε ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις από τους τελευταίους. Ωστόσο σκιαγραφεί τη στάση του κράτους και των εργοδοτών, αναλύοντας την ελληνική και εν μέρει την ευρωπαϊκή οικονομική πραγματικότητα με έμφαση στις δυνατότητες απασχόλησης.

Και παρά το ότι η απασχόληση είναι ένα εξαιρετικά πολύπλοκο σύστημα που εμπλέκει θεσμούς, εργοδότες και εργαζόμενους σε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες του οικονομικά αναπτυγμένου κόσμου, θα ήταν ίσως περιττό να προσπαθήσουμε να αποδείξουμε, ότι σπανίως στις προαναφερθείσες χώρες επικρατεί - όταν και αν λαμβάνεται σοβαρά υπόψη - η θέση των εργαζομένων, σε ότι αφορά το σχεδιασμό και την οργάνωση του συστήματος της απασχόλησης. Και αυτό μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι σε πολλές χώρες οι εργαζόμενοι δεν έχουν τις επιστημονικές δυνατότητες και τα μέσα για μελέτες και διαπραγματεύσεις, αλλά κυρίως στην οργάνωση και τη λειτουργία του πολιτικού και οικονομικού συστήματος η οποία δεν εξασφαλίζει ούτε εγγυάται του όρους μιας ισότιμης και ισοσθενούς αντιμετώπισης των οικονομικών και των επαγγελματικών δεδομένων. Με την έννοια αυτή η οργάνωση του επαγγελματικού πεδίου είναι μονοσήμαντή, με τον αποφασι-

στικό πόλο στην κορυφή: τους κρατικούς και εργοδοτικούς φορείς, ως κυριότερους παράγοντες λήψης αποφάσεων των εργασιακών πραγμάτων. Η ανάλυση του ρόλου των τελευταίων στο παρόν, στηρίζεται σ' αυτές ακριβώς τις διαπιστώσεις αναφορικά με τη θέση τους και τη σημασία τους.

Το περιεχόμενο του παρόντος τόμου διακρίνεται σε τέσσερα μέρη:

Το πρώτο μέρος (I) εστιάζεται στο πρόβλημα της ανεργίας και μάλιστα στην επισκόπηση του επιστημονικού πεδίου για μια σειρά θεωρητικών αποσαφηνίσεων. Υπογραμμίζει τις επιπτώσεις της ανεργίας στον κοινωνικό ιστό. Τέλος, εξετάζει τις δραστηριότητες της επιμόρφωσης - κατάρτισης ως επενδύσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο.

Η συζήτηση για τις επαγγελματικές προοπτικές των νέων αποκτά ιδιαίτερο νόημα στο δεύτερο μέρος (II) στο πλαίσιο της παρουσίασης της επαγγελματικής δομής και των διαφαινόμενων τάσεων στην αγορά εργασίας της χώρας μας, με έμφαση στην τοπογραφία των επαγγελμάτων σε σχέση με τη συγκέντρωση και την απομάκρυνση του εργατικού δυναμικού προς και από συγκεκριμένα επαγγέλματα / ομάδες επαγγελμάτων.

Στο τρίτο μέρος (III) γίνεται η παρουσίαση των διαπιστώσεων που προκύπτουν από την επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού με κύριο άξονα την κωδικοποίηση των θέσεων και των αναγκών από τους εκπρόσωπους των κρατικών μηχανισμών καταγραφής και κατασκευής των πολιτικών συνεχιζόμενης κατάρτισης, όπως επίσης και τους εκπρόσωπους των εκπαιδευτικών κέντρων φορέων, οι οποίοι αντιμετωπίζονται και ως διαμεσολαβητές μεταξύ του κράτους και των εργαζομένων.

Η συζήτηση των συμπερασμάτων της παρουσίασης αυτού του τμήματος της έρευνας επιχειρείται στο τέταρτο (IV) και τελευταίο μέρος του έργου.

*Καθηγητής Σάββας Ρομπόλης
Επιστ. Δ/ντής του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ*

Μέρος Πρώτο: Η ανεργία ως Κοινωνικό Πρόβλημα

1.1. Εισαγωγικά

Η ανεργία και ιδιαίτερα η ανεργία των νέων μπορεί να εκληφθεί ως απόρροια της όξυνσης των προβλημάτων απασχόλησης (ευέλικτη και περιστασιακή απασχόληση, παρατεταμένη ανεργία, ανασφαλής εργασία) που παρατηρούνται ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η ανάλυση των χαρακτηριστικών της ανεργίας στις διάφορες χώρες δείχνει ότι αυτή δεν πλήττει ομοιόμορφα τις διάφορες κατηγορίες μισθωτών αλλά σχετίζεται με το φύλο, την ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης³. Πίσω από την προφανή εμμονή στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επιμέρους κατηγοριών ανέργων, υποκρύπτεται η παραδοχή πως η ανεργία δεν οφείλεται στην αδυναμία απορρόφησης της προσφοράς εργασίας από τις επιχειρήσεις, αλλά στη μη σύζευξη μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης συγκεκριμένων επαγγελματικών ικανοτήτων και χαρακτηριστικών. Ως εκ τούτου, είναι δυνατό να αντιμετωπιστεί με την εφαρμογή των κατάλληλα εξειδικευμένων πολιτικών απασχόλησης. Μία απ' αυτές τις πολιτικές, η οποία προωθείται ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια είναι η πολιτική της επαγγελματικής κατάρτισης. Αυτή η έμφαση που αποδίδεται στην κατάρτιση ως ενεργητική πολιτική απασχόλησης, στηρίζεται στην υπόθεση ότι η ανεργία και ιδιαίτερα η ανεργία των νέων οφείλεται στην μη σύζευξη των επαγγελματικών προσόντων που αποκτούν οι νέοι με την ολοκλήρωση των σπουδών τους, σε σχέση με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Ασυμβατότητα που έρχονται να αντιμετωπίσουν διορθωτικά τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και ιδιαίτερα της

3. O.E.C.D., *Labour Market Policies, Enhancing the Effectiveness of Active Labour Market Policies: A Streamlined Public Employment Service, Paris, O.E.C.D. Oct. 1997 (Working Paper)*. Eurostat, *Key data on Vocational Training in the European Union, Luxembourg European Commission, 1997*.

συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης⁴. Κάτι τέτοιο βέβαια, δεν επιβεβαιώνεται από τα διαθέσιμα εμπειρικά δεδομένα, καθώς, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, στις συνθήκες παρατεταμένης υψηλής ανεργίας των ημερών μας, δεν προκύπτει κάποια σαφής ένδειξη άμεσης σχέσης του εκπαιδευτικού επιπέδου με τα συνολικά επίπεδα απασχόλησης⁵.

Τα υψηλά επίπεδα ανεργίας και ιδιαίτερα της μακροχρόνιας ανεργίας, επιδρούν πολυδιάστατα στην επαγγελματική ένταξη και εξέλιξη του ατόμου. Όσον αφορά στους νέο-εισερχόμενους στην αγορά εργασίας, στις περισσότερες χώρες, παρατηρείται μία διεύρυνση του χρονικού διαστήματος που μεσολαβεί μεταξύ του εκπαιδευτικού συστήματος και της απασχόλησης. Ως συνέπεια, δημιουργούνται ασυνέχειες και αβεβαιότητες στις προσδοκίες του ατόμου σχετικά με την επαγγελματική του πορεία μετά την ολοκλήρωση των σπουδών και ως ένα βαθμό, υποβαθμίζεται ως αξία η συνεισφορά της εκπαίδευσης στην επαγγελματική του ένταξη⁶. Ταυτόχρονα, η αγορά εργασίας εμφανίζεται αρκετά ασταθής και για όσους είναι ήδη εργαζόμενοι. Εξαιτίας της εισαγωγής των τεχνολογικών και οργανωτικών καινοτομιών στην παραγωγή, αυξάνεται η ανεργία παραδοσιακών ειδικοτήσεων και επαγγελμάτων και την ίδια στιγμή δημιουργούνται νέες ανάγκες στους τομείς των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις (προώθηση προϊόντων - πωλήσεις - δίκτυα - χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες - υπηρεσίες πληροφόρησης). Έτσι, εμφανίζονται ασυνέχειες στην ομαλή επαγγελματική και κοινωνική πορεία του ατόμου, οι οποίες τείνουν να απαξιώνουν τις παγιωμένες προσδοκίες για την αξιοποίηση του μορφωτικού τους κεφαλαίου.

Αυτές οι ασυνέχειες, είναι κατά τεκμήριο εντονότερες στους νέους, οι οποίοι εισέρχονται για πρώτη φορά στο σύστημα απασχόλησης, έπειτα από μακροχρόνια παραμονή στο σχολικό θεσμό. Ο ίδιος ο σχολικός θεσμός, έχοντας αναλάβει την προετοιμασία των παιδιών για τη ζωή του ενήλικα, δεν σημαίνει πως απαραίτη-

4. Harm van Lieshout, "Enhancing the Operation of Markets for Vocational Education and Training." In, *Vocational and Adult Education in Europe*, edited by Fons van Wieringen and Graham Attwel; Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1999.

5. Selling Burkart, *European Trends in the development of occupations and qualifications*, Vol. I- Thessaloniki, Cedefop 92/002/2000).

6. Walter R. Heinz, *Vocational Socialization and competence development in the historical dimension*, στο συλλογικό *Cedefop, European trends in the development of occupations and qualifications*, Voll. II, Θεσσαλονίκη, 1999, σ. 15-28.

τα παρέχει τα αναγκαία εφόδια για την ανάληψη ευθυνών, ούτε τις δεξιότητες που απαιτεί το σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον⁷. Γεγονός είναι ότι η μετάβαση του ατόμου από την εκπαίδευση στην απασχόληση δεν είναι κατ' ανάγκη συνεχούς ροής, άμεση και αδιαμεσολάβητη. Πολλές φορές και μάλιστα σε εντονότερο βαθμό κατά τα τελευταία χρόνια, εμφιλοχωρούν ενδιάμεσες μεταβατικές περιόδους οι οποίες εξαιτίας των πολιτικών περιορισμού της πλήρους απασχόλησης, τείνουν να επεκταθούν χρονικά αλλά και ως προς τις αποχρώσεις τους.

Αυτές οι ενδιάμεσες καταστάσεις απασχόλησης, εκλαμβάνονται ως συνθήκες έντασης της ανασφάλειας των νέων, καθώς εμφανίζονται αβέβαιες ως προς τη διάρκειά τους αλλά και ως προς τα εισοδήματα που επιφέρουν και τις επαγγελματικές προοπτικές που διαμορφώνονται-από-και-ως αποτέλεσμα της άσκησής τους (Μερική ή περιστασιακή απασχόληση, συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης ή απόκτησης εργασιακής εμπειρίας, απόλαυση κοινωνικών παροχών).

Πολύ περισσότερο που στις προηγμένες οικονομικά κοινωνίες της μισθωτής απασχόλησης, η μετάβαση του νέου στην ενεργό επαγγελματική ζωή και το σύστημα της απασχόλησης συνδέεται με τη δυνατότητα απασχόλησης και πρόσκτησης εισοδημάτων τα οποία εμφανίζουν ένα ελάχιστο επίπεδο σταθερότητας, έτσι ώστε να επιτρέπεται ο προγραμματισμός της κοινωνικής του ύπαρξης.

Ειδικότερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν την παρουσία υψηλής ανεργίας στους νέους και μάλιστα μακροχρόνιας, με συνέπεια, μετά την έξοδό του από το εκπαιδευτικό σύστημα, ο νέος να μην εισέρχεται στην απασχόληση αλλά κατά κανόνα να εκπίπτει στην κατάσταση της ανεργίας, όπου βιώνεται έντονα η επαγγελματική και -ως εκ τούτου- η κοινωνική ανασφάλεια.

Σ' αυτή τη βάση η εκτεταμένη παρουσία των πολιτικών κοινωνικής προστασίας από τις επιπτώσεις της ανεργίας διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στο αίσθημα ασφάλειας των ανέργων και ειδικότερα στη χάραξη των ατομικών επιλογών απασχόλησης καθώς συνδέεται ακριβώς με το εύρος και τα περιθώρια αυτών των επιλογών από την πλευρά του υποκειμένου.

7. T. Husen, *Η αμφισβήτηση του σχολείου*, Αθήνα, Προτάσεις, β' εκδ., σ.177- 204

Οι προσδοκίες και οι ατομικές στρατηγικές μετάβασης του νέου από το εκπαιδευτικό σύστημα στο σύστημα της απασχόλησης, διαμορφώνονται και αποτυπώνονται σε συγκεκριμένες πρακτικές, στο πλαίσιο δομικών περιορισμών/δυνατοτήτων.

1.2. Η ανεργία ως φαινόμενο κοινωνικής απορύθμισης

Η ανεργία ως φαινόμενο σύνθετο και πολυδιάστατο έχει πτυχές που συνδέονται άμεσα με την συνολική ρύθμιση του κοινωνικού μας συστήματος και με τους μηχανισμούς κοινωνικής ενσωμάτωσης που διαθέτει. Εάν η πολιτική διάσταση της ανεργίας συνδέεται με εκείνους τους μηχανισμούς που απορυθμίζουν αυτή καθ'αυτή την αγορά εργασίας και την ορθολογική λειτουργία της, η κοινωνική της διάσταση αναφέρεται στις επιπτώσεις που συντελούνται από την απορύθμιση της αγοράς εργασίας. Και σε ό,τι αφορά το τελευταίο, υποστηρίζουμε ότι η ανεργία αποτελεί την κυρίαρχη μορφή απορύθμισης. Η ανεργία μάλιστα μακράς διάρκειας αποτελεί νέο κοινωνικό φαινόμενο που υποδηλώνει την κρίση στην οποία βρίσκονται οι κλασικοί θεσμοί της εργασίας και της ανεργίας σήμερα⁸.

Οι θεσμοί της εργασίας και της ανεργίας δεν είναι φαινόμενα καθαρά οικονομικά ή αποκλειστικά και μόνο πολιτικά: είναι πριν από όλα κοινωνικές κατασκευές. Έτσι, πρέπει να τονιστεί, ότι δεν είναι κοινωνιολογικά ορθό να γίνεται πλέον λόγος, όπως άλλοτε, για κρίση της ανεργίας, αλλά για κρίση των κοινωνικών αναπαραστάσεων της εργασίας και της ανεργίας. Τόσο η εργασία όσο και η ανεργία δεν αντανakλούν στη σύγχρονη εποχή τις ίδιες αναπαραστάσεις με αυτές της βιομηχανικής περιόδου. Ταυτόχρονα οι θεσμοί αυτοί δεν αντανakλούν νέες σαφώς ορισμένες και ευδιάκριτες αναπαραστάσεις, που αντιστοιχούν στην εποχή της πληροφορικής και στους νόμους των πολιτικών παγκοσμιοποίησης, αλλά δημιουργούν μόνο ασαφείς εικόνες που αλλάζουν με ταχύτατο ρυθμό, και γι' αυτό

8. Βλ. Παπαδοπούλου Δ, *Ο θεσμός της εργασίας στην σύγχρονη κοινωνία: Η κοινωνιολογική διάσταση του θεσμού*, Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Τόμος 22ος Φιλοσοφία και Κοινωνικές Επιστήμες, 1977, σσ.184-186.

είναι πολύ δύσκολο να καταγραφούν, να οριστούν και να γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας. Εάν αυτές οι εικόνες είναι ρευστές και θολές είναι σαφέστατο ότι και οι κοινωνικές συνέπειες που παράγουν είναι ακόμη πιο δυσδιάκριτες. Ωστόσο, κύρια συνέπεια αυτού του φαινομένου, είναι η απουσία κατασκευής κοινωνικών και επαγγελματικών ταυτοτήτων σε πολίτες που άλλοτε έπαιρναν μέρος σε αυτή τη διαδικασία κοινωνικής ρύθμισης και αναπαραγωγής⁹.

Εάν εντοπίσουμε το πρόβλημά μας στην κατασκευή θολών κοινωνικών αναπαραστάσεων της ανεργίας, η απορύθμιση επεκτείνεται και διαχέεται σε μία σειρά από φαινόμενα διαφορετικής αναλυτικής τάξης που μάλιστα καλύπτουν ευρύτατο φάσμα του κοινωνικού συστήματος. Προχωρώντας σε μία πρώτη ταξινόμηση αυτών των φαινομένων διακρίνουμε μία τυπολογία που αναγνωρίζει τρεις βασικούς ιδεότυπους: ο πρώτος αναφέρεται στον παραδοσιακά υπερτονισμένο χώρο των κοινωνικών επιστημών, τις κοινωνικές ανισότητες και τους μηχανισμούς αναπαραγωγής τους, ο δεύτερος αναφέρεται στο χώρο της ευρύτερης νομικής παρέκκλισης και πιο συγκεκριμένα στην αδυναμία άσκησης των κοινωνικών δικαιωμάτων από κάποιες ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες, ενώ ο τρίτος αναφέρεται στο νεοσύστατο χώρο των κοινωνικών επιστημών ως προς την πραγματοποίηση των ερευνών πεδίου, στην καταγραφή και ανάλυση του ρόλου του κοινωνικού δεσμού στη βιοματική κατασκευή της ανεργίας.

1.3. Ανεργία και αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων

Στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, η διατήρηση και η ανανέωση των μορφών της απόλυτης φτώχειας και του αποκλεισμού προκαλούν σκάνδαλο, αφού έρχονται σε αντίθεση με την αρχή της οικονομικής ανάπτυξης των εθνικών κρατών και την αρχή της ισότητας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη. Σήμερα γνωρίζουμε ότι οι μηχανισμοί ανάδειξης της ατομικότητας και της

9. *Οπ. αν. σ. 186.*

διαφορετικότητας ερμηνεύονται στη σύγχρονη πραγματικότητα ως μορφές ανισότητας και μόνιμων κοινωνικών διακρίσεων¹⁰.

Η ανεργία παράγει και παράγεται από την κοινωνική ανισότητα. Είναι ο πρώτος και ο πλέον άμεσος θεματικά χώρος που συνδέεται με το φαινόμενο της φτώχειας. Η ανεργία πλήττει περισσότερο συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες και επαγγέλματα, τόσο κοινωνικά όσο και γεωγραφικά, και ταυτοχρόνως, οι ομάδες που πλήττονται από την ανεργία γίνονται ευκολότερα αντικείμενο εκμετάλλευσης και άσκησης άνισων κοινωνικών πρακτικών σε σχέση με τις ομάδες που προστατεύονται από το εργασιακό, υγειονομικό και ασφαλιστικό σύστημα. Επίσης, φαίνεται ότι η κατάσταση και το βίωμα της ανεργίας έχει άμεσα συνέπειες στις κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις του άνεργου, αλλά και στην κοινωνική του συμμετοχή συνολικά.

Τα τελευταία χρόνια, όλες οι μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί αναδεικνύουν την όξυνση και τη διεύρυνση των κοινωνικών και των εισοδηματικών ανισοτήτων. Πρόσφατη μελέτη πάνω στις εργασιακές σχέσεις και την επίδραση της ευρωπαϊκής ενοποίησης αναφέρει ότι το 18% των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαβιώνουν κάτω από το όριο της φτώχειας λαμβάνοντας μικρότερο από το 60% του μέσου εισοδήματος και ότι η ανάπτυξη του φαινομένου των νεόπτωχων μισθωτών, η ανάπτυξη των ανισοτήτων και των πολλαπλών ταχυτήτων ανάμεσα στους μισθωτούς και η συρρίκνωση του ρόλου των συνδικάτων, αποτελούν τα βασικότερα στοιχεία που συνθέτουν το κοινωνικό και εργασιακό παρόν της Ευρώπης λίγο χρόνο πριν από την επίσημη λειτουργία της ΟΝΕ¹¹.

Η αναφορά λοιπόν στο φαινόμενο των κοινωνικών ανισοτήτων και δη στη διεύρυνση τους είναι μία κατ' αρχήν αναφορά στους δομικούς μηχανισμούς της κοινωνίας μας: οι σύγχρονες κοινωνίες, ανεξάρτητα από το επίπεδο ανάπτυξής τους, υφίστανται κάποιες διαδικασίες που καταλήγουν να παράγουν και να αναπαράγουν κοινωνικές ανισότητες για ένα μέρος του πληθυσμού. Οι νέες μορφές ανισότητας (ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, ομάδες κοινωνικά αποκλεισμένων, κλπ.) που εγκαινιάζουν αυτές οι κοινωνίες

10. Βλ. Παπαδοπούλου Δ. (επ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός. Για τους ανθρώπους που παραμερίζουμε*, εισηγήσεις συνεδρίου, 16, 17, 18 Μαΐου 1999, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, εκ. Αρμός, 2002.

11. Βλ. Κουζής Γιάννης, *Εργασιακές σχέσεις και Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Ευελιξία και απορύθμιση ή αναβάθμιση της εργασίας*, Αθήνα, εκ. ΙΝΕ, 2001, σ. 412.

οδηγούν κάποια άτομα ή ομάδες που έχουν κριθεί ως λιγότερο “ικανά” ή “λιγότερο άξια”, να χάσουν την αξιοπρέπεια τους και την κοινωνική τους αναγνώριση.

Η αναφορά στον άνεργο και δη στο μακροχρόνια άνεργο απο-τελεί μία προνομιακή αναφορά στο δημόσιο και πολιτικό διάλογο και για τη σύσταση μέτρων κοινωνικής πολιτικής. Αντιθέτως, θα πρέπει να τονίσουμε ότι το θέμα των ανισοτήτων και των μηχανισμών των κοινωνικών διακρίσεων βρισκόταν πάντα στο κέντρο του ενδιαφέροντος των κοινωνικών επιστημών¹². Οι ιστορικοί συχνά υποστήριξαν ότι οι σημερινές μορφές ανισοτήτων δεν είναι τίποτα περισσότερο από τις μορφές διάκρισης και προστασίας που έχουν επινοήσει οι άρχουσες τάξεις όλων των εποχών για να απομακρύνουν τους λεγόμενους “επικίνδυνους για τη δημόσια τάξη πληθυσμούς”.

Το ερώτημα που προβάλλει εδώ από τα παραπάνω είναι κατά πόσο οι άνεργοι και δη οι μακροχρόνια άνεργοι συγκαταλέγονται σε αυτούς τους λεγόμενους “επικίνδυνους πληθυσμούς” (ή πληθυσμούς διακινδύνευσης, από το αγγλικό *social groups at risk*) στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας; Με άλλα λόγια, εάν ο έλληνας άνεργος και μακροχρόνια άνεργος κατέχει την ίδια θέση στην πυραμίδα της ελληνικής κοινωνικής ιεραρχίας με το γερμανό ή γάλλο ομόλογό του; Το ερώτημα δεν χρήζει εύκολης και προφανούς απάντησης, αφού φαίνεται να υπάρχει διάκριση ανάμεσα στις τάξεις που διαγράφονται σε επίπεδο κατασκευής ευρωπαϊκών πολιτικών και σε επίπεδο παραγωγής εθνικών ερευνών. Στο πρώτο επίπεδο είναι ευκρινές ότι οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης τοποθετούν την ανεργία ως πρωτεύον κοινωνικό-οικονομικό πρόβλημα και το αντιμετωπίζουν ως τέτοιο σε όλα τα επίπεδα κοινωνικής και πολιτικής ανάλυσης. Θέτουν τον άνεργο στο επίκεντρο των προωθούμενων πολιτικών μέτρων, μέσω των πολιτικών κατάρτισης, και το μακροχρόνια άνεργο στο όριο του κοινωνικού αποκλεισμού όταν μάλιστα δεν συμμετέχει ενεργά σε κάποια από τα προτεινόμενα μέτρα κατάρτισης.

Οι εμπειρικές έρευνες σε εθνικό επίπεδο καταγράφουν μία άλλη πραγματικότητα. Είναι αυτή της αναποτελεσματικότητας των πολιτικών καταπολέμησης της ανεργίας λόγω αναντιστοιχίας

12. Για το ρόλο των εκπαιδευτικών μηχανισμών βλ. και το Πυργιωτάκης, Ι.Ε., *Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες*, Αθήνα, Εκδ. Γρηγόρη, 2000.

των νόμων της προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας, αλλά ακόμη και στο επίπεδο της προχωρημένης κοινωνικής αποσύνθεσης τα αποτελέσματα δείχνουν σημαντικές ιδιαιτερότητες. Σε πρόσφατη έρευνα με θέμα “Κοινωνικός Αποκλεισμός στις Κυκλάδες”¹³, η ομάδα των ανέργων δεν εμφανίζει σε καμία περίπτωση χαρακτηριστικά κοινωνικού αποκλεισμού ή απομόνωσης, όπως π.χ. εμφανίζουν οι ομάδες των ηλικιωμένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες¹⁴.

Αυτή η διαπίστωση οδηγεί στην ακόλουθη παρατήρηση: ότι ο άνεργος στην Ελλάδα, ακριβώς επειδή οι συνθήκες στην ελληνική αγορά εργασίας είναι ιδιαίτερες και σε μεγάλο βαθμό ρευστές και άτυπες, βοηθιέται σε επίπεδο αναπαραστάσεων από τις παράλληλες δομές που του προσφέρει η αγορά εργασίας (άτυπες μορφές απασχόλησης).

1.4. Η ανεργία και αδυναμία άσκησης κοινωνικών δικαιωμάτων

Η ανεργία όμως συνδέεται και με την παραγωγή άλλων αρνητικών για το υποκείμενο φαινομένων όπως είναι η αδυναμία ουσιαστικής πρόσβασης στα κοινωνικά δικαιώματα. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι το νομικό καθεστώς της ανεργίας συνοδεύεται από την παροχή μιας πληθώρας κοινωνικών δικαιωμάτων (επιδόματα ανεργίας, ασφαλιστικά δικαιώματα, υγειονομική περίθαλψη, συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης) στα οποία ο άνεργος, έχει τυπικά τουλάχιστον, πρόσβαση και τα οποία αποτελούν εφιαλτήριο για την ενεργή επανένταξή του στην αγορά εργασίας. Με άλλα λόγια, τα δικαιώματα ενός άνεργου,

13. Βλ. Δημουλάς, Παπαδοπούλου, Μπαμπανέλου, Τσιώλης, Από την Κοινωνική Ευπάθεια στον Κοινωνικό Αποκλεισμό: Ειδικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στο Νομό Κυκλάδων., Επιστημονική Έκθεση., Αθήνα, ΙΝΕ, -ΓΣΕΕ - Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κυκλάδων, 2001.

14. Με άλλα λόγια, ο άνεργος στην κοινωνία των Κυκλάδων, παρ'όλες τις μορφές κοινωνικής ανισότητας που υφίσταται και βιώνει, δεν εσωτερικεύει αποκλεισμό και δεν ζει σε περιβάλλον κοινωνικής αποσύνθεσης λόγω της ανεργίας του.

μέχρι κάποια χρονική στιγμή, εξομοιώνονται με αυτά ενός τυπικά εργαζόμενου.

Όμως, οι όροι λειτουργίας του εργασιακού μας συστήματος εμφανίζουν στην πράξη μία μεγάλη ποικιλία και συνθετότητα. Όπως γράφει ο Raymond Aron “οι τυπικές ελευθερίες, όπως είναι το δικαίωμα στην ψήφο και οι ατομικές ελευθερίες, δεν αρκούν για να εγγυηθούν μία αξιοπρεπή ύπαρξη σε όλους, δεν αναπτύσσονται παρά μόνο σ’ ένα κλίμα ουσιαστικών ελευθεριών, ή αλλιώς με τον όρο να εξασφαλιστεί για το μεγαλύτερο μέρος ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής και ασφάλειας”¹⁵. Αυτή η δραματική διαπίστωση, οδηγεί στην άρνηση να παραμείνουμε αυστηρά στο τυπικό και νόμιμο και υποχρεώνει το Κράτος και την Κοινωνία να παρέμβουν, αφού αναγνωρίζονται και αυτοί ως υπεύθυνοι για την προσωπική ατομική αποτυχία, ή κατά τρόπο πιο γενικό για οτιδήποτε συντρέχει στο να αποκλείσει τους περισσότερο ευάλωτους κοινωνικά¹⁶.

Τα κοινωνικά δικαιώματα υπάρχουν και ενεργοποιούνται εκεί ακριβώς που ασκούνται συστηματικά και αδιατάραχτα τα ατομικά δικαιώματα ή αλλιώς οι ατομικές ελευθερίες. Υπενθυμίζουμε ότι η σχέση των δύο αυτών κατηγοριών δικαιωμάτων είναι άρρηκτη και συμπληρωματική: απέναντι από τη θέσπιση ενός ατομικού δικαιώματος παρατίθεται πολύ συχνά ένα κοινωνικό δικαίωμα. Το ατομικό δικαίωμα στην ελευθερία επιλογής της εργασίας (άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος) συμπληρώνεται από το κοινωνικό δικαίωμα στην εργασία (άρθρο 22 του Συντάγματος), δικαίωμα που στην πράξη καταστρατηγείται μέσα από τη διευρυμένη ανεργία και δη μέσα από τη μακροχρόνια ανεργία¹⁷. Οι κανόνες της φιλελεύθερης αγοράς έδωσαν οικονομική ανάπτυξη και ευρωστία σ’ ένα μέρος των πληθυσμών, αλλά αφαίρεσαν το δικαίωμα στην εργασία από ένα άλλο σημαντικό μέρος.

Η μακροχρόνια ανεργία οδηγεί σε απώλεια των κοινωνικών δικαιωμάτων και μάλιστα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή σε παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών και δημοσίων αγαθών¹⁸.

15. Βλ. Aron Raymond, *Pensée sociologique et droits de l'homme*, στο *Etudes Politiques*, Paris, Gallimard, 1972, p. 216-234.

16. Οπ. αν.

17. Βλ. Ελληνικό Σύνταγμα 1975/1986/2001 και Κουκιάδης Γιάννης, *Εργατικό Δίκαιο, Ατομικές εργασιακές σχέσεις και κοινωνική πολιτική*, εκδ Σάκκουλα, 1984, σσ. 87 επ.

18. Βλ. Τσιάκαλος Γιώργος, στο Κούλα Κασμάτη (επ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα, εκ. Gutenberg, 1998

Προκαλεί και προκαλείται λοιπόν από μία καταστρατήγηση των βασικών δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έτσι όπως καταγράφηκαν από την Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που ψηφίστηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1948 και αναφέρονταν στον κλασικό διαχωρισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ατομικά, πολιτικά και στα νεοσύστατα για εκείνη την εποχή κοινωνικά δικαιώματα. Η νομική θεωρία και πράξη για πολλές δεκαετίες ακολούθησε αυτή τη διάκριση αφού στη βάση της παρέπεμπε στη φιλοσοφία κατασκευής του μοντέρνου κράτους. Το φιλελεύθερο αστικό κράτος του XVIIIου αιώνα θεμελιώθηκε πάνω στα λεγόμενα αστικά δικαιώματα ή αλλιώς ατομικές ελευθερίες ή αλλιώς ατομικά δικαιώματα¹⁹, αφού το κράτος καλείται να εγγυηθεί στον πολίτη ένα χώρο όπου ο ίδιος θα μπορούσε να αναπτύξει ελεύθερος τη δημιουργική του δραστηριότητα και άρα για την επίτευξη του σκοπού αυτού, το κράτος καλείται να μην παρεμβαίνει. Στην κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων, ο πολίτης απολαμβάνει την άσκηση των ατομικών του ελευθεριών μέσα στα πλαίσια διαμόρφωσης και συμμετοχής δια της αντιπροσώπευσης στο δημοκρατικό πολίτευμα. Η τελευταία φάση ανάπτυξης του κράτους ενσαρκώνεται μέσα από το κοινωνικό κράτος και το κράτος-πρόνοιας. Εδώ, η λειτουργία του κράτους κάνει την αντίστροφη ακριβώς διαδρομή: εδώ το κράτος καλείται να παρέμβει ενεργά για να διασφαλίσει και να κατοχυρώσει την άσκηση των βασικών του δικαιωμάτων, αφού αυτά μοιάζουν να έχουν καταστρατηγηθεί μέσα από την άκρατη και ανεξέλεγκτη άσκηση των αστικών ελευθεριών κατά τη διάρκεια της προηγούμενης περιόδου. Τίθεται πια ανοιχτά και επίσημα το ζήτημα της αξιοπρέπειας του ανθρώπου και συνδέεται αυτό άμεσα με την εμφάνιση φαινομένων κοινωνικής παθολογίας²⁰.

Εάν λοιπόν δεχτούμε την κεντρική υπόθεση που κάναμε προηγουμένως ότι δηλαδή υπάρχει κρίση των κοινωνικών αναπαραστάσεων της ανεργίας²¹, το ζήτημα της απώλειας ή έστω του περιορισμού των κοινωνικών δικαιωμάτων λαμβάνει μία άλλη διάσταση: από τη μία πλευρά σηματοδοτεί την επαναφορά και την κυριαρχία των

19. Βλέπε και την ανάλυση του Γ. Μολύβα, για τα δικαιώματα και τη διανεμητική δικαιοσύνη.

20. βλ. Παπαδοπούλου Δέσποινα, 2002, *οπ. αν.*

21. Βλ. Demazière Didier, *Le chômage en crise? La négociation des identités des chômeurs de longue durée*, Presses Universitaires de Lille, 1992 και Sainsaulieu Renaud, *L'identité au travail*, Paris, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1988. Lae Jean-François, *Travailler au noir*, Paris, èd .métailiè. 1989.

ατομικών ελευθεριών σε βάρος των κοινωνικών δικαιωμάτων και του κράτους-πρόνοιας και από την άλλη βαθαίνει το ήδη υπάρχον κενό στη θεσμική αντιμετώπιση του προβλήματος (βλ. παρακάτω: ανεργία και εκπαίδευση-κατάρτιση: η πολιτική ρύθμιση της κοινωνικής παθολογίας). Με άλλα λόγια, η κρίση των κοινωνικών αναπαραστάσεων της ανεργίας δεν βοηθάει στην εύρυθμη άσκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων και αντιστρόφως, η εκτεταμένη άσκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων εμποδίζεται από τη διεύρυνση της ανεργίας και το “θολό τοπίο” που τη χαρακτηρίζει.

1.5. Ανεργία και διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού

Μία άλλη πολύ σημαντική διάσταση της ανεργίας συνδέεται με την κατάσταση του κοινωνικού δεσμού. Οι κοινωνικές συνέπειες της ανεργίας δεν περιορίζονται σαφέστατα στην οικονομική και την νομική τους διάσταση. Σοβαρότατες συνέπειες γεννιούνται με την απορύθμιση των κοινωνικών σχέσεων και των άτυπων δικτύων. Ο χώρος της εργασίας αποτελούσε πάντα έναν προνομιακό χώρο οργάνωσης και ρύθμισης της κοινωνικής ζωής προκαλώντας έτσι σημαντικές και πολυσχιδείς συνέπειες σε όλο της το φάσμα. Όταν ο χώρος της εργασίας απορυθμίστηκε, απορύθμισε μαζί του ολόκληρο τον κοινωνικό χώρο που έχει πλεκτεί γύρω απ’ αυτήν. Η ανεργία επιδρά αρνητικά στην κατασκευή του κοινωνικού δεσμού, τον αποσυνθέτει. Ταυτοχρόνως όμως ο ισχυρός κοινωνικός δεσμός επιδρά ανακουφιστικά και αποτρεπτικά στην ανεργία, δημιουργεί έναν προστατευτικό κλοιό που αναχαιτίζει τη δράση της και κυρίως την εξέλιξή της σε κοινωνικό αποκλεισμό²². Τα φαινόμενα της ανεργίας και της κοινωνικής παθολογίας επιδρούν αρνητικά στην κοινωνική συνοχή, ευνοούν και αναπαράγουν το αίσθημα της ανασφάλειας στους λαούς της Ευρώπης, πλήττουν το περιεχόμενο του κοινωνικού και εργασιακού προτύπου, με τους υψηλότερους, ανά

22. βλ. Δημουλάς, Μπαμπανέλου, Παπαδοπούλου, Τσιώλης, Από την Κοινωνική Ευπάθεια στον Κοινωνικό Αποκλεισμό: Κοινωνικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στο Νόμο Κυκλάδων, Αθήνα, ΙΝΕ-Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ν. Κυκλάδων, 2001

την υφήλιο, δείκτες κοινωνικής προστασίας, και απειλούν επικίνδυνα το κοινωνικό και παραγωγικό μέλλον της γηραιάς ηπείρου. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνει με σαφήνεια τη διεύρυνση της κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας και την υποβάθμιση της εργασίας, που εξακολουθεί να αποτελεί την κύρια παραγωγική δύναμη σε μια περίοδο που ο παραγόμενος πλούτος συνεχώς αυξάνεται²³. Την ίδια στιγμή, η σύσφιξη του κοινωνικού δεσμού και της κοινωνικής αλληλεγγύης αποτελεί ένα σοβαρό προληπτικό και θεραπευτικό μοχλό, που κινείται ενάντια στην εξάπλωση των κοινωνικών συνεπειών του φαινομένου της ανεργίας. Το ένα κινείται ενάντια στο άλλο, ο κοινωνικός δεσμός αποτελεί αντίδοτο στην κοινωνική απομόνωση και τα αποτελέσματα φαίνεται ότι είναι πολύ αρνητικά όταν δεν λειτουργεί αυτό το αντίδοτο: όσο αυξάνουν οι εύθραυστοι πληθυσμοί σε μία κοινωνία, τόσο χαλαρώνει η κοινωνική συνοχή και ο δεσμός και αντίστροφα ένας δυνατός κοινωνικός δεσμός προστατεύει ή κάνει ελεγχόμενες τις διαδικασίες της κοινωνικής απομόνωσης και του αποκλεισμού.

Το θέμα χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Για παράδειγμα, τι μπορεί να προσφέρει μία οικογένεια στο νέο ενήλικο άνεργο, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, χωρίς στέγη και όταν η ίδια η οικογένεια αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά προβλήματα εξαιτίας της μακροχρόνιας ανεργίας του πατέρα που την καθιστούν ανίκανη να κρατήσει το μέλος αυτό μέσα στους κόλπους της οικογένειας; Η απάντηση δεν είναι δεδομένη και το κυριότερο, διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία, από εποχή σε εποχή και από οικογένεια σε οικογένεια. Η άλλο παράδειγμα, ακόμα πιο ενδεικτικό της σοβαρότητας του προβλήματος: νεαρή άγαμη και άνεργη μητέρα, χωρίς προσωπικά εισοδήματα, αρνείται να προσφύγει σε κάθε μορφή οικογενειακής βοήθειας, γνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι δεν θα της προσφερθεί “λόγω διαφορετικών αντιλήψεων” που επικρατούν στην οικογένεια της. Το αποτέλεσμα είναι να διολισθήσει σε μία διαδικασία αποκλεισμού από την οποία πολύ δύσκολα θα μπορέσει να ξεφύγει στα επόμενα χρόνια της ζωής της. Τα δύο αυτά παραδείγματα φέρνουν στην επιφάνεια τη σημασία που μπορεί να παίξει η κατάσταση των κοινωνικών σχέσεων για ένα άτομο σε μία κρίσιμη στιγμή.

23. Κουζής, 2001, 412

Τα φαινόμενα της κοινωνικής παθολογίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την κρίση των κοινωνικών δεσμών και δη των οικογενειακών σχέσεων, με την ανεύρεση των παραγόντων που διαμορφώνουν την κοινωνική συνοχή, με τα ρήγματα στην κατασκευή των ατομικών και συλλογικών ταυτοτήτων, με τις διαδικασίες που οδηγούν στην αποκοινωνικοποίηση των ατόμων και των ομάδων. Δεν είναι λίγες οι φορές που για να καταλάβει κανείς τις διαδικασίες της κοινωνικής παθολογίας και παθογένειας, δεν αρκεί η προσέγγιση της οποιασδήποτε μορφής ανισότητας, πολύ λιγότερο ακόμη για να εξηγήσει το φαινόμενο μέσα από τα βιώματα της μακροχρόνιας ανεργίας, της φτώχειας ή της ανυπαρξίας οικονομικών πόρων. Οι έρευνες έδειξαν ότι άτομα που χαρακτηρίζονταν από ολοκληρωτική απουσία οικονομικών πόρων και έλλειψη επαγγελματικής ταυτότητας, βρισκόνταν πολύ πιο κοντά στην κοινωνία της οποίας ήταν μέλη, λόγω των ισχυρών κοινωνικών δεσμών που είχαν αναπτύξει, από άλλα άτομα που αν και είχαν επαφή με κάποιο επαγγελματικό περιβάλλον, βρισκόνταν στην κυριολεξία στο περιθώριο και σε μία πορεία αποκλεισμού λόγω έλλειψης πλέγματος κοινωνικών σχέσεων να τους στηρίζουν²⁴.

Η χαλάρωση του κοινωνικού δεσμού εκφράζεται σε μία πληθώρα διαφορετικών σφαιρών της συλλογικής ζωής, όπως είναι ο χώρος της εργασίας με το τέλος της συγκεντρωμένης σε ενιαίο χώρο εργατικής τάξης, ο χώρος της οικογένειας με τη βαθιά αμφισβήτηση του θεσμού, ο χώρος της γειτονιάς με το τέλος των εργατικών συνοικιών, ο χώρος του σχολείου με τη αναδιαμόρφωση του παραδοσιακού εκπαιδευτικού συστήματος, κλπ. Αυτό που κάποτε ονομάσαμε “κοινωνική αλληλεγγύη” και που αποτελούσε τον αόρατο ιστό που συνέδεε τα μέλη των κοινωνιών μεταξύ τους, φαίνεται τις τελευταίες δεκαετίες να έχει δεχτεί ανεπανόρθωτο χτύπημα: οι ατομοκεντρικές κοινωνίες στηρίζονται όλο και περισσότερο πάνω στην αξία και τη δόξα του ατόμου και μέσα από την κρίση που διανύουν οι βασικοί θεσμοί τους, διασπάζεται η κοινωνική συνοχή, διαρρηγνύεται ο κοινωνικός δεσμός και η διαδικασία της κοινωνικοποίησης υφίσταται διαβρώσεις. Αυτή τη νέα πραγματικότητα, οι κοινωνίες την αντιμετώπισαν και προς στιγμή φάνηκαν να τη θεραπεύουν μέσα από την ανάπτυξη του κράτους-πρόνοιας

24. Βλ. Papadopoulou Despina, *Politiques d'insertion professionnelle et intégration sociale. Le cas des immigrés et des enfants d'immigrés. Thèse de nouveau régime, Paris, EHESS, 1994.*

και την αρχή της αναδιανομής του πλούτου. Έτσι οδηγηθήκαμε στο φαινόμενο της ανάπτυξης των κοινωνικών υπηρεσιών που στις χώρες όπου τα οικογενειακά και κοινωνικά δίκτυα δεν “προστατεύουν”, οι κοινωνικές υπηρεσίες έχουν αναλάβει αυτό το ρόλο. Ο διαχωρισμός ανάμεσα στις χώρες του αναπτυσσόμενου βορρά και του υπανάπτυκτου νότου παραπέμπει δικαίως στο παραπάνω σχήμα: εκεί όπου οι δημόσιοι θεσμοί εμφανίζονται αδύναμοι, η οικογένεια και ο ευρύτερος κοινωνικός χώρος παλεύουν να διατηρήσουν και να ενισχύσουν τον κοινωνικό δεσμό και αντίστοιχα, εκεί όπου το κράτος αναπτύσσει διευρυμένα δίκτυα παρέμβασης, ιδιαίτερα στο τοπικό επίπεδο, η αναγκαιότητα της οικογενειακής αλληλεγγύης υποχωρεί και διασπάται.

Μια τέτοια μορφή παρέμβασης η οποία όπως αναλύουμε παρακάτω έχει αποκτήσει αυξανόμενη σημασία στις σύγχρονες κοινωνίες (περισσότερο ή λιγότερο οικονομικά αναπτυσσόμενες) και φυσικά στη χώρα μας, είναι ο θεσμός της Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και ο προσανατολισμός του προς την επαγγελματική επιμόρφωση-κατάρτιση.

Μέρος Δεύτερο: Για την Κατάρτιση

2.1. Επιμόρφωση- κατάρτιση: Ιστορική ανάπτυξη του θεσμού

Ο ρόλος της Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης μπορεί να γίνει επαρκώς κατανοητός σε συνάρτηση με το συγκεκριμένο κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο και έχει άμεση σχέση με τη δομή και την εμβέλεια των εκπαιδευτικών θεσμών σε κάθε κοινωνικό σχηματισμό. Ως σύνολο ενεργειών υπό την αιγίδα ή όχι του κράτους, μπορεί να εκληφθεί και ως επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, επένδυση που αναλύεται παρακάτω.

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι επιστημονικές τεχνολογικές, κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις είχαν ως αποτέλεσμα τον πολλαπλασιασμό και τη ριζική διαφοροποίηση των γνώσεων που είναι αναγκαίες για την κοινωνική και επαγγελματική ζωή. Η ζήτηση για περισσότερη, καλύτερη και πιο προσαρμοσμένη στις νέες ανάγκες εκπαίδευση δεν ήταν δυνατό να ικανοποιηθεί αποκλειστικά από τα σχολικά συστήματα. Η εξωσχολική εκπαίδευση, και ειδικότερα η επιμόρφωση των ενηλίκων, αναπτύχθηκε με διάφορες μορφές, τόσο στις βιομηχανικές όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Σύμφωνα με την απόφαση της 19ης συνόδου της γενικής συνέλευσης της UNESCO, η οποία πραγματοποιήθηκε στο Ναϊρόμπι το 1976, ο όρος “επιμόρφωση ενηλίκων” δηλώνει ολόκληρο το φάσμα των οργανωμένων εκπαιδευτικών διαδικασιών, οποιουδήποτε περιεχομένου ή επιπέδου και οποιασδήποτε μεθόδου, είτε αυτές αφορούν σε αναγνωρισμένες ή ελεύθερες σπουδές είτε συνεχίζουν ή αναπληρώνουν αρχική εκπαίδευση σε σχολεία, κολέγια και πανεπιστήμια, καθώς και σε σχολές μαθητείας, με τη βοήθεια των οποίων (διαδικασιών) άτομα θεωρούμενα ως ενήλικα από την κοινωνία στην οποία ανήκουν, αναπτύσσουν τις ικανότητες τους, πλουτίζουν τις γνώσεις τους, βελτιώνουν την τεχνική και επαγγελματική τους κατάρτιση ή τις στάσεις και τις συμπεριφορές τους προς τη διπλή προοπτική της ολοκληρωμένης προσωπικής τους

ανάπτυξης και της συμμετοχής τους σε μια ισορροπημένη και ανεξάρτητη κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη”.

Εκτός από τον όρο “επιμόρφωση ενηλίκων” χρησιμοποιούνται και οι όροι “άτυπη εκπαίδευση” (informal education) και “μη-τυπική εκπαίδευση” (non-formal education). Σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό του Philip Goombs²⁵ μη-τυπική εκπαίδευση είναι η οποιαδήποτε οργανωμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα έξω από το δομημένο, τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, που στοχεύει σε συγκεκριμένο κοινό και σε συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους. Ο ίδιος συγγραφέας, ως άτυπη εκπαίδευση θεωρεί τη διαδικασία με την οποία κάθε άτομο, σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, μαθαίνει και αποκτά στάσεις, αξίες, ικανότητες - δεξιότητες και γνώσεις, από την καθημερινή του εμπειρία και τις εκπαιδευτικές επιδράσεις που δέχεται από το περιβάλλον του (οικογένεια, γειτονιά, δουλειά, παιχνίδι, αγορά, βιβλιοθήκες, μέσα μαζικής ενημέρωσης). Σε αντιδιαστολή με τη μη-τυπική και την άτυπη εκπαίδευση, ως τυπική εκπαίδευση ορίζεται το ιεραρχημένο, δομημένο και οργανωμένο χρονικά σε βαθμίδες, εκπαιδευτικό σύστημα, από το δημοτικό σχολείο έως το πανεπιστήμιο, που περιλαμβάνει τόσο τις γενικές ακαδημαϊκές σπουδές όσο και τα όποια εξειδικευμένα προγράμματα και θεσμούς ολοκληρωμένης επαγγελματικής και τεχνικής κατάρτισης.

Με αφετηρία τους ορισμούς του Goombs, δόθηκε περιεχόμενο στον όρο “δια βίου εκπαίδευση”. Ο τελευταίος περιλαμβάνει την τυπική, μη-τυπική και άτυπη εκπαίδευση και χαρακτηρίζεται από ευκαμψία στο χρόνο, το χώρο, το περιεχόμενο και τις τεχνικές διδασκαλίας. Ένας άλλος όρος για την εξωσχολική εκπαίδευση, είναι ο όρος “συνεχιζόμενη εκπαίδευση”, που ορίζεται ως το εκπαιδευτικό σύνολο που περιλαμβάνει την τυπική και μη-τυπική εκπαίδευση. Επίσης, ο ΟΟΣΑ, πρότεινε, το 1973, τον όρο εναλλασσόμενη εκπαίδευση (recurrent education), που προσδιορίζεται ως η πολυδιάστατη εκπαιδευτική στρατηγική μετά την υποχρεωτική ή τη βασική εκπαίδευση, η οποία περιλαμβάνει περιόδους παρακολούθησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εναλλασσόμενες με περιόδους εργασίας ή άλλων δραστηριοτήτων.

25. Ο ορισμός του Philip Goombs στο βιβλίο της Μαρίας Βλαχούτσικου για τη λαϊκή επιμόρφωση και ζητήματα παιδαγωγικής.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP), ως κατάρτιση προσδιορίζεται εκείνο το μέρος της επαγγελματικής εκπαίδευσης που παρέχει τις ειδικές επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες με τις οποίες ολοκληρώνεται η επαγγελματική επάρκεια του εκπαιδευμένου και το οποίο αποτελεί αντικείμενο επαγγελματικής επιμόρφωσης. Αντίστοιχα, ως Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση, ορίζεται η εκπαίδευση που αποβλέπει στη συντήρηση, ανανέωση, αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων του ατόμου. Συνήθως οργανώνεται και παρέχεται από τον εργοδότη με συστηματικό ή μη τρόπο, εντός ή εκτός του χώρου εργασίας και καμιά φορά και με εκπαιδευτικά ταξίδια στο εξωτερικό. Επιπλέον, ενδέχεται να επιτελείται και με πρωτοβουλία του εργαζόμενου με τη συμμετοχή του σε επαγγελματικά συνέδρια, σε ειδικά επιμορφωτικά σεμινάρια και σε άλλα προγράμματα ταχύρυθμης επιμόρφωσης. Σ' αυτή τη βάση, ο ορισμός της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης είναι πολύ περιορισμένος καθώς αναφέρεται αποκλειστικά στους εργαζόμενους και τους εργοδότες και αποκλείει τους άνεργους και όσους βρίσκονται σε μεταβατικό επαγγελματικό στάδιο εκτός απασχόλησης, καθώς επίσης και τις μορφές επιμόρφωσης που ενώ επιδιώκουν τους στόχους που προαναφέρθηκαν δεν θεωρούνται ως συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση όταν οργανώνονται και παρέχονται από το κράτος, τους κοινωνικούς φορείς ή και τους ιδιώτες.

Για να ξεπεραστεί αυτό το πρόβλημα, ορίζουμε τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση ως την οργανωμένη διαδικασία εκπαίδευσης η οποία απευθύνεται σε ενήλικα άτομα που εργάζονται ή/και επιδιώκουν να εργαστούν, με σκοπό τη συντήρηση, ανανέωση, αναβάθμιση ή και τον εκσυγχρονισμό των επαγγελματικών τους γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων²⁶. Μ' αυτή την έννοια η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση αποβλέπει στη διατήρηση, την αναβάθμιση, τον εκσυγχρονισμό ή/και τον εμπλουτισμό της εργασιακής ικανότητας όσων είναι ενταγμένοι στο σύστημα απασχόλησης, είτε ως άνεργοι, είτε ως εργαζόμενοι, εξαιτίας ευρύτερων οικονομικών, κοινωνικών ή τεχνολογικών αλλαγών, ανακατατάξεων και εκσυγχρονισμών. Η συνεχιζόμενη επαγγελ-

26. Δημουλάς Κ., Κράτος Πρόνοιας και Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα, Υπό κατάθεση Διδ. Διατριβή στο Παν. Αθηνών, Αθήνα 2002.

ματική κατάρτιση διακρίνεται από την επιμόρφωση, η οποία έχει ευρύτερο χαρακτήρα και συνδέεται με την ικανότητα του ατόμου να εντάσσεται στον ευρύτερο κοινωνικό ιστό ως πολίτης, χωρίς να περιορίζεται αποκλειστικά στο σύστημα απασχόλησης όπως συμβαίνει με τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση. Μ' αυτή την έννοια η συνεχιζόμενη κατάρτιση αποτελεί τμήμα της επιμόρφωσης. Είναι επαναλαμβανόμενη ή διαρκής και λειτουργεί συμπληρωματικά προς την επαγγελματική εκπαίδευση και την αρχική κατάρτιση. Είναι δε συγκεκριμένη και προσανατολισμένη προς τη θέση εργασίας.

Όπως αναλύουμε εκτενέστερα παρακάτω, ως συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα, νοούνται εκείνες οι επιμορφωτικές δραστηριότητες με τις οποίες επιδιώκεται η παροχή επιπρόσθετων επαγγελματικών γνώσεων, ικανοτήτων ή/και δεξιοτήτων προς τους ανέργους ή τους εργαζόμενους και παρέχεται, είτε από το κράτος και τους κοινωνικούς φορείς, είτε από τους εργοδότες²⁷. Έτσι τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης διακρίνονται σε όσα είναι δημόσιας χρηματοδότησης και χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ελληνικό Δημόσιο, ή από εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών, είτε και αποκλειστικά από τις επιχειρήσεις ή / και τους εργαζόμενους. Εμφανίζονται δε με διάφορες μορφές, οι οποίες κυμαίνονται από τα οργανωμένα και σχετικά μεγάλης διάρκειας σεμινάρια, ως τις ημερίδες, τα επαγγελματικά συνέδρια και τους σύντομους κύκλους εκμάθησης αντικειμένων που σχετίζονται με την εργασία και την απασχόληση.

2.2. Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Οι πρώτες επιμορφωτικές δραστηριότητες στην Ελλάδα εντοπίζονται κατά την τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα μέσω κάποιων πολιτιστικών εταιριών, εξωραϊστικών συλλόγων και άλλων συναφών οργανώσεων. Αν και οι πιο πολλές από αυτές ως σκοπό είχαν

27. Κ.Δημουλάς, 2002, ο.π.

την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού, υπήρξαν προσπάθειες για τη βελτίωση του κοινωνικού-πολιτιστικού επιπέδου της χώρας. Από τις αρχές του 20ου αιώνα ορισμένοι εργατικοί σύλλογοι ανέπτυξαν επίσης σημαντικές πρωτοβουλίες για την επιμόρφωση των εργατών οι οποίες αργότερα πολλαπλασιάστηκαν. Μπορούμε να διακρίνουμε κάποιες φάσεις ανάπτυξης της κρατικής πολιτικής για την επιμόρφωση στην Ελλάδα, καθώς αυτή αναμορφωνόταν κάθε φορά κάτω από την επιρροή των εκάστοτε κοινωνικών, ιστορικών και πολιτικών συνθηκών και των αντίστοιχων στόχων και επιδιώξεων της κυβερνητικής πολιτικής:

Μια πρώτη προσπάθεια οργάνωσης της επιμόρφωσης έγινε από το Υπουργείο Παιδείας το 1929 επί κυβέρνησης Βενιζέλου με βασική επιδίωξη την εξάλειψη του αναλφαβητισμού στους ενήλικες, ο οποίος έφτανε το 40%. Εντούτοις, οι επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης που ξέσπασε εκείνη την περίοδο δεν επέτρεψε την εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών επιμόρφωσης. Το 1943, κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα, με το νόμο 837/43 συγκροτήθηκε στο Υπουργείο Παιδείας ειδική διεύθυνση για τη επιμόρφωση και στη συνέχεια ειδικό συμβούλιο για το ίδιο θέμα. Τα δυο αυτά σώματα λειτούργησαν ως μέσο προπαγανδισμού της ναζιστικής ιδεολογίας και σκοπό είχαν να υπονομεύσουν τη λαϊκή αντίσταση. Μετά τον εμφύλιο πόλεμο (1951), η επιμόρφωση με το νόμο 3094/1954 ανασυγκροτήθηκε και επαναπροσδιόρισε τους στόχους της προς την κατεύθυνση της εξάλειψης του αναλφαβητισμού. Ιδρύθηκαν εκπαιδευτικά κέντρα για ενήλικους στα οποία όμως, γινόταν κυρίως πολιτική προπαγάνδα. Η ανάπτυξη του θεσμού στα χρόνια που ακολούθησαν προκάλεσε έντονη κριτική και η επιμόρφωση θεωρήθηκε ως μηχανισμός αναπαραγωγής της κρατικής ιδεολογίας, που σκοπό είχε την επανασύνδεση της κοινωνίας με τις ελληνοχριστιανικές αρχές. Το 1963 η Ένωση κέντρου ανέλαβε την εξουσία και ξεκίνησε μεταρρυθμιστικές διαδικασίες στο χώρο της τυπικής εκπαίδευσης, αλλά και της επιμόρφωσης στη βάση δημοκρατικών και προοδευτικών αρχών. Η επτάχρονη δικτατορία (1967-1974) υπήρξε καταστροφική για την εικόνα της επιμόρφωσης στη χώρα μας. Η παρακολούθηση των προγραμμάτων επιμόρφωσης έγινε υποχρεωτική κι έτσι επιτεύχθηκαν υψηλά ποσοστά συμμετοχής.

Το 1974, επιχειρήθηκε ο ανασχηματισμός της επιμόρφωσης. Με το νόμο 147/1976 ιδρύθηκαν είκοσι ένα Πρότυπα Κέντρα

Επιμόρφωσης. Διέθεταν μια πληθώρα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σηματοδοτώντας έτσι την αρχή μιας προσπάθειας εκσυγχρονισμού του εν λόγω χώρου. Η Κεντρική Επιτροπή για την επιμόρφωση οργανώθηκε εκ νέου και ιδρύθηκε η αντίστοιχη Διεύθυνση στο Υπουργείο Παιδείας. Εκδόθηκαν σχετικές εγκύκλιοι για τη λειτουργία των κέντρων που παρείχαν την επιμόρφωση, οι οποίες τροποποιήθηκαν δυο φορές το 1979 και το 1980.

Στα επόμενα χρόνια, θεσπίστηκαν διαδοχικά νομοσχέδια (1982, 1985, 1989) μμε τα οποία οργανώθηκε απ' την αρχή η Κεντρική Επιτροπή για τη Λαϊκή Επιμόρφωση, Ταυτόχρονα συγκροτήθηκε η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης στο Υπουργείο Παιδείας, η οποία ανασχημάτισε και αναβάθμισε την επιμόρφωση και συστηματοποίησε το πλαίσιο και την υποδομή των δραστηριοτήτων της. Οι κανονισμοί και το πλαίσιο λειτουργίας της Γενικής Γραμματείας Λαϊκής Επιμόρφωσης τέθηκαν υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Πολιτισμού. Μετά την αλλαγή της κυβέρνησης το 1989 και συγκεκριμένα το 1991, η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης μεταφέρθηκε στο Υπουργείο Παιδείας, στη Διεύθυνση Λαϊκής Επιμόρφωσης. Αφού πέρασε από την αρμοδιότητα μιας σειράς υπουργείων, το 1992 επέστρεψε για άλλη μια φορά στο Υπουργείο Παιδείας.

Ταυτόχρονα, μετά το 1982 και υπό την επίδραση της χρηματοδότησης και των κατευθύνσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, αναπτύχθηκε ραγδαία και ασυντόνιστα το σκέλος της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης εργαζομένων και ανέργων, η γενική εποπτεία των οποίων ανατέθηκε στο Υπ.Εργασίας. Με τον κανονισμό του 1982, η αποκέντρωση καθώς και η δραστική αναδιοργάνωση του θεσμού θεωρήθηκε αναγκαία για την αποτελεσματική στερέωση των παραπάνω στόχων της επιμόρφωσης. Πέρα από την παραπάνω αναδιοργανωτική και διοικητική δομή του θεσμού, ένα πολύ σπουδαίο χαρακτηριστικό της προσπάθειας για τη μεταρρύθμιση της δια βίου εκπαίδευσης ήταν η απόφαση να κληθούν αντιπρόσωποι από τις κοινωνικοοικονομικές ομάδες της χώρας να συμμετάσχουν στο σχεδιασμό, την οργάνωση και την εφαρμογή των προγραμμάτων επιμόρφωσης με τη συμμετοχή τους στις Περιφερειακές Επιτροπές Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης και τις Νομαρχιακές Επιτροπές Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης (Ν.1836/88). Οι προσπάθειες για την αναβάθμιση του θεσμού της επιμόρφωσης συμπληρώθηκαν

με άλλες σημαντικές ρυθμίσεις και κανονισμούς οι οποίοι οδήγησαν στην τελική θεσμοθέτηση των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ).

2.2.1. Ταξινόμηση των δραστηριοτήτων ΣΕ

Η έννοια της επιμόρφωσης στην Ελλάδα περιλαμβάνει όλες εκείνες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος, δηλαδή της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης (ΙΕΚ). Περιλαμβάνει συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα και απευθύνεται σε συγκεκριμένες ομάδες ενηλίκων και νέων ηλικίας 15 ετών και άνω. Μέχρι πρόσφατα διακρινόταν στις ακόλουθες κύριες κατηγορίες, ανάλογα με τον τρόπο προσέγγισης (line of approach) και τους ιδιαίτερους στόχους τους:

Η πρώτη κατηγορία ουσιαστικά περιελάμβανε προγράμματα αλφαριθμητισμού και διευθύνονταν κατά το μεγαλύτερο μέρος από τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης. Η παρέμβαση σ' αυτόν τον τομέα είχε ιδιαίτερη βαρύτητα, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι σύμφωνα με την απογραφή του 1981 το 8,6% του πληθυσμού της χώρας ηλικίας δέκα ετών και άνω δεν είχε πάει ποτέ σχολείο. Στην ίδια κατηγορία μπορούμε να ταξινομήσουμε και τις προσπάθειες που έγιναν να ενταχθούν σε προγράμματα αλφαριθμητισμού εθνικές και πολιτιστικές μειονότητες, ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν στο εθνικό, πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον, χωρίς όμως ταυτόχρονα να προσβληθεί ο ιδιαίτερος τρόπος ζωής τους και να χαθεί η ταυτότητά τους, τα ήθη και τα έθιμά τους. Αυτή η δραστηριότητα ασκείται σήμερα από τη Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων και ειδικότερα το ΙΔΕΚΕ με τα σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και τα Κέντρα Επιμόρφωσης Ενηλίκων.

Στη δεύτερη κατηγορία τοποθετούνται εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονταν σε λιγότερο προνομιούχα άτομα, όπως π.χ άτομα με ειδικές ανάγκες, δηλ. ηλικιωμένοι, ανάπηροι, πρόσφυγες, τσιγγάνοι, άνεργοι, άστεγοι κτλ. Τέτοια προγράμματα προσφέρονταν κυρίως από τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής

Επιμόρφωσης αλλά κι από μερικές κυβερνητικές και μη οργανώσεις καθώς επίσης κι από εκκλησιαστικές οργανώσεις και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Μια άλλη κατηγορία περιελάμβανε προγράμματα τεχνικού - επαγγελματικού χαρακτήρα με περιεχόμενο από στοιχειώδες έως εξειδικευμένο και απευθύνονταν σε άτομα της παραπάνω κατηγορίας καθώς και σε όσους ήθελαν να ενημερωθούν για τις πρόσφατες εξελίξεις στο επάγγελμά τους. Τέτοιου είδους προγράμματα προσφέρονταν από το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας, τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο, ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων, το Οικονομικό και Τεχνικό Επιμελητήριο κι από μερικά ιδιωτικά γραφεία σχετικά με την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση. Αυτές οι δραστηριότητες εποπτεύονται από το Υπ. Εργασίας και τις Γενικές Γραμματείες των Περιφερειών.

Προγράμματα που αναφέρονταν σε κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά θέματα. Αυτά τα προγράμματα στόχευαν στην προσωπική ανάπτυξη και πολιτιστική άνοδο των πολιτών, άσχετα με το μορφωτικό επίπεδο, την ηλικία ή το γένος. Επιπλέον, στόχευαν στο να εξασφαλίσουν τη συμμόρφωση και τον κοινωνικό έλεγχο μέσω μιας “κοινωνικά αποδεκτής” ένταξης. Σε ορισμένες περιπτώσεις απαιτούνταν η ενεργός συμμετοχή των πολιτών στην πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας. Σ’ αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι η επίτευξη των στόχων αυτής της κατηγορίας προγραμμάτων εξαρτούντο από την εκάστοτε πολιτική, κοινωνική και ιστορική κατάσταση καθώς και από τον οργανισμό από τον οποίο οργανώνονταν και κατευθύνονταν τα προγράμματα. Η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης προσέφερε τέτοια προγράμματα αν και υπάρχουν πολλά άλλα κρατικά ιδρύματα, επιστημονικές και πολιτιστικές ενώσεις, ομάδες και ιδιωτικά ιδρύματα, εκπαιδευτικά ιδρύματα, εμπορικοί σύλλογοι, πολιτικά κόμματα, μέσα μαζικής ενημέρωσης κτλ. που προσφέρουν αξιόλογα επίσης προγράμματα.

Ένα σημαντικό μέρος των δραστηριοτήτων της επιμόρφωσης στην Ελλάδα ξεκίνησε από ιδιωτικούς φορείς και οργανισμούς με ένα μη συστηματικό και οργανωμένο τρόπο. Αυτή η κατάσταση ουσιαστικά περιόρισε την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών προσπαθειών εξαιτίας της ανεπαρκούς χρήσης του εκπαιδευτικού υλικού και της σπατάλης των οικονομικών πόρων, της αλληλο-

επικάλυψης των προγραμμάτων, του ασαφούς και περίπλοκου περιεχομένου και στόχων καθώς και της έλλειψης σταθερών και καταρτισμένων εκπαιδευτών οι οποίοι δεν είχαν τη δυνατότητα να καθιερωθούν ως επαγγελματίες και να προσανατολιστούν σε μια καριέρα στο χώρο αυτό. Οι παραπάνω συνθήκες γενικότερα περιόρισαν σε πολύ μεγάλο βαθμό την εφαρμογή και ανατροφοδότηση της συσσωρευμένης εμπειρίας στην επιμόρφωση και την εκπαίδευση εργαζομένων και πολιτών και εμπόδισαν τις προσπάθειες αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Από το 1994 κι έπειτα η επιμόρφωση προσφέρεται σχεδόν αποκλειστικά μέσω των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (εφεξής ΚΕΚ) τα οποία είναι δημόσια και ιδιωτικά. Στην πραγματικότητα οι νέοι φορείς δε διαφέρουν πάρα πολύ από τους προηγούμενους σε ότι αφορά το περιεχόμενο των προγραμμάτων και τους στόχους που εξυπηρετούν διαμέσου των ενεργειών συνεχιζόμενης κατάρτισης. Ωστόσο είναι σημαντικό ότι για πρώτη φορά επιχειρείται η συστηματοποίηση της δια βίου παιδείας και η εναρμόνιση της με τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έχει αναλάβει ένας μέρος της χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων αυτών. Μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, η επιμόρφωση ενηλίκων αναπτύχθηκε σε σημαντικό βαθμό, με τη συμβολή και της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία χρηματοδοτεί τα ελληνικά προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης κατά 50 έως και 75%.

2.2.2. Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Καθώς η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση, όπως ήδη προαναφέρθηκε, αναπτύχθηκε ραγδαία και ασυντόνιστα, η χώρα βρέθηκε απροετοίμαστη στην αξιοποίηση των πόρων με συνέπεια να “ξεπεταχτούν”, διάφοροι μεσάζοντες ως φορείς υλοποίησης προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Έτσι, θεσπίστηκαν περίπου 3.500 αστικές εταιρίες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και κατά κοινή ομολογία σπαταλήθηκαν αρκετά δισεκατομμύρια σε εικονικά προγράμματα, χωρίς όχι μόνο να επιφέρουν κάποια αποτελέσματα στους καταρτιζόμενους αλλά επιπλέον χωρίς καν να γίνει κατάρτιση μεγάλου αριθμού ανέργων

και εργαζομένων. Κατά την αξιολόγηση του 1ου ΚΠΣ²⁸ διαπιστώθηκε ότι παρά τον μεγάλο αριθμό φορέων που ασχολήθηκαν με την επαγγελματική εκπαίδευση - κατάρτιση, η έλλειψη κεντρικού σχεδιασμού και συντονισμού οδήγησε πολύ συχνά σε απρογραμμάτιστη επιλογή θεματολογίας, σε επανάληψη των θεμάτων ή σε μερική κάλυψη, σε υποκειμενικά κριτήρια επιλεξιμότητας των φορέων υλοποίησης.

Τα κυριότερα προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά το 1^ο ΚΠΣ σχετιζόνταν με την έλλειψη τεχνικής υποδομής και εξοπλισμού, την ασύμπτωτη σχέση ανάμεσα στην αγορά εργασίας και στις παρεχόμενες από την εκπαίδευση ειδικότητες, την έλλειψη συντονισμού μεταξύ των ήδη υπαρχόντων φορέων που έχει σαν αποτέλεσμα τον ασαφή προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων τους και τη δημιουργία κενών στις προσφερόμενες εκπαιδευτικές υπηρεσίες, την έλλειψη εξειδικευμένου διδακτικού και διοικητικού προσωπικού, τη δημιουργία άνισων ευκαιριών κατάρτισης κατά περιοχή, την έλλειψη πιστοποιημένων προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, την έλλειψη μηχανισμών εκ των προτέρων αξιολόγησης των αναγκών των επιχειρήσεων σε ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και μηχανισμών αξιολόγησης των υλοποιούμενων ενεργειών, την έλλειψη εκπαιδευτικών προδιαγραφών για τα υλοποιούμενα εκπαιδευτικά προγράμματα και τέλος, την έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών παρακολούθησης και ελέγχων. Πρόκειται για πολλαπλές και πολυδιάστατου χαρακτήρα ελλείψεις ορθολογικής πολιτικής, που θέτουν ερωτήματα σχετικά με τις σκοπιμότητες που εξυπηρετούσε η ραγδαία επέκταση της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης κατά την περίοδο υλοποίησης του Πρώτου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση του 2^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (2^ο Κ.Π.Σ.), ως πρώτη προτεραιότητα τέθηκε η δημιουργία δομών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και η ρύθμιση των κανόνων κατανομής και διαχείρισης των σχετικών πόρων, με απώτερο σκοπό την αποτελεσματικότερη αξιοποίησή τους. Σ' αυτό το πλαίσιο, το ενδιαφέρον της πολιτείας επικεντρώθηκε στην αξιόπιστη διαχείριση των Κοινοτικών πόρων για την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και στην

28. Ρούλιας Αθ., *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης στο 2ο ΚΠΣ, Υπουργείο Εργασίας, Αθήνα, Μάρτιος 1994, σ. 11-12.*

ανάπτυξη “κατάλληλων” δομών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Κυρίως επιδιώχθηκε η τυποποίηση των δομών και των διαδικασιών κατάρτισης, χωρίς ταυτόχρονα να αναπτυχθούν ανάλογες διαδικασίες για το περιεχόμενο και τα αποτελέσματά των προγραμμάτων.

Στο Σύστημα Διαχείρισης των Προγραμμάτων Συνεχιζόμενης Κατάρτισης προβλέπεται η Δημιουργία περιορισμένου αριθμού Κέντρων Συνεχιζόμενης Κατάρτισης με δηλωμένο στόχο να σταματήσει η πολυδιάσπαση και σπατάλη των πόρων για την αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού σε δράσεις και ενέργειες που αποκλειστικό τους σκοπό είχαν την διανομή πόρων και εισοδημάτων. Επίσης, όπως κατ’ επανάληψη δηλώθηκε με την ίδρυση των ΚΕΚ επιδιώκονταν η δημιουργία μόνιμων και βιώσιμων μετά το τέλος του 2^{ου} Κ.Π.Σ. δομών κατάρτισης. Γι’ αυτό το σκοπό θεσπίστηκαν ελάχιστες προδιαγραφές που θα έπρεπε να πληρούν τα ΚΕΚ για να μπορέσουν να πιστοποιηθούν ως φορείς υλοποίησης προγραμμάτων άτυπης συνεχιζόμενης κατάρτισης. Αυτές οι προδιαγραφές σχετίζονται με την υλικοτεχνική υποδομή του ΚΕΚ και με την ικανότητά του να υλοποιεί προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Η λογική αυτών των προδιαγραφών φαίνεται να εντάσσεται σε ένα σχέδιο εξαναγκαστικού περιορισμού των εικονικών προγραμμάτων κατάρτισης που κατά κοινή ομολογία κυριάρχησαν στο πρώτο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης.

Οι προδιαγραφές των Κ.Ε.Κ., αναφέρονταν στην υλικοτεχνική υποδομή και τη διαμόρφωση των εκπαιδευτικών χώρων, τη γεωγραφική τους κατανομή, το κατάλληλο επιστημονικό και εκπαιδευτικό προσωπικό, την τεχνογνωσία σε συγκεκριμένα θεματικά πεδία κατάρτισης και τη θεματική εξειδίκευση του ΚΕΚ. Τα θεματικά πεδία εξειδίκευσης των ΚΕΚ όπως προσδιορίστηκαν από τους σχεδιαστές των προγραμμάτων κατάρτισης ήταν τρία α) Διοίκησης - Πληροφορικής και β) Τεχνικές Ειδικεύσεις (στον Πρωτογενή Τομέα - στο Δευτερογενή Τομέα - στον Πολιτισμό, Αθλητισμό και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας - στο Περιβάλλον, τον Τουρισμό και τις Λοιπές Υπηρεσίες). γ) Κλαδικά ΚΕΚ που λειτουργούσαν με βάση τη διάρθρωση των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και τις ανάγκες τους σε συγκεκριμένες ειδικότητες. Για να μπορέσει ένα ΚΕΚ να πιστοποιηθεί σε ένα θεματικό αντικείμενο θα πρέπει να διαθέτει εκπαιδευτές με ανάλογη εκπαιδευτική εμπειρία και επαγγελματική εξειδίκευση.

Στο σχεδιασμό υλοποίησης του επιχειρησιακού προγράμματος συνεχιζόμενης κατάρτισης προβλεπόταν η ίδρυση και πιστοποίηση το πολύ 350 ΚΕΚ ώστε να μπορεί να είναι ελέγξιμα ως προς την ποιότητα των υπηρεσιών κατάρτισης που προσφέρουν και επιπλέον να συγκεντρωθούν οι δραστηριότητες κατάρτισης σε περιορισμένο αριθμό εκπαιδευτικών Κέντρων. Η διαμόρφωση και παγίωση συμφερόντων κατά το πρώτο ΚΠΣ σχετικά με τις υπηρεσίες κατάρτισης δημιούργησε σοβαρές πιέσεις και κλυδωνισμούς, που σε συνδυασμό με πιέσεις πελατειακών δικτύων οδήγησαν ήδη από τον πρώτο χρόνο υλοποίησης σε παραβίαση της αριθμητικής ρήτηρας και στην πιστοποίηση 481 ΚΕΚ, αριθμός αρκετά μεγαλύτερος του προβλεπόμενου²⁹. Σ' αυτά τα ΚΕΚ το 1995 διατέθηκαν από Πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης και Προώθησης της Απασχόλησης 803 προγράμματα κατάρτισης ανέργων και από τα Περιφερειακά Αναπτυξιακά Προγράμματα 1004 προγράμματα. Συνολικά το 1995 καταρτίστηκαν στα ΚΕΚ περίπου 33.000 άνεργοι.

Οι ατασθαλίες που διαπιστώθηκαν κατά το προαναφερόμενο πρώτο στάδιο πιστοποίησης, όπως και οι καταγγελίες που ακολούθησαν σχετικά με την εικονική υλοποίηση προγραμμάτων, οδήγησαν σε παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ευθέως επέρριψε στην Ελληνική κυβέρνηση την κατηγορία της αναξιπιστίας όσον αφορά την υλοποίηση του επιχειρησιακού προγράμματος συνεχιζόμενης κατάρτισης και στην επαναξιολόγηση των κριτηρίων πιστοποίησης μόλις ένα χρόνο μετά την εφαρμογή του νέου συστήματος.

Με την επανεξέταση των κριτηρίων πιστοποίησης των ΚΕΚ θεσμοποιήθηκαν αυστηρότερα κριτήρια σχετικά με τις κτιριακές εγκαταστάσεις, τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό και την απασχόληση ανθρώπινου δυναμικού με εμφανή στόχο να περιοριστεί ο αριθμός τους³⁰. Επιπλέον, επαναπροσδιορίστηκαν τα θεματικά πεδία κατάρτισης³¹.

29. Η ελαστικότητα εφαρμογής των κριτηρίων πιστοποίησης και η επιρρέπεια σε πιέσεις συμφερόντων κατά την εφαρμογή τους οδήγησε ακόμα και στη μετατροπή νυχτερινών κέντρων διασκέδασης σε ΚΕΚ., όπως διαπιστώθηκε από τους επιτόπιους ελέγχους των επιτροπών πιστοποίησης.

30. Όσο αφορά τον εξοπλισμό προστέθηκε νέος στη λίστα των ελάχιστων απαραίτητων, ενώ όσον αφορά το ανθρώπινο δυναμικό προστέθηκε η υποχρέωση απασχόλησης τουλάχιστον ενός ατόμου με σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου. Και τα δύο ήδη κριτηρίων αφορούν στα περιφερειακά ΚΕΚ (για τα οποία εκτός των άλλων απαιτείται συνολικός χώρος 200 τ. μ αντί των 120 τ. μ. που ίσχυε με το προηγούμενο καθεστώς) ή/και τα παραρτήματα των ΚΕΚ

Έτσι, το 1998 τα πιστοποιημένα ΚΕΚ (δεν περιλαμβάνονται τα ενδο-επιχειρησιακά ΚΕΚ και τα ΚΕΚ ατόμων που βιώνουν τον Κοινωνικό Αποκλεισμό), περιορίστηκαν σε 262 από τα οποία το 5% ανήκουν σε φορείς του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα, το 56% σε ιδιωτικούς φορείς, το 22% στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, το 3% σε φορείς πρόνοιας, το 7% σε Εκπαιδευτικά Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Α.Ε.Ι. - Τ.Ε.Ι.), το 5% σε Κοινωνικού Εταίρους και το 1% σε Επιμελητήρια. Τέλος, το 18% είναι ΚΕΚ Εθνικής Εμβέλειας και το 82,00% ΚΕΚ Περιφερειακής Εμβέλειας.

Ο συνολικός αριθμός των πιστοποιημένων δομών κατάρτισης είναι 483 από τις οποίες οι 339 αποτελούν έδρες των ΚΕΚ και οι 144 παραρτήματα. Ωστόσο, παρατηρούνται έντονες περιφερειακές ανισότητες στην κατανομή τους. Ενώ για παράδειγμα στην Περιφέρεια Αττικής τα πιστοποιημένα κτίρια είναι 626, στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων αυτά είναι μόλις 55. Μία επιπλέον παρατήρηση είναι ότι τα περισσότερα ΚΕΚ είναι πιστοποιημένα στη βάση των εκ των προτέρων προσδιορισμένων θεματικών πεδίων κατάρτισης, ενώ τα εξειδικευμένα κλαδικά ΚΕΚ είναι μόλις έξι.

Ο αριθμός των κτιρίων κατά θεματικό πεδίο κατάρτισης κυμαίνεται από 126 για το θεματικό πεδίο Υγεία Πρόνοια ως 340 στο πεδίο του Τουρισμού και τα επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών. Όσον αφορά στη συνολική δυναμικότητα των πιστοποιημένων κτιρίων κατάρτισης, αυτή υπολογίζεται σε 176.557 άτομα σε σύνολο 2.261 κτιρίων

Συνολικά κατά την περίοδο 1/1/1994-30/6/97 υπολογίζεται ότι καταρτίστηκαν 339.991 άτομα από τα οποία οι 155.499 (45,74%) ήταν εργαζόμενοι και οι 184.492 (54,26%) ήταν άνεργοι. Κατά το 1996-97, στα προγράμματα εθνικού και περιφερειακού σκέλους εκτιμάται ότι καταρτίστηκαν περίπου 24.000 άνεργοι, εξαιτίας του κατά την προαναφερόμενοι διετία, ήταν σε εκκρεμότητα η πιστοποίηση των ΚΕΚ, και ως εκ τούτου υλοποιήθηκαν προγράμματα μόνο από τους εξαιρούμενους φορείς κατάρτισης. Τέλος, κατά το 1998 εκτιμάται ότι καταρτίστηκαν περίπου 38.000 άτομα. Οι

Εθνικής Εμβέλειας. Βλ. Τελικό σχέδιο της Επιτροπής Πιστοποίησης Φορέων ΣΕΚ, Υπουργείο Εργασίας, Αθήνα, Μάιος 1996.

31. Τα θεματικά πεδία κατάρτισης των ΚΕΚ από το 1998 είναι τα εξής: Επαγγέλματα περιβάλλοντος, Υγείας Πρόνοιας, Πολιτισμού και Αθλητισμού, Παιδαγωγικά και Εκπαίδευση Εκπαιδευτών, Οικονομίας και Διοίκησης, Επαγγέλματα Πληροφορικής, Τουριστικά και παροχής υπηρεσιών, Αγροτικά Επαγγέλματα Τεχνικά και μεταφορών

απόφοιτοι Λυκείου και Γυμνασίου υπολογίζεται ότι αποτελούν τα 2/3 περίπου των καταρτιζομένων ανέργων. Για παράδειγμα, στα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων του Εθνικού σκέλους, προκηρύχθηκαν 5.660 θέσεις για αποφοίτους Γυμνασίου – Λυκείου και 2.920 θέσεις για τους αποφοίτους Α.Ε.Ι.- Τ.Ε.Ι.

Ένα από τα κυριότερα στοιχεία της μεταρρύθμισης στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση ήταν η αλλαγή του συστήματος σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων κατάρτισης. Μ' αυτή τη μεταρρύθμιση επιδιώχθηκε ο διαχωρισμός των φορέων σχεδιασμού από τους φορείς υλοποίησης και η εισαγωγή διαδικασιών και συστημάτων εκ των προτέρων, στη διάρκεια και εκ των υστέρων αξιολόγησης. Πιο συγκεκριμένα, οι ανάγκες κατάρτισης και τα προγράμματα που θα υλοποιηθούν προσδιορίζονται σε ετήσια βάση από τις σχετικές έρευνες του Ε.Π.Α, προκηρύσσονται τα θεματικά πεδία και οι ομάδες στόχοι κατά πεδίο και υλοποιούνται από τα ΚΕΚ με διαδικασίες “δημόσιου διαγωνισμού”. Στην προκήρυξη περιλαμβάνονται: το θεματικό πεδίο της κατάρτισης, ο αριθμός και το μορφωτικό επίπεδο των καταρτιζομένων, η περιοχή υλοποίησης της κατάρτισης και το κόστος υλοποίησής της.

Μετά την προκήρυξη και εντός διαστήματος εξήντα ημερών από τη δημοσίευσή της τα ΚΕΚ υποβάλουν αιτήσεις ανάληψης της υλοποίησης προγραμμάτων στο θεματικό πεδίο που είναι πιστοποιημένα. Μία αίτηση για να είναι επιλέξιμη για ουσιαστική εξέταση θα πρέπει να πληροί ορισμένες τυπικές προδιαγραφές που περιλαμβάνουν: Τους αναλυτικούς παιδαγωγικούς στόχους του προγράμματος, το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα εκπαίδευσης, τη μεθοδολογία εκπαίδευσης, το σύστημα εξέτασης-αξιολόγησης των αποκτηθέντων γνώσεων, τα υλικά και τα μέσα εκπαίδευσης που θα χρησιμοποιηθούν, το χώρο εκπαίδευσης, σύμβαση με επιχειρήσεις για την υλοποίηση της πρακτικής άσκησης των εκπαιδευομένων, βιογραφικά των εκπαιδευτών που θα διδάξουν, τη σχέση θεωρίας πρακτικής και αναλυτικό προϋπολογισμό δαπανών.

Μετά την κατάθεσή τους οι αιτήσεις των ΚΕΚ εξετάζονται ως προς το τυπικό μέρος από επιτροπή ανεξάρτητων αξιολογητών και όσες κρίνονται τυπικά σύννομες εξετάζονται ως προς το ουσιαστικό τους περιεχόμενο από γνωμοδοτική επιτροπή ανεξάρτητων αξιολογητών που εισηγείται στον Υπουργό Εργασίας

ή στο Γ.Γρ. της Περιφέρειας στην περίπτωση που είναι ενταγμένα στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά προγράμματα, την έγκριση των καλλίτερων. Ένα επιπλέον στοιχείο περιορισμού της εικονικής υλοποίησης προγραμμάτων κατάρτισης και της χρήσης τους αποκλειστικά για κερδοσκοπικούς σκοπούς είναι η υποχρέωση των φορέων που υλοποιούν προγράμματα κατάρτισης να πληρώνουν με τραπεζικές επιταγές τους εκπαιδευτές και τους εκπαιδευόμενους ώστε να περιοριστούν οι υπερτιμολογήσεις αμοιβών και τα πλαστά παραστατικά δικαιολόγησης δαπανών που κατά κοινή ομολογία αποτελούν τον κανόνα στα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης. Τέλος, περιοριστικούς όρους αποτελούν τα στεγανά στις αμοιβές των εκπαιδευτών, τα ελάχιστα προσόντα που θα πρέπει να διαθέτουν ανάλογα με το αντικείμενο κατάρτισης και ο χρόνος υλοποίησης της κατάρτισης.

Έτσι, η κρατική πολιτική επικεντρώνεται στην τυποποίηση των διαδικασιών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και τον γραφειοκρατικό έλεγχο του τρόπου κατανομής και διάθεσης των σχετικών πόρων. Στην πράξη, η σύνδεση της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης των ανέργων με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, δεν φαίνεται να αποτελεί πρωταρχικό στόχο της πολιτείας. Ενδεικτικό απ' αυτή την άποψη είναι το γεγονός ότι, ενώ τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης υλοποιούνται από το 1982, ως σήμερα οι δομές απασχόλησης και οι συνοδευτικές προς τους καταρτιζόμενους υπηρεσίες είναι ανύπαρκτες. Επιπλέον, η ίδια η πολιτεία δεν λαμβάνει την οποιαδήποτε μέριμνα για την υποστήριξη της απασχόλησης των καταρτιζόμενων. Αντίθετα αυτή η ευθύνη μεταφέρεται στα ΚΕΚ και η πολιτεία αρκείται στην υποχρέωση τους να παρακολουθούν την πορεία των αποφοίτων τους και να συντάσσουν εκθέσεις για την εξέλιξή τους έξι μήνες μετά τη ολοκλήρωση του προγράμματος.

Ένα άλλο βασικό ζήτημα είναι το ότι δεν υφίσταται κανενός είδους πιστοποίηση και αναγνώριση των γνώσεων και δεξιοτήτων που αποκτούν οι καταρτιζόμενοι. Δεν προβλέπεται κάποιο σύστημα εξετάσεων και στην πράξη δεν ελέγχεται η δομή και το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος, αφού αυτό αποτελεί ευθύνη και αρμοδιότητα του ΚΕΚ. Έτσι οι απλές βεβαιώσεις παρακολούθησης του προγράμματος που λαμβάνουν οι απόφοιτοι, δεν έχουν κανένα αντίκρισμα στην αγορά εργασίας.

Από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων, αυτή φαίνεται να ικανοποιεί πρώτιστα επιδοματικούς στόχους, καλύπτοντας στοιχειώδεις ανάγκες κοινωνικής προστασίας όσων ανέργων δεν στοιχειοθετούν δικαίωμα στην επιδότηση της ανεργίας, χωρίς ταυτόχρονα να συμβάλει ουσιαστικά στη διεύρυνση των ευκαιριών τους πρόσβασης στην απασχόληση.

2.2.3. Τα συστήματα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Απασχόλησης στο Γ Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης.

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990 οι Ευρωπαϊκές αγορές εργασίας, παρουσιάζουν τάσεις και συμπεριφορές συγκλίνουσες αναλογικά, όπου παρατηρούνται συμπτώματα δυσλειτουργίας ή/και φαινόμενα κρίσης, (διαρθρωτικές μεταβολές, ανεργία, απορύθμιση εργασιακών σχέσεων, προβλήματα κινητικότητας, υποχώρηση επενδυτικής δραστηριότητας κλπ), η ένταση και οι επιπτώσεις των οποίων εξαρτάται από τον βαθμό ωριμότητας και το επίπεδο ανάπτυξής τους.

Στο πεδίο της απασχόλησης καταβάλλεται προσπάθεια αναζήτησης ολοκληρωμένων στρατηγικών³² με έμφαση στην χάραξη πολιτικών συνολικής θεώρησης και αντιμετώπισης των προβλημάτων και ιδιαίτερα εκείνων της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Επιχειρούνται παράλληλα ανάλογες θεσμικές ρυθμίσεις και δομικές προσαρμογές επιμένοντας περισσότερο σε (εθνικές) αγορές

32. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την απασχόληση δομείται στην βάση τεσσάρων Πυλώνων, οι οποίοι προσδιορίζουν τους κύριους άξονες δραστηριότητας, (απασχολησιμότητα, επιχειρηματικότητα προσαρμοστικότητα και ισότητα ευκαιριών), και οριοθετούν το πλέγμα των εξειδικευμένων προσανατολισμών, στόχων και ενεργειών. Στον εθνικό χώρο, (κράτος μέλος), η υιοθέτηση των τεσσάρων πυλώνων εκφράζεται, σταθερά από το 1998, μέσα από την διαμόρφωση, σε ετήσια βάση των εθνικών σχεδίων δράσης για την Απασχόληση, (ΕΣΔΑ). Τα ΕΣΔΑ αποτελούν το πλαίσιο στο οποίο περιγράφονται οι ενέργειες, οι τρόποι και τα μέσα που θέτουν σε υλοποίηση τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση. Ως εκ τούτου αναπτύσσεται μια δυναμική συνοχή και συνέργια μεταξύ των δυο (ΕΣΑ - ΕΣΔΑ). Τα εθνικά σχέδια πρέπει να έχουν συγκροτημένη, σαφή και καθορισμένη δομή, συμμετέχει το σύνολο των κοινωνικών εταίρων στην διαδικασία διαμόρφωσης αλλά και υλοποίησής τους, αποτελούν δε, στην τελική μορφή τους προϊόν διαβούλευσης με την ΕΕ.

εργασίας που εμφανίζουν συμπτώματα έντονης υστέρησης σε μια σειρά ρυθμίσεις και δομικά χαρακτηριστικά σε σύγκριση με άλλες ανεπτυγμένες.

Ως εκ τούτου στο γεωγραφικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης³³ υιοθετείται μια δέσμη ενιαίων στρατηγικών επιλογών για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, οι οποίες στους κύριους άξονες δραστηριοτήτων συμπεριλαμβάνουν, δίνοντας έμφαση, διαδικασίες Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και δια βίου εκπαίδευσης, με ρητό στόχο την διεύρυνση των δυνατοτήτων απασχόλησης για όλους καθώς και την στοχευμένη υποστήριξη ειδικών πληθυσμιακών ομάδων για ομαλή εργασιακή και κοινωνική ένταξη.

Οι παρεμβάσεις για την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων στην Ελλάδα, περιέχονται στον άξονα “Ανθρώπινοι Πόροι” του Γ ΚΠΣ, στον οποίο εντάσσονται δομικά τα Επιχειρησιακά προγράμματα (ΕΠ) “Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση”, “Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση” καθώς και δράσεις για το ανθρώπινο δυναμικό οι οποίες περιλαμβάνονται στα ΕΠ “Κοινωνία της Πληροφορίας”, “Υγεία - Πρόνοια”, “Ανταγωνιστικότητα” και στα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Το σημαντικότερο τμήμα της τρίτης “γενιάς” δράσεων ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, στο πλαίσιο του Γ Κ.Π.Σ., περιλαμβάνεται στο ΕΠ “Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση”, σε συνδυασμό με το ΕΠ “Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση”

Στο σημείο αυτό μια συνοπτική περιγραφή του σχεδιασμού των πολιτικών κατάρτισης - απασχόλησης και των σημαντικότερων δράσεων που περιλαμβάνουν θα ήταν αναγκαία, όπως και μια κριτική προσέγγιση των παραπάνω πολιτικών, προκειμένου να εντοπισθούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία, όχι τόσο στην φιλοσοφία και τις προθέσεις σε επίπεδο σχεδιασμού, όσο στις δυσκολίες και τους αποτρεπτικούς παράγοντες στο στάδιο της εφαρμογής, η αποτελεσματικότητα της οποίας εξαρτάται από τις εξής γενικότερες παραμέτρους - μεταβλητές:

- ♦ Τον βαθμό ωριμότητας της Ελληνικής κοινωνίας και οικονο-

33. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, όπως κωδικοποιείται σήμερα, είναι αποτέλεσμα το οποίο προέρχεται από τις διαδικασίες τριών βασικών ενδιάμεσων σταθμών: την Διαδικασία του Λουξεμβούργου (1997), την διαδικασία του Κάρντιφ (1998) και την Διαδικασία της Κολωνίας (1999). Με την σύνοδο της Λισσαβόνας (3ος 2000) ενισχύεται η συνοχή και η συνέργια των τριών διαδικασιών.

μίας και ειδικότερα της ελληνικής αγοράς εργασίας, από τον οποίο εξαρτάται ο τρόπος προβολής των πραγματικών δυνατοτήτων και αναγκών των συντελεστών της. Υπονοούμε εδώ τον γενικό, ασαφή, μεθοδολογικά αμφισβητούμενο και ασυνεχή τρόπο που, τις περισσότερες φορές, διερευνάται η αγορά εργασίας. Υπονοούμε επίσης τις στρεβλώσεις, κατά την υλοποίηση, πολιτικών με ορθολογικό σχεδιασμό, εξ αιτίας στάσεων και συμπεριφορών πελατειακού χαρακτήρα με στόχο την μικροπολιτική κεφαλαιοποίηση των παρεμβάσεων η/και την ατομική ιδιοποίηση σημαντικού μέρους του διαθέσιμου κοινωνικού κεφαλαίου.

- ◆ Την επάρκεια και τον βαθμό ωριμότητας, συνέπεια που προφανώς συναρτάται άμεσα με την προηγούμενη μεταβλητή, των μεσολαβητικών μηχανισμών που θέτουν σε κίνηση τις πολιτικές Κατάρτισης - Απασχόλησης (Υπηρεσίες απασχόλησης, φορείς κατάρτισης, φορείς έρευνας και παρακολούθησης των εξελίξεων στην αγορά εργασίας, φορείς και συστήματα αξιολόγησης κ.λ.π)

Σύμφωνα με τα παραπάνω η υλοποίηση των ΕΠ για τους ανθρώπινους πόρους οριοθετείται με τις κατευθύνσεις του ΕΣΔΑ, σε συνέργια, για πρώτη φορά, με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση και το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση. Το ΕΣΔΑ διαμορφώθηκε με βάση τους τέσσερις κεντρικούς πυλώνες της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση (I. Βελτίωση της Απασχολησιμότητας, II. Ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος, III. Ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των εργαζομένων και IV. Ενίσχυση της ισότητας των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών) και τις 18 κατευθυντήριες γραμμές σύμφωνα με τις οποίες διαμορφώνονται και εξειδικεύονται οι εθνικές πολιτικές απασχόλησης. Στο ΕΣΔΑ περιγράφονται συνοπτικά οι βασικές κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής της χώρας, οι έως σήμερα καταγεγραμμένες επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας και δίνεται έμφαση στην αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων της αγοράς εργασίας³⁴ μέσω

34. Η αύξηση της απασχόλησης κατά μέσο όρο 3% την τελευταία τριετία, αύξησε το συνολικό ποσοστό απασχόλησης ελάχιστα. Δεν καλύφθηκε η αύξηση του εργατικού δυναμικού και να αντιμετωπιστούν διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής αγοράς εργασίας τα οποία παραμένουν σταθερά, όπως:

των σχεδιαζόμενων πολιτικών απασχόλησης.

Δεδομένου ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να καταλαμβάνει την τελευταία θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις δαπάνες για την επαγγελματική κατάρτιση, ενώ η δια βίου κατάρτιση στη χώρα μας αφορά μόνο στο 1,1 % των εργαζομένων ηλικίας 25-64 ετών (Ευρώπη των 15: 8,4%)³⁵, οι κοινοτικές συστάσεις³⁶ επαναλαμβάνουν τις περιοχές μέγιστης προτεραιότητας όπου πρέπει να γίνουν συστηματικές προσπάθειες της Ελλάδας για βελτιώσεις στην αγορά εργασίας, με έμφαση στην επιτάχυνση του εκσυγχρονισμού των δημοσίων υπηρεσιών απασχόλησης, την εισαγωγή ενεργών και προληπτικών πολιτικών καταπολέμησης της μακροχρόνιας ανεργίας και της ανεργίας των νέων την αύξηση της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού στην απασχόληση την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των συστημάτων της δια βίου μάθησης, την ισότητα των ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών και την βελτίωση του επιπέδου και της ποιότητας της απασχόλησης.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση³⁷ 2001-2003 προτάσσει τριών ειδών προσαρμογές οι οποίες αφορούν στην: 1) προσαρμογή της 'ζήτησης' (πιέσεων) για κοινωνική πολιτική, όπως αυτή εκφράζεται από παλαιούς, παγιωμένους κοινωνικούς κινδύνους, αποτέλεσμα της ιστορικής εξέλιξης, (π.χ φτώχεια ατόμων μεγάλης ηλικίας, γεωγραφική διάσταση του φαινομένου της φτώχειας) και νέα προβλήματα, όπως ανεργία

-
- Χαμηλό ποσοστό απασχόλησης 55,6% (μ.ο ΕΕ 63,3%).
 - Υψηλό ποσοστό ανεργίας 11,1% με διατήρηση του υψηλού ποσοστού ανεργίας των νέων και των γυναικών.
 - Διατήρηση της ανισότητας μεταξύ των φύλων στην απασχόληση η οποία εκτιμάται ως η υψηλότερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
 - Αύξηση του ποσοστού μακροχρόνιας ανεργίας που κατατάσσει την Ελλάδα στην πρώτη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
35. Στις χώρες της Ε.Ε. το αντίστοιχο ποσοστό είναι: 21% στη Βρετανία και στη Σουηδία, 20% στη Δανία 19,6% στη Φινλανδία, 15,6% στην Ολλανδία, 7,8% στην Αυστρία, 6,8% στο Βέλγιο, 5,2% στην Ιταλία και στην Ιρλανδία, 5,2 % στη Γερμανία, 4,9% στην Ισπανία, 4,8% στο Λουξεμβούργο, 3,3% στην Πορτογαλία και 2,8% στη Γαλλία (Πηγή: EUROSTAT).
36. http://europa.eu.int/comm/employment_social/empl&sf/news/emplpack2001_en.htm
37. Σύμφωνα με τις στρατηγικές κατευθύνσεις της Λισαβόνας η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής αποτελεί κεντρική επιδίωξη δεδομένου ότι, παρά τη σημαντική μείωση της φτώχειας που επιτεύχθηκε από τις πολιτικές κοινωνικής προστασίας, ο αριθμός των ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια και των κοινωνικό αποκλεισμό εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραμένει πολύ υψηλός. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας, τον Δεκέμβριο του 2000, αποφασίστηκε η εκπόνηση Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση, διετούς διάρκειας, από κάθε κράτος μέλος της ΕΕ, με στόχο την εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την ενίσχυση των θεσμών του κοινωνικού κράτους.

γυναικών, αστικοποίηση πληθυσμού, γήρανση πληθυσμού κλπ. 2) Προσαρμογή της 'προσφοράς' κοινωνικής πολιτικής, με την αναδιάταξη και λειτουργική ανασυγκρότηση των διοικητικών δομών, ώστε να ανταποκριθούν στο νέο ρόλο που καλείται να αναλάβει η κοινωνική πολιτική. 3) Προσαρμογή επιτελικού χαρακτήρα με στόχο την ανάδειξη νέων και αποτελεσματικών τρόπων διαχείρισης πληροφοριών.

Οι ειδικότεροι στόχοι της πολιτικής στο ελληνικό σχέδιο³⁸ επικεντρώνονται στις προσπάθειες ένταξης όλων στην αγορά εργασίας και την βελτίωση του εισοδήματος από την εργασία ή την επιχειρηματικότητα, στην διασφάλιση της ισότιμης και ουσιαστικής πρόσβασης στα κρίσιμα κοινωνικά αγαθά και δικαιώματα (υγεία, παιδεία, στέγαση, πληροφόρηση κλπ.) και στην αποτροπή κινδύνων παγίωσης καταστάσεων και συνθηκών φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού μακροπρόθεσμα.

Το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση επιχειρεί να παρέμβει για την αντιμετώπιση του πάγιου προβλήματος της προσέγγισης των χώρων της επαγγελματικής εκπαίδευσης και αρχικής κατάρτισης με την συνεχιζόμενη κατάρτιση και το σύστημα απασχόλησης, επιδιώκοντας έναν συνεκτικό συντονισμό, συμμετοχή των βασικών συντελεστών της αγοράς εργασίας, ανάπτυξη αξιόπιστων μηχανισμών διερεύνησης της αγοράς εργασίας και διαμόρφωση ενιαίου συστήματος πιστοποίησης προσόντων.

Με το 'ΕΣΣΕΕΚΑ' επιχειρείται η διαμόρφωση μιας δέσμης πολιτικών οι οποίες αναβαθμίζει το περιβάλλον των στρατηγικών

38. Στο σχέδιο διατυπώνεται συγκεκριμένη στόχευση εντοπίζοντας τα κρίσιμα πεδία και οριοθετούνται ομάδες προτεραιότητας, για την υλοποίηση των σχετικών δράσεων όπως:

- Η προστασία της τρίτης ηλικίας
- Αντιμετώπιση δυσλειτουργιών της αγοράς εργασίας οι οποίες ενδέχεται να οδηγήσουν σε αποκλεισμό (διευκόλυνση στην πρόσβαση σε πόρους των νέων, των γυναικών, των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζόμενων και των κοινωνικά αποκλεισμένων).
- Ανισότητα που δημιουργείται από τη γεωγραφική διάσταση
- Περιοχές που πλήττονται από φυσικές καταστροφές
- Αποκλεισμός σχετιζόμενος με τη φυσική κατάσταση και την υγεία γενικώς
- Αποκλεισμός σχετιζόμενος με αναπηρίες
- Ευπαθείς Ομάδες του πληθυσμού που παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες (τσιγγάνοι, παλινοστούντες, μετανάστες και πρόσφυγες).
Στα παραπάνω προστίθενται δύο σημαντικά πεδία, προληπτικής παρέμβασης για την αποτροπή μελλοντικών κινδύνων.
- Οικογένειες με παιδιά
- Αποτροπή του αναλφαριθμισμού, παλαιού και νέου.

κατάρτισης και απασχόλησης, μέσω επιμέρους συστημάτων όπως:

- ◆ Σύστημα έρευνας των αναγκών της αγοράς εργασίας, το οποίο οργανώνεται και υλοποιείται από μία επιτελική δομή με τις απαραίτητες και κατάλληλες διασυνδέσεις με περιφερειακές και τοπικές δομές, με στόχο την ικανότητα καταγραφής της επαγγελματικής διάρθρωσης της απασχόλησης, των αναγκών σε ανθρώπινο δυναμικό, των προσδιορισμό των αντίστοιχων επαγγελμαμάτων, ειδικεύσεων και εξειδικεύσεων σε τοπικό επίπεδο καθώς και την διερεύνηση του περιεχομένου τους.
- ◆ Σύστημα δευτεροβάθμιας τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης το οποίο στοχεύει στον συνδυασμό και την προσέγγιση των χώρων της γενικής παιδείας με την εξειδίκευση και την επαγγελματική γνώση για ομαλή και εύρυθμη ένταξη στην αγορά εργασίας.
- ◆ Σύστημα Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης του οποίου οι απαιτούμενες αναπροσαρμογές, για αυξημένη αποτελεσματικότητα, πρέπει να παρέχουν δυνατότητες: επέκτασης σε ειδικές πληθυσμιακές ομάδες, ευελιξίας στην ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, αναβαθμισμένης σύνδεσης με τις δομές απασχόλησης, ευελιξία στην πρόταση ειδικοτήτων με βάση της τάσεις της αγοράς εργασίας, εκσυγχρονισμό και αναδιοργάνωση του συστήματος πιστοποίησης.
- ◆ Σύστημα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, με κύριο στόχο την αποτελεσματική συμβολή του στην άμβλυση των προβλημάτων της αγοράς εργασίας και στην προώθηση της απασχόλησης, βελτιώνοντας τα μοντέλα πιστοποίησης των δομών κατάρτισης, αξιολόγησης εκπαιδευτικών εργαλείων και ανθρώπινου δυναμικού που εμπλέκεται σε όλες της φάσεις της κατάρτισης, πιστοποίηση της γνώσης και των ικανοτήτων που αποκτώνται από την συμμετοχή στα προγράμματα κατάρτισης.
- ◆ Ενιαίο σύστημα πιστοποίησης προσόντων με στόχο την υιοθέτηση μιας “δια βίου” διαδικασίας πιστοποίησης γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που αποκτώνται με οποιονδήποτε τρόπο, από την συμμετοχή σε διαδικασίες αρχικής, συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης καθώς και από την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας.

Οι τρεις αυτές στρατηγικές ενότητες, αποβλέπουν στην διαμόρφωση ενός συνεκτικού πλαισίου με στόχο την βελτίωση και εύρυθμη λειτουργία της κατάρτισης και των πολιτικών απασχόλησης, οι οποίες καταβάλλεται προσπάθεια να ενταχθούν σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα “ενεργητικής” παρέμβασης για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων φαινομένων της οικονομίας που επηρεάζουν τα μεγέθη (όγκο) αλλά και την διάρθρωση της απασχόλησης.

Εκ προοιμίου επισημαίνεται ότι παρά τον βελτιωμένο σε υψηλό βαθμό σχεδιασμό, υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις σε σχέση με τα ακριβή χαρακτηριστικά τα προβλήματα και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, ιδιαίτερα τμημάτων της, δεδομένου ότι οι συγκεκριμένες πολιτικές μπορεί να αποδώσουν σε προσδιορισμένα πεδία της αγοράς εργασίας (επιχείρηση, τοπική αγορά εργασίας, κλάδο, συγκεκριμένων χαρακτηριστικών ομάδα ανέργων κ.λ.π)

2.2.4. Ο σχεδιασμός οι στόχοι και τα προγράμματα των πολιτικών Κατάρτισης -Απασχόλησης.

Επιχειρησιακό πρόγραμμα “Κατάρτιση - Απασχόληση”.

Η υλοποίηση της τρίτης “γενιάς” πολιτικών και δράσεων ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ, σηματοδοτείται από το επιχειρησιακό πρόγραμμα “Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση”, υπό την ευθύνη του Υπ. Εργασίας ως ένα από τα πλέον σημαντικά πεδία εφαρμογής της εθνικής πολιτικής για την απασχόληση, που φιλοδοξεί να διαμορφώσει νέες συνθήκες και όρους λειτουργίας της αγοράς εργασίας για την τρέχουσα δεκαετία.

Ως εκ τούτου πρέπει να επανέλθουν στην επικαιρότητα τα ζητήματα της ποιοτικής διάστασης των δράσεων, σε συνάρτηση με την εκτίμηση, αξιολόγηση και συνολική αποτίμηση των σύνθετων ενεργειών, των αντικειμένων και των στόχων, των φορέων που συμμετέχουν, των τομέων και πεδίων εφαρμογής, των κριτηρίων επιλεξιμότητας, των μηχανισμών συντονισμού και των δομών παρέμβασης στην αγορά εργασίας. Τα ζητήματα αυτά αποτελούν τις

καθοριστικές παραμέτρους που διαμορφώνουν και χαρακτηρίζουν τον βαθμό συνοχής και συμπληρωματικότητας των δράσεων και το “πρότυπο” διαχείρισης των προγραμμάτων, με επιδίωξη την αποτελεσματική ικανοποίηση των στόχων που θέτει η εθνική πολιτική για την Απασχόληση.

Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος “Απασχόληση και επαγγελματική Κατάρτιση” μέσω του οποίου συγκεκριμενοποιείται η Εθνική Πολιτική Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΣΔΑ), επιχειρείται μια σειρά παρεμβάσεων, στρατηγικού χαρακτήρα, με βασικούς επιδιωκόμενους στόχους την πρόληψη της ανεργίας και ιδιαίτερα της μακροχρόνιας, την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με Κοινωνικό Αποκλεισμό και την βελτίωση της πρόσβασης και της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Οι παρεμβάσεις που υιοθετεί το Επιχειρησιακό πρόγραμμα εντάσσονται στις ενεργές πολιτικές απασχόλησης, αποβλέποντας στην αντιμετώπιση εκείνου του ποσοστού της ανεργίας που οφείλεται στην αδυναμία κάλυψης σημαντικού αριθμού κενών θέσεων εργασίας (διαρθρωτική ανεργία) και που σύμφωνα με τις εκτιμήσεις αντιστοιχεί στο 3-4% του συνολικού ποσοστού ανεργίας. Ως εκ τούτου η φιλοσοφία του επιχειρησιακού προγράμματος προσανατολίζεται στην άμβλυση των προβλημάτων της αγοράς εργασίας, εντάσσοντας σε ένα συνεκτικό και ενιαίο σχέδιο τρεις βασικούς “πόλους” επιρροής για διαμόρφωση θετικών εξελίξεων στο πεδίο της απασχόλησης:

- Τις υπηρεσίες απασχόλησης και υποστήριξης των παρεμβάσεων στην αγορά εργασίας, υιοθετώντας δράσεις ανάπτυξης, ενίσχυσης και ποιοτικής αναβάθμισής τους.
- Τα συστήματα πιστοποίησης, παρακολούθησης και αξιολόγησης φορέων, προγραμμάτων και ανθρώπινου δυναμικού που εμπλέκονται στην υλοποίηση δράσεων κατάρτισης/ απασχόλησης.
- Τις στοχευμένες παρεμβάσεις, ως προς τον πληθυσμό στόχο ή /και ως προς τους οικονομικούς τομείς που εμφανίζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα απασχόλησης (πολιτισμός - περιβάλλον) καθώς και ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αντιμετώπισης της ανεργίας (Ανίχνευση αναγκών - εξατομικευμένη υποστήριξη - προκατάρτιση - απασχόληση - αυταπασχόληση).

Στον βαθμό που η παραπάνω στόχευση υλοποιηθεί ικανοποιη-

τικά τότε μπορούμε να ισχυριστούμε ότι θα περιορισθεί σημαντικά η επιδοματική λειτουργία της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, θα ενισχυθεί η ενεργή της διάσταση ως πολιτική ενίσχυσης της απασχόλησης και θα συμβάλλει ουσιαστικά στην σύνδεση ζήτησης και προσφοράς συγκεκριμένων επαγγελματικών δεξιοτήτων³⁹.

2.2.5. Από τον σχεδιασμό στην υλοποίηση - Κρίσιμα ζητήματα εφαρμογής

Οι πολιτικές παρέμβασης στην αγορά εργασίας, μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1980, είχαν μάλλον περιθωριακό ρόλο και πάντως αγνοούσαν σχεδόν ολοκληρωτικά τις πολιτικές συσχέτισης της ζήτησης με την προσφορά εργασίας. Η όξυνση του προβλήματος της ανεργίας, τα διαρθρωτικά προβλήματα της αγοράς εργασίας αλλά και οι δυνατότητες που προέκυψαν από τις χρηματοδοτήσεις των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης αιφνιδίασαν την ελληνική κοινωνία. Το μέλημα της απορροφητικότητας των κοινοτικών πόρων απέκτησε ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασία, χωρίς να συνδεθεί με ανάλογες θεσμικές μεταβολές, επαρκή και σύγχρονο σχεδιασμό και συντονισμό των παρεμβάσεων, ιδιαίτερα κατά την εφαρμογή του Α΄ ΚΠΣ, αλλά και κατά την διάρκεια του Β΄ ΚΠΣ. Οι νέες ρυθμίσεις σχετικά με τη διαχείριση των προγραμμάτων του Γ΄ ΚΠΣ, που αφορούν στους Ανθρώπινους Πόρους, βοηθούν στην αποτελεσματικότερη απορρόφηση των χρηματοδοτήσεων και διευκολύνουν την αξιολόγηση, δίνοντας έμφαση στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των παρεμβάσεων και στη συστηματική παρακολούθησή τους. Εν τούτοις εκφράζονται επιφυλάξεις για το αν το Ε.Π. θα καταφέρει να αποδώσει σε ένα περιβάλλον με εγγενείς αδυναμίες. Η ελληνική αγορά εργασίας εμφανίζει χαρακτηριστικές

39. Στην συγκεκριμένη ενότητα αντικείμενο αποτελεί η επαγγελματική κατάρτιση, ως μια εκ των ενεργών πολιτικών αντιμετώπισης της ανεργίας. Για μια εκτενέστερη ενημέρωση για τις πολιτικές απασχόλησης και ειδικότερα της οριζόμενες ως ενεργές, βλ. Γράβαρης Διονύσης, 1991, "πολιτικές απασχόλησης και ο πόλος του κράτους στην αγορά εργασίας, ΤΟΠΟΣ, τ.3/91. Επίσης Δεδουσόπουλος Απόστολος, (επιστημονικός υπεύθυνος) 1997, Κοινωνικές Προϋποθέσεις της απασχόλησης και ανεργίας, Αθήνα 1997.

δυσλειτουργίες έτσι ώστε η όποια προσπάθεια εξυγίανσης και ανάπτυξης της να μην εξαρτάται μόνο από την απορροφητικότητα των κονδυλίων, αλλά και από την διαρθρωτική, ποιοτική κατανομή τους και κυρίως από την αξιοποίησή τους στην δημιουργία πολλαπλασιαστικών ωφελημάτων. Η εμπειρία των προηγούμενων ΚΠΣ έχει δείξει ότι αυτό δεν έχει μέχρι σήμερα επιτευχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό.

Τρεις παράγοντες, δομικού χαρακτήρα, επέδρασαν καθοριστικά στις δυσλειτουργίες του συστήματος ρύθμισης της αγοράς εργασίας και ειδικότερα του πεδίου ενίσχυσης της απασχόλησης και αντιμετώπισης της ανεργίας:

α. Η Ελλάδα αντιμετώπισε το πρόβλημα της ανεργίας απέχοντας σημαντικά από τα ευρωπαϊκά επίπεδα της αναγκαίας κρατικής και κοινωνικής υποδομής, όπως αυτά διαμορφώθηκαν διαχρονικά και υπό διαφορετικές κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες. Επιπλέον η δόμηση μηχανισμών κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα σε πολλές περιπτώσεις παρέμεινε υποτυπώδης, με αντιφατικά αποτελέσματα, ως απόρροια του χαμηλού, διαχρονικά, βαθμού ανάπτυξης των κοινωνικών πολιτικών. Με τους μηχανισμούς αυτούς ενισχύθηκαν, αντί της αναδιανεμητικής λειτουργίας του κράτους, άτυπα δίκτυα, (π.χ. οικογενειακά, πελατειακά) ως υποκατάστατα στα ελλείμματα του κοινωνικού κράτους.

β. Οι χρηματοδοτικές ενισχύσεις της Ε.Ε. προκάλεσαν σημαντικές μεταβολές στον τρόπο δράσης πολλών κρατικών (και όχι μόνο) οργανισμών που τυπικά κατατάσσονται στους μηχανισμούς παρέμβασης στην αγορά εργασίας. Η προσαρμοστικότητα αυτή θα μπορούσε να αποβεί αποτελεσματική εάν είχε γίνει προγραμματισμένα με μεσο-μακροπρόθεσμη στόχευση και υπακούοντας σε ποιοτικά κριτήρια και όχι μόνο σε εκείνο της “ταμειακής” αποτελεσματικότητας. Αναπτύχθηκε έτσι έντονα η αντίθεση ανάμεσα στην μεγιστοποίηση βραχυχρόνιων επιδοτήσεων και στην ποιότητα των παρεμβάσεων, με αποτέλεσμα μια σειρά από συνεχείς πειραματισμούς, αμφίβολες προσαρμογές και αντικρουόμενα προγράμματα.

γ. Η γνώση του τρόπου λειτουργίας της αγοράς εργασίας εξακολουθεί να είναι υποτυπώδης. Ειδικότερα όσον αφορά στους τρόπους λειτουργίας των επί μέρους αγορών εργασίας υπάρχει σημαντικό κενό ερευνητικών προσπαθειών και έλλειψη μεθοδολογίας ανάλυσης.

Οι παραπάνω παράγοντες έχουν δημιουργήσει ένα μάλλον αρνητικό τοπίο για την όποια λειτουργική δράση του Προγράμματος, το οποίο εντείνεται από την μέχρι τώρα προσφερόμενη ποιότητα των δημοσίων υπηρεσιών απασχόλησης.

Ο βασικός φορέας υλοποίησης των πολιτικών παρέμβασης στην αγορά εργασίας (σε πολλές περιπτώσεις μοναδικός) είναι ο Ο.Α.Ε.Δ. Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι ο Οργανισμός παρουσιάζει μεγάλες υστερήσεις στην προώθηση της απασχόλησης, στη σύζευξη της προσφοράς με τη ζήτηση εργασίας (ειδικοτήτων) και στην υλοποίηση πολιτικών αντιμετώπισης της μακροχρόνιας ανεργίας.

Τα προβλήματα και οι δομική ανεπάρκεια των Δημόσιων Υπηρεσιών Απασχόλησης εντοπίζονται στις περιορισμένες και ατελείς προσπάθειες ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού τους, πολύ πριν ενταθούν τα φαινόμενα ανεργίας, στην αδράνεια που εμφανίζουν, αγκυλωμένες σε παλαιότερα γραφειοκρατικά λειτουργικά πρότυπα και συνθήκες και στην ανεπαρκή στελέχωση σε σχέση με τις νέα δεδομένα αντιμετώπισης της ανεργίας.

Επιπλέον το όλο εγχείρημα αντιμετωπίζει γενικότερες δυσκολίες εξαιτίας της έλλειψης δύο κρίσιμων προϋποθέσεων:

- Η εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών παρέμβασης στην αγορά εργασίας προϋποθέτει τη λειτουργία μηχανισμών ικανών να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την έρευνα διάγνωσης αναγκών του εργατικού δυναμικού και των επιχειρήσεων, την δυνατότητα ανάπτυξης δράσεων σε τοπικό επίπεδο, καθώς και τη δυνατότητα συλλογικής και εξατομικευμένης υποστήριξης των ανέργων.
- Οι συγκεκριμένες πολιτικές προϋποθέτουν επίσης ένα αποτελεσματικά αναπτυγμένο και επαρκές σύστημα επιδότησης της ανεργίας, το οποίο, εκτός των άλλων, συντελεί σε μεγάλο βαθμό στον προσδιορισμό των ομάδων του πληθυσμού που απευθύνονται. Στην Ελλάδα το σύστημα ασφαλιστικής κάλυψης των ανέργων εμφανίζει ιδιαίτερη υστέρηση και απέχει πολύ από το να αποτελέσει βάση προσδιορισμού των ανέργων στους οποίους απευθύνονται οι ενεργητικές πολιτικές.

Προκειμένου να εξειδικευτούν οι παραπάνω παρατηρήσεις, είναι αναγκαία μια συστηματική, κριτική προσέγγιση των βασικών προτεραιοτήτων πολιτικής στο πεδίο κατάρτιση - απασχόληση, οι οποίες αποτελούν τον κεντρικό κορμό των δομικών αλλαγών και

θα επηρεάσουν το σύνολο των πολιτικών για τους Ανθρώπινους Πόρους. Από τις πολιτικές και τους άξονες προτεραιότητας που περιλαμβάνονται στον εθνικό σχεδιασμό για την περίοδο 2001-2007, προσεγγίζονται κριτικά και αναπτύσσονται, οι πλέον κρίσιμοι για την δημιουργία ενός αποτελεσματικού “προτύπου” διαχείρισης των προγραμμάτων. Βασικό στοιχείο επιλογής τους αποτέλεσε η ενσωμάτωση των πολιτικών κατάρτισης στην αλληλουχία των ενεργών πολιτικών απασχόλησης. Οι άξονες που καλύπτουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τις παραπάνω προϋποθέσεις είναι:

- Η Ανάπτυξη και προώθηση ενεργών πολιτικών για την καταπολέμηση και την πρόληψη της μακροχρόνιας ανεργίας και την διευκόλυνση της επανένταξης των μακροχρόνια ανέργων, η εφαρμογή των οποίων αποβλέπει στην αναβάθμιση και επέκταση των υποδομών (κτιριακές εγκαταστάσεις - εξοπλισμός) των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης καθώς και στον εκσυγχρονισμό των παρεμβάσεων τους στην αγορά εργασίας, με την ανάπτυξη του στελεχειακού δυναμικού τους, την υιοθέτηση κατάλληλων μεθόδων και επιστημονικών εργαλείων παρακολούθησης των εξελίξεων της αγοράς εργασίας, την αναβάθμιση των υπηρεσιών υποστήριξης των ανέργων, την ποιοτική διάσταση των προγραμμάτων, την προσαρμογή των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού στις μεταβολές του κόσμου της εργασίας, έτσι ώστε να καταστούν βασικοί μηχανισμοί αποτελεσματικής διείσδυσης στην αγορά εργασίας για την ενίσχυση της απασχόλησης, προσφέροντας ποιοτικές υπηρεσίες προς το άνεργο εργατικό δυναμικό της χώρας.

Με βάση τον σχεδιασμό τα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης (ΚΠΑ) εξελίσσονται, ειδικά σε τοπικό επίπεδο, στον βασικό κόμβο ενός δικτύου, στο οποίο συγκεντρώνονται όλες οι δυνατές πληροφορίες που αφορούν το σύνολο των παραγόντων της αγοράς εργασίας, ταυτόχρονα δε καθίστανται ένας από τους βασικότερους μοχλούς κινητοποίησης των τοπικών παραγωγικών φορέων για την αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας και την αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος απασχόλησης. Στα ίδια πλαίσια τα ΚΠΑ, προορίζονται να αποτελέσουν βασικό πόλο προώθησης των ανέργων στο σύστημα κατάρτισης, υιοθετώντας και εξελίσσοντας μεθόδους εξατομικευμένης στήριξης ανέργων.

Οι δυσκολίες που προκύπτουν από την ανάλυση του νέου

ρόλου των ΚΠΑ και των στελεχών τους εντοπίζονται: α) στην άμεση προσαρμογή και ωρίμανση που απαιτείται, ώστε τα ΚΠΑ να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά αδράνειες, αποκύημα στάσεων και συμπεριφορών του παρελθόντος, β) στην εκτεταμένη και έγκαιρη συλλογή, παρακολούθηση και επεξεργασία / ανάλυση, πλήθους πληροφοριών, για την συνεχή και αποτελεσματική παρακολούθηση των τάσεων και εξελίξεων της αγοράς εργασίας με έμφαση στο τοπικό / περιφερειακό επίπεδο, γ) στην καταξίωση των ΚΠΑ, ως κεντρικού μηχανισμού αντιμετώπισης της ανεργίας με σύγχρονα και αποτελεσματικά μέσα και μεθόδους και στη διεύρυνση της δυνατότητας να συνεργάζονται και να συντονίζονται με τους πλέον αρμόδιους και κατάλληλους φορείς, από το πλήθος των φορέων που ασχολούνται αποσπασματικά με επιμέρους πτυχές του θέματος της προώθησης της απασχόλησης. Δεν υπάρχει καμία διασύνδεση, αλληλεπίδραση και συνεργασία ανάμεσα στους φορείς αυτούς και στις δράσεις ή τις δομές που διαχειρίζονται, δ) στον εύρυθμο συντονισμό των ΚΠΑ, την ανάπτυξη τεχνογνωσίας και την ενίσχυση των παρεμβάσεων στα δύσκολα τμήματα της αγοράς εργασίας (τοπικό επίπεδο, περιοχές αυξημένης ανεργίας, ομάδες απειλούμενες από κοινωνικό αποκλεισμό κλπ.), ε) στην επέκταση των ΚΠΑ σε περισσότερες και νέες υπηρεσίες, οι οποίες χρειάζονται ικανό και αποτελεσματικό στελεχιακό δυναμικό, με αναβαθμισμένα τυπικά προσόντα και ουσιαστικές ικανότητες / δεξιότητες, ώστε να μπορούν να χειριστούν σύνθετα προβλήματα ανθρώπινου δυναμικού⁴⁰.

Η συνεχής παρακολούθηση και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας των παρεμβάσεων και της αποδοτικότητας των ενεργειών κρίνεται ως η πλέον αναγκαία συνθήκη επιτυχούς υλοποίησης του σχεδίου αναβάθμισης των υπηρεσιών απασχόλησης.

Οι παρεμβάσεις κατάρτισης ανέργων, για την προσαρμογή των δεξιοτήτων τους στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, περιβάλλονται με ένα αναβαθμισμένο πλαίσιο σύνδεσης των προγραμμάτων

40. Ενώ επισημαίνονται κίνδυνοι όπως είναι η άμεση και απότομη φόρτιση του δικτύου των ΚΠΑ από χρήστες, με αποτέλεσμα να βρεθεί σε αναντιστοιχία με τις αντικειμενικές και υποκειμενικές δυνατότητες προσφοράς υπηρεσιών (ποσοτικά και ποιοτικά), οι ρυθμοί προόδου των αλλαγών στον ΟΑΕΔ, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των νέων δομών και της διοικητικής αναδιοργάνωσής του.

κατάρτισης με τις ανάγκες των ιδίων των ανέργων αλλά και της αγοράς, τόσο στο επίπεδο της έρευνας όσο και σε εκείνο της εξατομικευμένης προσέγγισης των ανέργων, με επίκεντρο της Δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης.

Εκτιμάται, ωστόσο, ότι το πλαίσιο αυτό απέχει από το να προσλάβει χαρακτηριστικά δομημένου συστήματος. Το κεντρικό πρόβλημα που εξακολουθεί να υφίσταται και πρέπει να αντιμετωπιστεί είναι η σε μεγάλο βαθμό άγνοια του αντικειμένου, άγνοια δηλαδή του χώρου στον οποίο επιχειρείται η παρέμβαση και ο οποίος πρέπει να προσδιορισθεί διττά, από την πλευρά της ζήτησης και από εκείνη της προσφοράς εργασίας, ώστε μέσω της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, τυπικής και άτυπης, καθώς και άλλων δράσεων (π.χ. STAGE), να επιτευχθεί η σύζευξη.

Όσο δεν εξασφαλίζεται η σαφής, ενιαία και αποτελεσματική γνώση της λειτουργίας των επί μέρους αγορών εργασίας,⁴¹ σε συνδυασμό με την αποτελεσματική παρέμβαση των ΚΠΑ, την συνεργασία και διασύνδεση με άλλες δομές υποστήριξης των πολιτικών απασχόλησης και κατάρτισης και με τις επιχειρήσεις, όσο παραμένουν αδιευκρίνιστες και θολές οι αρμοδιότητες “προώθησης στην απασχόληση” και “τοποθέτησης στην εργασία” διατηρούνται κενά στην ανάπτυξη του συστήματος, τα οποία αλλοιώνουν την αποτελεσματικότητά του.⁴² Οι δομές κατάρτισης (ΚΕΚ) πρέπει να είναι επιφορτισμένες με την παροχή ποιοτικής Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ), ενώ η προώθηση σε θέσεις εργασίας θα πρέπει να είναι αποκλειστικό έργο των υπηρεσιών απασχόλησης (ΚΠΑ).

Ο βαθμός προσέγγισης και συνεχούς υποστήριξης των ανέργων με εξατομικευμένες μεθόδους, η συστηματική σύνδεση και η αποτελεσματική επαφή με τους επιλεγέντες τομείς δημιουργίας απασχόλησης (π.χ μεγάλα έργα, εμπορική ναυτιλία), η ορθολογική συσχέτιση ανάμεσα σε: μελέτη αναγκών της αγοράς εργασίας,

41. Υπάρχει έλλειψη συντονισμού και αξιοποίησης της μικρής ερευνητικής προσπάθειας, η οποία εν τούτοις απέχει από βασικές συνισταμένες της συμπεριφοράς των αγορών εργασίας, με αποτέλεσμα την νομιμοποίηση διαφορετικών και συχνά “κατά το δοκούν” ισχυρισμών σχετικά με τις ανάγκες της.

42. Τα προβλήματα αυτά εμφανίζονται συνεχώς στο προσκήνιο, σε κάθε προσπάθεια είτε αξιολόγησης πρακτικών και πολιτικών του ΟΑΕΔ, είτε εφαρμογής δομικών αλλαγών. Βλέπε για παράδειγμα : Πάντειο Πανεπιστήμιο, Α. Δεδουσόπουλος, Π. Ρέππας και Ν. Τάτσος, (επιστ. Ευθύνη) 1994, Αθήνα “Αξιολόγηση του προγράμματος επιχορήγησης εργοδοτών για την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας”. Επίσης ΓΣΕΕ, 2000, “θέσεις για την αναδιοργάνωση του ΟΑΕΔ”

διερεύνηση επαγγελματικών προφίλ ειδικοτήτων, εκπόνηση προτύπων προγραμμάτων κατάρτισης (οδηγοί σπουδών), επαγγελματικός προσανατολισμός, υλοποίηση κατάρτισης, παρακολούθηση, έλεγχος και αξιολόγηση της κατάρτισης, προώθηση των καταρτισθέντων στην αγορά εργασίας και παρακολούθησή τους μετά τη λήξη της κατάρτισης, αποτελούν επίσης μία σειρά κρίσιμων παραγόντων οι οποίοι θα καθορίσουν το σύστημα κατάρτισης - απασχόλησης.

Η δημιουργία επιτελικών μηχανισμών για την παρακολούθηση των πολιτικών απασχόλησης και κατάρτισης όπως η Εθνική Επιτροπή για τη σύνδεση αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, το Συμβούλιο εμπειρογνομόνων για τις πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικής ασφάλισης και ο νέος φορέας που θα προκύψει από τη συγχώνευση Εθνικού Παρατηρητηρίου Απασχόλησης και Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας, αποβλέπει στην εύρυθμη και συντονισμένη λειτουργία των διαφόρων συστημάτων και στην αποτελεσματική διάγνωση των αναγκών και εξελίξεων στην αγορά εργασίας. Όλα τα παραπάνω συνοψίζονται στους παρακάτω στόχους:

- Προώθηση της ισότητας των ευκαιριών πρόσβασης στην Αγορά Εργασίας για όλους και ιδιαίτερα για εκείνους που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό.

Πρόκειται για ανάπτυξη πολιτικών οι οποίες περιλαμβάνουν δράσεις που στο Β΄ ΚΠΣ αποτελούσαν το ανεξάρτητο επιχειρησιακό πρόγραμμα “Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας”. Η νέα ρύθμιση δίνει την δυνατότητα ευέλικτης αντιμετώπισης των απειλούμενων από κοινωνικό αποκλεισμό ομάδων, προσαρμόζοντας τις δράσεις στις ιδιαίτερες ανάγκες με μια σειρά απαραίτητων συνοδευτικών - υποστηρικτικών ενεργειών, δίνοντας ταυτόχρονα την δυνατότητα συμμετοχής τους στα προγράμματα Κατάρτισης - Απασχόλησης τα οποία αφορούν στο σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού.

Κομβικό σημείο αποτελεσματικής υλοποίησης αποτελεί πάλι το εύρος και η ποιότητα παρέμβασης των ΚΠΑ σε συνεργασία με τις δομές παροχής συνοδευτικών υπηρεσιών και τις δομές κατάρτισης, για τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών των ωφελούμενων, τις διαδικασίες και μεθόδους υποστήριξής τους και τον βαθμό διαφοροποίησης της υποστήριξης σε σχέση με άλλες ομάδες ανέργων. Μια σημαντική παράμετρος επιτυχούς έκβασης

αφορά στις δυνατότητες που θα αναπτυχθούν για την επιρροή η και υιοθέτηση γενικότερων πολιτικών αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού, (mainstreaming), όπου ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Σημαντική επιδίωξη αποτελεί επίσης η προώθηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων υπέρ ειδικών “μειονεκτουσών” ομάδων και υπέρ ανέργων σε περιοχές ή τομείς υψηλής ανεργίας.

Η μέχρι σήμερα εμπειρία εφαρμογής ολοκληρωμένων παρεμβάσεων είχε έντονα στοιχεία “μαζικής” παρέμβασης κάτι που αλλοιώνει τον χαρακτήρα και τη φύση τους, ως συνολικές, συνεκτικές και στοχευμένες ενεργές πολιτικές και με φυσικό αποτέλεσμα να εγείρονται σοβαρές αμφιβολίες για την ουσιαστική προσέγγιση συγκεκριμένων ομάδων στόχων.

Ο κατακερματισμός των παρεμβάσεων και οι επικαλύψεις μέτρων και δράσεων δημιουργεί σε πολλές περιπτώσεις πρόσθετα εμπόδια στο συνεκτικό και ολοκληρωμένο προγραμματισμό καθώς και στη συνεργασία των διαφορετικών προγραμμάτων. Οι αδυναμίες του κεντρικού σχεδιασμού και της τοπικής εξειδίκευσης του μέσα από ουσιαστικό διάλογο, αποτελούν σημαντική δυσλειτουργία.

Η έως σήμερα εμπειρία εφαρμογής αντίστοιχων προγραμμάτων κατέδειξε ότι η επιτυχία τους εξαρτάται από:

- ♦ την διαμόρφωση ενός συνεκτικού πλαισίου δράσης μέσω κατάλληλου σχεδιασμού με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων.
- ♦ την ουσιαστική και ενεργό συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων και θεσμών και την υιοθέτηση κοινής στρατηγικής σε τοπικό επίπεδο.
- ♦ την ενίσχυση και συστηματοποίηση των συνεργασιών.
- ♦ την ύπαρξη ενός ικανού πλαισίου στήριξης σε όλα τα επίπεδα (δομές - μηχανισμοί υποστήριξης) καθώς και έμπειρο και καταρτισμένο στελεχιακό δυναμικό.
- ♦ την γνώση των χαρακτηριστικών του τοπικού περιβάλλοντος και των αναγκών της τοπικής κοινωνίας.
- ♦ την στοχευόμενη, με βάση σαφή και συγκεκριμένα κριτήρια παρέμβαση.
- ♦ την ευέλικτη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων κατά την εφαρμογή του προγράμματος.

- ◆ την υιοθέτηση επιλογών με μακροχρόνια και σταθερή προοπτική.
- ◆ τη συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση.
- Ενίσχυση των δράσεων πιστοποίησης καθώς και των υπηρεσιών δημιουργίας και τυποποίησης προγραμμάτων κατάρτισης.

Με βάση τις προβλεπόμενες ενέργειες του συγκεκριμένου άξονα διαπιστώνονται προθέσεις εξορθολογισμού του συστήματος πιστοποίησης Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, ουσιαστικής ενίσχυσης και αναβάθμισης με έμφαση στα πεδία εκείνα που σαφώς προσδιορίζουν τα ποιοτικά του χαρακτηριστικά (προδιαγραφές προγραμμάτων, προδιαγραφές επί μέρους συστημάτων - αξιολόγηση, παρακολούθηση, προώθηση στην απασχόληση κλπ, πιστοποίηση εκπαιδευτών) καθώς και στην ανάπτυξη μόνιμων δομών συνεχούς παρακολούθησης και αξιολόγησης του συνόλου των προσφερομένων υπηρεσιών κατάρτισης .

Είναι προφανές ότι το σύστημα πιστοποίησης της κατάρτισης εξαρτάται άμεσα, όσον αφορά τις ποιοτικές του παραμέτρους, από την σαφή και εξειδικευμένη γνώση που αποκτάται για την λειτουργία της αγοράς εργασίας, τις ανάγκες του ανθρώπινου παράγοντα και την δυναμική των συστημάτων συνεχούς αξιολόγησης και παρακολούθησης.

Στο πλαίσιο του παρόντος επιχειρησιακού προγράμματος αναπτύσσεται το κατάλληλο λειτουργικό πλαίσιο, μέσω του οποίου επιχειρείται η προσέγγιση, με τρόπο συνεκτικό και αποτελεσματικά διαρθρωμένο, όλων των παραμέτρων και συντελεστών, οι οποίοι αναλαμβάνουν συγκεκριμένους ρόλους και δραστηριοποιούνται πολλαπλώς στα συστήματα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και στο Σύστημα Απασχόλησης.

Η δυσκολία κατανόησης των νέων σχέσεων που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ εκπαιδευτικού και εργασιακού χώρου, με τον επαναπροσδιορισμό η/και την αντικατάσταση των κλασικών διαχωρισμών στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, σε συνδυασμό με την παθολογία συνεργασίας και συντονισμού που χαρακτηρίζει αρκετούς ελληνικούς οργανισμούς, αναπαράγουν αδράνειες που ίσως απενεργοποιήσουν την δυναμική που απορρέει από τον σχεδιασμό των συγκεκριμένων πολιτικών.

2.2.6. Νέες ανάγκες και νέες απαιτήσεις

Οι σημαντικές μεταβολές που παρατηρούνται στην διάρθρωση της αγοράς εργασίας δημιουργούν νέες απαιτήσεις στην δόμηση και λειτουργία των συστημάτων υποστήριξης του ανθρώπινου δυναμικού, ενώ το τελευταίο υπόκειται σε συνεχείς πιέσεις για την αναβάθμιση και προσαρμογή των ικανοτήτων και δεξιοτήτων στις εργασιακές αλλαγές. Οι πολιτικές Κατάρτισης και Απασχόλησης, όπως διαμορφώνονται στο Γ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, ειδικότερα δε όπως συγκεκριμενοποιούνται στο επιχειρησιακό πρόγραμμα “ Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση”,⁴³ εντάσσονται σε ένα αναβαθμισμένο λειτουργικό περιβάλλον, εντός του οποίου επιχειρείται η άμβλυση βασικών δυσλειτουργιών της αγοράς εργασίας και η αποτελεσματικότερη, συντονισμένη και ορθολογική παρέμβαση για την αντιμετώπιση μόνιμων προβλημάτων ένταξης του ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας.

Ουσιώδεις μεταβλητές για την εκπλήρωση των στόχων του προγράμματος αποτελούν η ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος σύνδεσης της Επαγγελματικής Κατάρτισης με την Απασχόληση, η ολοκλήρωση και ποιοτική αναβάθμιση των Δημόσιων Υπηρεσιών Απασχόλησης, η διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού μηχανισμού έρευνας εργατικού δυναμικού, αναγκών σε ειδικότητες, προσδιορισμού των επαγγελματικών προφίλ, έτσι ώστε να διαμορφώνεται μία πλήρης και ολοκληρωμένη εικόνα των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας. Η ποιοτική εξέλιξη του συστήματος πιστοποίησης δομών κατάρτισης, η οποία πρέπει να συνδυαστεί με μορφές και προδιαγραφές πιστοποίησης εκπαιδευτών, προγραμμάτων εκπαίδευσης

43. Γ) Η ανάπτυξη και προώθηση της επιχειρηματικότητας και προσαρμοστικότητας του εργατικού δυναμικού και η βελτίωση της πρόσβασης και της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας αποτελούν τους δύο άξονες οι οποίοι συμπληρώνουν το περιεχόμενο του Επιχειρησιακού προγράμματος “Κατάρτιση - Απασχόληση”. Οι ενέργειες τους αποβλέπουν στην ενίσχυση του πνεύματος επιχειρηματικότητας ανέργων για σύσταση νέων επιχειρήσεων, στην συμμετοχή των αυτοαπασχολούμενων σε προγράμματα αναβάθμισης των δεξιοτήτων τους, στην αναβάθμιση των δεξιοτήτων των εργαζομένων σε επιχειρήσεις, των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα γενικώς και των εργαζομένων στους τομείς του πολιτισμού και περιβάλλοντος ειδικότερα. Επίσης επιδιώκουν την ανάπτυξη θετικών δράσεων για την ισότητα των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, την ενδυνάμωση των γυναικών και την εξάλειψη των διακρίσεων μεταξύ των δύο φύλων στην αγορά εργασίας, καθώς και στήριξη της λειτουργίας και της ποιοτικής αναβάθμισης των μονάδων και υπηρεσιών εξυπηρέτησης παιδιών, ηλικιωμένων και λοιπών πληθυσμιακών ομάδων που χρήζουν ιδιαίτερης φροντίδας την οποία συνήθως αναλαμβάνουν οι γυναίκες.

εκπαιδευτών, προδιαγραφές εκπαιδευτικών εργαλείων καθώς και μοντέλων αξιολόγησης προγραμμάτων, παιδαγωγικών συστημάτων και μεθοδολογικών προσεγγίσεων στην εκπαίδευση ενηλίκων κ.λ.π, αποτελεί τον άξονα που ολοκληρώνει μια σφαιρική αντιμετώπιση των πολιτικών και συστημάτων κατάρτισης και απασχόλησης⁴⁴.

2.3. Τα χαρακτηριστικά της ανεργίας των νέων στην Ελλάδα και η σχέση τους με την επαγγελματική κατάρτιση

Προκειμένου να διερευνηθεί ο χαρακτήρας και να εκτιμηθεί ο ρόλος της επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα ως ενεργητική πολιτική απασχόλησης, είναι αναγκαίο να προσδιορίσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ανεργίας και ιδιαίτερα της ανεργίας των νέων. Στη βάση αυτών των χαρακτηριστικών διαπιστώνεται η σχέση μεταξύ της ανεργίας και των εκπαιδευτικών προσόντων των ανέργων. Μία θετική ή/και αρνητική σχέση, των επιπέδων ή /και συγκεκριμένων μορφών ανεργίας με το επίπεδο εκπαίδευσης των ανέργων, προφανώς αποκαλύπτει τη θετική ή/και αρνητική επίδραση της εκπαίδευσης στην αντιμετώπιση της ανεργίας. Σ' αυτή την περίπτωση, τόσο το επίπεδο, όσο και η διάρκεια της ανεργίας θα πρέπει να μειώνεται ή/και να αυξάνεται ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης των ανέργων. Κάτι τέτοιο βέβαια, δεν αναιρεί την πιθανότητα θετικής αναδιανομής της ανεργίας προς όφελος των καλλίτερα εκπαιδευμένων εργαζόμενων, ούτε φυσικά μπορεί να εκληφθεί η εκπαίδευση ως ο καθοριστικός μηχανισμός περιορισμού των συνολικών επιπέδων ανεργίας.

Αν δεν εμφανίζεται κάποια άμεση σχέση μεταξύ των επιπέδων ή/και των συγκεκριμένων μορφών ανεργίας με το εκπαιδευτικό επί-

44. Για περισσότερες πληροφορίες πρβλ την παρακάτω βιβλιογραφία: ΓΣΕΕ, Θέσεις για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση, Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2001), Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2001), Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση, Υπουργείο Εργασίας, Υπουργείο Εθνικής παιδείας και Θρησκευμάτων, (2001), Επιχειρησιακό πρόγραμμα "Κατάρτιση - Απασχόληση", Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2001), Community Employment E.E. (2001).

πεδο των ανέργων, τεκμαίρεται ότι η εκπαίδευση δεν επιδρά στην αντιμετώπιση της ανεργίας ή/και στην αναδιανομή της μεταξύ των διαφορετικών κατηγοριών ανέργων. Τέλος, αν εμφανίζεται κάποια συσχέτιση με συγκεκριμένη εκπαιδευτική κατηγορία, πιθανά αυτό να σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο εκπαίδευσης του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού επιπέδου.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τον έλεγχο των προαναφερόμενων υποθέσεων είναι η διαχρονική σταθερότητα των εισροών και εκροών από τα διαφορετικά επίπεδα και μορφές εκπαίδευσης, κάτι που δεν ισχύει στην περίπτωση μας, καθώς βελτιώνεται συνολικά το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού και ως εκ τούτου τίθενται περιορισμοί στα οποιαδήποτε ευρήματα των προαναφερόμενων υποθέσεων.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία από τις έρευνες εργατικού δυναμικού⁴⁵ η ανεργία στην Ελλάδα είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο και τα ποσοστά της αυξάνουν χρόνο με το χρόνο. Έτσι ενώ το 1981, το ποσοστό ανεργίας ήταν 4,0%, το 1987 ήταν 7,4% , το 1995 10,27% και το Β' τρίμηνο του 1998 10,8% ενώ σήμερα ξεπερνά το 11,5%⁴⁶. Επιπλέον, διαχρονικά φαίνεται πως αυξάνουν τα ποσοστά των μακροχρόνια ανέργων οι οποίοι το 1981 ήταν στο 21%, το 1987 στο 44%, το 1995 στο 52,4% και το β' τρίμηνο του 1998 στο 60,8%. Σε ότι αφορά το πρόβλημα της ανεργίας των νέων στην Ελλάδα, αυτό εμφανίζεται οξύτερο απ' ότι στις άλλες ηλικιακές ομάδες. Έτσι, το ποσοστό ανεργίας των νέων 14-29 ετών το 1981 ήταν 10,71%, το 1987 18,27%, το 1995 22,9% και το Β' τρίμηνο του 1998 23,0% δηλαδή εμφανίζει ποσοστά τουλάχιστον διπλάσια από τα συνολικά ποσοστά ανεργίας. Ταυτόχρονα, τα ποσοστά των μακροχρόνια ανέργων ηλικίας 14-29 ετών στο σύνολο των μακροχρόνια ανέργων ήταν 22,2% το 1981, 46,0% το 1987, 54,8% το 1995 και 53,0% το Β' τρίμηνο του 1998, δηλαδή οι νέοι αντιπροσώπων τουλάχιστον στους μισούς μακροχρόνια ανέργους

45. Τα στοιχεία για την ανεργία που ακολουθούν όπως και τα επιμέρους δεδομένα για τα επίπεδα μακροχρόνιας ανεργίας των νέων και τη βαρύτητα της ανεργίας κατά μορφωτικό επίπεδο στο σύνολο των ανέργων προέρχονται από δικιά μας επεξεργασία των στοιχείων που περιλαμβάνονται στις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού της Ε.Σ.Υ.Ε. των αντίστοιχων ετών.

46. Αυτό το ποσοστό αντιστοιχεί στον παλιό ορισμό της Ε.Ε.Δ. Σύμφωνα με τον νέο ορισμό (1998) το επίπεδο ανεργίας το 1998 ήταν 10,3%. Στο νέο ορισμό όμως, καταγράφονται ως άνεργοι μόνο όσοι δηλώνουν άνεργοι και ταυτόχρονα αναζητούν εργασία. Όσοι δηλώνουν ότι έχουν σταματήσει να αναζητούν εργασία δεν καταγράφονται ως άνεργοι και συνεπώς, με το νέο ορισμό της Ε.Ε.Δ. δεν καταγράφεται η λανθάνουσα ανεργία.

ενώ τα ποσοστά τους διαχρονικά αυξάνουν και σταθεροποιούνται σε επίπεδα ανώτερα του 50% του συνολικού αριθμού των μακροχρόνια ανέργων.

Όσον αφορά στην κατανομή της ανεργίας κατά μορφωτικό επίπεδο διαπιστώνουμε ότι πάνω από το 1/3 του συνόλου των ανέργων είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης (Λυκείου) ενώ παράλληλα στη δεκαετία του 1990 αυξήθηκε σημαντικά και η ανεργία των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης η οποία από 9,0% το 1987 ανήλθε στο 21,9% το Β' τρίμηνο του 1998 ως ποσοστό του συνολικού αριθμού των ανέργων. Εξίσου σημαντικά είναι και τα ποσοστά της ανεργίας των αποφοίτων Δημοτικού, που όμως από 32,7% που ήταν το 1981 σταδιακά περιορίστηκαν στο 22,4% το β' τρίμηνο του 1998. Τέλος, η ανεργία των αποφοίτων τριτάξιου Γυμνασίου κυμαίνεται από 10,3%- 13,5% καθ' όλη τη χρονική περίοδο και η ανεργία των εργαζομένων χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου βρίσκεται σε πολύ μικρότερα και διαρκώς μειούμενα ποσοστά. Αυτό το τελευταίο στοιχείο, προφανώς σχετίζεται με τη γενικότερη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου αλλά και στις διαφορετικές επαγγελματικές προσδοκίες των εργαζομένων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και συνεπώς δεν μπορεί να αποδοθεί, άμεσα σε κάποια μεγαλύτερη "προστιθέμενη αξία" της πρωτοβάθμιας σε σχέση με τις άλλες εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Από τα προαναφερόμενα στοιχεία είναι σαφές ότι, τουλάχιστον στην περίπτωση της Ελλάδας, δεν τεκμαίρεται κάποια άμεση συσχέτιση της ανεργίας με το εκπαιδευτικό επίπεδο του ανέργου αλλά αυτή θα πρέπει να αναζητηθεί μάλλον σε άλλα αίτια, καθώς εμφανίζεται ιδιαίτερα οξυμένη στους αποφοίτους Ανώτερης Β/θμιας Εκπαίδευσης.

Ένα άλλο στοιχείο που είναι ιδιαίτερης σημασίας για την ανάλυσή μας, είναι τα επίπεδα ανεργίας των νέο-εξερχόμενων από το εκπαιδευτικό σύστημα που είναι ηλικίας 20-24 ετών. Σ' αυτή την ηλικία, όσοι δεν έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ένα χρόνο μετά την αποχώρησή τους από την εκπαίδευση, εμφανίζουν επίπεδα ανεργίας ίδια περίπου με το μέσο όρο της Ε.Ε., ενώ σε όσους έχουν ολοκληρώσει την Ανώτερη Δευτεροβάθμια ή/και την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση τα επίπεδα ανεργίας στην Ελλάδα είναι πολύ υψηλότερα σε σχέση με το Μέσο Ευρωπαϊκό Όρο⁴⁷

47. Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος του Υ.Π.Ε.Π.Θ "Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση 2000-2006, Αθήνα, Υ.Π.Ε.Π.Θ. 1999, σ.6.

Συνεπώς, οι άνεργοι στην Ελλάδα, είναι κατά κανόνα νέοι σε ηλικία, μέσου ή/και ανώτερου μορφωτικού επιπέδου και επιπλέον είναι στην πλειοψηφία τους μακροχρόνια άνεργοι που δεν έχουν δικαίωμα λήψης επιδόματος ανεργίας, σύμφωνα με το σύστημα της κοινωνικής προστασίας της χώρας μας. Πρόκειται για χαρακτηριστικό που δημιουργεί έντονα κοινωνικά προβλήματα καθώς οι προϋποθέσεις κοινωνικής ασφάλισης της ανεργίας είναι τέτοιες που καλύπτουν μόλις το 50% των ανέργων⁴⁸. Πόσο μάλλον που έχουν ως προϋπόθεση για την απόδοσή τους στον άνεργο, την καταβολή ελάχιστων ασφαλιστικών εισφορών, δηλαδή την προηγούμενη εργασιακή εμπειρία, κάτι που δεν υφίσταται κατά κανόνα στην περίπτωση των νέων. Αυτή η κατάσταση προκαλεί αυξανόμενη ανασφάλεια για την εργασία η οποία στην ηλικία των 16-24 ετών είναι 85,55%, στην ηλικία των 25-44 ετών στο 60,6% και στην ηλικία των 45+ 66,1%⁴⁹. Έτσι, δημιουργείται ένα οξύτατο κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα, το οποίο εντείνεται ακόμα περισσότερο, τόσο εξαιτίας της απογοήτευσης και της απαξίωσης των προσδοκιών των ανέργων για τη βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης μέσω της εκπαίδευσης, όσο και από την εξασθένηση των παραδοσιακών μηχανισμών κοινωνικής και πολιτικής ενσωμάτωσης (πελατειακές σχέσεις - διεύρυνση δημόσιας απασχόλησης - οικογένεια).

Σ' αυτό το πλαίσιο, μία ορθολογικά αναπτυσσόμενη συμπεριφορά⁵⁰ από την πλευρά του ανέργου, είναι να προσανατολίζεται πρωτίστως στη διατήρηση ή/και διεύρυνση των ευκαιριών πρόσκτησης άμεσων πόρων για την επιβίωσή του και δευτερευόντως προς πιο μακροπρόθεσμους στόχους βελτίωσης των επαγγελματικών του ικανοτήτων και ενδυνάμωσης των δυνατοτήτων ενεργούς ένταξης του στο σύστημα της απασχόλησης. Αντίστοιχα, η αναμενόμενη ορθολογική συμπεριφορά από την πλευρά του κράτους, με δεδομένα τα παρατεταμένα υψηλά ποσοστά ανεργίας και τις περιοριστικές οικονομικές πολιτικές, είναι αυτή της αναζήτησης τρόπων εκτόνω-

48. *Επεξεργασία στοιχείων του Ο.Α.Ε.Δ. και της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας.*

49. *Employment Outlook 1997, σ.133*

50. *Η ανάλυση σχετικά με την ορθολογική συμπεριφορά του ανέργου και του κράτους στηρίζεται στις παραδοχές που ανέπτυξε ο Anthony Downs στο κλασικό του έργο: Οικονομική Θεωρία της Δημοκρατίας. Σύμφωνα με τη θεώρηση του Downs τα άτομα και οι οργανώσεις αναπτύσσουν τις συμπεριφορές και πολιτικές στρατηγικές τους με βάση τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα συμφέροντά τους και έχοντας ως βασικό κίνητρο τη μεγιστοποίηση των ωφελειών τους. Βλ. Downs A.: Οικονομική Θεωρία της Δημοκρατίας, Αθήνα, Παπαζήσης, 1990.*

σης των πιθανών εντάσεων και παρενεργειών και τη διατήρησης της κοινωνικής συνοχής. Κοντολογίς, στην εξεύρεση νέων πηγών ενίσχυσης του άμεσου ή/και έμμεσου εισοδήματος των ανέργων για τη διατήρησή τους στις παρυφές της κοινωνικής οργάνωσης. Καθώς το σύστημα της κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα βασίζεται κατά κύριο λόγο στις εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών κάτι τέτοιο είναι απίθανο να επιτευχθεί στο πλαίσιο του, μιας και σ' αυτή την περίπτωση, είτε θα έπρεπε να αυξηθούν οι εισφορές ή να αυξηθεί η χρηματοδοτική συμμετοχή του κρατικού προϋπολογισμού. Συνεπώς, η άρρητη ορθολογική επιλογή είναι εκ των ουκ άνευ, η αναζήτηση μιας τρίτης λύσης με την αξιοποίηση πρόσθετων εξωγενών προς την Ελληνική οικονομία πόρων.

Είναι γεγονός ότι αυτή η δυνατότητα δημιουργήθηκε από την διάθεση σημαντικών πόρων από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία και ιδιαίτερα το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο με στόχο την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού. Πιο συγκεκριμένα, η διάθεση πόρων για την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού από την Ευρωπαϊκή Ένωση, στο πλαίσιο των γενικότερων προσανατολισμών ενίσχυσης των ενεργητικών σε βάρος των παθητικών πολιτικών απασχόλησης, έχει δυστυχώς ως αποτέλεσμα την “παθητικοποίηση” των ίδιων των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και ιδιαίτερα της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, η οποία, τουλάχιστον στην περίπτωση της Ελλάδας, εμφανίζεται ως η σημαντικότερη ενεργητική πολιτική απασχόλησης.

2.4. Ανεργία - απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα

Από τη δεκαετία του '90 κι έπειτα, η επαγγελματική κατάρτιση επιδιώκεται να μετατραπεί σε έναν μηχανισμό διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού σε σχέση με τα προβλήματα που απορρέουν από τις επιλεγμένες πολιτικές αναδιάρθρωσης. Από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή της αρχικής και της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα, δεν προκύπτει ότι αυτή εντάσσεται σε ένα ευρύτερο σχέδιο αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού, αλλά, περισσότερο στοχεύει προς την ικανοποίηση βραχυπρόθεσμων αναγκών και την αντιμετώπιση “τρεχουσών προβλημάτων”.

Έτσι, παρόλο που η Ε.Ε. ασκεί έντονη κριτική ως προς την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων συνεχιζόμενης κατάρτισης σε σχέση με την προώθηση της απασχόλησης στη χώρα μας, η κατάρτιση λαμβάνει πρωτεύουσα θέση στα ετήσια σχέδια δράσης για την απασχόληση. Σ' αυτή τη βάση, οι διατυπωμένοι προσανατολισμοί για το 3ο Κ.Π.Σ., στρέφονται προς την πιστοποίηση των αποτελεσμάτων της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και κατ' αυτό τον τρόπο επιδιώκεται η σύνδεσή της με την απασχολησιμότητα του εργατικού δυναμικού και όχι με την ενίσχυση της απασχόλησης.

Συνολικά κατά την περίοδο 1995-98 εκτιμάται⁵¹ ότι καταρτίστηκαν 113.020 άνεργοι από τους οποίους οι 47.080 μέσω των προγραμμάτων του Εθνικού Σκέλους και οι 65.938 μέσω των περιφερειακών προγραμμάτων κατάρτισης ανέργων. Το ίδιο χρονικό διάστημα ο μέσος όρος των ανέργων ήταν 440.000 άτομα, δηλαδή 27,2% των ανέργων θεωρητικά συμμετείχε σε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης, απ' τους οποίους το 62% ήταν απόφοιτοι Λυκείου. Όσον αφορά στα θεματικά πεδία κατάρτισης, στη Διοίκηση-Οικονομία-Πληροφορική υλοποιήθηκε το 31% των προγραμμάτων, στον Πρωτογενή Τομέα το 17,6%, στο Δευτερογενή το 19%, στον Πολιτισμό-Αθλητισμό το 7,5% και στο θεματικό πεδίο Περιβάλλον- Τουρισμός και Λοιπές υπηρεσίες το 23,2% των προγραμμάτων. Σύμφωνα με μία άλλη ταξινόμηση⁵² τα θεματικά πεδία κατάρτισης ανέργων στα προγράμματα εθνικού σκέλους εκτιμάται ότι σε αντικείμενα νέων τεχνολογιών και καινοτόμων εφαρμογών το 1995-96 καταρτίστηκε το 29,0% και το 1998-99 το 22,5%, σε πεδία εκσυγχρονισμού το 62,0% το 1995-96 και το 62,5% το 98-99 και σε παραδοσιακά πεδία το 9,0% το 1995-96 και το 15,0% το 1998-99. Συνεπώς, τα προγράμματα κατάρτισης των ανέργων προσανατολίζονται προς την κοινωνία της "γνώσης" και τις ευρύτερες κατευθύνσεις αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας, χωρίς όμως να επιφέρουν και τα ανάλογα αποτελέσματα σε σχέση με την απασχόληση των καταρτιζομένων, όπως θα δούμε παρακάτω.

51. Τμήμα Κοινωνιολογίας Παν. Κρήτης- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Ζήτηση Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Κίνητρα Ενδιαφερομένων, Μέρος Β' Ανάλυση στοιχείων για τα επαγγέλματα και τις δυνατότητες απορρόφησης του διαθέσιμου δυναμικού. Ανάλυση αντικειμένων συνεχιζόμενης εκπαίδευσης κατά κατηγορία εργαζομένων, Ρέθυμνο-Αθήνα, δημοσίευτο, 2000.

52. Λάμανς ΕΠΕ Υπηρεσίες Μάνατζμεντ- Βάλτερ Φίσσαμπερ και Συνεργάτες Ε.Π.Ε., Επιχειρησιακό πρόγραμμα "Συνεχιζόμενη Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης 1994-99" Δεύτερη Έκθεση Αξιολόγησης, Αθήνα, δημοσίευτη, 1999, σ. VI-88,

Σ' αυτή τη βάση, η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση των ανέργων, κατά την τελευταία δεκαετία αναδείχθηκε στη σημαντικότερη ενεργητική πολιτική απασχόλησης καθώς είναι η πολιτική που απορροφά τους περισσότερους πόρους ανά άτομο. Ενδεικτικά κατά το 1998, οι επιδοτούμενοι καταρτιζόμενοι ήταν περίπου 41.000 άτομα, οι επιδοτούμενοι⁵³ Νέοι Ελεύθεροι Επαγγελματίες 7.600 άτομα, οι επιδοτούμενες Νέες Θέσεις Εργασίας 21.483 και οι επιδοτούμενοι άνεργοι περίπου 250.000 άτομα.

Θα ανέμενε λοιπόν κάποιος η κατάρτιση να επιφέρει θετικότερα αποτελέσματα από τις άλλες πολιτικές απασχόλησης. Ωστόσο, όλες οι διαθέσιμες ενδείξεις συνηγορούν ακριβώς για το αντίθετο. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ενδιάμεσης Αναλυτικής Έκθεσης Αξιολόγησης του Προγράμματος Συνεχιζόμενης Κατάρτισης και Προώθησης της Απασχόλησης⁵⁴ μόλις το 25% των καταρτιζομένων απασχολείται μετά το τέλος της κατάρτισης και απ' αυτούς, οι μισοί σε διαφορετικές δραστηριότητες από το αντικείμενο της κατάρτισής τους.

Επιπρόσθετα, από έρευνα πεδίου του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ⁵⁵ σε ανέργους και εργαζομένους στην περιοχή της Αττικής, προέκυψε ότι, ενώ όσοι άνεργοι δεν παρακολούθησαν κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης θεωρούν σε ποσοστό 54% ότι αυτή έχει ως στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας, κανένας άνεργος απ' αυτούς που έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα δεν θεωρεί ότι η αντιμετώπιση της ανεργίας αποτελεί στόχο της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Αντίστοιχα οι εργαζόμενοι που δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης θεωρούν ως στόχο της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης την καταπολέμηση της ανεργίας σε ποσοστό 7,41% και όσοι έχουν

53. Τα στοιχεία που ακολουθούν προέρχονται από δική μας επεξεργασία των στοιχείων που μας παραχώρησε η Δ/νση Στατιστικής Επεξεργασίας του Ο.Α.Ε.Δ. όσον αφορά στα προγράμματα Νέων Θέσεων Εργασίας και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών. Τα στοιχεία που αναφέρονται στα προγράμματα κατάρτισης προέρχονται από δική μας επεξεργασία των στοιχείων της Γενικής Γραμματείας Κοινωνικών Πόρων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων σχετικά με το ετήσιο ύψος των δαπανών κατάρτισης και των στοιχείων που περιλαμβάνονται στις προκηρύξεις των προγραμμάτων συνεχιζόμενης κατάρτισης του Υπουργείου Εργασίας και των Περιφερειών.

54. Λαμάνης ΕΠΕ Υπηρεσίες Μάνατζμεντ - Βαλτερ Φισσαμπερ και συνεργάτες ΕΠΕ, Δεύτερη Ενδιάμεση Έκθεση Αξιολόγησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Συνεχιζόμενη Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης 1994-99, Αθήνα, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, αδημοσίευστη, 1999 σ. VI-99.

55. Β. Γαλατά-Κ. Δημουλάς - Σ. Ρομπόλης Η δια βίου Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα, Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ, 1999 σ. 71 και 116.

παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα σε ποσοστό 10,34%, ενώ σε ποσοστό 18,51% τη συνδέουν με τη διατήρηση της εργασίας και σε ποσοστό 40,63% με την επαγγελματική εξέλιξη.

Από την ίδια έρευνα πεδίου απορρέει, επίσης, το συμπέρασμα ότι η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση δεν ικανοποιεί, τις προσδοκίες κατάρτισης των ανέργων καθώς σε σχετική ερώτηση για τα αντικείμενα στα οποία επιθυμούν να παρακολουθήσουν προγράμματα κατάρτισης, η πλειοψηφία τους (65%) δηλώνει την προτίμησή της για τις κλαδικές ειδικεύσεις. Ταυτόχρονα, τα ποσοστά αυτών που επιθυμούν την παρακολούθηση των οριζόντιων θεμάτων κατάρτισης που επικρατούν στα προκηρυχθέντα προγράμματα δεν ξεπερνούν το (15%)⁵⁶. Συνεπώς, από τις έρευνες πεδίου προκύπτει ότι η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση δεν ικανοποιεί, ούτε τις ανάγκες των επιχειρήσεων, ούτε τις ανάγκες των ανέργων.

Βέβαια, θα μπορούσε να αντιταχθεί το επιχείρημα ότι τα αποτελέσματα της κατάρτισης δεν είναι τόσο άμεσα⁵⁷ όσο μεσομακροπρόθεσμα, καθώς οι γνώσεις και ικανότητες που αποκτά ο καταρτιζόμενος αποτελούν στοιχεία που δεν απαξιώνονται άμεσα αλλά ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν πολύ αργότερα, όταν και όπως κάτι τέτοιο θα απαιτηθεί. Σ' αυτή την περίπτωση όμως, είναι απαραίτητη η πιστοποίησή τους προκειμένου να παρέχεται η δυνατότητα στον άνεργο να πιστοποιήσει την κατοχή των συγκεκριμένων ικανοτήτων και δεξιοτήτων, κάτι που απουσιάζει παντελώς από τις πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα.

Εξαιτίας αυτής, της σε μεγάλο βαθμό “εξωγενούς” προς την οικονομική διάρθρωση της χώρας, ανάπτυξη της κατάρτισης, έχουν παρατηρηθεί έντονες αδυναμίες και φαινόμενα αντιπαραγωγικής αξιοποίησης των διαθέσιμων κονδυλίων. Οι πολιτικές συνεχιζόμενης και δια βίου μάθησης προσδιορίζονται από τον ευκαιριακό και ασυντόνιστο χαρακτήρα τους, από τον ετεροκαθορισμό τους σε σχέση με τη διάθεση κοινοτικών πόρων και από την υπερβολική βαρύτητα που αποδίδεται στο διαχειριστικό σκέλος των προγραμμάτων κατάρτισης. Παράλληλα, οι δομές συνεχιζόμενης κατάρτι-

56. Β. Γαλατά-Κ. Δημουλάς - Σ. Ρομπόλης, 1999, όπ. σ. 193

57. Gasier B., “Ανασκόπηση και σύγκριση 40 χρόνων Ευρωπαϊκών Πολιτικών Απασχόλησης-συνέπειες για το σχεδιασμό και την Αξιολόγηση” στο Πανόραμα του Cedefop: Μέθοδοι Αξιολόγησης των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Κατάρτισης, Απασχόλησης και Ανθρωπίνων Πόρων (Θεσσαλονίκη: Cedefop, 1997, σ. 117-124).

σης είναι υπανάπτυκτες, δεν ανταποκρίνονται στην παραγωγική δομή της χώρας, είναι αποστασιοποιημένες από τις ανάγκες των εργαζομένων στις ΜΜΕ και δεν λειτουργούν συμπληρωματικά και συντονισμένα η μια προς την άλλη, ενώ σημαντικό τμήμα των πολιτικών επαφίεται στη διάθεση και τη δυνατότητα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Επιπλέον δεν λειτουργούν συμπληρωματικά προς τις πολιτικές αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης αλλά ανεξάρτητα και πολλές φορές ως υποκατάστατο των αδυναμιών του συστήματος της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Οι πολιτικές εκπαίδευσης - κατάρτισης και επανακατάρτισης των ανέργων εξαντλούνται στα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης, τον επιμορφωτικό χαρακτήρα των προσφερόμενων υπηρεσιών, την αδυναμία ανταπόκρισης τους στις ανάγκες των αγορών εργασίας σε επαγγέλματα και ειδικότητες μέσω της λειτουργίας και του συντονισμού με μηχανισμούς διαπίστωσης, ανάλυσης και πρόβλεψης των αναγκών κατάρτισης της οικονομίας, την κατά περίπτωση σύνδεσή τους με την παραγωγή και τις επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα λειτουργούν κυρίως ως υποκατάστατο των πολιτικών προστασίας από την ανεργία και όχι ως πολιτική ενίσχυσης των ευκαιριών απασχόλησης.

2.5. Ανεργία και εκπαίδευση-κατάρτιση: η πολιτική ρύθμιση της κοινωνικής παθολογίας;

Ο θεσμός της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης-κατάρτισης θεωρείται, όπως προαναφέραμε, το κατ' εξοχήν σύγχρονο και ένα από τα κυρίαρχα μέσα αντιμετώπισης της ανεργίας. Μέτρο από τα λεγόμενα επιθετικά αποτελεί προτεραιότητα των σύγχρονων ευρωπαϊκών πολιτικών και πόλο έλξης για την πολιτική διαχείριση των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας και στον τομέα της οικονομίας. Με άλλα λόγια, η ανάπτυξη του θεσμού στοχεύει κατ' αρχήν στην πολιτική ρύθμιση των ευρύτατων φαινομένων κοινωνικής παθολογίας των σύγχρονων κοινωνιών και δη στην αντιμετώπιση της διευρυμένης ανεργίας.

Έχει όμως ήδη τονιστεί πιο πάνω ότι οι πολιτικές συνεχιζόμενης και δια βίου μάθησης στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από τον ευκαιριακό και ασυντόνιστο χαρακτήρα τους, από τον ετεροκαθορισμό τους σε σχέση με τη διάθεση Κοινωνικών πόρων και από την υπερβολική βαρύτητα που αποδίδεται στο διαχειριστικό σκέλος των προγραμμάτων κατάρτισης. Αυτά τα χαρακτηριστικά σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι δομές συνεχιζόμενης κατάρτισης είναι υπανάπτυκτες, δεν ανταποκρίνονται στην παραγωγική δομή της χώρας, είναι αποστασιοποιημένες από τις ανάγκες των εργαζομένων και δεν λειτουργούν συμπληρωματικά και συντονισμένα η μία προς την άλλη, αποτελούν σοβαρούς ανασταλτικούς παράγοντες για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του θεσμού ως προς τους στόχους που ο ίδιος έχει θέσει.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις της ανεργίας σε συνδυασμό με τις κοινωνικές επιπτώσεις της εφαρμογής του θεσμού της κατάρτισης και επανακατάρτισης καθώς και της δια βίου μάθησης δημιουργούν πολύ συχνά μία εκρηκτική πραγματικότητα. Αυτό αποτυπώνεται κυρίως στην αδυναμία συγκρότησης κοινωνικών πολιτικών και πιο συγκεκριμένα πολιτικών επανένταξης στην αγορά εργασίας που να λειτουργούν όχι μόνο θεραπευτικά αλλά κυρίως προληπτικά. Τα αποτελέσματα της πρόσφατης έρευνας μας⁵⁸, καταδεικνύουν όχι μόνο την αδυναμία της προληπτικής και ρυθμιστικής λειτουργίας του θεσμού, αλλά και την ανεπάρκεια της θεραπευτικής του λειτουργίας: Από τη μία πλευρά, οι κοινοτικές και οι δημόσιες πολιτικές εμφανίζονται φιλόδοξες και πληθωρικές στο σχεδιασμό, αλλά ανεπαρκείς και προβληματικές στην εφαρμογή και ακόμη περισσότερο στην αξιολόγηση των προωθούμενων προγραμμάτων (βλ. παραπάνω ποσοστά επαγγελματικής αποκατάστασης των συμμετεχόντων στα προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης) και από την άλλη, τα άτυπα προστατευτικά δίκτυα και η οικογένεια εξακολουθούν να επωμίζονται το βάρος της ουσιαστικής πλήρωσης των συνεπειών της ανεργίας⁵⁹ με όλες τις κοινωνικές ανακατατάξεις που εμπεριέχει ένα τέτοιο γεγονός.

Στις ενότητες που ακολουθούν επιχειρείται μια ευρύτερη ανάλυση του ρόλου της κατάρτισης και της επαγγελματικής δομής στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής οικονομίας, όπως επίσης

58. Πανεπιστήμιο Κρήτης και ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

59. Βλ. Παπαδοπούλου Δ., Τσιώλης Γ., *Η ανασφάλεια των νέων στην ελληνική κοινωνία, έκθεση για το πρόγραμμα ΤΣΕΡ, La fragilité des jeunes, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2001*

και των σχέσεων των δυο αυτών παραγόντων. Ωστόσο κλείνοντας τη συζήτηση για την συνεχιζόμενη εκπαίδευση και την κατάρτιση θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε σύντομα στη διάσταση της διδασκαλίας, η διαφορετικά, της επαφής των εκπαιδευτών με τους εκπαιδευόμενους, η οποία έρχεται συνήθως σε δεύτερη μοίρα, παρά τη σημασία της ως διαδικασία που επηρεάζει τη διαμόρφωση της δομής του υποκειμένου, τη συγκρότηση της κοινωνικής ταυτότητας και τέλος της ευαισθητοποίησης - ή μη - του ατόμου σε σχέση με τον εσωτερικό και τον εξωτερικό του κόσμο.

2.6. Η Ανδραγωγική

Η κατάρτιση, όπως κάθε εκπαιδευτική παρέμβαση επαγγέλλεται αποτελέσματα τα οποία κατά κανόνα είναι θετικά για το άτομο. Στόχος της όπως καταδεικνύεται από τους ορισμούς, οι οποίοι αν μη τι άλλο εκφράζουν την επίσημη - νόμιμη εκδοχή του οικονομικά αναπτυγμένου κόσμου, είναι ο μορφωτικός εξοπλισμός του ατόμου που για μια σειρά λόγων δεν ήταν ή δεν είναι σε θέση - ή πιστεύει πως δεν είναι σε θέση - να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της κοινότητας εντός της οποίας ζει.

Ωστόσο, η κατάρτιση, όπως κάθε διδακτική ενέργεια, δεν περιορίζεται μόνο στους επίσημα διακηρυγμένους - ρητούς στόχους τους οποίους δε θα θέλαμε να υποβαθμίσουμε. Αν οι στόχοι αυτοί υλοποιούνται μέσω του επίσημου προγράμματος και της μετάδοσης (διδασκαλίας) του, υπάρχουν και άλλα στοιχεία - προϊόντα της διδασκαλίας, στο πλαίσιο του λεγόμενου παρα-προγράμματος το οποίο περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες και τα μηνύματα τα οποία δεν αναφέρονται στα επίσημα κείμενα ή δεν περιλαμβάνονται στους επίσημους εκπαιδευτικούς στόχους. Τέτοιοι άρρητοι στόχοι αποσκοπούν στην προώθηση του ανθρώπινου προσώπου του καπιταλισμού ή την βελτίωση της εικόνας των κρατικών φορέων σε σχέση με τη δυσαρέσκεια των μη-προνομιούχων νέων, ή και την αντιμετώπιση ορισμένων μορφών ανεργίας. Επιχειρούν να παρουσιάσουν την κατάρτιση ως ενεργή φροντίδα του κράτους ή των κυβερνήσεων. Επίσης προϊόν της κατάρτισης θα μπορούσε να αποτελεί η συντήρηση μιας αγοράς εργασίας που απασχολεί

εκπαιδευτικούς και τεχνικούς διαφόρων ειδικοτήτων. Τρίτο, αλλά εξίσου σημαντικό, προϊόν της προσφοράς κατάρτισης θα μπορούσε να είναι η απορρόφηση των κονδυλίων που προέρχονται κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ειδικότερα την τελευταία εικοσαετία⁶⁰.

Το σημαντικότερο όμως, στο επίπεδο του υποκειμένου, προϊόν της κατάρτισης είναι η θεμελίωση της αντίληψης της υπαιτιότητας και της ευθύνης του ίδιου του ατόμου, που καλείται να ερμηνεύσει τις όποιες ελλείψεις και αποτυχίες στο πλαίσιο των δικών του αδυναμιών και της δικής του ανεπάρκειας, παρά το ότι από τη δεκαετία του 1970 έχει καταδειχτεί ότι φαινόμενα όπως η σχολική αποτυχία ή η σχολική διαρροή επιμερίζονται σε παράγοντες που βρίσκονται εκτός της εκπαιδευτικής επικράτειας. Με αυτή την έννοια, θα ήταν στην καλύτερη περίπτωση υπεραπλούστευση και στη χειρότερη συνωμοσιολογία το να θεωρούνται οι ενήλικοι μαθητές ως αποκλειστικά υπεύθυνοι για τις ελλείψεις τους, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα αίτια που τους απέβαλαν από το σχολείο και τη μόρφωση.

Όμως μια τέτοια αφετηρία επιμορφωτικής δραστηριοποίησης συσκοτίζει τις πραγματικές ανισότητες των ευκαιριών στο βαθμό που αρνείται να αναγνωρίσει το μερίδιο της ευθύνης του σύγχρονου κράτους, προβάλλοντας το νόμους της αγοράς ως μόνους ρυθμιστές και αδιαφορώντας για τους μη-προνομιούχους και ευνοώντας κοινωνικούς αποκλεισμούς. Επιπλέον, μια τέτοια “ανθρωπαγωγική”⁶¹ ελάχιστα ευνοεί συλλογικές διαδικασίες επίλυσης ή διαχείρισης κρίσεων και σπανίως οδηγεί σε μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κράτους και των φορέων του⁶².

Αν τα παραπάνω αφορούν την κατάρτιση στο μακρο επίπεδο, είναι σκόπιμο να αναφερθούμε και στο μικρο- επίπεδο της συνάντησης εκπαιδευτών - εκπαιδευόμενων. Εδώ θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι όροι συνεχιζόμενη εκπαίδευση, δια βίου παιδεία, επιμόρφωση, κατάρτιση κ.ο.κ, παρά το ότι αναφέρονται σε τυπικά

60. Παπαϊωάννου & Παλιός, 1995

61. Από την αγγλική λέξη *andragogy*.

62. Η ενσυνείδητη προώθηση των παραπάνω προϊόντων ως άρρητων στόχων, προϋποθέτει την αποδοχή θεωριών κοινωνικής συνωμοσίας i.e. θέσεις που έχουν την αφετηρία τους στην πάλη των τάξεων και εστιάζονται σε άμεσες ενέργειες συγκεκριμένων δρώντων φορέων της άρχουσας ή της κυρίαρχης τάξης, ή κάποιων ομάδων της με ενσυνείδητο στόχο να διαιωνίσουν με κάθε τρόπο την κυριαρχία τους, ή να επιτύχουν συγκεκριμένα βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα κέρδη και οφέλη.

διακρινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, αφορούν παρεμβάσεις οι οποίες δεν μπορούν σε καμιά περίπτωση να θεωρούνται ξένες προς τις δομές και τις συνθήκες της προαναφερθείσας ανθρώπινης και κυρίως, απαλλαγμένες των γενικότερων συνεπειών της συνάντησης διδασκόντων - διδασκόμενων. Πρέπει να γίνει σαφές ότι καμιά εκπαιδευτική διαδικασία δεν είναι ουδέτερη αφενός ως πρότυπο συμπεριφοράς και αφετέρου ως διαμεσολάβηση - όπως ακριβώς δεν είναι ουδέτερη η γνώση ή η πληροφορία και η μεταφορά, η μετάδοση ή η αξιολόγηση της - στο βαθμό που οι διαδικασίες αυτές ευνοούν ή παρεμποδίζουν συγκεκριμένους τρόπους ανάγνωσης της πραγματικότητας και ενισχύει ή υποβαθμίζει αξιολογικές θέσεις⁶³. Επιπλέον, όπως υποστηρίχθηκε και παραπάνω, στο βαθμό που η διδακτική πράξη προωθεί ανεπίσημα ή άδηλα μηνύματα τα οποία υιοθετούν οι διδασκόμενοι χωρίς να είναι σε θέση όχι μόνο να κρίνουν, αλλά και να αντιληφθούν ακόμα (κάτι που θα μπορούσε να συγκριθεί με το μετείκασμα που οδηγεί στην κινούμενη εικόνα), λόγω της πρώιμης κοινωνικοποίησης και της συνακόλουθης φυσικοποίησης⁶⁴ των κοινωνικών συνθηκών και των συμβάσεων. Σύμφωνα με τον Jacques Ellul η εκπαίδευση μας κάνει ευτυχείς σε ένα περιβάλλον στο οποίο κανονικά θα ήμασταν δυστυχείς αν δεν είχαμε προετοιμαστεί μόνο για αυτό το συγκεκριμένο περιβάλλον και αν δεν είχαμε υποστεί την επεξεργασία εκείνη με την ανάλογη κοινωνικοποίηση⁶⁵. Ο εκπαιδευτικός, στις διαδικασίες αυτές αφενός λειτουργεί ως διαμεσολαβητής μεταξύ της γνώσης και των διδασκόμενων και αφετέρου ως διαμεσολαβητής μεταξύ των τελευταίων και της κοινωνίας. Ο διδάσκων ανηλίκων και ενηλίκων, εκών - άκων δρα επιλεκτικά και έχει την ευθύνη της διδασκαλίας είτε σε σχέση με τη μέθοδο, είτε σε σχέση με την αξιολόγηση των γνώσεων τις οποίες επιχειρεί να μεταδώσει στους διδασκόμενους, προβάλλοντας κάποιες γνώσεις και αποκλείοντας άλλες, διαφημίζοντας κάποιες όψεις των πραγμάτων και αποκλείοντας άλλες, έως του σημείου να ευνοεί κάποια πρότυπα συμπεριφοράς και να αποκλείει άλλα, αντιστοίχως. Τα κριτήρια αυτής της επιλεκτικότητας στο μικρο-επίπεδο του χώρου διδασκαλίας, συνδέονται με τον τρόπο συγκρότησης του διδάσκοντα,

63. Βλ και το πολύ σημαντικό βιβλίο των Berger, P. & Luckman, T., *The Social Construction of Reality*. New York: Doubleday, 1960.

64. Φυσικοποίηση ή φυσιοποίηση, μεταφορά του όρου *naturalisation*

65. Ellul, J.: *The Technological Society*. New York: Alfred Knopf, 1964.

την κοινωνικο-οικονομική του θέση και προέλευση, τη μόρφωση του, την επαγγελματική και κοινωνική βιογραφία του.

Ο διδάσκων, ως φορέας του παραδοσιακού κύρους και εξουσίας - ή οποία φαίνεται ότι αυξάνεται αντιστρόφως ανάλογα της κοινωνικής προέλευσης, της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης και του βαθμού στιγματισμού των διδασκομένων (επιμορφωμένοι που θεωρούνται κοινωνικά ή βιολογικά ιδιόμορφοι, πέρα από το μέσο όρο (ο οποίος βέβαια διαφέρει από τον ένα κοινωνικό σχηματισμό στον άλλο), όπως είναι οι επαναπατριζόμενοι και οι οικονομικοί μετανάστες, αναλφάβητοι άνεργοι χωρίς καμιά ειδικευση, άτομα με ειδικές ανάγκες, χρήστες ουσιών, κοκ), είναι σε θέση να ασκήσει πολύ σημαντική επίδραση στους τελευταίους, ίσως τη σημαντικότερη από όλους τους άλλους έμπυχους ή άψυχους παράγοντες. Οι θέσεις του και τα μηνύματα του επηρεάζουν τις γενικότερες αντιλήψεις, προσδοκίες κλπ που έχουν οι υποψήφιοι εργαζόμενοι σε ότι αφορά τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων αναφορικά με επαγγελματικές δεξιότητες, αλλά και τις βαρύτερες φιλοδοξίες τους οι οποίες συχνά επαναπροσδιορίζονται. Τέλος, ως διαμεσολαβητής, ο ίδιος ο διδάσκων συχνά παρουσιάζει αντιφατικά χαρακτηριστικά και ρόλους. Είναι πολύ πιθανό να τον απασχολούν ζητήματα ταυτότητας, ή να αμφιταλαντεύεται προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση, του διδάσκοντα ή του εργαζόμενου, κατάσταση που έχει ανάλογο αντίκτυπο στους επιμορφωμένους.

Η επιρροή της εκπαιδευτικής πράξης στη συνείδηση των διδασκόμενων καταδεικνύεται επαρκώς - παρά τις όποιες υπεραπλουστεύσεις - στο έργο του Paulo Freire⁶⁶. Ο Freire επέκρινε την ουδετερότητα και την αποστασιοποίηση της τεχνοκρατικής εκπαίδευσης, υπογραμμίζοντας ότι κάθε εκπαιδευτικό ενέργημα που αγνοεί την εκμετάλλευση των εργαζομένων, το ρατσισμό, την ανισότητα μεταξύ των φύλων, όπως επίσης άλλες παρόμοιες μορφές διακρίσεων, διαιωνίζει την καθεστηκυία τάξη, παρεμποδίζει την ανάπτυξη της συνείδησης και δυσχεραίνει τη δημιουργική και απελευθερωτική δραστηριοποίηση που μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικό μετασχηματισμό.

Κατά μια έννοια οι θέσεις του Freire δεν ήταν ούτε τόσο νέες, ούτε πρωτάκουστες. Ακόμα και οι υπέρμαχοι της παραδοσιακής εκπαίδευσης είχαν παραδεχτεί ότι αν η κοινωνία επρόκειτο να

66. Freire, 1970b

διατηρήσει τη συνοχή της χωρίς τη μετατροπή της σε κράτος καταναγκασμού και βίας, αυτό θα ήταν εφικτό μόνο αν η διδασκαλία μπορούσε να "πείσει" τους διδασκόμενους να αποδεχτούν άλλες, ηπιότερες μορφές ελέγχου μέσω της καλλιέργειας και της προώθησης επαγγελματικών φιλοδοξιών (ειδίκευση) για κοινωνική άνοδο και απόκτηση κύρους (υψηλές προσδοκίες) και της προώθησης της ευδαιμονίας (καταναλωτισμός) μέσω της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου.

Ωστόσο αυτό που συνδέει το έργο του βραζιλιανού μεταρρυθμιστή με τα προβλήματα που εξετάζονται στο παρόν αναφορικά με την επιμόρφωση και την κατάρτιση είναι ότι ο προηγούμενος έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα και τον πρωτεύοντα ρόλο τους στις εκπαιδευτικές επιλογές και πράξεις. Και στο πλαίσιο αυτό, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, η πλειονότητα των σύγχρονων φορέων κατάρτισης αποδέχονται μάλλον άκριτα έναν επικουρικό ρόλο προς όφελος της οικονομικής ανάπτυξης και της αποκαλούμενης προόδου. Αυτό δεν ισχύει μόνο σε σχέση με την προσφορά προγραμμάτων μάθησης προς τους μη προνομιούχους, ο σχεδιασμός των οποίων συχνά γίνεται μάλλον στη βάση του συμφέροντος των επιχειρήσεων, αλλά και σε προγράμματα επιμόρφωσης προς εκείνους που φιλοδοξούν να καταλάβουν μέσες και ανώτερες διοικητικές θέσεις.

Η κατάρτιση είτε σε σχέση με την παροχή ευκαιριών για αυτούς που έμειναν πίσω, είτε σε σχέση με την προσφορά νέων γνώσεων για επαγγελματική εξέλιξη, εν γένει, ακολουθεί τα παραδοσιακά πρότυπα της τυπικής εκπαίδευσης: μονοσήμαντες καθοδικές διδακτικές δομές που ενισχύουν τη μη αμφισβήτηση και κριτική των επίσημων επιλογών, εξειδίκευση, πειθαρχία και καλή εργασιακή συμπεριφορά.

Μέρος Τρίτο: Η αγορά εργασίας και τα επαγγέλματα

3.1. Εισαγωγικά

Από τη δεκαετία του '70 το πρόβλημα της ανεργίας κυρίως των νέων και των γυναικών, αν και με προσδοκώμενη μείωση, έχει δημιουργήσει έντονα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα τα οποία ξεπερνούν την λειτουργία της αγοράς εργασίας και τη ρύθμιση των ροών της. Ωστόσο, αν θεωρήσουμε ότι η ανεργία είναι το μέγεθος που εκφράζει την κρίση⁶⁷ στην αγορά εργασίας, η δημιουργία ευκαιριών για την απορρόφηση της παραμένει ένα σοβαρό ζητούμενο. Η διερεύνηση των χαρακτηριστικών της ζήτησης και των ικανοτήτων της προσφοράς να ανταποκριθεί σ' αυτή είναι ένα θέμα που απασχόλησε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες, κυρίως, τις δύο τελευταίες δεκαετίες⁶⁸.

Ένα από τα κύρια ζητήματα της παρούσας μελέτης, απετέλεσε η οριοθέτηση ενός μείγματος επαγγελμάτων για τα οποία, κατά την υπό εξέταση περίοδο και με δεδομένο το οικονομικό περιβάλλον, αναπτύσσεται ζήτηση η οποία στη συνέχεια θα μπορούσε να ικανοποιηθεί μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Αν και το ζητούμενο εδώ δεν ήταν η αξιολόγηση ενός μέτρου ενεργητικής πολιτικής, όπως είναι κάθε τύπου εκπαίδευση, εντούτοις, η ανάλυσή μας είχε ως στόχο τον εντοπισμό των επαγγελμάτων που θα αποτελέσουν ενέργειες ενός τέτοιου μέτρου. Ως ομάδα στόχου επιλέχθηκαν οι νέοι άνεργοι απόφοιτοι Λυκείου ηλικίας 18-29 ετών.

Η συνθήκη του Μάαστριχτ μεταξύ των κρατών - μελών της ΕΕ, η οποία σχεδιάστηκε στα τέλη της δεκαετίας του '80 (εποχή

67. Αναλυτικότερα για την κρίση στην αγορά εργασίας στο Δεδουσόπουλος, 2000:30-37

68. ΟΟΣΑ 1999: 133-171

πληθωριστικών πιέσεων) με στόχο τη σύγκλιση⁶⁹ των οικονομιών τους (κριτήρια σύγκλισης), επηρεάστηκε κυρίως από τον οικονομικό εξορθολογισμό και προσανατολίστηκε σε περιοριστικές νομισματικές και δημοσιονομικές πολιτικές και σε διαρθρωτικές παρεμβάσεις, (ιδιωτικοποιήσεις- απελευθέρωση αγορών)⁷⁰. Σε μακροοικονομικό επίπεδο, τα αποτελέσματα που προέκυψαν ήταν η ανεργία, οι χαμηλοί μισθοί και το αυξανόμενο ποσοστό φτώχειας. Στον τομέα της παραγωγής, η αστάθεια στην αγορά εργασίας και η απώλεια κινήτρων για την αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό των παραγωγικών συστημάτων, οδήγησαν σ' ένα φαύλο κύκλο χαμηλών μισθών, χαμηλής παραγωγικότητας, περιορισμένης επενδυτικής δραστηριότητας, μείωσης της ανταγωνιστικότητας και αύξησης της ανεργίας⁷¹.

Η κατάσταση παρουσίασε τάσεις αντιστροφής στις αρχές της δεκαετίας του '90 (Eurostat 1995), οι οποίες εκφράστηκαν όχι μόνο σε σχέση με τα κριτήρια της σύγκλισης (πληθωρισμός, έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού και δημόσιο χρέος) αλλά και σε σχέση με διαρθρωτικούς δείκτες, όπως η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα⁷², τόσο μεταξύ των οικονομιών των κρατών μελών της ΕΕ, όσο και αυτών που βρίσκονταν στο στάδιο σύγκλισης⁷³. Παρά την προσπάθεια αναδιάρθρωσης την οποία κατέβαλαν και την οποία, ως ένα βαθμό, πέτυχαν οι χώρες της ΕΕ, το θέμα της ανταγωνιστικότητας⁷⁴ και της απασχόλησης⁷⁵ εξακολούθησαν να

69. Το θέμα της σύγκλισης έχει γίνει αντικείμενο έντονων θεωρητικών και εμπειρικών αναζητήσεων. Υπάρχουν τρεις βασικές προσεγγίσεις στην οικονομική βιβλιογραφία σε σχέση με το θέμα της σύγκλισης από την σκοπιά του ανταγωνισμού: η θεωρία του διεθνούς εμπορίου, η θεωρία των άμεσων ξένων επενδύσεων - των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των ανταγωνιστικών προσφορών - και η θεωρία των θεσμικών παρεμβάσεων και της οικονομικής ανάπτυξης (Krugman 1986 & 1994, Porter 1990, Dunning 1992, Pitelis & Sugden 1992, Kinidleberger 1984, Best 1990). Αναλυτικότερα: Πιτέλης - Αντωνάκης (1998): 19-46.

70. Σε διεθνές επίπεδο η διαδικασία αναδιάρθρωσης των οικονομιών σηματοδοτείται από τα τέλη της δεκαετίας του 70 και τις αρχές της δεκαετίας του 80 (πρωθυπουργία Thatcher στη Μ. Βρετανία και προεδρία Reagan στις ΗΠΑ: Εφαρμόζεται η πολιτική των οικονομικών της προσφοράς και συγχρόνως απελευθερώνεται η κίνηση των κεφαλαίων, 1979-1981). Δηλαδή μια δεκαετία νωρίτερα σε σχέση με την Ευρώπη. La Documentation Francaise, No 2704-2705, 2001: 6-8.

71. Πιτέλης 1998

72. Σχετικά με τους προβληματισμούς και τον ορισμό των δεικτών της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας βλ. Καλογήρου, σελ. 63- 95, στο "Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική", 1998. Η παραγωγικότητα εδώ ορίζεται ως ο λόγος της ακαθάριστης αξίας παραγωγής προς τον αριθμό των εργαζομένων και η ανταγωνιστικότητα ως η ικανότητα μιας οικονομίας να διεισδύσει στις ξένες αγορές.

73. European Economy 2000

74. White Paper on "Growth, Competitiveness and Employment" 1993

75. Σύνοδος Λισσαβόνας 2000

είναι κρίσιμοι παράγοντες για την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αποσαφήνιση και οριοθέτηση των σχέσεων μεταξύ της ανταγωνιστικότητας και των κοινωνικών και οικονομικών στόχων των κρατών μελών της, συνδέθηκαν με προσδιοριστικούς παράγοντες των οικονομιών τους και σηματοδότησαν μια νέα φάση της παραγωγής τους, η οποία βασίστηκε πλέον σε νέες τεχνολογικές, οργανωτικές και θεσμικές παρεμβάσεις.

Η αναζήτηση της στρατηγικής που συνδέει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας με την ισορροπία στην αγορά εργασίας θεωρείται ένα από τα κυρίαρχα προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών⁷⁶. Η ταχύτητα που μπορεί να συντελεσθεί μια τέτοια σύνδεση εξαρτάται, τόσο από τον τρόπο διασύνδεσης των επιμέρους παραγόντων που συνθέτουν τη συστημική σύνδεση⁷⁷, όσο και από τη δυναμική της αντίστοιχης προσαρμογής που έχουν οι υπόλοιποι παράγοντες της προσφοράς (διαρθρωτικές μεταβολές, θεσμοί) και της ζήτησης (μακροοικονομικές πολιτικές). Υποθέτουμε ότι οι παράγοντες αυτοί δεν θεωρούνται αμοιβαία αποκλειόμενοι, ώστε να μη δημιουργούνται υστερήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους επιδρούν αρνητικά στη συστημική σύνδεση. Συνεπώς, οι επιμέρους ισορροπίες, εφόσον δεν δημιουργούν αρνητικές επιδράσεις, μακροχρόνια συμβάλουν θετικά, στο μέτρο που τις αφορά, στην ισορροπία της αγοράς εργασίας⁷⁸.

Οι παρεμβάσεις αυτές που σημειώθηκαν στην λειτουργία των οικονομιών τις δύο τελευταίες δεκαετίες, είχαν ως αποτέλεσμα επαγγέλματα και ειδικότητες, ή να απαξιωθούν, ή να αλλάξουν, πολλές φορές ριζικά, χαρακτήρα και περιεχόμενο. Εδώ θα πρέπει να πούμε ότι οι αλλαγές ή μετεξελίξεις που αφορούν τη διάρθρωση κάθε επαγγέλματος ή ειδικότητας, αν δεν ενσωματωθούν και εκφραστούν από την προσφορά εργασίας, δεν μπορούν να ικανοποιήσουν την αντίστοιχη ζήτηση. Ωστόσο η διαδικασία προσαρμογής της προσφοράς στη ζήτηση απαιτεί χρόνο και κόστος, όχι μόνο σε επίπεδο πόρων, θεσμών εκπαιδευτικής (τυπικής / άτυπης) πολιτικής, και πολιτικών απασχόλησης, αλλά και σε επίπεδο επιχείρησης.

76. *White Paper on "Growth, Competitiveness and Employment"* 1993, Σύνοδος Λισαβόνας 2000, ΟΟΣΑ 1999

77. *Maillet 1992, Abraham-Frois 1984*

78. *Πιτέλης 1998*

Ειδικότερα η ένταση της απασχόλησης⁷⁹ στην Ε.Ε. συνδέθηκε, ως ένα βαθμό, με την προσπάθεια των κρατών μελών της να αυξήσουν την παραγωγικότητα τους, δηλαδή με διαδικασίες αναδιάρθρωσης της παραγωγής τους οι οποίες, *inter alia*, αποτυπώθηκαν και στην αύξηση της ανεργίας. Η αντίληψη που συνέδεε την πτώση της έντασης της απασχόλησης με την οικονομική μεγέθυνση στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, την περίοδο 1985-1995, φαίνεται να επαληθεύει περισσότερο το “παράδοξο της παραγωγικότητας”⁸⁰. Ωστόσο από το 1997 και μετά, η ταυτόχρονη αύξηση του προϊόντος, της παραγωγικότητας και της απασχόλησης είναι γεγονός⁸¹.

Κατά συνέπεια, η ελληνική οικονομία καλείται να λειτουργήσει σε ένα περιβάλλον, όπου η ένταση της απασχόλησης για τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ έχει αρχίσει να μειώνεται, σταδιακά, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και η οποία συνεχίστηκε και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 90. Από τα τέλη όμως της δεκαετίας του 90, οι χώρες της ΕΕ βρίσκονται σε ένα υψηλότερο στάδιο “ολοκλήρωσης” των διαρθρωτικών τους (τεχνολογικές, οργανωτικές και θεσμικές) παρεμβάσεων⁸² οι οποίες τις οδήγησαν στην ταυτόχρονη αύξηση του προϊόντος και της παραγωγικότητας.

Οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με τα μεγέθη που επηρέαζαν το δείκτη της έντασης της απασχόλησης ήταν θετικές για το ΑΕΠ και αρνητικές για την ανεργία. Το μέγεθος της ανεργίας είχε σαφώς αυξητικές τάσεις, τόσο σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΕ⁸³, όσο και με τις χώρες συνοχής, με εξαίρεση την Ισπανία. Επίσης, το κατά κεφαλή ΑΕΠ σε σχέση με το μέσο

79. Ως ένταση της απασχόλησης ορίζεται η μεταβολή των απασχολουμένων ανά μονάδα μεταβολής του ΑΕΠ., *ΙΝΕ/ΓΣΣΕ*, 1999, σελ.71

80. Βραχυχρόνια, αν μια οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, η αύξηση της παραγωγικότητας μπορεί να επιφέρει μείωση των θέσεων εργασίας, δεδομένου ότι το προϊόν παραμένει σταθερό ή μειώνεται, ενώ η αποδοτικότητα του συντελεστή εργασίας έχει, βάσει του νόμου των φθινουσών αποδόσεων, αυξηθεί. Η αρνητική αυτή βραχυχρόνια συσχέτιση μεταξύ παραγωγικότητας και απασχόλησης, σε αντιδιαστολή με τις θετικές επιπτώσεις που έχει μακροχρόνια, σαν συνέπεια της αύξησης της παραγωγής, αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως το “παράδοξο της παραγωγικότητας”. Μανωλάς - Νικολίτσα, *ΥΠΕΘΟ* 1999: 104

81. Το φαινόμενο δεν μπορεί να ελεγχθεί αν ήταν μόνιμο ή συγκυριακό. *ΙΝΕ/ΓΣΣΕ* 1999: 70-75

82. Για τις περισσότερες χώρες της ΕΕ μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η μείωση της έντασης της απασχόλησης συνδέθηκε και με διαδικασίες “αναδιάρθρωσης”, δηλαδή εκκαθάρισης των λιγότερο αποδοτικών τμημάτων του παραγωγικού συστήματος, *ΙΝΕ/ΓΣΣΕ* 1999: 74.

83. Το 1990 η ανεργία στις χώρες της ΕΕ ήταν 8%, το 1994 αυξήθηκε σε 11%, για να μειωθεί στο 8,8%, το Φεβρουάριο του 2000, *Eurostat* 2000. Στην Ελλάδα αντίστοιχα είχαμε: 7,0% το 1990, 9,6% το 1994 και 11,1% το 2000, *ΕΣΥΕ*, *ΕΕΔ*.

όρο των χωρών της ΕΕ, ενώ επιδειωνόταν συνεχώς, τα τελευταία χρόνια άρχισε να βελτιώνεται⁸⁴.

Η “ ένταση της απασχόλησης αυξανόταν μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του ’80 για να ακολουθήσει μια περίοδος σταθεροποίησης. Κατά τα τελευταία έτη (1995-98), η ένταση του κεφαλαίου παρουσιάζει ορισμένα σημεία πτώσης, τα οποία όμως θα πρέπει να επιβεβαιωθούν από τα στοιχεία του 1999-2000. Εάν υπάρξει τέτοια επιβεβαίωση, θα έχουμε προσεγγίσει το πρώτο κρίσιμο σημείο καμπής, το οποίο αφορά στην εξέλιξη της έντασης της απασχόλησης και το οποίο σηματοδοτεί ότι έχουν αρχίσει να επικρατούν τα χαρακτηριστικά της εντατικής συσσώρευσης του κεφαλαίου..... και η περαιτέρω ανάπτυξη θα βασίζεται κυρίως σε αλλαγές που αφορούν είτε στις τεχνολογικές βάσεις της παραγωγής είτε στους κανόνες οργάνωσης της εργασίας. IΝΕ/ΓΣΣΕ, 1999:74”. Επιπλέον, την περίοδο 1993-97, όπως θα δούμε στη συνέχεια, ενώ έχουμε αύξηση του προϊόντος και της παραγωγικότητας έχουμε συγχρόνως αύξηση της ανεργίας και μείωση της ανταγωνιστικότητας, γεγονός που μας οδηγεί στην παραδοχή ότι η ελληνική οικονομία εισέρχεται με υστέρηση σε μία φάση, με διαφορετικά βέβαια χαρακτηριστικά, που για τις περισσότερες οικονομίες των χωρών μελών της ΕΕ έχει ολοκληρωθεί.

Η παραπάνω ανάλυση, εκτός από την ένταση της απασχόλησης, επεκτάθηκε στην παραγωγικότητα⁸⁵ και τις εξαγωγικές επιδόσεις της χώρας (κριτήριο ανταγωνιστικότητας), με στόχο να αποτυπωθεί, σε γενικές γραμμές, το πλαίσιο λειτουργίας της οικονομίας μας. Ειδικότερα, η παραγωγικότητα στην Ελλάδα, τις αρχές της δεκαετίας του 90 εμφάνισε μια σημαντική υστέρηση σε σχέση με τις χώρες της ΕΕ, η οποία στη συνέχεια βελτιώθηκε, αλλά εξακολούθησε μαζί με την Ισπανία και το Λουξεμβούργο να κινείται γύρω στο 50% του αντίστοιχου μέσου της ΕΕ⁸⁶.

84. IOBE 2000, *European Economy 2002*

85. Η μέτρηση της παραγωγικότητας της εργασίας εμφανίζει αρκετά προβλήματα, η διαχρονική εξέλιξη του σχετικού δείκτη είναι ενδεικτική των επιδόσεων των οικονομιών/κλάδων σε σχέση με την αποτελεσματική χρησιμοποίηση των πόρων και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τους... Είναι προφανές ότι οι διαφορές που υπάρχουν στην ποιοτική σύνθεση του εργατικού δυναμικού και στο βαθμό κεφαλαιακής έντασης της παραγωγικής λειτουργίας επηρεάζουν αποφασιστικά το απόλυτο ύψος του δείκτη. Όμως η διαχρονική του πορεία διατηρεί τη χρησιμότητά της, στο βαθμό βέβαια που δεν έχουμε δραστηρές διαφοροποιήσεις στους παράγοντες αυτούς. Βλ. Κιντής 1985: 541.

86. Την περίοδο 1990-93, η παραγωγικότητα των 15 χωρών της ΕΕ αυξανόταν με μέσο ετήσιο ρυθμό 1,6%, της Ισπανίας 1,4%, της Πορτογαλίας 1,9% και της Ιρλανδίας 3,2%, ενώ στην

Η εξαγωγική διείσδυση της χώρας παρουσίασε συνεχή επιδείνωση⁸⁷ (Ιωακείμογλου 1996) με αποτέλεσμα, το ποσοστό της δαπάνης για εισαγωγές που καλύφθηκε από εξαγωγές από 24,1% που ήταν το 1996, το 1997 μειώθηκε στο 22,9% (Τράπεζα της Ελλάδος, 1998). Αντίθετα, στις χώρες συνοχής, τόσο οι πωλήσεις τους στις άλλες χώρες της ΕΕ, όσο και ο βαθμός διείσδυσης τους αυξήθηκε, με θεαματικότερο παράδειγμα την Ιρλανδία (Ιωακείμογλου 1998, ΙΝΕ/ΓΣΣΕ 1999: 40 & 52). Οι εξωτερικές ανισοροπίες που εκδηλώθηκαν τα τελευταία χρόνια συνολικά στην ελληνική οικονομία παρουσίασαν αρκετές διακυμάνσεις⁸⁸ οι οποίες οφείλονταν τόσο σε εσωτερικούς παράγοντες (π.χ δημοσιονομική πολιτική, σταθεροποιητικά προγράμματα 1986-87 και 1991-92, οι υποτιμήσεις των ετών 1983 και 1985), όσο και στην διεθνή συγκυρία (π.χ απελευθέρωση των αγορών). Ο παράγοντας όμως που ενίσχυσε σε σημαντικό βαθμό τις παραπάνω ανισοροπίες ήταν η επιδείνωση της ανταγωνιστικής θέσης της χώρας⁸⁹. Στην ανάλυση μας ο βαθμός κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές όπως εκφράζεται από το δείκτη Balassa⁹⁰ εκφράζει το επίπεδο της “ανταγωνιστικό-

Ελλάδα ο αντίστοιχος ρυθμός ήταν αρνητικός -0,1%. Την περίοδο 1994-98, τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 2,1% για την ΕΕ, 1,2% για την Ισπανία, 2,5% για την Πορτογαλία και 5,6% για την Ιρλανδία. Στην Ελλάδα ο αντίστοιχος ρυθμός ήταν 1,4%. Ωστόσο η συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ προϋποθέτει ότι, αν επιδιώκουμε τη διατήρηση της ανταγωνιστικής θέσης της χώρας, η πραγματική αύξηση της αμοιβής της εργασίας θα πρέπει να είναι σύμφωνη με την αύξηση της παραγωγικότητας, η οποία όμως δεν πρέπει να υπολείπεται της αύξησης της παραγωγικότητας των άλλων χωρών της ΕΕ. Αν η αύξηση της παραγωγικότητας είναι χαμηλότερη από το μέσο όρο της ΕΕ, όπως πράγματι συμβαίνει, θα έχουμε χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων, εκτός αν μειωθεί η πραγματική αμοιβή της εργασίας (Λεβεντάκης 1995:189). Το μοναδιαίο κόστος εργασίας είναι πράγματι ένας κρίσιμος παράγοντας για τη διαμόρφωση του επιπέδου της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των διαφόρων χωρών, ωστόσο δεν είναι και ο μοναδικός. Ένας μεγάλος αριθμός παραγόντων (π.χ κόστος κεφαλαίου, κόστος ενδιάμεσων εισροών, συναλλαγματικές ισοτιμίες, διεθνείς καταμερισμός των συναλλαγών, δίκτυα διανομής κ.λ.π) επιδρά εξίσου καθοριστικά στη διαμόρφωση του επιπέδου της ανταγωνιστικότητας των διαφόρων χωρών. ΥΠΕΘΟ 1999.

87. Κατά την διάρκεια των δέκα τελευταίων ετών, το ισοζύγιο των εμπορικών συναλλαγών της χώρας με το εξωτερικό δεν διαφοροποιήθηκε αισθητά και το έλλειμμα κυμάνθηκε από 13%-15% του ΑΕΠ. Ωστόσο όσον αφορά τις εισαγωγές αγαθών, οι σχετικά υψηλοί ρυθμοί της οικονομίας και ιδιαίτερα των επενδύσεων κατά τα τελευταία πέντε έτη, σε συνδυασμό με την υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα και την χαμηλή ελαστικότητα τιμών των εισαγωγών, συνέβαλλαν στην διατήρηση του μεγέθους των εκτός καυσίμων εισαγωγών σε επίπεδα που κυμάνθηκαν μεταξύ 17% και 19% του ΑΕΠ. Τράπεζα της Ελλάδος, 1999.

88. Λεβεντάκης 1995 σ. 149-194

89. Λεβεντάκης 1995 σ. 173

90. Η εξέλιξη του βαθμού κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές αντανακλάται στην εξέλιξη του “δείκτη ανταγωνιστικότητας Balassa”, οποίος κάθε χρονιά ανάγει τα εξωτερικά υπόλοιπα (θετικά/αρνητικά) στον όγκο συναλλαγών. Ο δείκτης αυτός αποτελεί μονοσήμαντη συνάρτηση του βαθμού κάλυψης και για το λόγο αυτό οι δύο δείκτες είναι ισοδύναμοι, Ιωακείμογλου 1996, σελ. 91.

τητας”. Θεωρούμε ότι ο δείκτης αυτός ενσωματώνει όλους τους επιμέρους παράγοντες που επηρεάζουν την συμπεριφορά των συγκεκριμένων μεγεθών.

Από τα προηγούμενα προκύπτει ότι η εξαγωγική διείσδυση⁹¹της χώρας και η ανεργία ήταν μεγέθη που σαφώς επιδεινώνονταν. Η παραγωγικότητα παρουσίασε μια σχετική επιτάχυνση (τα τελευταία χρόνια κινείται πάνω από το 50% του μέσου ρυθμού των 15 χωρών της ΕΕ), ενώ ο ρυθμός αύξησης του προϊόντος, το 1996 και 1997, ήταν υψηλότερος από τον αντίστοιχο της ΕΕ.

Με αυτά τα δεδομένα, η βασική υπόθεση εργασίας συνδέεται με τα χαρακτηριστικά που πρέπει ή μπορεί να αποκτήσει η ομάδα στόχος (προσφορά), ώστε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας (ζήτηση). Ειδικότερα τι είδους χαρακτηριστικά απαιτούνται (π.χ γνώσεις, εξειδικεύσεις, ικανότητες, δεξιότητες κλπ) ώστε η ενσωμάτωση της στην αγορά εργασίας να είναι μόνιμη και όχι συγκυριακή. Η οριοθέτηση αυτών των χαρακτηριστικών θα γίνει σε συνδυασμό με το δυναμισμό που εμφανίζουν οι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας, τα επαγγέλματα που απασχολούν, το επίπεδο εκπαίδευσης που απαιτούν για την πλειοψηφία των εργαζομένων τους, καθώς και το επίπεδο των δεξιοτήτων που συνδέεται με αυτό (επίπεδο εκπαίδευσης).

Η επιλογή των κλάδων που μπορεί να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης έγινε σε σχέση με την ικανοποίηση ή μη της συνθήκης της ταυτόχρονης αύξησης (έστω και με διαφορετικό ρυθμό) της απασχόλησης, του προϊόντος, της παραγωγικότητας της εργασίας και της ανταγωνιστικότητας τους (δείκτης Balassa) συγκριτικά, την περίοδο 1988-98 και 1993-97.

Η μεθοδολογία αυτή έχει ως βάση το υπόδειγμα των κλαδικών μεταβολών⁹² (sectoral shift model), το οποίο θεωρεί ότι οι μεταβολές στην απασχόληση των κλάδων οφείλονται κατά μεγάλο μέρος στις μεταβολές της σύνθεσης του προϊόντος των κλάδων. Δηλαδή, οι μεταβολές στη διάρθρωση της απασχόλησης είναι αποτέλεσμα της συρρίκνωσης του προϊόντος των κλάδων και οι

91. Η εκτίμηση αυτή δεν περιλαμβάνει τις επιπτώσεις από την υποτίμηση της δραχμής.

92. Οι παραδοχές του υποδείγματος των κλαδικών μεταβολών στηρίζονται στις παραδοχές της κλασικής θεωρίας για την ευελιξία των τιμών και των μισθών, (Πετράκη-Κώτη, & Κώτης, 2001: 474-475). Πέρα όμως από την ερμηνεία των μεταβολών στη διάρθρωση της απασχόλησης και των επαγγελμάτων που μπορούμε να έχουμε από την παραπάνω ανάλυση, στη βιβλιογραφία προτείνονται μέθοδοι με βάση τις οποίες μπορούμε να εκτιμήσουμε τις ανακατανομές της εργασίας μέσα στα επαγγέλματα. Αναλυτικότερα βλέπε: Ευστράτογλου 2000.

οποίες εξαρτώνται κυρίως από τους παράγοντες που επηρεάζουν την προσφορά τους. Στην ανάλυσή μας επιλέγονται οι δείκτες της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας, οι οποίοι, στα πλαίσια των ανοικτών οικονομιών, επηρεάζουν καθοριστικά την θέση των κλάδων στην αγορά. Η αναδιάρθρωση αυτή έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια κάποιων θέσεων εργασίας, ενώ οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται απαιτούν άλλου είδους χαρακτηριστικά και δεξιότητες από τους εργαζόμενους. Συνεπώς, αν η αναδιάρθρωση αυτή δε συνοδευτεί από έγκαιρες παρεμβάσεις με στόχο την προσαρμογή του εργατικού δυναμικού (π.χ τυπικό σύστημα εκπαίδευσης, αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, συνεχιζόμενη εκπαίδευση κ.λ.π) σε χαρακτηριστικά που απαιτεί η ζήτηση θα έχει γενικότερες επιπτώσεις για την εφαρμογή πολιτικών ενίσχυσης της απασχόλησης.

Η ανάλυση της απασχόλησης κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, έγινε σε σχέση με τις συνθήκες που έχουν ήδη διαμορφωθεί στην ΕΕ και από τις οποίες συναρτάται, σε μεγάλο βαθμό, το μέλλον της Ελληνικής οικονομίας. Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκαν οι κλάδοι που βρίσκονταν σε συγχρονισμό με το δεδομένο οικονομικό περιβάλλον, δηλαδή, είτε εμφάνιζαν ταυτόχρονα θετικές μεταβολές ως προς την απασχόληση, την παραγωγή και τους παραπάνω δείκτες, είτε για κάποιο από τα μεγέθη τους, εμφανίζουν θετικούς ρυθμούς μεταβολής, δηλαδή βρίσκονται στη διαδικασία του εκσυγχρονισμού. Οι κλάδοι αυτοί αναλύθηκαν σε συνδυασμό με το επίπεδο της τεχνολογίας τους⁹³, τα επαγγέλματα που απασχολούσαν καθώς και το επίπεδο των δεξιοτήτων⁹⁴ που απαιτούντο από αυτούς.

3.2. Αναλυτικό πλαίσιο - Προφίλ της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα

Η διερεύνηση της αγοράς εργασίας είναι αναγκαία για να εντοπίσουμε όχι μόνο τα επαγγέλματα τα οποία “υπόσχονται”

93. Ιωαννίδης 1999

94. ISCO 88

προοπτικές απασχόλησης, αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που απαιτούνται ώστε να ληφθούν υπ όψιν κατά τον σχεδιασμό των προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Με άλλα λόγια θεωρώντας δεδομένες τις συνθήκες του οικονομικού περιβάλλοντος και τις υποθέσεις του υποδείγματος των κλαδικών μεταβολών, επιχειρείται η ανάλυση της ισορροπίας στην αγορά εργασίας σε σχέση με την προσφορά και τη ζήτηση επαγγελματιών για νέους άνεργους απόφοιτους Λυκείου ηλικίας 18-29 ετών.

Η παραπάνω διερεύνηση επικεντρώθηκε στην ανάλυση της αγοράς εργασίας, τόσο από το σκέλος της προσφοράς, όσο και από το σκέλος της ζήτησης. Τα στοιχεία για την αγορά εργασίας αναλύθηκαν στη βάση δύο χρονολογικών σειρών οι οποίες προσδιορίζονται από τα διαθέσιμα στοιχεία. Η πρώτη αναφέρεται στην περίοδο 1993-1997 και βασίζεται στις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ), ενώ η δεύτερη στην περίοδο 1988-1998 και βασίζεται στα στοιχεία των Εθνικών Λογαριασμών (ΕΛ).

Αρχικά εκτιμήθηκε η δημογραφική εξέλιξη της ομάδας στόχου για τα αμέσως επόμενα χρόνια, καθώς και οι μεταβολές που παρατηρήθηκαν στην αγορά εργασίας για το σύνολο των απασχολούμενων και την ομάδα στόχο. Ειδικότερα, για την περίοδο 1993-97, αναλύθηκε η απασχόληση κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, κατά επάγγελμα, κατά περιφέρεια και κατά επίπεδο εκπαίδευσης, για το σύνολο των εργαζομένων και την ομάδα στόχου. Η ζήτηση επαγγελματιών για το σύνολο των εργαζομένων και την ομάδα στόχο αναλύθηκε με βάση τα κλαδικά μερίδια των επαγγελματιών (μονοψήφια / διψήφια), ώστε να επιλεγούν εκείνα που απορροφούσαν το μεγαλύτερο ποσοστό της απασχόλησης των κλάδων. Η παραπάνω ανάλυση μας οδήγησε στην κατασκευή μίας μήτρας κλάδων και επαγγελματιών που περιείχαν αφενός τους κλάδους, αφετέρου τα επαγγέλματα που απορροφούσαν περίπου το 85% των απασχολούμενων τους. Στόχος αυτής της ανάλυσης ήταν η εκτίμηση της ζήτησης κατά κλάδο και κατά επάγγελμα, καθώς και η αντιστοίχιση κλάδων και επαγγελματιών.

Στη συνέχεια, όπως έχουμε αναφέρει και προηγούμενα, η αξιολόγηση και η επιλογή των κλάδων ως προς την απασχόληση επιχειρείται σε σχέση με το προϊόν του κλάδου, την παραγωγικότητα της εργασίας (ακαθάριστη προστιθέμενη αξία/απασχόληση) και το δείκτη της ανταγωνιστικότητας (δείκτης Balassa). Για τα παραπάνω μεγέθη και δείκτες αναλύονται οι μεταβολές τους (μέσος ετήσιος

ρυθμός μεταβολής) συγκριτικά τόσο για την περίοδο 1988-98, όσο και για την 1993-97. Η υπόθεση εργασίας, που σχετίζεται με την ανάλυση και των δύο προηγούμενων περιόδων, είναι να διερευνηθεί, αν οι μεταβολές, θετικές/αρνητικές, που χαρακτηρίζουν τα μεγέθη/δείκτες των κλάδων την περίοδο 1988-98, την πρόσφατη περίοδο (1993-97) επαληθεύονται ή ακυρώνονται.

Αν οι παραπάνω μεταβολές και τις δύο περιόδους είναι συγχρόνως θετικές, τότε οι αντίστοιχοι κλάδοι έχουν ολοκληρώσει τη “φάση του μετασχηματισμού” (τεχνολογικού/οργανωτικού) και βρίσκονται στο “στάδιο της ανάπτυξης”, με την έννοια ότι η αύξηση του προϊόντος τους προκαλεί και αύξηση της απασχόλησης, έστω και με διαφορετικό ρυθμό δηλαδή, ανεξάρτητα από τις τιμές των αντίστοιχων ελαστικότητων. Αν οι παραπάνω μεταβολές δεν επαληθεύονται κατά την πρόσφατη περίοδο, τότε οι αντίστοιχοι κλάδοι βρίσκονται ακόμη στη “φάση του μετασχηματισμού” και από την άποψη αυτή η αύξηση του προϊόντος προκαλεί μείωση της απασχόλησης.

Στην πρώτη περίπτωση έχουμε να κάνουμε με μια ομάδα κλάδων που η αύξηση του προϊόντος των συνδέεται με αύξηση της ζήτησης για τα επαγγέλματα που απασχολεί (διαφορετικών όμως δεξιοτήτων), ενώ στη δεύτερη ομάδα, μπορεί η απασχόληση των κλάδων να μην αυξάνει, τα επαγγέλματα τους όμως θα αλλάξουν περιεχόμενο και δεξιότητες και από την άποψη αυτή οι απασχολούμενοι σε αυτά αν θέλουν να παραμείνουν στην αγορά, θα πρέπει να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. Διαφορετικά η ανακατανομή της απασχόλησης, που θα σημειωθεί στο εσωτερικό των κλάδων, μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες απασχόλησης για τα άτομα που διαθέτουν την αντίστοιχη επαγγελματική εξειδίκευση.

Η ομαδοποίηση και επιλογή των κλάδων ως προς την απασχόληση ακολουθεί τα εξής στάδια:

- Επιλέγεται η πρώτη ομάδα κλάδων οι οποίοι και τις δύο περιόδους ικανοποιούν το κριτήριο της ταυτόχρονης αύξησης όλων των μεγεθών/δεικτών (Πίνακας 11).
- Στη συνέχεια επιλέγονται οι κλάδοι που ικανοποιούν το παραπάνω κριτήριο μόνο την περίοδο 1988-98 (Πίνακας 12).
- Η τρίτη ομάδα κλάδων αναφέρεται σε δύο περιπτώσεις: στην πρώτη περίπτωση περιέχονται οι κλάδοι που την περίοδο 1988-98 παρατηρείται μείωση της απασχόλησης τους, ενώ η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα τους εμφανίζει

αύξηση. Θεωρούμε ότι από τους κλάδους αυτούς εκείνοι που ικανοποιούν το κριτήριο της ταυτόχρονης αύξησης την περίοδο 1993-97, έχουν ολοκληρώσει μια πρώτη “φάση μετασηματισμού” και έχουν μπει σε δυναμική τροχιά (Πίνακας 13). Η δεύτερη περίπτωση αναφέρεται στους κλάδους που ικανοποιούν το εξεταζόμενο κριτήριο μόνο την περίοδο 1993-97. Και σε αυτή την περίπτωση θεωρούμε ότι, αν το φαινόμενο δεν είναι συγκυριακό, οι κλάδοι έχουν μπει σε μια τροχιά ανάπτυξης (Πίνακας 14).

Για τις παραπάνω ομάδες κλάδων διερευνάται ταυτόχρονα το επίπεδο εκπαίδευσης (μερίδιο επιστημόνων) των απασχολουμένων τους σε συνδυασμό με το τεχνολογικό τους επίπεδο. Η παραπάνω ανάλυση και με δεδομένο τον πίνακα αντιστοίχισης επαγγελματών και κλάδων θα μας οδηγήσει στην οριοθέτηση των επαγγελματών και το επίπεδο των δεξιοτήτων που απαιτείται από κάθε ομάδα κλάδων.

Το επίπεδο εκπαίδευσης και κατ’ επέκταση το επίπεδο των δεξιοτήτων είναι το κριτήριο που χρησιμοποιείται για την επιλογή των επαγγελματών που αναφέρονται στην ομάδα στόχο.

Ένα επιπλέον τμήμα της ζήτησης για απασχόληση που εξετάσαμε συμπληρωματικά, ήταν η ζήτηση θέσεων εργασίας κατά κλάδο και κατά περιφέρεια, από τις εγκεκριμένες ιδιωτικές επενδύσεις (η ανάλυση αφορούσε μόνο τις ιδιωτικές επενδύσεις των νόμων 1262/82 και 1892/90 και δεν αναφέρεται καθόλου στις επενδύσεις του Δημόσιου τομέα οι οποίες, την τρέχουσα περίοδο, αντιπροσώπευαν το 26% των συνολικών επενδύσεων). Η ζήτηση αυτή εκτιμήθηκε σε κλαδικό επίπεδο (διψήφιο) προκειμένου να προσδιορισθούν οι κλάδοι στους οποίους δημιουργήθηκε ο μεγαλύτερος αριθμός των νέων θέσεων εργασίας. Οι κλάδοι αυτοί, με βάση την ανάλυση που έχει προηγηθεί, θα αξιολογηθούν αν πράγματι δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, ή απλώς ανακατανέμουν την απασχόληση με διαφορετικό όμως περιεχόμενο. Σε συνδυασμό με την ομαδοποίηση των κλάδων που προηγήθηκε, ανάλογα με την κατηγορία που ανήκαν οι συγκεκριμένοι κλάδοι, επιχειρήθηκε ο προσδιορισμός του επιπέδου των δεξιοτήτων που απαιτούνται.

Τέλος, ακολούθησε η καταγραφή και κωδικοποίηση των θεματικών πεδίων και αντικειμένων που αφορούσαν τα προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η επεξεργασία αυτή συμπεριέλαβε τα Εθνικά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΕΕΠ)

του Υπουργείου Εργασίας, τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) για τα έτη 1995, 97, 98, καθώς και τα προγράμματα του Υπουργείου Βιομηχανίας (ενδοεπιχειρησιακά) για το έτος 1998. Η ανάλυση των προγραμμάτων αναφέρεται, στον αριθμό των καταρτιζομένων για το σύνολο της χώρας και κατά περιφέρεια, και περιέχει τα θεματικά πεδία - θεματικά αντικείμενα και το επίπεδο εκπαίδευσης. Τα παραπάνω προγράμματα απευθύνονταν κυρίως σε ανέργους, ή απολυμένους, ή στους θύλακες ανεργίας. Στόχος της ανάλυσης αυτής, σε ένα πρώτο επίπεδο, είναι να αξιολογηθεί η συμβατότητα των θεματικών πεδίων και αντικειμένων με τα επαγγέλματα και τις δεξιότητες που απαιτούνται.

Με βάση τη σύνθεση των ευρημάτων τα συμπεράσματα δομήθηκαν: α) στην επιλογή κυρίως των επαγγελμάτων που παρατηρήθηκε είτε αύξηση της ζήτησης, είτε αλλαγή του περιεχομένου τους σε συνδυασμό με το επίπεδο δεξιοτήτων που απαιτείται και β) στον εντοπισμό των παραγόντων που ενδεχόμενα εμποδίζουν την ανταπόκριση των συγκεκριμένων προγραμμάτων στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της ανεργίας.

3.3. Πηγές - Δεδομένα

Ο βαθμός ανάλυσης και η χρονική περίοδος που εξετάστηκαν τα παραπάνω μεγέθη, εξαρτήθηκαν από τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία. Τα στοιχεία για τον πληθυσμό προήλθαν από τις απογραφές του πληθυσμού της ΕΣΥΕ και τις πληθυσμιακές προβολές της EUROSTAT. Τα στοιχεία για την ανεργία της ομάδα στόχου και της ανεργίας των νέων 18-29 ετών προήλθαν από Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) και αναφέρονται στην περίοδο 1993-97.

Για την απασχόληση κατά τομέα και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, χρησιμοποιήθηκαν τα στοιχεία των ΕΕΔ για την περίοδο 1993-97 (ΕΣΥΕ), και των ΕΛ για την περίοδο 1988-98. Επίσης, τα στοιχεία για την Ακαθάριστη Αξία Παραγωγή (ΑΑΠ), την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ), τις Εξαγωγές και τις Εισαγωγές προήλθαν από τους ΕΛ. Τα στοιχεία των ΕΛ ήταν ταξινομημένα κατά NACE rev 1 και συνεπώς ήταν συμβατά με την ΣΤΑΚΟΔ 91, που ήταν ταξινομημένα τα στοιχεία της ΕΣΥΕ.

Τα στοιχεία για τους κλάδους της βιομηχανίας που αναφέρονται στην ΕΕ προήλθαν από τη βάση δεδομένων STAN του ΟΟΣΑ⁹⁵ και αναφέρονταν στην περίοδο 1978-96. Τα αντίστοιχα στοιχεία για τις υπηρεσίες προήλθαν από το ΥΠΕΘΟ⁹⁶ και αναφέρονταν στην ίδια περίοδο. Τα στοιχεία του ΟΟΣΑ σε σχέση με τα στοιχεία των ΕΛ παρουσίασαν τα εξής προβλήματα: ι) η ταξινόμηση των κλάδων ήταν πιο γενική σε σχέση με την ταξινόμηση των ΕΛ και ιι) ήταν εκφρασμένα σε σταθερές τιμές του 1990, ενώ τα στοιχεία των ΕΛ ήταν σε τιμές του 1988. Συνεπώς, χρησιμοποιήθηκαν μόνο ενδεικτικά αφού δεν ήταν πλήρως συγκρίσιμα μεταξύ τους.

Οι ΕΕΔ χρησιμοποιήθηκαν επίσης για την ανάλυση της απασχόλησης κατά επάγγελμα (ΣΤΕΠ-92). Η ανάλυση της απασχόλησης κατά επάγγελμα στις ΕΕΔ παρουσιάστηκε σε ένα πίνακα διπλής εισόδου κατά 2ψήφια κατάταξη επαγγελματίων και μονοψήφιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ-91). Τα πρωτογενή στοιχεία του ΟΑΕΔ που αφορούσαν τις προσλήψεις και απολύσεις κατά επάγγελμα ήταν μια επιπλέον πηγή στοιχείων σχετικά με την προσφορά και ζήτηση επαγγελματίων, την περίοδο 1990-94. Τα στοιχεία του ΟΑΕΔ παρουσιάζουν μια χρονική υστέρηση, η οποία οφείλεται στον τρόπο καταγραφής και επεξεργασίας τους από τα κατά τόπους γραφεία του οργανισμού. Για την εγκυρότητα των στοιχείων αυτών έχουν διατυπωθεί αρκετές επιφυλάξεις, παρόλα αυτά ήταν μια πηγή στοιχείων την οποία λάβαμε συμπληρωματικά υπόψη μας. Πρέπει επίσης να υπογραμμίσουμε ότι η ταξινόμηση των επαγγελματίων από τον ΟΑΕΔ διαφέρει από αυτή της ΕΣΥΕ.

Τα στοιχεία για τις ιδιωτικές επενδύσεις των αναπτυξιακών νόμων 1262/82 και 1892/90 που αναλύθηκαν προέκυψαν από την επεξεργασία των πρωτογενών στοιχείων του ΥΠΕΘΟ. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται αθροιστικά στην περίοδο, από την εφαρμογή των νόμων μέχρι πρόσφατα και περιλαμβάνουν τις θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν ή θα δημιουργηθούν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, τόσο σε εθνικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Τέλος, οι προκηρύξεις για τα Εθνικά Επιχειρησιακά Προγράμματα και τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, ήταν τα πρωτογενή στοιχεία από τα οποία υπολογίστηκε ο αριθμός των κα-

95. ΟΟΣΑ 1998.

96. ΥΠΕΘΟ 1999.

ταρτιζομένων ανέργων κατά θεματικό πεδίο, συνολικά και κατά περιφέρεια, τα έτη 1995, 97 και 98.

3.4. Απασχόληση και Ανεργία

3.4.1. Δημογραφικά Χαρακτηριστικά της Ομάδας Στόχου

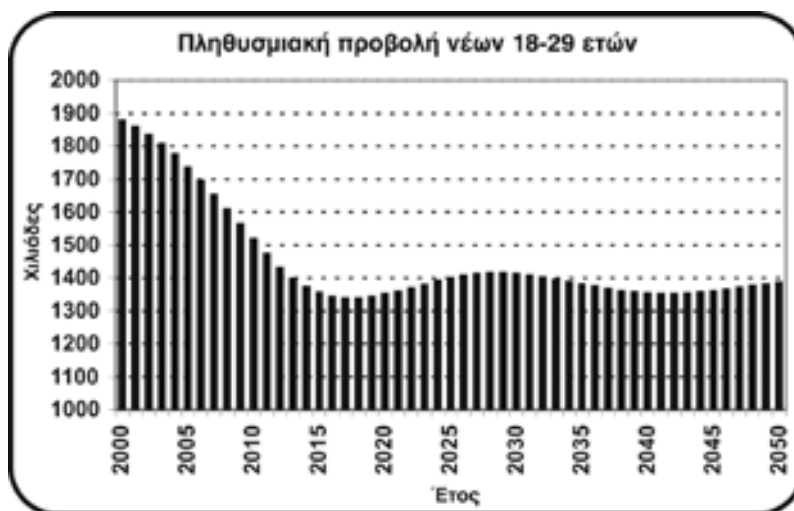
Για την εκτίμηση των δημογραφικών εξελίξεων της ομάδας στόχου, στηριχθήκαμε στις εκτιμήσεις⁹⁷ της EUROSTAT. Ως έτος αναφοράς χρησιμοποιήθηκε το 1994 ενώ οι προβολές εκτείνονται μέχρι το 2050. Υιοθετήθηκαν οι ακόλουθες υποθέσεις εργασίας⁹⁸: Σταδιακή αύξηση της γονιμότητας στο όριο αναπλήρωσης των γενεών (2,05 παιδιά/γυναίκα) μέχρι το 2025, και στη συνέχεια σταθεροποίησή της σε αυτό το επίπεδο έως το τέλος της περιόδου. Σταθερός ρυθμός μείωσης της θνησιμότητας και σταδιακή μείωση του μεταναστευτικού ρεύματος στις 5000 εισόδους έως το 2020, και σταθεροποίηση στη συνέχεια.

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, η ηλικιακή ομάδα από 18-29 ετών (Διάγραμμα 1), που το 2000 εκτιμήθηκε ότι αριθμούσε περίπου 1,880 εκατ., αναμένεται να σημειώνει σταθερή μείωση έως το 2017 οπότε εκτιμάται να φθάσει το 1,336 εκατ. Για το υπόλοιπο της περιόδου, αναμένονται περιοδικές διακυμάνσεις των οποίων το εύρος δέν θα ξεπερνά τα 100 χιλιάδες άτομα.

97. EUROSTAT 1995. Ο πληθυσμιακός σχεδιασμός μιας περιοχής βασίζεται στα δεδομένα της δομής και σύνθεσης του πληθυσμού για κάποια χρονική στιγμή που θεωρείται έτος βάσης. Από τα δεδομένα αυτά, στα οποία εφαρμόζεται μια σειρά παραδοχών ως προς την εξέλιξη ορισμένων δημογραφικών παραμέτρων, προκύπτουν οι πληθυσμιακές προβολές ανά φύλο και ηλικία. Είναι σαφές ότι τα αποτελέσματα που προκύπτουν είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στο έτος βάσης που θα επιλεγεί ως αφητηρία των προβολών αλλά κυρίως στις υποθέσεις εργασίας (σχετικά με την τάση της γεννητικότητας, του ορίου ζωής και των μεταναστευτικών ρευμάτων) που θα υιοθετηθούν. Για το λόγο αυτό, οι πληθυσμιακές προβολές δεν αποτελούν προβλέψεις αλλά εκτιμήσεις της μελλοντικής πληθυσμιακής σύνθεσης δεδομένων συγκεκριμένων δημογραφικών τάσεων

98. Οι υποθέσεις εργασίας αυτές είναι ανάλογες με της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Διάγραμμα 1: Πληθυσμιακή προβολή

Πηγή: EUROSTAT- Πληθυσμιακές Προβολές 1994

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Η συμμετοχή της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας στο συνολικό πληθυσμό εκτιμήθηκε ότι θα τείνει μειούμενη (Πίνακας 1), περνώντας από το 17,8% το 2000 στο 12,4% το 2025. Ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού, οι ηλικίες από 18-29 ετών αναμένεται να περιορισθούν στο 19,2% το 2015, ενώ στη συνέχεια εκτιμάται ότι θα σημειωθεί μικρή αύξηση, λόγω της αριθμητικής συρρίκνωσης του συνολικού ενεργού πληθυσμού.

Πίνακας 1: Πληθυσμιακή εξέλιξη ηλικιακής ομάδας 18 - 29 ετών

Έτος	Συμμετοχή των νέων 18-29 ετών στο	
	ενεργό πληθυσμό	συνολικό πληθυσμό
2000	25,9%	17,8%
2005	24,1%	16,2%
2010	21,3%	14,1%
2015	19,2%	12,5%
2020	19,3%	12,5%
2025	20,4%	12,4%

Σημείωση: Ως ενεργός πληθυσμός υπολογίζεται το σύνολο ανδρών και γυναικών 15 έως 65 ετών

Πηγή: EUROSTAT- Πληθυσμιακές Προβολές, 1994

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Ωστόσο, η σκιαγράφηση της πληθυσμιακής εξέλιξης της “ομάδας στόχου”, έστω και σε κοντινό ορίζοντα, παρουσίασε αρκετές δυσκολίες λόγω της μη προβλεψιμότητας ορισμένων ουσιαστικών παραμέτρων (π.χ. παράγοντες διακοπής της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κίνητρα συνέχισης σπουδών). Προκειμένου να επιχειρηθεί, έστω και κατά προσέγγιση, η προβολή του αριθμού των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης από 18 έως 29 ετών, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της απλής γραμμικής παλινδρόμησης⁹⁹. Υποθέσαμε ότι δεν θα επέλθει κάποια ουσιαστική μεταβολή των γενικών συνθηκών που θα ανακόψει την τάση της τελευταίας δεκαετίας.

Πίνακας 2: Πληθυσμιακή εξέλιξη της ομάδας στόχου

Νέοι από 18 έως 29 ετών απόφοιτοι λυκείου				
Έτος	Σύνολο 18-29 ετών	Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης	Συμμετοχή “ομάδας στόχου” στο σύνολο των νέων 18-29	Συμμετοχή “ομάδας στόχου” στο εργατικό δυναμικό 18-29
2000	1 878 102	600 142	32,0%	57,3%
2001	1 858 775	589 262	31,7%	56,9%
2002	1 835 471	576 143	31,4%	56,4%
2003	1 807 087	560 165	31,0%	55,8%

Πηγή: EUROSTAT- Πληθυσμιακές Προβολές, 1994

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Η μελλοντική εξέλιξη της ομάδας στόχου προδιαγράφεται φθίνουσα, τόσο σε απόλυτους αριθμούς, όσο και ως ποσοστό στο συνολικό αριθμό των νέων της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας. Μέσα στα επόμενα 3 με 4 χρόνια ο αριθμός των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης, εκτιμάται ότι θα μειωθεί κατά 40.000 και θα αποτελεί το 31% περίπου του πληθυσμού και το 60% του εργατικού δυναμικού της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας, επηρεάζοντας ανάλογα την προσφορά εργασίας και τη ζήτηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης.

99. Η μεθοδολογία που ακολουθείται περιγράφεται στην έρευνα, Κεφάλαιο 2, Πλαίσιο 3& 4: 131-134.

3.4.2. Απασχόληση και Ανεργία, 1993-97

Το εργατικό δυναμικό της χώρας, την περίοδο 1993-97, κυμαίνονταν από 4.100.000-4.300.000 άτομα. Αυξήθηκε δηλαδή κατά 4,2%, ενώ το σύνολο των απασχολουμένων κατά 3,5% (Πίνακας 3). Η ταχύτερη αύξηση της προσφοράς από τη ζήτηση οδήγησε στην επιδείνωση του ποσοστού της ανεργίας. Ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε από 398.200 άτομα το 1993 σε 440.350 το 1997, ανεβάζοντας το ποσοστό ανεργίας από 9,7% σε 10,3% αντίστοιχα. Το φαινόμενο φάνηκε να πλήττει ιδιαίτερα τις γυναίκες που ενώ, στην αρχή της εξεταζόμενης περιόδου, αποτελούσαν το 58,7% των ανέργων, το 1997 ξεπέρασαν το 60,7%.

Η απασχόληση την περίοδο 1993-97 κατέγραψε μικρή αύξηση, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ΜΕΡΜ) της περιόδου ήταν 0,88%. Ο αριθμός των απασχολουμένων τα τρία πρώτα χρόνια της περιόδου αυξάνονταν με ρυθμό 1-2%, ενώ το 1997, σε σχέση με το προηγούμενο έτος, μειώθηκε σε 0,5%. Η μείωση αυτή αποδόθηκε στον περιορισμό της απασχόλησης των ανδρών, που μόνο εν μέρει αντισταθμίστηκε από την αύξηση της απασχόλησης των γυναικών (Πίνακας 3).

Διάγραμμα 2: Απασχόληση και Ανεργία, 1993-97

Σημείωση: Ο αριστερός άξονας αναφέρεται στο συνολικό αριθμό των απασχολουμένων, ενώ ο δεξιός στο ποσοστό ανεργίας.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού 1993-1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Το 1997, το σύνολο των απασχολούμενων ξεπερνούσε οριακά τα 3.854.000 άτομα εκ των οποίων τα 2.439.000 περίπου ήταν άνδρες (63,3%) και τα 1.415.000 γυναίκες (36,7%). Αν τα παραπάνω χαμηλά ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στη απασχόληση (35% το 1993 και 36,7% το 1997), συγκριθούν με τα ποσοστά ανεργίας της υπό εξέταση περιόδου, ενισχύεται η εκτίμηση ότι οι Ελληνίδες ήταν πιο εκτεθειμένες στον κίνδυνο της ανεργίας.

Πίνακας 3: Το εργατικό δυναμικό την περίοδο 1993-1997.

	1993	1994	1995	1996	1997
Εργατικό δυναμικό	4 118 379	4 193 406	4 248 528	4 318 302	4 294 388
Άνδρες	2 583 993	2 622 613	2 628 314	2 637 390	2 612 824
Γυναίκες	1 534 386	1 570 777	1 620 215	1 680 913	1 682 402
Απασχολούμενοι	3 720 179	3 789 625	3 823 809	3 871 903	3 854 038
Άνδρες	2 419 472	2 452 205	2 452 223	2 470 278	2 438 962
Γυναίκες	1 300 707	1 337 404	1 371 586	1 401 646	1 415 076
Άνεργοι	398 200	403 781	424 719	446 379	440 350
Άνδρες	164 521	170 408	176 091	167 112	173 024
Γυναίκες	233 679	233 373	248 629	279 267	267 326

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού 1993-1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Ειδικότερα, η “ομάδα-στόχος” παρουσίασε σημαντικές μεταβολές τόσο στην απασχόληση όσο και στην ανεργία του πληθυσμού της.

Πρώτον, ο πληθυσμός¹⁰⁰ των νέων από 18 έως 29 ετών με απολυτήριο Λυκείου μειώθηκε κατά 7.500, περίπου, καταγράφοντας ΜΕΡΜ της τάξης του -0,32% (Πίνακας 4). Παράλληλα, ενώ το 1993 οι απόφοιτοι Λυκείου αποτελούσαν το 32,4% του πληθυσμού της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, το 1997 το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 31,5%. Η μείωση αυτή αφορούσε κυρίως τις νεαρές γυναίκες, των οποίων ο αριθμός περιορίστηκε κατά 11.860 άτομα (ΜΕΡΜ -0,90%), ενώ αντίθετα στους άνδρες σημειώθηκε αύξηση του αριθμού των αποφοίτων Λυκείου κατά 4.100 άτομα, περίπου (ΜΕΡΜ 0,37%).

100. Ο μη ενεργός πληθυσμός (ο πληθυσμός που δεν είναι ενταγμένος στην αγορά εργασίας) μειώθηκε κατά 13.285 άτομα, σημειώνοντας ποσοστιαία μεταβολή κατά -1,27%, ενώ ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής ήταν 0,32%.

Δεύτερον, το ποσοστό ανεργίας των νέων ηλικίας 18-29 ετών με απολυτήριο Λυκείου, διαχρονικά, υπερέβη το 25% της αντίστοιχης κατηγορίας του εργατικού δυναμικού (Πίνακας 4). Στους άνδρες το ποσοστό ανεργίας ήταν μικρότερο και δεν ξεπερνούσε το 19%, ενώ στις γυναίκες ήταν κατά πολύ υψηλότερο και έφθανε το 34,5%. Στην περίοδο 1993-97, οι άνεργοι της ομάδας στόχου αυξήθηκαν κατά 7.650 άτομα, καταγράφοντας ΜΕΡΜ της τάξης του 1,62% (Πίνακας 4).

Πίνακας 4: Βασικά χαρακτηριστικά της ομάδας στόχου 1993-1997

	1993	1994	1995	1996	1997	1993-1997
Πληθυσμός ομάδας - στόχου	608 474	595 550	604 853	621 266	600 728	0,32%
Εργατικό δυναμικό	461 182	463 565	474 067	476 668	466 721	0,30%
Άνδρες	244 258	247 167	250 064	251 798	244 476	0,02%
Γυναίκες	216 924	216 398	229 803	225 753	222 245	0,61%
Απασχολούμενοι	345 629	344 387	354 889	351 690	343 514	-0,15%
Άνδρες	201 910	200 782	203 405	209 213	197 997	-0,49%
Γυναίκες	143 719	143 602	151 484	142 477	145 517	0,31%
Άνεργοι	115 553	119 178	124 978	125 861	123 207	1,62%
Άνδρες	42 348	46 382	46 659	42 585	46 479	2,35%
Γυναίκες	73 205	72 796	78 319	83 276	76 728	1,18%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού 1993-1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Ένα μεγάλο ποσοστό των ανέργων της ομάδας στόχου (72%) ήταν νεοεισερχόμενοι άνεργοι, ενώ το 28% από αυτούς είχε ξαναεργαστεί. Επίσης, μετά το 1995 οι γυναίκες φαίνεται να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στην εύρεση πρώτης εργασίας. Το ποσοστό των νεοεισερχομένων ανέργων γυναικών ήταν ιδιαίτερα υψηλό, καταγράφοντας για ακόμα μια φορά την ανισότητα των δυο φύλων απέναντι στις ευκαιρίες απασχόλησης (Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Νεοεισερχόμενοι και μη άνεργοι της ομάδας στόχου

	1993	1994	1995	1996	1997
Νεοεισερχόμενοι άνεργοι	74,5%	69,3%	69,6%	72,7%	72,1%
Άνδρες	73,9%	68,3%	66,3%	69,1%	69,6%
Γυναίκες	74,9%	69,9%	71,6%	74,5%	73,6%
Άνεργοι που έχουν εργασθεί στο παρελθόν	25,5%	30,7%	30,4%	27,3%	27,9%
Άνδρες	26,1%	31,7%	33,7%	30,9%	30,4%
Γυναίκες	25,1%	30,1%	28,4%	25,5%	26,4%

Πηγή: ΕΣΥΕ -Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, 1993-1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Σε επίπεδο περιφέρειας, το ποσοστό ανεργίας της ομάδας στόχου παρουσίαζε σημαντικές διακυμάνσεις (Πίνακας 6). Το Βόρειο & Νότιο Αιγαίο, η Κρήτη, τα Ιόνια νησιά και η Κ. Μακεδονία παρουσίασαν τα μικρότερα ποσοστά ανεργίας για την ομάδα στόχο. Αντίθετα, υψηλά ποσοστά κατέγραψαν οι περιφέρειες της Δ. Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Αν. Στερεάς. Στην κατά φύλο εξέταση η κατάσταση παρουσίαζε οριακές διαφοροποιήσεις.

Πίνακας 6: Ανεργία της ομάδας στόχου (%) κατά περιφέρεια, 1997 και 1993

Περιφέρεια	και τα δύο φύλα		Άνδρες		Γυναίκες	
	1997	1993	1997	1993	1997	1993
Α. Μακεδ. Θράκη	25,4	24,9	17,4	18,9	35,7	33,9
Κ. Μακεδονία	24,1	20,5	17,1	15,3	32,5	27,2
Δ. Μακεδονία	36,1	38,2	27,8	29,5	53,3	50,0
Ήπειρος	37,4	39,1	27,6	31,5	54,1	48,6
Θεσσαλία	28,5	30,6	19,1	19,8	40,8	44,3
Ιόνια Νησιά	23,8	19,8	18,7	14,7	28,0	25,0
Δυτική Ελλάδα	31,0	38,1	19,9	29,0	42,4	47,6
Στερεά Ελλάδα	40,1	32,8	23,8	15,0	58,7	52,0
Ν. Αττικής	25,8	23,4	20,4	16,5	31,2	30,5
Πελοπόννησος	27,4	33,1	15,9	16,0	39,1	50,6
Β. Αιγαίο	21,7	22,2	10,7	16,9	37,6	30,0
Ν. Αιγαίο	14,3	15,6	9,5	8,3	19,5	24,7
Κρήτη	18,7	14,5	12,1	10,3	25,6	19,4
Σύνολο Χώρας	26,4	25,1	19,0	17,3	34,5	33,8

Πηγή: ΕΣΥΕ -Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, 1993-1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Τρίτον, κατά την ίδια περίοδο, η απασχόληση της ομάδας στόχου παρουσίασε μικρή μείωση (περίπου 2.100 άτομα) με ΜΕΡΜ -0,15%. Η συμμετοχή της, στο σύνολο των απασχολουμένων με τα ίδια εκπαιδευτικά προσόντα, μειώθηκε από 36,8% το 1993, σε 32,7% το 1997. Οι μεταβολές αυτές μπορούν συνοπτικά να περιγραφούν, από τις αυξητικές τάσεις της διετίας 1993-95 και τις πτωτικές της διετίας 1995-97 (Πίνακας 4).

Διάγραμμα 3: Απασχόληση και Ανεργία, 1993-1997

Σημείωση: Ο αριστερός άξονας αναφέρεται στο συνολικό αριθμό των απασχολουμένων, ενώ ο δεξιός στο ποσοστό ανεργίας.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού 1993-1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Στην κατά φύλο εξέταση διαπιστώθηκε ότι ο αριθμός των απασχολουμένων ανδρών της ομάδας στόχου, μειώθηκε κατά 3.900 άτομα (ΜΕΡΜ -0,49%), ενώ των γυναικών αυξήθηκε (παρά τη συνολική μείωση της περιόδου 1995-96, κατά 9.000 άτομα) κατά 1.800 (ΜΕΡΜ 0,31%). Σε επίπεδο περιφέρειας η απασχόληση της ομάδας στόχου (Πίνακας 7) εμφάνιζε έντονες διαφοροποιήσεις. Ειδικότερα, κάποιες περιοχές, σε αντίθεση με τη γενική τάση, κατέγραψαν θετικές μεταβολές, ενώ μεγάλη αύξηση σημείωσαν η Θεσσαλία (5,3%), το Β. Αιγαίο (5,5%) και η Πελοπόννησος (4,4%). Αντίθετα, σημαντικός ήταν ο αριθμός των περιοχών των οποίων η απασχόληση μειώθηκε σε ποσοστό μεγαλύτερο του εθνικού μέσου όρου. Από τις περιοχές αυτές, εκείνες που φάνηκε να πλήττονται

ιδιαίτερα ήταν η Στερεά Ελλάδα (-4,4%), το Ν. Αιγαίο (-2,8%), η Κρήτη (-2,5%) και η Αττική (-2,3%).

**Πίνακας 7: Μεταβολές της απασχόλησης ανά περιφέρεια
– Ομάδα στόχος, 1993-97**

	ΜΕΤΑΒΟΛΗ	Μ. Ε. Ρ. Μ.
Σύνολο	-2 115	-0,15%
Αν. Μακεδονία και Θράκη	-107	-0,17%
Κεντρική Μακεδονία	8 369	3,39%
Δυτική Μακεδονία	-499	-1,53%
Ήπειρος	405	1,91%
Θεσσαλία	3 639	5,31%
Ιόνια Νησιά	668	3,28%
Δυτική Ελλάδα	1 894	2,79%
Ανατολική Στερεά Ελλάδα	-2 248	-4,37%
Ν. Αττικής	-14 665	-2,34%
Πελοπόννησος	2 460	4,43%
Βόρειο Αιγαίο	860	5,49%
Νότιο Αιγαίο	-1 143	-2,83%
Κρήτη	-1 744	-2,54%

Πηγή: ΕΣΥΕ -Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, 1993-1997.

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Από την προηγούμενη ανάλυση προέκυψε ότι η ταχύτερη αύξηση της προσφοράς εργασίας από τη ζήτηση, οδήγησε στην επιδείνωση του ποσοστού της ανεργίας. Η ανεργία έπληξε τόσο το συνολικό πληθυσμό, όσο και την ομάδα στόχο. Αντίθετα, ενώ η συνολική απασχόληση σημείωσε μικρή αύξηση (ΜΕΡΜ 0,88%), η απασχόληση της ομάδας στόχου μειώθηκε οριακά (ΜΕΡΜ -0,15%). Η μείωση αυτή αφορούσε κυρίως τους άνδρες (ΜΕΡΜ -0,49%), ενώ για τις γυναίκες παρατηρήθηκε μια πολύ μικρή αύξηση (ΜΕΡΜ 0,31%). Επίσης, η συμπεριφορά της απασχόλησης κατά περιφέρει-α, για την ομάδα στόχο, παρουσίασε έντονες διαφοροποιήσεις. Με δεδομένο όμως ότι το 60% των εργαζομένων της απασχολούνται στην Αττική (ΜΕΡΜ -2,3%) και την Κεντρική Μακεδονία (ΜΕΡΜ 3,4%), προέκυψε ότι η περιφέρεια που έδωσε την όποια ώθηση στην απασχόληση της ομάδας στόχου ήταν αυτή της Κεντρικής Μακεδονίας.

3.4.3. Ανάλυση της Απασχόλησης κατά Κλάδο και Επάγγελμα, 1993-1997

Η ανάλυση της απασχόλησης κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας αποσκοπεί στον εντοπισμό εκείνων των κλάδων που συμμετέχουν δυναμικά στη διαμόρφωσή της ζήτησης, την εξεταζόμενη περίοδο. Αρχικά, η ανάλυση αφορά στους μονοψήφιους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και στη συνέχεια στους διψήφιους. Η κατά κλάδο ανάλυση της απασχόλησης επιχειρήθηκε πρώτον για το σύνολο του πληθυσμού (συνολική απασχόληση)¹⁰¹ και δεύτερον για το σύνολο των νέων από 18-29 ετών¹⁰². Σε επίπεδο τομέων, η συνολική απασχόληση κατέγραψε, κατά την υπό εξέταση περίοδο, σταδιακά φθίνουσα συμμετοχή στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, ενώ ταυτόχρονα αυξήθηκε στον τομέα των υπηρεσιών.

Αναλυτικότερα, για το σύνολο των απασχολουμένων, εννέα από τους δεκαεπτά μονοψήφιους κλάδους¹⁰³, παρουσίασαν υψηλότερο ρυθμό αύξησης της απασχόλησης σε σχέση με το συνολικό μέσο όρο (0,88%), ενώ οι υπόλοιποι οκτώ κατέγραψαν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής (Πίνακες Α.1, Παράρτημα Α).

Για τους νέους από 18-29 ετών η εικόνα της απασχόλησης διαφοροποιείται σημαντικά καταγράφοντας μείωση (-1,5%). Αναλυτικότερα, μόνο τέσσερις από τους δεκαεπτά μονοψήφιους κλάδους, παρουσίασαν θετικούς ρυθμούς μεταβολής. Οι

101. Η ανάλυση ως προς το σύνολο των απασχολουμένων θεωρήθηκε απαραίτητο συμπληρωματικό στοιχείο της μελέτης γιατί παρουσίασε τη σφαιρική εικόνα της διάρθρωσης της απασχόλησης αφήνοντας να διαφανούν κάποια σημαντικά στοιχεία για την εξέλιξη του κάθε κλάδου.

102. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει η ομάδα στόχος ήταν οι νέοι απόφοιτοι Λυκείου ηλικίας από 18 έως 29 ετών. Η κλαδική ανάλυση της απασχόλησης που ακολούθησε αφορούσε συνολικά στους νέους από 15-29 ετών γιατί τα διαθέσιμα στοιχεία αναφέρονταν συνολικά σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Θεωρώντας ότι το οι απασχολούμενοι κάτω των 18 ετών αποτελούσαν ένα πολύ μικρό ποσοστό της συνολικής ομάδας, υποθέσαμε ότι η παραπάνω ανάλυση θα μας έδινε την εικόνα της απασχόλησης για την ομάδα στόχο.

103. Ιδιαίτερη αύξηση σημείωσαν οι κλάδοι: απασχόληση οικιακού προσωπικού (15,03%), ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί (4,49%), διαχείριση ακίνητης περιουσίας-εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες (3,50%), εκπαίδευση (3,46%), ξενοδοχεία και εστιατόρια (3,11%). Αντίθετα, δραματική μείωση κατέγραψαν οι κλάδοι: ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα, ορυχεία και λατομεία, αλιεία, και κατασκευές. Οι ρυθμοί μεταβολής των παραπάνω κλάδων κυμαίνονταν από -13,5% έως -1,21%. Αρνητική, αλλά μικρότερης έντασης, είναι η πορεία της απασχόλησης στο σύνολο της μεταποίησης (-0,91%), τη γεωργία - δασοκομία (-0,91%) και τις μεταφορές και επικοινωνίες (-0,23%).

κλάδοι αυτοί ήταν: απασχόληση οικιακού προσωπικού (13,74%), ξενοδοχεία και εστιατόρια (3,31%), χονδρικό και λιανικό εμπόριο - επισκευές οχημάτων (1,13%) και δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου (0,58%). Οι υπόλοιποι κλάδοι χαρακτηρίζονταν από αρνητικούς ρυθμούς που έφθαναν έως και το -21% (Πίνακες Α.1, Παράρτημα Α).

Από την παραπάνω ανάλυση αν και γενική, δίνεται μια πρώτη πληροφόρηση για τους κλάδους που παρουσίασαν αυξημένη ζήτηση στην αγορά εργασίας. Προέκυψε, έτσι ότι ο τομέας των υπηρεσιών δημιούργησε τις περισσότερες νέες θέσεις εργασίας, κυρίως για τους νέους κάτω των 30 ετών.

Η ανάλυση της απασχόλησης κατά διψήφιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας επιβεβαίωσε ή αναίρεσε κάποια από τα ευρήματα της μονοψήφιας ανάλυσης. Συγκεκριμένα, για το σύνολο των απασχολουμένων (Πίνακας Α.2, Παράρτημα Α) τέσσερις κλάδοι παρουσίασαν ΜΕΡΜ υψηλότερο του 10% (ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν προσωπικό, 15,03%, παραγωγή οπτάνθρακα-προϊόντα διύλισης πετρελαίου, 13,03%, ιατρικά όργανα-όργανα ακριβείας- οπτικά όργανα-κατασκευή ρολογιών, 13,02%, δραστηριότητες ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών, 12,93%). Οκτώ κλάδοι με ΜΕΡΜ μεταξύ 5 και 10%, είκοσι τρεις κλάδοι με ΜΕΡΜ μεταξύ 0 και 5%. Σχετικά με τους νέους ηλικίας από 18 έως 29 ετών, προέκυψε ότι από του 60 διψήφιους κλάδους μόνο δεκαεννέα παρουσίαζαν θετικούς ΜΕΡΜ των απασχολουμένων τους. Από αυτούς μόνο τέσσερις είχαν ρυθμό πάνω από 10% (23,33,95 και 90), ενώ δεκαπέντε από αυτούς κυμάνθηκαν μεταξύ 0% και 6% (Πίνακας Α.3, Παράρτημα Α).

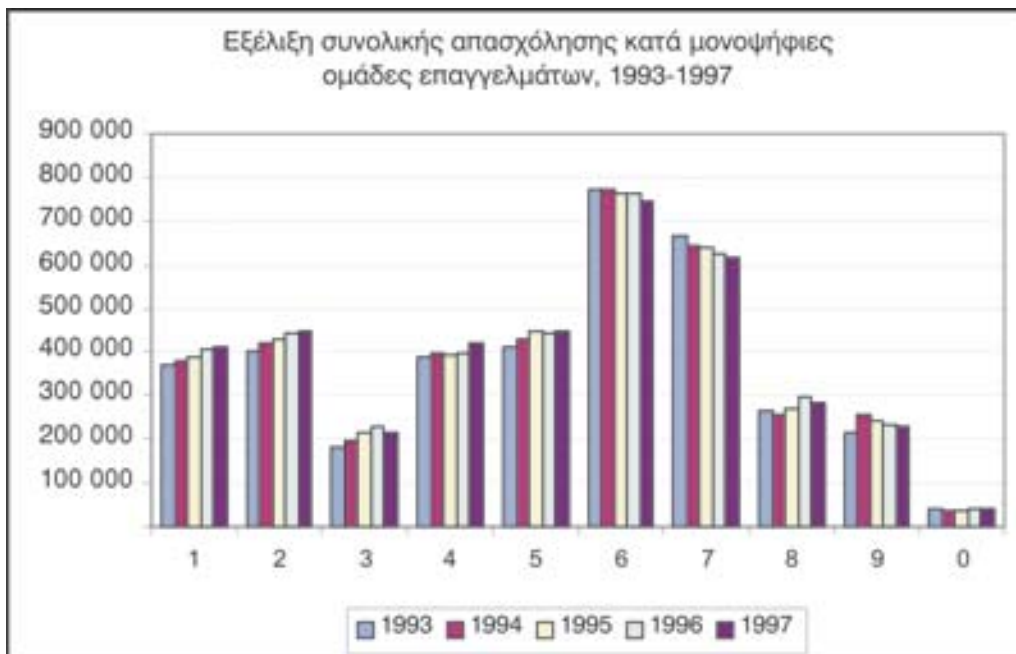
Από την προηγούμενη ανάλυση προέκυψε ότι κατά την εξεταζόμενη περίοδο, τόσο για το σύνολο των απασχολουμένων, όσο και για τους νέους από 18-29 ετών, δυναμική ήταν η παρουσία τεσσάρων μονοψήφιων κλάδων (ιδιωτικά νοικοκυριά, ξενοδοχεία-εστιατόρια, χονδρικό-λιανικό εμπόριο-επισκευές οχημάτων, και δραστηριότητες υπέρ του κοινωνικού συνόλου) στη ζήτηση της απασχόλησης. Στη διψήφια ανάλυση, οι κλάδοι 95 (ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούσαν οικιακό προσωπικό), 23 (παραγωγή οπτάνθρακα-κωκ κλπ), 33 (κατασκευή οπτικών οργάνων κλπ), και 90 (διάθεση απορριμμάτων, υγιεινή και παρόμοιες δραστηριότητες) κατέγραφαν σημαντική αύξηση της απασχόλησης, ενώ στον κλάδο 13 (εξόρυξη μεταλλευμάτων) έχουμε αύξηση της απασχόλησης

μόνο για τους νέους. Συνολικά στη διψήφια ανάλυση για τους κλάδους που παρατηρήθηκε αύξηση της ζήτησης της απασχόλησης τα $\frac{2}{3}$ από αυτούς ήταν κλάδοι των υπηρεσιών, ενώ το υπόλοιπο $\frac{1}{3}$ ήταν κλάδοι της μεταποίησης.

Η εξέταση της διάρθρωση της απασχόλησης σκιαγράφησε το επίπεδο ανάπτυξης της οικονομίας, ενώ η διαχρονική της εξέλιξη συνέβαλε στην καταγραφή των μεταβαλλόμενων αναγκών στην αγορά εργασίας που υπαγορεύονταν κυρίως από τις τεχνολογικές εξελίξεις. Αρχικά, η ανάλυση αναφέρθηκε στη μονοψήφια κατάταξη (ΣΤΕΠ-92) και στη συνέχεια στη διψήφια. Η κατά επάγγελμα ανάλυση της απασχόλησης στη μονοψήφια κατάταξη επιχειρήθηκε σε τρία επίπεδα (συνολική απασχόληση, νέοι 18-29 ετών και "ομάδα στόχο), ενώ στη διψήφια σε δύο (συνολική απασχόληση, νέοι 18-29 ετών).

Η ανάλυση της απασχόλησης κατά ομάδα επαγγελματιών (μονοψήφια), μας έδωσε μια πρώτη προσέγγιση της διάρθρωσής της η οποία για το σύνολο των απασχολουμένων (Πίνακας Α.4, Παράρτημα Α), την περίοδο 1993-97 είχε ως εξής: οκτώ από τις δέκα ομάδες επαγγελματιών παρουσίασαν μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης υψηλότερο του συνολικού μέσου όρου (0,88%). Οι ομάδες επαγγελματιών που παρουσίασαν αύξηση ήταν: τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί κλπ (4,34%), επιστήμονες, καλλιτέχνες και μέλη συναφών επαγγελματιών (2,70%), μέλη βουλευόμενων σωμάτων, ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (2,41%), υπάλληλοι γραφείου και ασκούντες συναφή επαγγέλματα (2,08%). Από τις παραπάνω ομάδες επαγγελματιών τόσο τα μέλη βουλευόμενων σωμάτων, όσο και τα πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά και καλλιτεχνικά επαγγέλματα παρουσίαζαν, αντίστοιχα, σταθερή αυξητική τάση του αριθμού των απασχολουμένων τους. Αντίθετα, συνεχή συρρίκνωση παρουσίαζαν οι ειδικευμένοι τεχνίτες. (Διάγραμμα 4). Οι διαχρονικές αυξομειώσεις στον αριθμό απασχολουμένων των υπόλοιπων επαγγελματιών ομάδων ήταν άλλοτε πολύ έντονες, όπως στην περίπτωση των ανειδίκευτων εργατών και των απασχολουμένων στις ένοπλες δυνάμεις, και άλλοτε σχεδόν αμελητέες όπως για τους υπαλλήλους γραφείου.

Διάγραμμα 4: Εξέλιξη της συνολικής απασχόλησης κατά μονοψήφιες ομάδες επαγγελμάτων.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού 1993 - 1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

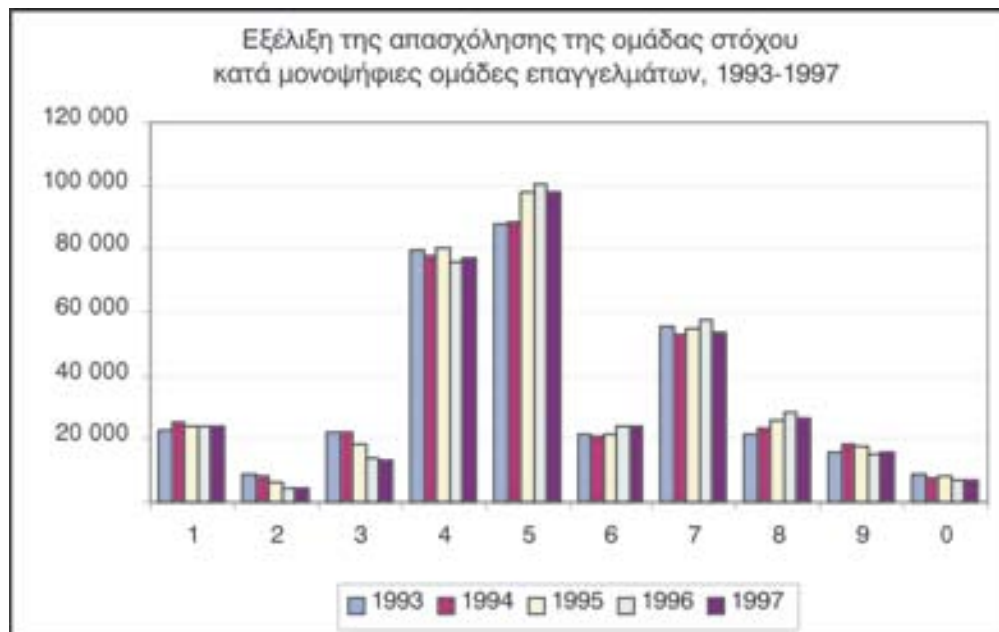
Η παραπάνω ανάλυση της απασχόλησης θα εμφανιζόταν σημαντικά διαφοροποιημένη αν εστιάζονταν στους νέους κάτω των 30 ετών. Στην περίπτωση αυτή ελάχιστες ήταν οι ομάδες επαγγελμάτων που σημείωναν αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων, την αντίστοιχη περίοδο. Αντίθετα, η μείωση που καταγράφηκε, ήταν κατά πολύ σημαντικότερη από την αντίστοιχη μείωση του συνόλου των απασχολούμενων (Πίνακας Α.4, Παράρτημα Α).

Η ομάδα στόχος αν και παρουσίαζε κάποιες αντιστοιχίες με τις ομάδες των επαγγελματιών των νέων κάτω των 30 ετών, εντούτοις επεδείκνυε εντονότερες διακυμάνσεις ως προς τις μεταβολές της (θετικές - αρνητικές) τόσο σε σχέση με τους νέους όσο και με τον συνολικό πληθυσμό (Διάγραμμα 5). Συγκεκριμένα, οι χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων κλπ, παρουσίαζαν τη μεγαλύτερη μέση ετήσια αύξηση (5%), (Πίνακας Α.4, Παράρτημα Α). Παράλληλα, θετικούς μέσους ετήσιους ρυθμούς

μεταβολής, κατά σειρά σημαντικότητας, παρουσίαζαν οι ειδικευμένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι (2,8%) -σε αντίθεση με την πτωτική τάση που εμφάνιζαν τα επαγγέλματα αυτά τόσο στο σύνολο της απασχόλησης, όσο και στους νέους κάτω των 30 ετών - οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών, μικροπωλητές (2,7%) και τα μέλη βουλευόμενων σωμάτων κλπ (1,4%).

Σε αντίθεση με την τάση που παρατηρήθηκε για το σύνολο του πληθυσμού, σημαντική μείωση του αριθμού των απασχολουμένων σημείωσαν τα επιστημονικά και καλλιτεχνικά επαγγέλματα (-16,1%) καθώς και οι τεχνολόγοι & τεχνικοί βοηθοί (-12,1%). Ακολούθησαν οι ένοπλες δυνάμεις (-6,1%), οι ειδικευμένοι τεχνίτες (-0,8%) και οι υπάλληλοι γραφείου (-0,7%).

Διάγραμμα 5: Εξέλιξη της απασχόλησης της ομάδας στόχου

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού 1993 - 1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Συνεπώς, στη μονοψήφια ανάλυση τόσο για το σύνολο των εργαζομένων, όσο και για τους νέους από 18-29 ετών και την ομάδα στόχο, παρατηρήσαμε ότι οι ομάδες “απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές” και “χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημά-

των και εξοπλισμού” κατέγραψαν αυξανόμενη ζήτηση. Η δεύτερη ομάδα εμφάνιζε μεγαλύτερο ρυθμό αύξησης της απασχόλησης για την ομάδα στόχο, σε σχέση με τις άλλες δύο εξεταζόμενες κατηγορίες του πληθυσμού. Η ομάδα “ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι και αλιείς” εμφάνιζε σημαντική θετική μεταβολή (2,8%), μόνο για την ομάδα στόχο. Τέλος, η ομάδα “τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί κλπ” που για τους νέους και το σύνολο είχε θετική μεταβολή, στην ομάδα στόχο είχε αρνητική μεταβολή, ενώ η ομάδα “μέλη βουλευόμενων σωμάτων” εμφάνιζε θετική μεταβολή στην ομάδα στόχο και στο σύνολο.

Η ανάλυση της απασχόλησης σε διψήφιο επίπεδο επαγγελματιών ανέδειξε κάποιες επί μέρους ιδιαιτερότητες (Πίνακας Α.5 Παράρτημα Α). Σχετικά με το σύνολο των απασχολούμενων προέκυψε ότι ελάχιστα επαγγέλματα είχαν σταθερή διαχρονική εξέλιξη, την περίοδο 1993-97. Συγκεκριμένα, σταθερή αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων εμφάνιζαν τα επαγγέλματα: διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών δημόσιων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων με απασχόληση μέχρι εννέα ατόμων (13), εκπαιδευτικοί (24), νομικοί εν γένει (26), υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών (42). Τα παραπάνω επαγγέλματα προέρχονταν από ομάδες επαγγελματιών (μονοψήφια ανάλυση) με σημαντική αύξηση απασχολούμενων κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Παράλληλα, κανένα επάγγελμα δεν εμφάνισε σταθερή μείωση του αριθμού των απασχολούμενων κατά τη διάρκεια και των πέντε ετών. Γενικότερα, την περίοδο 1993-97, από τα σαράντα έξι διψήφια επαγγέλματα τα είκοσι εννέα είχαν θετικούς μέσους ετήσιους ρυθμούς μεταβολής, ενώ τα δεκαεπτά αρνητικούς. Το εύρος των μεταβολών αυτών κυμαίνονταν από +11,54% έως -11,20%. Ειδικότερα: δέκα επαγγέλματα¹⁰⁴ παρουσίασαν αύξηση στον αριθμό των απασχολούμενων, άνω του 4,5%, δεκαεννέα επαγγέλματα, με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής από 0 έως 4,5%, έντεκα επαγγέλματα με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής από 0 έως -4%, έξι επαγγέλματα¹⁰⁵ με ρυθμό μεταβολής χαμηλότερο του -4% .

Σχετικά με τους νέους κάτω των 30 ετών, ο αριθμός των επαγγελματιών που κατέγραψε αύξηση της ζήτησης ήταν σαφώς πιο

104. Συναρμολογητές και χειριστές μηχανημάτων (11,54%), χειριστές μηχανών παραγωγής κλωστούφαντουργικών, γούνινων και δερμάτινων προϊόντων, 10,66%, χειριστές μηχανών παραγωγής ειδών διατροφής, ποτών και καπνού, 8,60%, βοηθητικό διδακτικό προσωπικό, 8,01%, διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη μεγάλων δημόσιων

περιορισμένος (Πίνακας Α.6, Παράρτημα Α), φαινόμενο ανάλογο με αυτό που παρατηρήθηκε στην κλαδική ανάλυση της απασχόλησης. Συγκεκριμένα, δεκαεπτά από τα σαράντα έξι επαγγέλματα εμφάνιζαν θετικούς ρυθμούς μεταβολής. Από αυτά ξεχώρισαν οκτώ παρουσιάζοντας αύξηση μεγαλύτερη του 3,5%. Σημειώνεται ότι τρία από αυτά προέρχονταν από μεγάλες ομάδες επαγγελματιών που παρουσίασαν μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στην ομάδα των νέων κάτω των 30 ετών. Πρόκειται για τους διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη δημοσίων και ιδιωτικών επιχειρήσεων, φυσικούς, μαθηματικούς και αρχιτέκτονες. Τα υπόλοιπα προέρχονταν από μονοψήφια ομάδες επαγγελματιών των οποίων η ανοδική πορεία έχει ήδη επισημανθεί. Από τα επαγγέλματα που παρουσίαζαν συρρίκνωση, τα περισσότερα προέρχονταν από τις ομάδες των ειδικευμένων γεωργών και κτηνοτρόφων και ειδικευμένων εργατών.

Συνοψίζοντας, τα επαγγέλματα που διέγραφαν ανοδική πορεία τόσο στο σύνολο των απασχολούμενων όσο και στις νεαρές ηλικίες ήταν οι χειριστές σταθερών μηχανημάτων και ιδιαίτερα οι συναρμολογητές και οι χειριστές μηχανών διατροφής, ποτών και καπνού. Από τους τεχνολόγους και τεχνικούς βοηθούς ξεχώρισε το βοηθητικό διδακτικό προσωπικό, ενώ από τους υπαλλήλους γραφείου μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάστηκε στον τομέα εξυπηρέτησης πελατών. Αντίθετα τη σημαντικότερη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων γενικότερα αλλά και των νέων ειδικότερα, παρουσίαζαν τα τεχνικά επαγγέλματα και ιδιαίτερα οι τεχνίτες υφαντουργίας και ειδών ένδυσης, καθώς και οι τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων. Κάμψη παρουσίασαν επίσης τα επαγγέλματα τα συναφή με την γεωργία¹⁰⁶ και κτηνοτροφία και κυρίως οι δασοκόμοι και υλοτόμοι και οι ειδικευμένοι στις ετήσιες καλλιέργειες γεωργοί.

και ιδιωτικών επιχειρήσεων και οργανισμών, 7,30%, υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών, 7,20%, ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, χρηματιστές, κτηματομεσίτες, απασχολούμενοι στην εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων εν γένει και ασκούντες συναφή επαγγέλματα 6,28%, νομικοί εν γένει, 5,06%, λογιστές και άλλα στελέχη επιχειρήσεων, 4,78%, τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών βιολογίας και υγείας, 4,72%.

105. Δασοκόμοι, υλοτόμοι (-11,20%), μέλη των βουλευόμενων σωμάτων, ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη της δημόσιας διοίκησης και των οργανισμών ειδικών συμφερόντων, -9,66%, τεχνίτες υφαντουργίας, ειδών ένδυσης, -7,29%, τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, -6,95%, χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, -5,11%, γεωργοί ειδικευμένοι κυρίως σε ετήσια καλλιέργεια, -4,37%.

3.4.4. Σύνδεση Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας με Επαγγέλματα

Η παραπάνω ανάλυση της απασχόλησης κατά κλάδο και επάγγελμα, κατέγραψε την πορεία της ζήτησης και ανέδειξε τους κλάδους και τα επαγγέλματα που παρουσίασαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, την περίοδο 1993-97. Στη συνέχεια, με βάση τους συντελεστές βαρύτητας των επαγγελμάτων επιχειρήσαμε τη σύνδεση κλάδων και επαγγελμάτων, ώστε να προκύψουν κάποια πρώτα συμπεράσματα, για τον επαγγελματικό προσανατολισμό της ομάδας στόχου.

Από την ανάλυση αυτή προέκυψε ότι ορισμένοι κλάδοι απασχολούσαν ένα μείγμα επαγγελμάτων και ειδικοτήτων, ενώ κάποιοι άλλοι ήταν κλειστοί σε ορισμένα μόνο επαγγέλματα / ειδικότητες (Πίνακας Α.7, Παράτημα Α). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι κλάδοι των ιδιωτικών νοικοκυριών και της εκπαίδευσης, όπου η συντριπτική πλειοψηφία των απασχολουμένων ήταν οικιακοί βοηθοί και εκπαιδευτικοί. Αντίθετα σημαντικό αριθμό διαφορετικών επαγγελμάτων / ειδικοτήτων απασχολούσε ο κλάδος “διαχείριση ακίνητης περιουσίας”, που απορρόφησε κατά κύριο λόγο αρχιτέκτονες, μηχανικούς, νομικούς και υπαλλήλους γραφείου, ενώ επίσης ήταν σημαντική η συμμετοχή υπαλλήλων ειδικευμένων επί των πωλήσεων, λογιστών, τεχνολόγων και τεχνικών βοηθών. Ανάλογο φαινόμενο παρατηρήθηκε και στους κλάδους “ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί”, “άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών” και “δημόσια διοίκηση και άμυνα”.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα για το βαθμό σπουδαιότητας των διαφόρων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας σε σχέση με την απασχόληση και τα επαγγέλματα. Λαμβάνοντας υπόψη αφενός, τη μεταβολή του αριθμού των απασχολουμένων και αφετέρου, τη σημαντικότητα των επαγγελμάτων με τα οποία συνδέονταν οι κλάδοι, προκύπτει ότι οι σημαντικότεροι ήταν: ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί, διαχείριση ακίνητης περιουσίας και άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών. Οι κλάδοι αυτοί σημείωναν σημαντική αύξηση

106. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι για την ομάδα στόχο, οι ειδικευμένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι στη μονοψήφια ανάλυση παρουσίασαν έντονες αυξητικές τάσεις.

στην απασχόληση, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των απασχολουμένων τους προέρχονταν από 5-6 διαφορετικά επαγγέλματα, το κάθε ένα από τα οποία παρουσίαζε υψηλούς ρυθμούς αύξησης της απασχόλησης.

Αντίστοιχα, όπως ήταν αναμενόμενο κάποια επαγγέλματα “στρατολογούσαν” εργαζόμενους που προέρχονταν από διαφορετικούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, ενώ άλλα συνδέονταν αποκλειστικά με ένα ή δύο απ’ αυτούς (Πίνακας Α.8, Παράρτημα Α). Ειδικότερα, οι υπάλληλοι γραφείου, οι πλανόδιοι πωλητές και οι οικιακοί βοηθοί απασχολούνται σε όλους σχεδόν τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης, οι διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών επιχειρήσεων κάλυπταν ένα ευρύ φάσμα κλάδων του δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Οι ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, οι χρηματιστές, οι κτηματομεσίτες, οι υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών και οι εργαζόμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών εμφάνιζαν σημαντική διασπορά στο εσωτερικό του τριτογενή τομέα.

Επαγγέλματα που σχετίζονταν σχεδόν αποκλειστικά με ένα κλάδο οικονομικής δραστηριότητας ήταν οι εκπαιδευτικοί (97,2%, στην Εκπαίδευση), τα μοντέλα-πωλητές κλπ (93,8%, στο Εμπόριο), οι ειδικευμένοι αλιείς (97,4%, στην Αλιεία), οι υπάλληλοι στην παροχή υπηρεσιών προστασίας (87,4%, στη Δημόσια διοίκηση και άμυνα) και τέλος οι εξειδικευμένοι τεχνίτες και χειριστές μηχανών που απορροφούνται, σχεδόν αποκλειστικά, από τις μεταποιητικές βιομηχανίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα επαγγέλματα με τη μεγαλύτερη αύξηση στην απασχόληση¹⁰⁷, είχαν μικρό ειδικό βάρος στη διαμόρφωση της συνολικής απασχόλησης, λόγω της περιορισμένης συμμετοχής τους στην απασχόληση των κλάδων με τους οποίους συνδέονταν.

Συνδυάζοντας τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση της απασχόλησης κατά κλάδο, κατά επάγγελμα και επίπεδο εκπαίδευσης αντίστοιχα, συμπεράναμε ότι οι διψήφιοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, που δημιουργούσαν ευκαιρίες απασχόλησης στην ομάδα στόχο ήταν: Μεταποίηση: Παραγωγή Οπτιάνθρακα (23), Κατασκευή Ιατρικών Οργάνων (33), Κατασκευή Προϊόντων

107. Ενδεικτικά αναφέρονται τα επαγγέλματα 87 και 86 που παρά τη σημαντική αύξηση των απασχολουμένων κατά την περίοδο 1993-97 (10,6% και 7,7% αντίστοιχα), έχουν πολύ μικρή συμμετοχή στο σύνολο της απασχόλησης (απασχολούν περίπου το 0,3% του συνολικού αριθμού των απασχολουμένων). Το σύνολο σχεδόν των απασχολουμένων

Χαρτιού (21), Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών (15), Κατασκευή Αυτοκινήτων Οχημάτων (34), Παραγωγή Χημικών Ουσιών (24). Εμπόριο: Λιανικό Εμπόριο (52). Μεταφορές - Επικοινωνίες: Βοηθητικές και Συναφείς προς τις Μεταφορές Δραστηριότητες (63). Ξενοδοχεία-Εστιατόρια (55). Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών: Διάθεση Λυμάτων και Απορριμμάτων (90), Άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών (93), Ιδιωτικά Νοικοκυριά που Απασχολούσαν Οικιακό Προσωπικό (95).

Από τους παραπάνω κλάδους, οι του τριτογενή τομέα χαρακτηρίζονται ως κλάδοι παροχής υπηρεσιών χαμηλών δεξιοτήτων, και οι απασχολούμενοι σε αυτούς χαρακτηρίζονται ως πνευματικά εργαζόμενοι χαμηλών δεξιοτήτων (ΟΟΣΑ, 1998). Χαρακτηρισμός που αφορούσε στην πλειοψηφία των απασχολουμένων της ομάδας στόχου.

Από την ανάλυση των επαγγελματιών που παρουσίασαν αυξημένη ζήτηση, σε συνδυασμό με το επίπεδο εκπαίδευσης προέκυψε ότι σημαντικό μέρος των αποφοίτων λυκείου απορροφούνται από τα ακόλουθα επαγγέλματα: Υπάλληλοι Γραφείου κ.α.σ.ε., Απασχολούμενοι στην Παροχή Υπηρεσιών, Ειδικευμένοι Τεχνίτες κ.α.σ.ε., Άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών, Χειριστές Μηχανημάτων.

Με βάση τα παραπάνω και σύμφωνα με τη σύνδεση κλάδων επαγγελματιών σημαντικό ρόλο στην απορρόφηση εργαζομένων της ομάδας στόχου φάνηκε ότι είχαν, κατά σειρά σημαντικότητας, τα εξής επαγγέλματα (διψήφιο επίπεδο): Υπάλληλοι Γραφείου (41), Υπάλληλοι Εξυπηρέτησης Πελατών (42), Παροχή Προσωπικών Υπηρεσιών (51), Μηχανικοί Εφαρμοστές, Συντηρητές Μηχανών (74), Διευθυντές και Ανώτερα Στελέχη (12), Λογιστές (25), Βοηθοί Διδακτικού Προσωπικού (33), Ειδικευμένοι επί των Πωλήσεων (34), Πλανόδιοι Πωλητές (91), Ένοπλες Δυνάμεις (101)

Από τα αποτελέσματα αυτά προέκυψε μια πρώτη ομάδα επαγγελματιών και κλάδων η οποία ήταν σε θέση να δημιουργήσει σημαντικές ευκαιρίες απασχόλησης για την ομάδα στόχο. Στη συνέχεια, διερευνήσαμε αν τα παραπάνω αποτελέσματα επαληθεύονταν ή αναιρούνταν.

τους εμπίπτει στον κλάδο της μεταποιητικής βιομηχανίας. Ανάλογη διαπίστωση ισχύει για το επάγγελμα 85 με τους απασχολούμενους του να απορροφώνται στις μεταποιητικές βιομηχανίες κατά κύριο λόγο (66%) και σε μικρότερο βαθμό σε άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (26,7%).

3.4.5. Το Επίπεδο Εκπαίδευσης: Ανάλυση κατά Περιφέρεια Κλάδο και Επάγγελμα

Το επίπεδο εκπαίδευσης του συνόλου των απασχολουμένων, την περίοδο 1993-97 σημείωσε σημαντική βελτίωση. Η διαπίστωση προκύπτει αβίαστα από την κατά 4% αύξηση του ποσοστού των πτυχιούχων ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία συνοδεύτηκε από τον περιορισμό (κατά περίπου 7%) των απασχολουμένων που δεν είχαν ολοκληρώσει τη βασική (υποχρεωτική) εκπαίδευση. Η συνολική εικόνα συμπληρώνεται με τη μικρή ποσοστιαία αύξηση των αποφοίτων Λυκείου και την οριακή αύξηση των αποφοίτων Γυμνασίου (Πίνακας 8). Εντούτοις το ποσοστό των απασχολουμένων με απολυτήριο Δημοτικού, παρά τη βαθμιαία συρρίκνωσή του, παραμένει υψηλό και ανέρχεται, το 1997, στο 35,5% του συνόλου των εργαζομένων.

Στο σύνολο της χώρας, το 1997 απολυτήριο Λυκείου είχε το 27,3% των απασχολούμενων. Το ποσοστό αυτό ήταν σημαντικά υψηλότερο στην Αττική (35,0%), ενώ όλες οι υπόλοιπες περιφέρειες, με εξαίρεση την Κ. Μακεδονία, όπου το ποσοστό ήταν πολύ κοντά στον εθνικό μέσο όρο, καταγράφουν ποσοστά αισθητά χαμηλότερα τα οποία κυμαινόταν από 19,5% (στην Ανατολική Μακεδονία Θράκη) μέχρι 23,7% (στο Β. Αιγαίο).

Πίνακας 8: Επίπεδο εκπαίδευσης απασχολούμενων ανά περιφέρεια

	Απόφοιτοι Ανώτατης/ Ανώτερης εκπαίδευσης		Απόφοιτοι Λυκείου		Απόφοιτοι Γυμνασίου		Απόφοιτοι Δημοτικού/ Μερικές τάξεις/ καθόλου	
	1993	1997	1993	1997	1993	1997	1993	1997
ΣΥΝΟΛΟ	18,8%	22,9%	25,3%	27,3%	9,5%	10,2%	46,4%	39,6%
Α. ΜΑΚ. ΘΡΑΚΗ	10,7%	14,7%	15,3%	19,5%	7,0%	8,1%	67,1%	57,5%
Κ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	18,3%	22,0%	24,7%	27,6%	9,2%	9,7%	48,0%	40,7%
Δ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	14,9%	18,5%	19,7%	22,6%	11,0%	10,9%	54,6%	48,0%
Πηγή: ΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993-1997					5,5%	8,6%	64,3%	54,9%
ΕΡΕΥΝΑ: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ	16,0%	17,8%	19,6%	8,3%	9,4%	59,7%	55,0%	
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	8,2%	10,5%	15,3%	20,5%	9,2%	9,6%	67,4%	59,4%
ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑ	9,7%	10,8%	17,4%	20,7%	11,6%	11,1%	61,3%	57,6%
Α. ΣΤ. ΕΛΛΑΔΑ	10,3%	14,0%	18,9%	22,2%	11,5%	12,7%	59,2%	51,2%
Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ	28,0%	34,1%	34,8%	34,9%	10,2%	10,2%	27,2%	20,9%
ΠΕΛ/ΝΗΣΟΣ	10,4%	12,5%	18,0%	22,2%	10,3%	12,9%	61,5%	52,3%
ΒΟΡ. ΑΙΓΑΙΟ	9,3%	7,8%	9,3%	20,4%	4,1%	8,3%	60,0%	66,6%
ΝΟΤ. ΑΙΓΑΙΟ	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%
ΚΡΗΤΗ	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%	10,7%

Οι περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και των Ιονίων νησών παρουσιάζουν το χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης των εργαζομένων. Αντίθετα, ο νομός Αττικής και η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας απασχολούν από τους απασχολούμενους υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης (Πίνακας 9). Διαχρονικά το επίπεδο εκπαίδευσης ανά περιφέρεια βελτιώνεται χωρίς όμως να αμβλύνονται οι γεωγραφικές διαφοροποιήσεις.

Από την κατά κλάδο ανάλυση του επιπέδου εκπαίδευσης (Πίνακας 9), προέκυψε ότι ορισμένοι κλάδοι του τριτογενή τομέα, όπως ήταν αναμενόμενο, απαιτούν από την πλειοψηφία των εργαζομένων τους υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Στους κλάδους της εκπαίδευσης, διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και υγείας και κοινωνικής μέριμνας οι πτυχιούχοι ανώτατων και ανώτερων σχολών αντιπροσώπευαν πάνω από το 60% των απασχολούμενων. Ακολουθούν οι κλάδοι των ετερόδικων οργανισμών και οργάνων (48,4%), οι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί (41,5%) και η δημόσια διοίκηση και άμυνα (38,3%). Αντίθετα, κλάδοι όπως η γεωργία, αλιεία, κατασκευές και ιδιωτικά νοικοκυριά απασχολούσαν άτομα που στην πλειοψηφία τους δεν είχαν ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση.

Πίνακας 9: Επίπεδο Εκπαίδευσης ανά Κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, 1997

	Πτυχιούχοι Ανώτατης/Ανώτ. εκπαίδευσης	Απόφοιτοι Λυκείου	Απόφοιτοι Γυμνασίου	Απόφοιτοι Δημοτικού/ Μερικές τάξεις/ καθόλου
ΣΥΝΟΛΟ	22,9%	27,3%	10,2%	39,6%
Γεωργία	1,1%	7,3%	7,6%	83,9%
Αλιεία	4,8%	12,8%	8,4%	74,0%
Ορυχεία-Λατομεία	11,1%	28,7%	15,5%	44,7%
Μεταποιητικές Βιομηχανίες	14,1%	30,9%	14,8%	40,3%
Ενέργεια	26,6%	48,2%	9,3%	15,9%
Κατασκευές	4,9%	19,3%	16,3%	59,6%
Εμπόριο	16,8%	42,4%	12,9%	27,9%
Ξενοδοχεία-Εστιατόρια	9,4%	31,2%	15,0%	44,6%
Ταξί, ΕΣΥΕ, Ε.Ε.Δ. 1997 Μεταφορές	19,1%	37,6%	13,3%	30,1%
Επεξεργασία ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ Ενδομ. Χρημ. Οργανισμοί	41,5%	51,2%	3,0%	4,3%
Διαχ. Ακίν. Περιουσίας	69,5%	23,3%	2,5%	4,8%
Δημόσια Διοίκηση-Άμυνα	28,3%	44,2%	6,0%	21,5%
Εκπαίδευση	58,9%	7,9%	0,9%	4,2%
Υγεία-κοινωνική Μέριμνα	60,1%	20,2%	4,0%	15,6%
Άλλες Δραστηριότητες	24,4%	31,6%	12,8%	31,3%
Ιδιωτικά Νοικοκυριά	10,9%	22,7%	13,4%	53,1%
Ετερόδοκι Οργανισμοί και οργανά	48,4%	19,3%	9,8%	22,4%

Οι μεταβολές που σημειώνονται την περίοδο 1993-97, στο επίπεδο εκπαίδευσης κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, ακολουθούσαν τη γενικότερη τάση που χαρακτηρίζονταν, από αύξηση της συμμετοχής των πτυχιούχων ανώτατων και ανώτερων σχολών καθώς και των αποφοίτων Λυκείου. Εξαίρεση στην παραπάνω τάση αποτελούσαν οι κλάδοι της αλιείας και των ορυχείων που σημείωναν μείωση του ποσοστού των πτυχιούχων και οι κλάδοι της ενέργειας, διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, εκπαίδευσης και ετερόδοικων οργανισμών που σημειώνουν μείωση του ποσοστού συμμετοχής των αποφοίτων Λυκείου. Η συρρίκνωση του ποσοστού των απασχολούμενων που δεν είχαν ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση ισχύει για όλους τους κλάδους εκτός από τα ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό.

Ανάλογες διαφοροποιήσεις ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο των απασχολούμενων παρατηρήθηκαν μεταξύ των επαγγελματιών (Πίνακας 10). Τα επιστημονικά και τεχνολογικά επαγγέλματα συγκέντρωναν άτομα που στη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν πτυχιούχοι ανώτερων και ανώτατων σχολών. Αντίθετα, πάνω από τους μισούς απασχολούμενους γεωργούς, κτηνοτρόφους, ανειδίκευτους εργάτες και χειριστές μηχανημάτων προέρχονταν από χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Πίνακας 10: Επίπεδο Εκπαίδευσης ανά επάγγελμα, 1997

	Πτυχιούχοι Ανώτατης/ Ανώτερης εκπαίδευσης	Απόφοιτοι Λυκείου	Απόφοιτοι Γυμνασίου	Απόφοιτοι Δημοτικού/ Μερικές τάξεις/ καθόλου
ΣΥΝΟΛΟ	22,9%	27,3%	10,2%	39,6%
1:ΜΕΛΗ ΒΟΥΛΕΥΟΜΕΝΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΚΛΠ	17,8%	35,5%	11,1%	35,5%
2:ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΑΓ.	96,4%	2,6%	0,4%	0,6%
3:ΤΕΧΝΟΛΟΓΟΙ ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΒΟΗΘΟΙ	67,6%	26,6%	2,8%	2,9%
4:ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ	21,3%	68,6%	5,2%	5,0%
5:ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ- ΠΩΛΗΤΕΣ	11,6%	44,1%	15,6%	28,7%
6:ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ, Επιτελεστικά: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ	1,0%	7,2%	7,6%	84,1%
7:ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ	6,1%	26,4%	17,7%	49,7%
8:ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ	1,5%	27,1%	18,2%	50,2%
9:ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΡΕΣ	1,5%	27,1%	18,2%	50,2%
0:ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	0,3%	3,3%	3,3%	33,3%

Ειδικότερα οι απόφοιτοι Λυκείου, που ανταποκρίνονται στη βαθμίδα της ομάδας στόχου, αποτελούν σημαντικό ποσοστό των απασχολούμενων σε κάθε κλάδο και σταγγέλμα. Το μεγαλύτερο ποσοστό των αποφοίτων Λυκείου, κατά σειρά σημαντικότητας (Πίνακας Α.9, Παράρτημα Α), απασχολείται: στο εμπόριο (26%), στη μεταποιητική βιομηχανία (16,4%), στη δημόσια διοίκηση και άμυνα (11,7%), στις μεταφορές (9%) και στα ξενοδοχεία - εστιατόρια (7%). Τα κρίσιμα επαγγέλματα για τους απόφοιτους Λυκείου (Πίνακας Α.10, Παράρτημα Α), είναι οι υπάλληλοι γραφείου (27,6%), οι υπάλληλοι παροχής υπηρεσιών (18,7%), οι ειδικευμένοι τεχνίτες (15,5%) και τα μέλη βουλευομένων σωμάτων με 13,6%. Η ανάλυση αυτή αν και σε γενικό επίπεδο¹⁰⁸, καταδεικνύει ότι η απασχόληση αυξάνεται από το μέσο επίπεδο εκπαίδευσης και προς τα πάνω, ενώ μειώνεται το ποσοστό συμμετοχής όσων έχουν χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα. Επιπλέον ένας αριθμός τομέων και επαγγελμάτων συμβατός με τα εκπαιδευτικά προσόντα της ομάδας στόχου, μπορεί να της δημιουργήσει ευκαιρίες απασχόλησης.

3.4.6. Ανάλυση των Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας: Επιλογή Κλάδων και Επαγγελματιών.

Η ανάλυση της ζήτησης εργασίας και επαγγελματιών για το σύνολο των εργαζομένων και την ομάδα στόχο που προηγήθηκε οδήγησε, εκτός από την γενική αποτύπωση της συμπεριφοράς της ζήτησης, στον προσδιορισμό των κλάδων και των επαγγελματιών που συμμετείχαν δυναμικά στη δημιουργία της απασχόλησης. Όπως έχουμε προαναφέρει η ανάλυση αυτή λόγω του μικρού αριθμού των παρατηρήσεων (πέντε παρατηρήσεις), οι οποιοσδήποτε μεταβολές στα μεγέθη των κλάδων δεν μπορούν να ελεγχθούν αν ήταν συγκυριακές ή μόνιμες. Προκειμένου λοιπόν να αντιμετωπίσουμε αυτόν τον περιορισμό και να προχωρήσουμε στην αξιολόγηση και επιλογή των κλάδων που ήταν σε θέση να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης, χρησιμοποιήσαμε τα στοιχεία των ΕΛ.

Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται στην περίοδο 1988-98 (έντεκα παρατηρήσεις), είναι κατά διψήφιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας¹⁰⁹ και περιέχουν εκτός από την απασχόληση, την ακαθάριστη αξία παραγωγής (ΑΑΠ), την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ), τις επενδύσεις, τις εισαγωγές και τις εξαγωγές. Η ανάλυση αναφέρεται στο σύνολο της απασχόλησης γιατί ο επιμερισμός του μεγέθους για την ομάδα στόχο ήταν αδύνατος από τα διαθέσιμα στοιχεία. Έτσι υποθέσαμε ότι οι κλάδοι που θα επιλεγόταν, δυνητικά, ήταν σε θέση να προσφέρουν ευκαιρίες απασχόλησης στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού και συνεπώς και στην ομάδα στόχο. Η αξιολόγηση και επιλογή των κλάδων ως προς την απασχόληση επιχειρήθηκε σε σχέση τα στοιχεία της προσφοράς: το προϊόν του κλάδου¹¹⁰, την παραγωγικότητα της εργασίας, το δείκτη της ανταγωνιστικότητας (δείκτης Balassa). Επιπλέον υπολογίστηκε και ο βαθμός συμμετοχής των εν λόγω κλάδων στη δι-αμόρφωση της τιμής των παραπάνω δεικτών¹¹¹. Για τα παραπάνω

108. Αναλυτικότερα για το επίπεδο εκπαίδευσης βλέπε το αναλυτικό κείμενο της έρευνας § 1.1.5 σελίδα 56-62.

109. Η ταξινόμηση τους είναι κατά NACE rev1, η οποία αντιστοιχεί πλήρως στην ΣΤΑΚΟΔ 91 (ΕΣΥΕ, 1993).

μεγέθη και δείκτες υπολογίστηκαν οι μεταβολές τους (MEPM) σε δύο επίπεδα πρώτον, για την περίοδο 1988-98 και δεύτερον, για την περίοδο 1993-97.

Το ζητούμενο ήταν να εξακριβώσουμε, αν οι μεταβολές θετικές/αρνητικές που χαρακτηρίζουν τα μεγέθη/δείκτες των κλάδων την περίοδο 1988-98, την περίοδο αναφοράς της έρευνας (1993-97) επαληθεύονται ή ακυρώνονται. Αν οι παραπάνω μεταβολές και τις δύο περιόδους ήταν συγχρόνως θετικές, τότε οι αντίστοιχοι κλάδοι έχουν ολοκληρώσει τη φάση του “μετασηματισμού” (τεχνολογικού/οργανωτικού) και βρίσκονται στο στάδιο της ανάπτυξης, με την έννοια ότι η αύξηση του προϊόντος τους προκαλεί και αύξηση της απασχόλησης, έστω και με διαφορετικό ρυθμό (θετική/αρνητική απόκλιση από τις τιμές των ελαστικότητων). Αν οι παραπάνω μεταβολές δεν επαληθεύονται, τότε οι αντίστοιχοι κλάδοι είναι ακόμη στη φάση του μετασηματισμού και από τη άποψη αυτή η αύξηση του προϊόντος προκαλεί μείωση της απασχόλησης. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε να κάνουμε με μια ομάδα κλάδων που εξακολουθεί να αναπτύσσει ζήτηση για τα επαγγέλματα (ενδεχομένως διαφορετικών δεξιοτήτων) που απασχολεί, ενώ στη δεύτερη, μπορεί η απασχόληση των κλάδων να μην αυξάνει, τα επαγγέλματα τους όμως αλλάζουν περιεχόμενο και δεξιότητες και από την άποψη αυτή οι απασχολούμενοί τους, αν θέλουν να παραμείνουν στην αγορά, θα πρέπει να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. Διαφορετικά, η ανακατανομή της απασχόλησης στο εσωτερικό των κλάδων μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες απασχόλησης για τα άτομα που διαθέτουν την αντίστοιχη επαγγελματική εξειδίκευση και βρίσκονται εκτός αγοράς εργασίας.

Η ομαδοποίηση και επιλογή των κλάδων έγινε με βάση το κριτήριο της ταυτόχρονης ή μη αύξησης της απασχόλησης σε σχέση με τα εξεταζόμενα μεγέθη/δείκτες (Πίνακες Α.11-Α.14, Παράρτημα Α) και ακολούθησε τα παρακάτω στάδια: Επιλέχθηκαν πρώτα οι κλάδοι οι οποίοι και τις δύο περιόδους χαρακτηρίζονται από αύξηση όχι μόνο του MEPM της απασχόλησης, αλλά και όλων των

110. Τα μεγέθη των κλάδων μετατράπηκαν από τρέχουσες τιμές σε σταθερές τιμές 1988 (Πλαίσιο 1, Παράρτημα Α) και στη συνέχεια υπολογίστηκαν οι δείκτες: της παραγωγικότητας (ΑΠΑ/απασχόληση) και της ανταγωνιστικότητας (εξαγωγές/εισαγωγές). Η μεθοδολογία της μετατροπής από τρέχουσες σε σταθερές τιμές επιλέχθηκε σε συνεργασία με τους ΕΛ γιατί η ΕΣΥΕ δεν διαθέτει τους κατάλληλους δείκτες για όλους τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.

111. Πλαίσιο 2, Παράρτημα Α.

υπολοίπων μεγεθών/δεικτών (Πίνακας 11). Στη συνέχεια επιλέχθηκαν οι κλάδοι που μόνο την περίοδο 1988-98, τόσο το μέγεθος της απασχόλησης, όσο και οι εξεταζόμενοι δείκτες μεταβάλλονταν θετικά (Πίνακας 12). Μια τρίτη ομάδα κλάδων ήταν αυτοί που την περίοδο 1988-98, ενώ η απασχόλησή τους μειωνόταν η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα εμφάνιζε αύξηση. Από τους κλάδους αυτούς, σε πρώτη φάση, επιλέχθηκαν οι κλάδοι για τους οποίους οι εξεταζόμενοι δείκτες σε συνδυασμό με το μέγεθος της απασχόλησης μεταβάλλονται θετικά (συγχρόνως), την περίοδο 1993-97 - περιόδος αναφοράς της έρευνας - (Πίνακας 13). Σε δεύτερη φάση επιλέχθηκαν οι κλάδοι (τέταρτη ομάδα) για τους οποίους, παρότι οι παραπάνω δείκτες την περίοδο 1998-98 μεταβάλλονται θετικά, την πρόσφατη περίοδο σημείωσαν, κατά περίπτωση αρνητικές μεταβολές (Πίνακας 14). Τέλος, έχουμε τους κλάδους που η πορεία τους συνολικά ήταν φθίνουσα.

Στη συνέχεια οι επιλεγμένες ομάδες κλάδων, όπως έχουμε αναφέρει και προηγουμένως, αναλύθηκαν σε σχέση με τη συμβολή τους στο σχηματισμό των αντίστοιχων μεγεθών/δεικτών σε επίπεδο τομέα και συνολικά, καθώς και το επίπεδο εκπαίδευσης (μερίδιο επιστημόνων)¹¹² των απασχολούμενων τους σε συνδυασμό με το τεχνολογικό τους επίπεδο¹¹³. Η ανάλυση αυτή και η αντιστοίχιση κλάδων και επαγγελμάτων, που προηγήθηκε (Πίνακες Α.7 - Α.8, Παράρτημα Α), μας οδήγησε στην οριοθέτηση των επαγγελμάτων και το επίπεδο των δεξιοτήτων που απαιτείται από κάθε ομάδα κλάδων. Επιπλέον, για τους παραπάνω κλάδους επιχειρήσαμε, ενδεικτικά, μια συγκριτική ανάλυση¹¹⁴ με τους αντίστοιχους των κρατών μελών της ΕΕ. Η σύγκριση αυτή, στο μέτρο του δυνατού, σκιαγραφεί το περιβάλλον στο οποίο καλούνται να λειτουργήσουν οι εν λόγω κλάδοι και συγκεκριμένα οι κλάδοι της βιομηχανίας που

112. Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων χρησιμοποιήθηκαν συγκριτικά τα μερίδια κάθε επιπέδου εκπαίδευσης για το σύνολο της οικονομίας, καθώς και του μονοψήφιου κλάδου στον οποίο ανήκει ο αντίστοιχος διψήφιος και του μονοψήφιου επαγγέλματος στο οποίο ανήκει το αντίστοιχο διψήφιο. Αν οι απασχολούμενοι στον κλάδο και κατ' επέκταση στα αντίστοιχα επαγγέλματα ανήκουν σε κάποια κατηγορία εκπαίδευσης που το μερίδιό της είναι πολύ υψηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο (κλάδου/επαγγέλματος), τότε ο κλάδος μπορεί να χαρακτηριστεί ως προς την "τεχνολογική του ένταση" (Ιωαννίδης, 1999) και το επίπεδο δεξιοτήτων που απαιτεί (ΟΟΣΑ, 1996).

113. Για την κατηγοριοποίηση των κλάδων κατά επίπεδο "τεχνολογικής έντασης" και των απασχολούμενων κατά "επίπεδο δεξιοτήτων" οι βασικές μας πηγές ήταν: η έρευνα του Ε. Ιωαννίδη, "Τεχνολογία, Δεξιότητες και Απασχόληση στην Ελλάδα, Διάρθρωση και Τάσεις", Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, 1999, το "Technology and Industrial Performance", OECD, 1996, και Colechia A., & Papacostantinou G., OECD, 1996.

περιέχονται στη βάση δεδομένων STAN του ΟΟΣΑ. Τέλος, επιχειρήσαμε μια εκτίμηση της τάσης του μεγέθους της απασχόλησης των επιλεγμένων κλάδων για τα επόμενα χρόνια (ΕΛ 2001).

Η πρώτη ομάδα κλάδων (Πίνακας 11) που προέκυψε ήταν: ο 52 (Λιανικό εμπόριο), ο 65 (Ενδιάμεσοι νομισματικοί οργανισμοί), ο 66 (Ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ταμεία), ο 67 (Άλλοι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί) και ο 91 (Δραστηριότητες οργανώσεων μ.α.κ).

Οι προηγούμενοι κλάδοι¹¹⁵ που ανήκουν στον τομέα των υπηρεσιών συμμετέχουν στη συνολική απασχόληση, κατά 11,1% την περίοδο 1988-98 και 12,0% την περίοδο 1993-97. Επίσης, την περίοδο 1988-98 παράγουν το 10,1% της ΑΑΠ και το 12,3% της ΑΠΑ και συμβάλουν κατά 42,7% στην αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας. Οι τελευταίοι αν και βρίσκονταν σε φάση μεγέθυνσης, είχαν περιορισμένη συμμετοχή στο συνολικό προϊόν της οικονομίας (Πίνακας Α.13, Α.14, Παράρτημα Α), ενώ η συμβολή τους στην αύξηση της παραγωγικότητας είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολουμένων στους κλάδους 52 (42,4%), 65 (49,2%) και 66 (57,6%) είναι κυρίως απόφοιτοι Λυκείου, ενώ για τον 67 (63,0%) είναι απόφοιτοι Πανεπιστημίου. Τέλος, το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολουμένων στον 91 είναι ισομερώς κατανομημένο μεταξύ της Β' βάρθμιας (33,9%) και της Γ' βάρθμιας (33,8%) εκπαίδευσης, (Πίνακας 10). Οι παραπάνω κλάδοι είναι ένα μείγμα κλάδων παροχής υπηρεσιών χαμηλών/υψηλών δεξιοτήτων (π.χ εμπόριο, χρηματοπιστωτικός τομέας) με αποτέλεσμα οι απασχολούμενοι τους να κατατάσσονται στους διανοητικά (μη χειρωνακτικά) εργαζόμενους χαμηλών/υψηλών δεξιοτήτων (Ιωαννίδης, 1999. ΟΟΣΑ, 1996). Από την άποψη αυτή, και με δεδομένο ότι η ομάδα στόχου δεν μπορεί να έχει πρόσβαση σε επαγγέλματα υψηλών δεξιοτήτων, οι ευκαιρίες απασχόλησής της εντοπίζονται σε διανοητικά επαγγέλματα χαμηλών δεξιοτήτων.

Από τον πίνακα της αντιστοίχισης κλάδων και επαγγελμάτων,

114. Τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για την εκτίμηση των αντίστοιχων δεικτών των χωρών μελών της ΕΕ είναι η βάση δεδομένων STAN του ΟΟΣΑ, 1978-96,97, σταθερές τιμές 1990. Τα στοιχεία αυτά, διαφορετικού περιεχομένου (STAN Data Basic for Industrial Analysis 1978-97, OECD 1998), δεν είναι συγκρίσιμα με τα στοιχεία των ΕΛ. Από την άποψη αυτή η χρήση των για την συγκριτική ανάλυση των εξεταζόμενων δεικτών είναι πολύ περιοριστική.

115. Οι κλάδοι της ομάδας Α δεν συμπεριλαμβάνονται στη βάση δεδομένων STAN του ΟΟΣΑ, και για τον λόγο αυτό δεν μπορούμε να έχουμε συγκριτική ανάλυση.

τα επαγγέλματα που αφορούν την ομάδα στόχο είναι: υπάλληλοι γραφείου, υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών, ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, κτηματομεσίτες, διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών επιχειρήσεων, μοντέλα-πωλητές, παροχή προσωπικών υπηρεσιών, ασκούντες καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα και οριακά μηχανικοί, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού. Ειδικότερα, το 71% των υπαλλήλων γραφείου, το 45% των πωλητών και το 27% των χειριστών είναι απόφοιτοι Λυκείου, (Πίνακας Α. 16, Παράρτημα Α).

Ωστόσο, παρατηρούμε ότι οι υπάλληλοι γραφείου και εμπορικών καταστημάτων (μείωση της απασχόλησης) και οι απασχολούμενοι στη παροχή προσωπικών υπηρεσιών (οριακή αύξηση της απασχόλησης) τροφοδοτούν σε μεγάλο βαθμό τις ροές της απασχόλησης (προσλήψεις-απολύσεις), δηλαδή είναι επαγγέλματα που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη κινητικότητα¹¹⁶. Επιπλέον, οι κλάδοι της παραπάνω ομάδας ανήκουν στον τριτογενή¹¹⁷ τομέα ο οποίος τα τελευταία χρόνια (κυρίως το 1997) σε σχέση με το παρελθόν, εμφανίζει μειωμένη ικανότητα απορρόφησης¹¹⁸ του “πλεονάζοντος” εργατικού δυναμικού (ΙΝΕ/ΓΣΣΕ, 1999). Εντούτοις οι διαγραφόμενες τάσεις είναι γενικά ευνοϊκές στην διατήρηση των θέσεων τους στην αγορά εργασίας. Στους συγκεκριμένους όμως κλάδους η απασχόληση εξακολουθεί να αυξάνεται σύμφωνα και με τα πρόσφατα στοιχεία των ΕΛ, πράγμα που σημαίνει ότι για τα επαγγέλματα που απασχολούν η ζήτηση θα εξακολουθεί να είναι αυξητική.

Συνεπώς έχουμε μια πρώτη ομάδα επαγγελματιών που συνδέεται με κλάδους “βιώσιμους” που είναι σε θέση να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης για την ομάδα στόχο. Οι ευκαιρίες όμως αυτές διαγράφονται ως “επισφαλείς”, από την άποψη ότι η κινητικότητα των συγκεκριμένων επαγγελματιών ήταν πάρα πολύ μεγάλη (πίνακες 2.3.3–2.3.6, Έρευνα). Για το λόγο αυτό απαιτείται η αναζήτηση αναλυτικότερων εξειδικεύσεων τόσο σε επίπεδο κλάδου (τριψήφιο, τετραψήφιο), όσο και σε επίπεδο επαγγέλματος

116. Βλέπε παράγραφο 2.3.2, Έρευνας.

117. Η ένταση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα μειώθηκε από το 0,90 το 1994 και το 0,75 το 1995-96, στο 0,32 το 1997 (ΙΝΕ/ΓΣΣΕ, 1999).

118. Η διεύθυνση των νέων τεχνολογιών στον ιδιωτικό τομέα των υπηρεσιών εντείνεται με προφανείς επιπτώσεις στον αριθμό των απασχολούμενων, χαριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση των τραπεζών των οποίων η απασχόληση μεσοπρόθεσμα θα αυξηθεί με πολύ μικρούς ή μηδενικούς ρυθμούς, ενώ μακροπρόθεσμα οι προοπτικές διαγράφονται αρνητικές (ΙΝΕ/ΓΣΣΕ, 1999).

(τριψήφιο, τετραψήφιο), προκειμένου να προχωρήσουμε στην οριοθέτηση και περιγραφή συγκεκριμένων δεξιοτήτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11 ΟΜΑΔΑ Α 1988-1998 & 1993-1997					
ΚΛΑΔΟΣ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
	3B	2B			
52	15,4	42,0	Χαμηλή	Διανοητικά Εργαζόμενοι	Πωλητές, Απασχολούμενοι στην Παροχή Υπηρεσιών, Διευθύνοντες Επιχειρήσεων
91	33,8	33,9		Χαμηλών Δεξιότητων	Υπάλληλοι γραφείου & εξυπηρέτησης πελατών, Επιστημονικά και συναφή επαγγέλματα
65	43,7	49,2	Υψηλή	Διανοητικά Εργαζόμενοι	Υπάλληλοι γραφείου, Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών, Χρηματιστές - Κτηματομεσίτες Διευθύνοντες Επιχειρήσεων,
66	33,3	57,6		Υψηλών	Τεχνολόγοι - Τεχνικοί βοηθοί, Επιστημονικά και συναφή επαγγέλματα 10%
67	63,0	37,0		Δεξιότητων	

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί 1988-1998

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Μια δεύτερη ομάδα κλάδων που διερευνήθηκε ήταν αυτοί που μόνο την περίοδο 1988-98, ικανοποιούσαν την συνθήκη της ταυτόχρονης αύξησης των εξεταζόμενων μεγεθών/δεικτών. Οι κλάδοι αυτοί ήταν: Αλιεία (05), εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη (10), βιομηχανία τροφίμων και ποτών (15), προϊόντα από ελαστικό και πλαστικό (25), παροχή ηλεκτρικού ρεύματος (40), κατασκευές (45), διάθεση λυμάτων και απορριμμάτων (90), ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητες (92), άλλες δραστηριότητες παροχής

υπηρεσιών (93).

Από τους προηγούμενους κλάδους δύο ανήκουν στον πρωτογενή τομέα, τέσσερις στη μεταποίηση και τρεις στις υπηρεσίες¹²⁰. Απασχολούσαν κατά μέσο όρο το 14,7% την περίοδο 1988-98 και το 15,0% την περίοδο 1993-97. Επίσης, παρήγαν το 22,8% της ΑΑΠ και το 16,5% της ΑΠΑ την περίοδο 1988-98 και συνέβαλαν κατά 22,5% στην αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας. Παρατηρούμε ότι η ομάδα αυτή σε σχέση με την προηγούμενη, ενώ παρήγαγε το διπλάσιο προϊόν και απασχολούσε κατά 4% επιπλέον ενεργό πληθυσμό, η συμμετοχή της στην αύξηση της παραγωγικότητας ήταν περίπου η μισή.

Το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων στους παραπάνω κλάδους, το 1997, δεν ήταν ομοιόμορφο και παρουσίαζε διαφοροποιήσεις σε σχέση με την ομάδα Α. Οι απασχολούμενοι στους κλάδους¹²¹ αυτής της ομάδας ήταν κυρίως απόφοιτοι της Α'βάθμιας και Β'βάθμιας εκπαίδευσης, ενώ μόνο σε δύο κλάδους συναντάμε υψηλά ποσοστά (πάνω από το συνολικό μέσο) της Γ'βάθμιας εκπαίδευσης.

Από την προηγούμενη ανάλυση σε συνδυασμό με την ανάλυση για το συνολικό επίπεδο εκπαίδευσης (Πίνακες 9, 10. Πίνακας Α.15, Παράρτημα Α) προκύπτει, όπως έχουμε επισημάνει και προηγουμένως, μια μετακίνηση των εργαζομένων προς υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης. Αυτό σημαίνει ότι σταδιακά, ως ένα ποσοστό, εκτοπίζονται οι απασχολούμενοι των κατώτερων βαθμίδων

119. Οι κλάδοι αυτοί κατά τη περίοδο 1993-97 εμφανίζουν διαφορετικά αποτελέσματα, π.χ οι κλάδοι 05, 10 και 15 έχουν αρνητικούς δείκτες εξαγωγών/είσαγωγών, ενώ οι υπόλοιποι έχουν μόνο αρνητικό ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης. Δηλαδή για τους κλάδους αυτής της ομάδας παρά την προσπάθεια αναδιάρθρωσης που έγινε μερικοί από αυτούς (π.χ 05, 10, 15) δεν μπόρεσαν να ξεπεράσουν το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας, ενώ για τους υπόλοιπους η προσπάθεια είναι ακόμη επικεντρωμένη στην υποκατάσταση της εργασίας (παραγωγικότητα), δηλαδή αν αναπτύξουν κάποια ζήτηση εργασίας αυτή θα απαιτεί διαφορετικό επίπεδο δεξιοτήτων.

120. Από τους κλάδους της ομάδας Β μόνο ο 15 περιέχεται στη βάση STAN του ΟΟΣΑ από όπου προκύπτει ότι η μέση παραγωγικότητα του κλάδου είναι περίπου ίση με τη μέση παραγωγικότητα των χωρών μελών του οργανισμού.

121. Στους κλάδους αλιεία (60%), κατασκευές (59,7%) και διάθεση λυμάτων και απορριμμάτων (65,8%) οι απασχολούμενοι ήταν κυρίως, απόφοιτοι Δημοτικού. Στους κλάδους 10 (40,6%), 25 (38,0), 40 (51,6%) και 92 (37,3%) ήταν απόφοιτοι λυκείου. Στους κλάδους τρόφιμα/ποτά και άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών το 38,0% και 34,2% αντίστοιχα, ήταν απόφοιτοι Δημοτικού, ενώ στους εν λόγω κλάδους απασχολείται ένα σημαντικό ποσοστό αποφοίτων Λυκείου: 32,7% για τα τρόφιμα/ποτά και 29,7% για τις άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών. Επίσης, στους κλάδους 40 και 92 ένα σημαντικό ποσοστό των απασχολούμενων τους, 24,0% και 35,3% αντίστοιχα, ήταν απόφοιτοι της Γ'βάθμιας εκπαίδευσης.

από τις ανώτερες, είτε γιατί απαιτείται πλέον υψηλότερο επίπεδο δεξιοτήτων, είτε γιατί η διάρθρωση της προσφοράς βρίσκεται σε ανισορροπία. Αν ισχύουν οι προηγούμενες υποθέσεις, τότε για την ομάδα στόχο χάθηκαν κάποιες ευκαιρίες απασχόλησης αλλά δημιουργήθηκαν νέες σε χειρωνακτικά επαγγέλματα, που απαιτούν πλέον υψηλές δεξιότητες και τα οποία παρουσιάζουν αυξημένη ζήτηση την τρέχουσα περίοδο (§ 3.4.3 & § 3.4.4). Σε σχέση με το επίπεδο τεχνολογίας (μερίδιο επιστημόνων) οι παραπάνω κλάδοι ανήκουν κυρίως στους κλάδους χαμηλής (05, 15, 45, 90 και 93) και μέσης (10, 25, 40 και 92) τεχνολογίας.

Τα επαγγέλματα που απασχολούν οι εν λόγω κλάδοι είναι ειδικευμένοι αλιείς, μεταλλωρύχοι, υλοτόμοι, οδηγοί μέσων μεταφοράς, χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού, τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί φυσικής και μηχανικής, τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων, χειριστές μηχανών παραγωγής χημικών προϊόντων και προϊόντων από πλαστικό και καουτσούκ, χειριστές μηχανών παραγωγής ειδών διατροφής και ποτών, συναρμολογητές, καθώς και τα επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών. Τα παραπάνω επαγγέλματα τα οποία παρουσίασαν ΜΕΡΜ μεγαλύτερο του 3,5%, την περίοδο 1993-97 (Πίνακας Α.4, Παράρτημα Α), δυνητικά θα μπορούσαν να είχαν απευθυνθεί στην ομάδα στόχο και άρα να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 ΟΜΑΔΑ Β		1988-1998			
ΚΛΑΔΟΣ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 2B 1B		ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
05	14,6	60,0	Χαμηλή	Χειρωνακτικά	Αλιείς, Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων και μηχανών παραγωγής, Τεχνίτες ανέγερσης & αποπεράτωσης κτιρίων, Μηχανικοί -Εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών, Υπάλληλοι γραφείου & εξυπηρέτησης πελατών
15	32,7	38,0		Εργαζόμενοι	
45	19,3	56,7		Υψηλών	
40	51,6	12,3	Μέση Υψηλή	Δεξιότητων	
10	40,6	25,7	Μέση Χαμηλή	Χειρωνακτικά	Μεταλλωρύχοι Λατόμοι, Οδηγοί μέσω μεταφοράς, Χειριστές σταθερών Βιομηχανικών εγκαταστάσεων & μηχανών παραγωγής, Μηχανικοί -Εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών Ανειδίκευτοι εργάτες
25	38,0	29,7		Εργαζόμενοι	
90	10,6	65,8		Χαμηλών Δεξιότητων	
92	37,3	17,9	Χαμηλή	Διανοητικά Εργαζόμενοι Υψηλών Δεξιότητων	
Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί 1988-1998 Επεξεργασία: INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ				Διανοητικά Εργαζόμενοι	Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών - Πωλητές Χειριστές μηχανημάτων Πληροφορικής & συναφών κλάδων
Η παραπάνω υπόθεση όμως για να επιληφθεί το θέμα αναλυθεί σε συνδυασμό με το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων τους. Ειδικότερα, το μεγαλύτερο μέρος των απασχολούμενων στα παραπάνω επαγγέλματα είναι απόφοιτοι της Α βαθμιας εκπαίδευσης, ενώ για ένα σημαντικό αριθμό από αυτά οι απασχολούμενοι είναι απόφοιτοι της Β βαθμιας εκπαίδευσης (Πίνακας Α.16 Παράρτημα Α). Επιπλέον το φαινόμενο της εκπαιδευτικής μετακίνησης που παρατηρήθηκε σε γενικό επίπεδο					
Μερίδια μεγεθών δεικτών (μέσοι όροι 88 - 98)					
Απασχόληση	Παραγωγικότητα	Α. Α. Π.	Ακ.Προσ.Αξία	Εξαγωγές/Εισαγωγές	
14,7%	22,5%	22,6%	10,3%	157,3%	

εντοπίστηκε και στα συγκεκριμένα επαγγέλματα. Από την άποψη αυτή, οδηγούμαστε σε επαγγέλματα με υψηλές χειρωνακτικές δεξιότητες στις οποίες θα μπορούσε να ανταποκριθεί η ομάδα στόχος, αν προηγουμένως δεχόταν την κατάλληλη εκπαίδευση. Το πρόβλημα που τίθεται επομένως είναι: τι τύπου εκπαίδευση πρέπει να δεχθεί η ομάδα στόχος, ώστε η είσοδος και η παραμονή των μελών της στην αγορά εργασίας να είναι διαρκής¹²².

Και ενώ οι άτυπες μορφές εκπαίδευσης διευκολύνουν την προσαρμοστικότητα στην αγορά εργασίας δεν μπορούν να λύσουν τα προβλήματα που συνδέονται με το τυπικό σύστημα εκπαίδευσης. Το επάγγελμα του τεχνικού απαιτεί μια μακρόχρονη και άρτια οργανωμένη εκπαιδευτική υποδομή χωρίς να παραγνωρίζεται η συμβολή των άτυπων μορφών εκπαίδευσης. Αν το ζητούμενο είναι το “πλεονάζον” εργατικό δυναμικό της ομάδας στόχου (Πίνακας 4) να ενσωματωθεί στην αγορά εργασίας, τότε τα προγράμματα κατάρτισης πρέπει να είναι συμπληρωματικά του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος και όχι να προσπαθούν να το υποκαταστήσουν. Ευλόγως επανέρχεται το πρόβλημα επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το οποίο όμως έχει ήδη δημιουργήσει προβλήματα ενσωμάτωσης των αποφοίτων του στην αγορά εργασίας. Ο προσανατολισμός αυτών των αποφοίτων προς τα παραπάνω επαγγέλματα θα δημιουργήσει ευκαιρίες απασχόλησής αν η άτυπη εκπαίδευση δεν περιορισθεί μόνο σε προγράμματα κατάρτισης μερικών εβδομάδων ή ωρών, αλλά ακολουθήσει προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή λειτουργήσει συμπληρωματικά σε σχέση με το τυπικό σύστημα. Το πλέγμα αυτών των σχέσεων όπως προαναφέραμε, είναι ένας προβληματισμός που απασχολεί σχεδόν όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, γιατί συνδέεται τόσο με την κατάσταση στην αγορά εργασίας όσο και με το κόστος εισόδου και παραμονής σε αυτήν. Η εκλογίκευση αυτού του κόστους απαιτεί επαναπροσδιορισμό του τρόπου σύνδεσης του τυπικού συστήματος εκπαίδευσης με το άτυπο και το σύγχρονο προσανατολισμό του ατόμου προς μια επαγγελματική ειδίκευση, κατεύθυνση και όχι απλώς κατάρτιση. Στην Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. έχουμε το μεγαλύτερο

122. Σύμφωνα με τον Engels η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση θεωρείται ως επαρκής γενική εκπαίδευση των παιδιών των χαμηλότερων κοινωνικο-οικονομικά τάξεων ενώ η γενική εκπαίδευση των παιδιών των αστικών οικογενειών τους εξασφαλίζει καλές θέσεις στην επαγγελματική ιεραρχία.

αριθμό μαθητών και φοιτητών στην γενική εκπαίδευση μετά την Πορτογαλία και την Ιρλανδία. Το 1993 το ποσοστό συμμετοχής των μαθητών και σπουδαστών, στις χώρες της Ε.Ε., στην γενική και επαγγελματική εκπαίδευση ήταν 41,% και 59,0% αντίστοιχα. Ενώ στην Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισπανία και Πορτογαλία τα ποσοστά για τη γενική εκπαίδευση ήταν: 67,0%, 77,0%, 59,0% και 77,0%, και για την επαγγελματική 33,0%, 23,0%, 41,0% και 23,0% ¹²³.

Τέλος ένα στοιχείο που πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας για την συγκεκριμένη ομάδα είναι ότι από τους εννέα κλάδους που περιέχει, στους δύο (05 και 25) η απασχόληση, τα αμέσως επόμενα χρόνια μειώνεται (ΕΛ 2001), ενώ στους υπόλοιπους αυξάνεται. Δηλαδή, το φαινόμενο που αναμένεται, όπως έχουμε επισημάνει, είναι αφ ενός η αύξηση της ζήτησης για κάποια επαγγέλματα αφετέρου, η ανακατανομή της απασχόλησης μεταξύ κάποιων άλλων με υψηλότερες όμως δεξιότητες.

Η επόμενη ομάδα κλάδων διερευνήθηκε σε δύο επίπεδα. Αρχικά εξετάστηκαν οι κλάδοι που την περίοδο 1988-98 (Πίνακες Α.11 - Α.14, Παράρτημα Α), ανεξάρτητα από την συμπεριφορά του μεγέθους της απασχόλησης τους, οι δείκτες της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας (για όπου υπάρχουν στοιχεία) έχουν θετικές μεταβολές¹²⁴. Παράλληλα αν οι μεταβολές αυτές την περίοδο 1993-97 έχουν σαν αποτέλεσμα την ταυτόχρονη αύξηση της απασχόλησης και του προϊόντος των κλάδων¹²⁵, θεωρούμε ότι αν το φαινόμενο αυτό επαληθευτεί και στο μέλλον, μπορεί να τους οδηγήσει στην φάση της "ανάπτυξης"(ομάδα Γ). Οι κλάδοι αυτοί είναι: ο 24 (παραγωγή χημικών ουσιών), ο 29 (μηχανήματα και είδη εξοπλισμού), και 31 (ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές). Απασχολούσαν κατά μέσο όρο το 1,7% της συνολικής απασχόλησης, παράγουν το 3,0% της ΑΑΠ, το 1,7% της ΑΠΑ και τις δύο περιόδους, ενώ η συμβολή τους στην αύξηση της συνολικής πα-

123. Eurostat, Cedefop, 1997

124. Ένας σημαντικός αριθμός (20) κλάδων προέκυψε από την ανάλυση της συγκεκριμένης συνθήκης των δεικτών. Οι κλάδοι αυτοί είναι: ο 24 (παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων), ο 05 (αλιεία), ο 10 (εξόρυξη άνθρακα λυχνίτη), ο 15 (βιομηχανία τροφίμων και ποτών), ο 25 (προϊόντα από πλαστικό και ελαστικό), ο 29 (μηχανήματα και είδη εξοπλισμού), ο 30 (κατασκευή μηχανών γραφείου), ο 31 (κατασκευή ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών), ο 32 (συσκευές ραδιοφωνίας τηλεόρασης), 34 (κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων), ο 40 (παροχή ηλεκτρικού ρεύματος), ο 45 (κατασκευές), ο 64 (ταχυδρομεία τηλεπικοινωνίες), ο 51 (χονδρικό εμπόριο), 60 (χερσαίες μεταφορές), ο 61 (μεταφορές μέσω υδατίνων πόρων), ο 71 (ενοίκιαση μηχανημάτων, οικιακών συσκευών), ο 90 (διάθεση λυμάτων απορριμμάτων), ο 92 (ψυχαγωγικές, πολιτιστικές δραστηριότητες) και ο 93 (άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών).

ραγωγικότητας ήταν αρνητική (-6,%)¹²⁶. Το επίπεδο των απασχολούμενων στους εν λόγω κλάδους είναι κυρίως απόφοιτοι Λυκείου και από την άποψη αυτή ανήκουν στους κλάδους “μέσης υψηλής τεχνολογίας” (Ιωαννίδης, 1999).

Τα επαγγέλματα τα οποία, μετά από κατάλληλη εκπαίδευση, μπορεί να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης στην ομάδα στόχο, είναι χειρωνακτικά επαγγέλματα υψηλών δεξιοτήτων (π.χ τεχνίτες με δεξιότητες) και συγκεκριμένα (πίνακας αντιστοίχισης κλάδων και επαγγελμάτων): τεχνίτες που εκτελούν εργασίες ακριβείας (75), χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων (81), χειριστές μηχανών παραγωγής χημικών προϊόντων και προϊόντων από πλαστικό και καουτσούκ (83) και συναρμολογητές (87).

Παρατηρούμε δηλαδή ότι και σε αυτή την περίπτωση η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για την ομάδα στόχο, στα συγκεκριμένα επαγγέλματα, είναι θέμα που ξεπερνά τα προγράμματα κατάρτισης και απαιτεί συστηματικότερη αντιμετώπιση μέσω του τυπικού συστήματος εκπαίδευσης, όπως επισημάναμε προηγουμένα. Επιπλέον, για την απασχόληση του 29 και 31 οι πρόσφατες εξελίξεις είναι θετικές ενώ για τον 24 αρνητικές (ΕΛ 2001), γεγονός που θα επηρεάσει τη ζήτηση για τα αντίστοιχα επαγγέλματα και τις απαιτούμενες δεξιότητες.

125. Για τους υπόλοιπους 17 κλάδους ένας αριθμός από αυτούς είναι οι κλάδοι της ομάδας Β, οι οποίοι ενώ την περίοδο 1988-98 ικανοποιούσαν την συνθήκη της ταυτόχρονης αύξησης των μεγεθών/δεικτών, την περίοδο 1993-97 δεν την ικανοποιούν. Αυτό σημαίνει ότι ο ρυθμός μετασχηματισμού των κλάδων στη συγκεκριμένη περίοδο εμφανίζει υστέρηση. Οι υπόλοιποι κλάδοι (9) αν στόχος είναι η συνέχιση της διαδικασίας του μετασχηματισμού τους, τα επαγγέλματα που θα ζητήσουν θα έχουν διαφορετικό περιεχόμενο δεξιοτήτων. Επειδή όμως στην ουσία η ζήτηση που θα αναπτύξουν σχετίζεται κυρίως με την αναδιανομή της απασχόλησης, οι δεξιότητες αυτές μπορεί να αποκτηθούν μέσω των προγραμμάτων κατάρτισης.

126. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι για τους κλάδους της τρίτης ομάδας που περιέχονται στη βάση δεδομένων STAN του ΟΟΣΑ η μέση παραγωγικότητα της εργασίας της χώρας μας, υπολείπεται περίπου κατά μια ποσοστιαία μονάδα από τη μέση παραγωγικότητα των χωρών μελών του οργανισμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13 ΟΜΑΔΑ Γ				1988-1998		
ΚΛΑΔΟΣ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 3B 2B 1A			ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
24	35,5	32,5	21,4	Μέση Υψηλή	Διανοητικά Εργαζόμενοι Υψηλών Δεξιοτήτων & Χειρωνακτικά Εργαζόμενοι Χαμηλών Δεξιοτήτων	Τεχνολόγοι - Τεχνικοί βοηθοί, Επιστημονικά και συναφή επαγγέλματα Χειριστές σταθερών Βιομηχανικών εγκαταστάσεων & μηχανών παραγωγής
Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί 1988-1998 Επεξεργασία: INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ	16,6	19,4	29,3		Χειρωνακτικά Εργαζόμενοι και Υψηλών και Χαμηλών Δεξιοτήτων	Χειριστές σταθερών Βιομηχανικών εγκαταστάσεων & μηχανών παραγωγής
31	20,0	35,5	28,5			
Τέλος ενός αριθμού κλάδων ¹²⁷ που την περίοδο 1988-98 δεν						
Μερίδια μεγεθών/δείκτων (μέσο όρος 1988-98) παρουσιάζουν θετικές μεταβολές στους δείκτες της παραγωγικότητας και των εξαγωγών/εισαγωγών, λόγω των ανακατατάξεων που						
Απασχόληση	ακολουθήσαν ¹²⁸ , την περίοδο 1993-97, παρουσίασαν καθόλου					
1,7%	ανάπτυξη όλων των μεγεθών τους (ομάδα Δ). Οι κλάδοι αυτοί είναι					

ο 33 (ιατρικά όργανα και όργανα ακριβείας), ο 75 (δημόσια διοίκηση και άμυνα), ο 85 (υγεία και κοινωνική μέριμνα) και ο 95 (ιδιωτικά νοικοκυριά με οικιακό προσωπικό). Απασχολούν κατά μέσο όρο το 12,2% της συνολικής απασχόλησης, παράγουν το 9,3% της ΑΑΠ, το 11,3% της ΑΠΑ και για τις δύο περιόδους, ενώ συμβάλουν κατά 38,9% στην αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας.

Οι προηγούμενοι κλάδοι, με εξαίρεση τον κλάδο 33, είναι κλάδοι των υπηρεσιών και στα επαγγέλματα που αναμένεται να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης (στο βαθμό που αναλύεται στον πίνακα της αντιστοίχισης επαγγελμάτων και κλάδων) είναι: διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών δημοσίων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων (13), τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών υγείας και βιολογίας (32), παροχή υπηρεσιών προστασίας (52), παροχή προσωπικών υπηρεσιών (51), υπάλληλοι γραφείου και εξυπηρέτησης πελατών (41,42) και ένοπλες δυνάμεις (101). Ο κλάδος 33 ανήκει στην κατηγορία της κατασκευής επιστημονικών οργάνων (κλάδος μέσης και υψηλής τεχνολογίας)¹²⁹ και οι ευκαιρίες απασχόλησης που δημιουργεί ήταν κυρίως για τεχνίτες που

127. Με την επιφύλαξη, λόγω του μικρού αριθμού των παρατηρήσεων, ότι το φαινόμενο δεν είναι συγκυριακό.

128. INE/ΓΣΕΕ 1999. Τράπεζα της Ελλάδος 1993-98

εκτελούν εργασίες ακριβείας (75).

ΠΙΝΑΚΑΣ 14 ΟΜΑΔΑ Δ		1993 - 1997				
ΚΛΑΔΟΣ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 3B 2B		ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	
85	60,2	20,2	Υψηλή	Δ. ε. Υ. δ.	Τεχνολόγοι - Τεχνικοί βοηθοί, Επιστημονικά και συναφή επαγγέλματα	
33	37,9	43,9	Μέση Υψηλή	Χ. ε. Υ. δ.	Υπάλληλοι γραφείου & εξυπηρέτησης πελατών	
95	19,9			Ειδικευμένοι Τεχνίτες		
<p>Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί 1988-1998. Επεξεργασία: ΑΝΕΚ-ΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ</p> <p>Ενας, πιθανός αριθμός των απασχολούμενων στους κλάδους αυτούς είναι απόφοιτοι λυκείου (Πίνακας 14) και από την άποψη αυτή, συνάδει με την ομάδα στόχο. Επιπλέον η απασχόληση των εργαζομένων αυξάνει (ΕΛ 2004), με αποτέλεσμα να αυξάνεται η ζήτηση για τα αντίστοιχα επαγγέλματα.</p>						
Μερίδια μεγεθών/δείκτες	αυτή ομάδα με την ομάδα στόχο. Επιπλέον η απασχόληση των εργαζομένων αυξάνει (ΕΛ 2004), με αποτέλεσμα να αυξάνεται η ζήτηση για τα αντίστοιχα επαγγέλματα.					
Απασχόληση	Παραγωγική	5,5%	ΑΑΠ	1,3%	Εξοπλισμός/Εισαγωγές	7,4%
12,2 %		9,3%		1,3%		7,4%

Συμπερασματικά από την προηγούμενη ανάλυση προέκυψε ότι από τους 60 κλάδους της ελληνικής οικονομίας 21 μπορούν να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης, με τις προϋποθέσεις που έχουμε αναφέρει, για την ομάδα στόχο. Δύο από αυτούς ανήκουν στον πρωτογενή τομέα, οκτώ στη μεταποίηση και δέκα στις υπηρεσίες. Οι κλάδοι αυτοί κατά μέσο όρο απορροφούν το 40,0% της απασχόλησης και παράγουν το 45,0% και το 42, % της ΑΑΠ και της ΑΠΑ αντίστοιχα, ενώ συμβάλουν κατά 98,0% στην αύξηση της παραγωγικότητας και κατά 40,5% στην βελτίωση του δείκτη εξαγωγών/εισαγωγών. Επιπλέον από μια ενδεικτική σύγκριση μεταξύ των στοιχείων της ΕΣΥΕ και των ΕΛ προέκυψε ότι, για το 72% των κλάδων που περιέχονται στις 4 προηγούμενες ομάδες η απασχόληση για το σύνολο του πληθυσμού αυξάνεται, ενώ για την ομάδα στόχο το αντίστοιχο ποσοστό φθάνει μόλις το

129. Από την αναλυτική περιγραφή του κλάδου (ΣΤΑΚΟΔ- 91), ο κλάδος κατασκευάζει ιατροχειρουργικό εξοπλισμό και ορθοπεδικά όργανα, όργανα μέτρησης και επαλήθευσης δοκιμών πλοήγησης και άλλων χρήσεων, εξοπλισμό ελέγχου βιομηχανικών μεθόδων παραγωγής, οπτικά όργανα και φωτογραφικό εξοπλισμό, κατασκευή ρολογιών.

42%. Δηλαδή παρατηρείται μία αδυναμία της ομάδας στόχου να ανταποκριθεί σε ένα μερίδιο της ζήτησης στην αγορά εργασίας. Το φαινόμενο αυτό όπως είναι φυσικό, συνδέεται και τα επαγγέλματα που απασχολούνται στους εν λόγω κλάδους. Ωστόσο υπάρχει μία κρίσιμη ομάδα επαγγελματιών για την οποία οι προοπτικές εισόδου και παραμονής στην αγορά εργασίας για τα μέλη της ομάδας στόχου μπορεί να είναι διαχρονικά θετικές, αν συνδυαστούν με παρεμβάσεις αρχικά στο τυπικό σύστημα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στη συνέχεια στο άτυπο σύστημα της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης.

3.4.7. Τα Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης των Νέων Επενδύσεων

Οι αναπτυξιακοί νόμοι 1262/82 & 1892/90 περιέχουν τους όρους και τις προϋποθέσεις για την υλοποίηση του μεγαλύτερου μέρους των ιδιωτικών επενδύσεων. Η ανάλυση των επενδύσεων¹³⁰, που έχουν υπαχθεί στους παραπάνω αναπτυξιακούς νόμους, είχε ως στόχο την αποτύπωση των νέων θέσεων εργασίας προϋπολογιστικά και απολογιστικά. Η αποτύπωση έγινε σε επίπεδο κλάδου/περιφέρειας¹³¹ ώστε, σε συνδυασμό με την κλαδική ανάλυση των επαγγελματιών, να εντοπίσουμε τα επαγγέλματα για τα οποία η αγορά εργασίας εκδήλωσε την αντίστοιχη ζήτηση.

Τα επενδυτικά σχέδια που εγκρίθηκαν συνολικά από το ΥΠΕΘΟ με βάση το Ν. 1892/90, την περίοδο 1990-99, ανήρχοντο σε 7.158. Από αυτά ολοκληρώθηκαν μόνο τα 3.249 (45,4%). Οι νέες θέσεις εργασίες που προβλέπονταν ήταν 69.345, ενώ οι θέσεις που πράγματι δημιουργήθηκαν ήταν 31.770 (45,8%). Του Ν. 1262/80 τα

130. Τα πρωτογενή στοιχεία των ιδιωτικών επενδύσεων που διατίθενται από το ΥΠΕΘΟ, αναφέρονταν στο σύνολο των ιδιωτικών επενδύσεων από την ισχύ του κάθε νόμου (1982-99 για το Ν 1262/82 και 1990-99 για το Ν.1892/90), μέχρι την ημερομηνία της έκδοσης των στοιχείων (Μάρτιος 1999). Από το πλήθος των μεγεθών που περιλαμβάνονταν στα εν λόγω στοιχεία αυτά που ειδικότερα χρησιμοποιήθηκαν ήταν: ο αριθμός των επενδύσεων, το ύψος των επενδύσεων και οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται ανά νομό και 4ψήφιο30 κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

131. Τα στοιχεία αυτά περιέχονται στους πίνακες Α.3, παράρτημα Α της έρευνας. Ο σχεδιασμός αυτών των πινάκων, έγινε προκειμένου να αναλυθεί τόσο η χώρα, όσο και κάθε περιφέρεια, σε σχέση με τον αριθμό των επενδύσεων, το ύψος αυτών

επενδυτικά σχέδια που εγκρίθηκαν ανέρχονται συνολικά σε 18.278. Από αυτά έχουν ολοκληρωθεί τα 12.000 (66%). Οι νέες θέσεις που προβλέπεται να δημιουργηθούν ανέρχονται στις 164.079, ενώ οι θέσεις που δημιουργήθηκαν ήταν 92.386 (56,3%).

Συγκεκριμένα, για το Ν. 1892/90 από τους πενήντατρις 2ψήφιους κλάδους το 84,3% των εγκεκριμένων επενδυτικών σχεδίων αφορά μόνο δεκατέσσερις οι οποίοι προβλέπεται ότι θα δημιουργήσουν και το 82% των νέων θέσεων εργασίας. Επιπλέον, πέντε από τους προηγούμενους κλάδους (15 βιομηχανία τροφίμων και ποτών, 17 κατασκευή υλών υφαντουργίας, 55 ξενοδοχεία και εστιατόρια, 18 κατασκευή ειδών ένδυσης, κατεργασία και βαφή γουναρικών και 26 κατασκευή προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά) δημιούργησαν συνολικά το 58% του συνόλου των νέων θέσεων εργασίας.

Η συγκέντρωση των επενδύσεων που αρχικά παρατηρούμε σε επίπεδο κλάδου επαναλαμβάνεται και σε επίπεδο περιφέρειας. Οι περιφέρειες στις οποίες δημιούργησαν το 70% των νέων θέσεων εργασίας ήταν η Ανατολική Μακεδονία - Θράκη (32,6%), η Κεντρική Μακεδονία (15,1%), η Αττική (10,3%) και η Στερεά Ελλάδα (10,1%). Η κλαδική εξειδίκευση των περιφερειών, με βάση την διασπορά των αντίστοιχων νέων θέσεων εργασίας επικεντρώνεται κυρίως, για τις περισσότερες περιφέρειες, στους κλάδους 15 και 55. Παρατηρούμε δηλαδή ότι οι δύο προηγούμενοι κλάδοι ήταν αυτοί που ενεργοποιήθηκαν δυναμικότερα τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο περιφέρειας.

Ο Ν. 1262/82, την περίοδο 1982-99, δημιούργησε 92.386 νέες θέσεις εργασίας και το 78% απ' αυτές αφορούσαν 11 διψήφιους κλάδους. Ειδικότερα, πέντε από αυτούς (66 ξενοδοχεία και εστιατόρια, 20 βιομηχανίες ειδών διατροφής εκτός ποτών, 02 δασοκομία, υλοτομία και συναφείς δραστηριότητες, 01 γεωργία κτηνοτροφία και συναφείς δραστηριότητες και 24 βιομηχανίες ειδών υποδήσεως, ενδυμασίας και διαφόρων ειδών) δημιούργησαν το 61% των νέων θέσεων εργασίας. Το φαινόμενο που είχαμε διαπιστώσει στην ανάλυση του Ν 1892/90 ισχύει και σ' αυτή την περίπτωση, όπου μια μικρή ομάδα 2ψήφιων με τους αντιστοιχούς 4ψήφιους δημιούργησαν τις νέες θέσεις εργασίας. Από την περιφερειακή ανάλυση του Ν. 1262/80 προέκυψε ότι πέντε περιφέρειες, η

και τις νέες θέσεις εργασίας που δημιούργησαν κατά κλάδο. Τα στοιχεία των νόμων χαρακτηρίζονταν από πολλές διαφορές μεταξύ τους για το λόγο αυτό τα επεξεργασθήκαμε ξεχωριστά.

Κεντρική Μακεδονία (21,7%), η Ανατολική Μακεδονία - Θράκη (14,7%), η Κρήτη (11,6%), το Νότιο Αιγαίο (9,6%) και η Στερεά Ελλάδα (9,4%), δημιούργησαν το 67% των νέων θέσεων εργασίας. Η κλαδική εξειδίκευση των περιφερειών (πίνακες 1.3.16 και 1.3.17 Μελέτη, σελ 110-113, 115), με βάση τη διασπορά των αντίστοιχων νέων θέσεων εργασίας, επικεντρώνεται στους κλάδους 20, 24 και 66, (15, 18 και 55 αντίστοιχα ΣΤΑΚΟΔ 91). Παρατηρούμε συνεπώς ότι ο συγκεκριμένος νόμος σε σχέση με τον προηγούμενο παρουσιάζει μια μικρή διαφοροποίηση, τόσο ως προς τις περιφέρειες, όσο και ως προς τους κλάδους.

Από την προηγούμενη ανάλυση σε συνδυασμό με τα ευρήματα της έρευνας προέκυψε ότι, οι κλάδοι που δημιούργησαν το μεγαλύτερο τμήμα της απασχόλησης ήταν τα Ξενοδοχεία και εστιατόρια (55), η Βιομηχανία τροφίμων και ποτών (15), η Κατασκευή ειδών ένδυσης κατεργασία και βαφή γουναρικών (18), η Παραγωγή υλών κλωστοϋφαντουργίας και οι Υφαντικές Βιομηχανίες (17), η Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά (26), η Γεωργία και συναφείς δραστηριότητες (01), Δασοκομία Υλοτομία και συναφείς δραστηριότητες (02), η Αλιεία (05), η Βιομηχανία ξύλου κλπ (20), η Κατασκευή επίπλων κλπ (36), η Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων κλπ (28), Εκδόσεις εκτυπώσεις (22), Κατασκευή μηχανημάτων (29), Κατασκευή προϊόντων από πλαστικό και ελαστικό (25), η Παραγωγή βασικών μετάλλων (27) και η Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων (24). Οι παραπάνω κλάδοι με εξαίρεση τα Ξενοδοχεία, την Αλιεία, τη Γεωργία και τη Δασοκομία ανήκουν στη βιομηχανία.

Οι περιφέρειες στις οποίες οι επενδύσεις δημιούργησαν τις περισσότερες θέσεις εργασίας ήταν: η Ανατολική Μακεδονία - Θράκη, η Κεντρική Μακεδονία, η Στερεά Ελλάδα, η Αττική και η Κρήτη.

Αν μελετήσουμε τον πίνακα 15 προκύπτει ότι, οι κλάδοι 05, 15 και 25 ανήκουν στην ομάδα Β και οι 24 και 29 στην ομάδα Γ που έχουν αναλυθεί στην προηγούμενη παράγραφο. Οι υπόλοιποι κλάδοι που ενισχύθηκαν από τους αναπτυξιακούς νόμους παρουσίασαν αρνητικά αποτελέσματα (πίνακας Α.11, Α.12 Παράρτημα Α), κυρίως σε σχέση με τη μέση παραγωγικότητα της εργασίας και την ανταγωνιστικότητα. Δηλαδή, είναι κλάδοι που παρά την ενίσχυση της επενδυτικής τους δραστηριότητας, φαίνεται να μην έχουν μπει σε φάση δυναμικής ανάπτυξης, προκαλώντας αρνητικά

πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σ όλα τα επίπεδα και κυρίως στο βαθμό απασχόλησης των πόρων.

Πίνακας 15: Αποτελέσματα των επενδύσεων από τους αναπτυξιακούς νόμους

ΚΛΑΔΟΣ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ			ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ				
	3 Β	2 Β	1 Β						
01	1,1	7,2	69,6	Χαμηλή	Χειρωνακτικά Εργαζόμενοι	Χειρωνακτικά Εργαζόμενοι Χ α μ η λ ώ ν Δεξιότητων			
02**	12,5	14,6	60,0						
05**	4,8	12,8	67,3						
18	5,3	25,5	51,5						
20	3,7	16,7	58,4						
36	9,6	31,8	40,7						
15	12,7	32,7	38,0						
17	11,6	31,8	37,8						
26	13,7	28,0	40,5				Μέση Χαμηλή	Δεξιότητων	
28	6,7	23,2	52,1						
29*	16,8	37,4	29,3	Μέση Υψηλή	Χειρωνακτικά Εργαζόμενοι	Δ.ε.Υ.δ.			
Χ.ε.Υ.δ.: Χειρωνακτικά εργαζόμενοι υψηλών δεξιοτήτων	31,3	40,4	13,9						
Δ.ε.Υ.δ.: Διανοητικά εργαζόμενοι υψηλών δεξιοτήτων	25*	14,3	38,0	Μέση Χαμηλή	Εργαζόμενοι Χ α μ η λ ώ ν Δεξιότητων	Χ.ε.Υ.δ.			
27*	14,3	38,0	29,7						
22	31,3	40,4	13,9	Μέση Υψηλή	Χειρωνακτικά Εργαζόμενοι	Χ.ε.Υ.δ.			
24*	35,5	32,5	21,4						
25*	14,3	38,0	29,7	Χαμηλή	Νέων Θεσμών Εργασίας	Δ.ε.Υ.δ.			
26	13,7	28,0	40,5						
* Αναπτυξιακός Νόμος 1890/92 ποσοστό υλοποίησης Νέων Θεσμών εργασίας	55	9,2	31,8			45,8%			
** Αναπτυξιακός Νόμος 1262/80 ποσοστό υλοποίησης Νέων Θεσμών εργασίας	55	9,2	31,8			56,3%			

Οι κλάδοι του πίνακας 15, είναι κυρίως κλάδοι χαμηλής τεχνολογίας με εξαίρεση τους 22, 24 και 29 που ήταν μέσης υψηλής, και τους 26, 28, 25 και 27 που ήταν μέσης χαμηλής. Συνεπώς αν το ζητούμενο ήταν ο εκσυγχρονισμός των κλάδων, τότε στο εσωτερικό τους για τα επαγγέλματα που απασχολούσαν (Πίνακας Α.7 και Α.8, Παράρτημα Α), θα μπορούσε να δημιουργηθεί ανακατανομή

της απασχόλησής τους προς υψηλότερα επίπεδα δεξιοτήτων¹³². Από την συγκριτική ανάλυση του Πίνακα 15 με τους πίνακες της προηγούμενης παραγράφου, προκύπτει ότι η κατά περίπτωση ανάλυση των δεξιοτήτων στους συγκεκριμένους κλάδους και για τα συγκεκριμένα επαγγέλματα θα μπορούσαν να αποτελέσουν προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης προκειμένου να ικανοποιηθεί αυτή η ζήτηση.

3.5. Τα Προγράμματα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

Στο πλαίσιο της διερεύνησης της αγοράς εργασίας, ιδιαίτερα από το σκέλος της προσφοράς, τα άτομα που έχουν παρακολουθήσει τα προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης ανέργων, σε εθνικό και σε περιφερειακό επίπεδο, θεωρούμε ότι αποτελούν ένα δυνητικό μέγεθος προσφοράς επαγγελματιών και ειδικοτήτων αντίστοιχων με τα θεματικά αντικείμενα που έχουν καταρτισθεί. Τα προγράμματα που αναλύονται αναφέρονται: i) στα Εθνικά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΕΕΠ) και ειδικότερα τα προγράμματα του Υπουργείου Εργασίας, που αφορούν την συνεχιζόμενη κατάρτιση και τα προγράμματα του Υπουργείου Βιομηχανίας, που αφορούν την ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση και ii) στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), που αφο-

132. "Οι τρέχουσες και οι προβλεπόμενες ελλείψεις τεχνικών ικανοτήτων σε ειδικούς τομείς ή σε ειδικά επαγγέλματα είναι, σύμφωνα με μελέτες, σημαντικά δύσκολο να μετρηθούν. Σχετικά με τις μελλοντικές ανάγκες και αναμενόμενες εξελίξεις στα επίπεδα των τεχνικών ικανοτήτων και τις ανάγκες για ορισμένα επαγγέλματα, καμία σύγκριση σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν είναι δυνατή διότι υπάρχει σημαντική έλλειψη των σχετικών δεδομένων. Παρά το γεγονός αυτό, όλες οι διαθέσιμες μελετητικές εργασίες συγκλίνουν προς την άποψη ότι θα υπάρξει ανάγκη να μειωθεί σημαντικά ο αριθμός των ανειδίκευτων εργατών και θα αυξηθούν οι ανάγκες για πολύ υψηλότερα καταρτισμένο εργατικό δυναμικό. Η προβλεπόμενη άνοδος του επιπέδου των απαιτούμενων ειδικεύσεων ακολουθεί τις τρέχουσες τάσεις για αύξηση των εκπαιδευτικών προσόντων. Ωστόσο δεν είναι καθόλου προφανές ότι οι δύο τάσεις θα εναρμονιστούν επαρκώς. Κατά πρώτο λόγο οι δυνάμεις της αγοράς δεν έχουν τόσο ισχυρές επιπτώσεις στις εκπαιδευτικές επιλογές των νέων (τουλάχιστον όσο θα ήταν επιθυμητό). Κατά δεύτερο λόγο, τα υψηλότερα προσόντα πρέπει να αποκτηθούν καλύπτοντας το σωστό δείγμα κλάδων και ειδικεύσεων μεταξύ των νέων. Οι σχετικές μελέτες αναφέρουν τον ισχυρό αρνητικό συσχετισμό μεταξύ εκπαιδευτικών προσόντων και ανεργίας." Τσιότρας Γ. 1997

ρούν τα προγράμματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης που υλοποιήθηκαν στις περιφέρειες της Χώρας. Αναφέρονται στην περίοδο 1994–1999 και απορροφούν, περίπου, τα τρία τέταρτα ($\frac{3}{4}$) των συνολικών πόρων που διατέθηκαν από το Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης για το σκοπό αυτό. Από την άποψη αυτή θεωρούμε ότι είναι καθοριστικής σημασίας παράγοντες (μέτρο άσκησης ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης) για την ένταξη/επανένταξη, ή διατήρηση ατόμων στην αγορά εργασίας.

Οι προκηρύξεις των ετήσιων προγραμμάτων εθνικού και περιφερειακού σκέλους, απετέλεσαν το πρωτογενές υλικό της έρευνας. Οι προκηρύξεις αυτές περιέχουν την κατανομή των προγραμμάτων κατά περιφέρεια - θεματικό πεδίο - θεματικό αντικείμενο και επίπεδο εκπαίδευσης. Η ανάλυση των προγραμμάτων κατά θεματικό πεδίο και θεματικό αντικείμενο (τα σημαντικότερα), θα μας βοηθήσει αφ' ενός μεν να αξιολογήσουμε την ακολουθούμενη πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης για τις ομάδες του πληθυσμού που απευθύνονται, αφ' ετέρου δε να εντοπίσουμε τα επαγγέλματα που προσφέρονται στην αγορά μέσω αυτών των προγραμμάτων. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι η απλή καταγραφή των θεματικών πεδίων συνδέεται με δύο προβλήματα: α) οι ενδείξεις που παρέχουν για την κινητικότητα των επαγγελματιών είναι σε γενικό επίπεδο και β) η αντιστοίχιση των θεματικών πεδίων με τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ-91), αλλά και με την ταξινόμηση των επαγγελμάτων (ΣΤΕΠ-92) περιέχει μεγάλο βαθμό αφαίρεσης¹³³.

Μεταξύ των ετών αναφοράς των προγραμμάτων κατάρτισης, τα θεματικά πεδία δεν είναι συμβατά μεταξύ τους. Συγκεκριμένα το 1997, σε σχέση με το 1995 διαφοροποιούνται ως προς ένα τομέα, (Πληροφορική Πολυμέσα), ενώ για το 1998 η διαφοροποίηση είναι πιο ευρεία όπου, εκτός από τα θεματικά πεδία των προηγούμενων ετών, περιέχονται και καινούργια (πίνακας 16). Εντούτοις, παρά τις διαφορές μεταξύ των θεματικών πεδίων που αναφέραμε προηγουμένως, θα επιχειρήσουμε μία συνολική ανάλυση για τα εξεταζόμενα έτη. Η καταγραφή των προγραμμάτων κατ' έτος και η ομαδοποίηση των θεματικών πεδίων με βάση την ταξινόμηση του 1995, θα μας δώσει την δυνατότητα να διατυπώσουμε κάποια συνολικά συμπεράσματα για τα έτη αναφοράς τους.

133. ΕΠΑ, 1998, 1999

Πίνακας 16: Θεματικά Πεδία 1995, 1997 & 1998, αντιστοίχιση με 1995.

1995		1997		1998	
Κωδ.	Θεματικά Πεδία	Κωδ.	Θεματικά Πεδία	Κωδ.	Θεματικά Πεδία
1	Διοίκηση, Πληροφορική	1α, 1	Διοίκηση Οικονομία	5, 1	Οικονομία Διοίκηση
		1β, 1	Πληροφορική Πολυμέσα	6, 1	Πληροφορική
2α	Πρωτογενής Τομέας	2α	Πρωτογενής Τομέας	8, 2α	Αγροτικά
2β	Δευτερογενής Τομέας	2β	Δευτερογενής Τομέας	9, 2β	Τεχνικά Μεταφορών
2γ	Τριτογενής Τομέας	2γ	Τριτογενής Τομέας	3, 2γ	Πολιτισμός, Αθλητισμός
2δ	Περιβάλλον, Τουρισμός Λοιπές Υπηρεσίες	2δ	Περιβάλλον, Τουρισμός Λοιπές Υπηρεσίες	7, 2δ	Τουρισμός, Παροχή Υπηρεσιών Περιβάλλον

Πηγή: Προκείμενες προγραμματίσεων Υπουργείου Εργασίας, 1995, 1997 και 1998.
 Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ
 Ο αριθμός των καταρτιζομένων συνολικά για τα έτη 1995, '97 και '98 ήταν περίπου 120.000 άτομα. Από αυτούς, οι 46.900 καταρτίστηκαν μέσω των Προγραμμάτων του Εθνικού Σκέλους (ΠΕΣ), οι 6.980 μέσω των Ενδοεπιχειρησιακών του Υπουργείου Εργασίας και οι 65.924 μέσω των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ), πίνακας 17. Από το αριθμό των ατόμων που καταρτίστηκε παρατηρούμε ότι, συνολικά, στα Περιφερειακά προγράμματα δόθηκε μια μεγαλύτερη σχετική βαρύτητα σε σχέση με τα Εθνικά. Επίσης, αν για την εν λόγω τριετία ο αριθμός των ανέργων ήταν κατά μέσο όρο 440.000, το 27,2% από αυτούς θα μπορούσε να έχει πάρει μέρος σε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης. Επίσης, προκύπτει ότι το 1997 είχαμε μια σημαντική μείωση των καταρτιζομένων σε σχέση με τα άλλα δύο έτη.

Σχετικά με τα θεματικά πεδία (πίνακας 17), μεταξύ των ΠΕΣ και ΠΕΠ, συνολικά, δεν παρατηρούνται σοβαρές αποκλίσεις, δηλαδή το 60%, περίπου, των ατόμων καταρτίστηκε σε θετικά αντικείμενα του τομέα των υπηρεσιών, ενώ το υπόλοιπο 40% σε αντικείμενα των δύο άλλων τομέων (μεγαλύτερη συμμετοχή ο δευτερογενής) της οικονομίας. Αν στα προηγούμενα συνυπολογίσουμε ότι, κατά μέσο όρο τα εξεταζόμενα έτη, το 62% των ανέργων που καταρτίστηκε

ήταν απόφοιτοι Λυκείου, τότε το σύστημα της τυπικής εκπαίδευσης έχει, ως ένα βαθμό, επηρεάσει τον προσανατολισμό αυτών των προγραμμάτων προς ένα μείγμα θεματικών αντικειμένων για διανοητικά εργαζόμενους με χαμηλές δεξιότητες στον τομέα των υπηρεσιών (υπάλληλοι γραφείου και εξυπηρέτησης πελατών, εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών, ISCO88), και χειρωνακτικά εργαζόμενους με υψηλές δεξιότητες (γεωργοί, τεχνίτες) στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

Πίνακας 17: Καταρτιζόμενοι κατά Θεματικό Πεδίο

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΚΕΛΟΥΣ						ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ						ΣΥΝΟΛΟ	
	1995	1997	1998	Σύνολο	%		1995	1997*	1998	Σύνολο	%		Σύνολο	%
Δευτερογενής εκπαίδευση	6 400	4 880	5 600	16 880	36,0		5 678	3 985	8 195	17 858	28,8		34 738	31,9
Πρωτογενής εκπαίδευση	2 440	2 020	1 980	6 440	13,7		5 453	2 080	5 890	13 423	21,6		19 863	18,2
Δευτερογενής εκπαίδευση - Προπτυχιακή	1 920	5 140	3 040	11 100	23,7		3 540	1 759	5 098	10 397	16,8		21 497	19,7
Πρωτογενής εκπαίδευση - Προπτυχιακή	660	460	1 120	3 240	6,9		2 370	1 050	1 855	5 275	8,5		8 515	7,8
Επαγγελματική εκπαίδευση	1 040	1 940	4 260	9 240	19,7		4 025	2 825	8 261	15 111	24,3		24 351	22,4
Σύνολο	12 460	14 440	16 000	46 900	100		21 066	15 559*	29 299	65 924	100		112 824*	100

Πηγή: Προγράμματα Εθνικού και Περιφερειακού σκέλους 1995, 1997 και 1998

Δεν περιλαμβάνονται ενδοεπιχειρησιακά

ΕΠΕΑΕΚ - ΕΠΕΑΕΥ

Η γενική εικόνα κατά κατηγορία προγράμματος που αναφέραμε παραπάνω, καθώς και η κατανομή τους ανά περιφέρεια και επίπεδο εκπαίδευσης εξειδικεύεται ως εξής:

I. Στα Προγράμματα Εθνικού Σκέλους (ΕΠΕΑΕΚ), το 36,0% των ανέργων καταρτίστηκε στην Δευτερογενή-Οικονομική-Πληροφορική, το 23,7% στο Δευτερογενές Προπτυχιακό - Οικονομικό, το 13,7% στον Πρωτογενή και το 6,9% στην Πρωτογενή-Οικονομική-Πληροφορική. Το Υπουργείο Εργασίας κατάρτισε συνολικά 46.900 άτομα στο Εθνικό Πεδίο. Τα έτη 1995 και 1998 κατάρτιθηκαν αντίστοιχα 12.460 και 14.440

ενώ το 1997 είχαμε μια μείωση της τάξης του 13%, σε σχέση με τα δύο άλλα έτη.

Τα θεματικά αντικείμενα στα οποία προσανατολίζεται κυρίως η κατάρτιση των ανέργων το 1995 είναι: ο αυτοματισμός γραφείου με χρήση Η/Υ, η μηχανοργάνωση, η οργάνωση διοίκηση και δημιουργία ΜΜΕ, το χρηματοοικονομικό Management, οι παραδοσιακές τέχνες, ο έλεγχος ποιότητας, ο τουρισμός καθώς και οι υπηρεσίες στήριξης και προώθησης αγροτικών προϊόντων. Το 1997 σε σχέση με το 1995, η κατάρτιση των ανέργων προσανατολίζεται επιπλέον σε ειδικότητες σχετικές με τις πωλήσεις, την ενέργεια και το περιβάλλον, ενώ ένας μεγάλος αριθμός ανέργων καταρτίζεται σε αντικείμενα σχετικά με τη βιομηχανία και τα τεχνικά επαγγέλματα, ενώ το 1998 δεν παρατηρούνται ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις στον προσανατολισμό των θεματικών αντικειμένων.

Συνολικά παρατηρούμε ότι ο προσανατολισμός των ενεργειών αναφέρονται κύρια σε σύγχρονες μορφές Οργάνωσης και Διοίκησης¹³⁴ των Επιχειρήσεων¹³⁵ και στην Εφαρμογή της Πληροφορικής¹³⁶, την δημιουργία ΜΜΕ και γενικότερα με επαγγέλματα που σχετίζονται με τη αποτελεσματική λειτουργία των επιχειρήσεων και την προώθηση των προϊόντων στο τελικό καταναλωτή και δευτερευόντως σε τεχνικά επαγγέλματα, τα οποία είχαν σαν στόχο παρεμβάσεις διαρθρωτικού χαρακτήρα κυρίως στον πρωτογενή τομέα (νέες καλλιέργειες, αλλαγή παραγωγικών προτύπων, έλεγχο ποιότητας, ορθολογική χρήση των παραγωγικών πόρων και των πρώτων υλών), ή σε κλάδους που συνδέονται με αυτόν (τροφήμα - ποτά). Επιπλέον ενέργειες που σχετίζονται με τη διατήρηση και διάδοση των παραδοσιακών τεχνών και της πολιτισμικής κληρονομιάς συμπεριελήφθησαν σε όλα τα προγράμματα.

II. Στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), το 28,8% των ανέργων καταρτίσθηκε στη Διοίκηση-Οικονομία-Πληροφορική, το 24,3% στον Τουρισμό, το 21,6% στον Πρωτογενή τομέα και ακολουθούν, ο Δευτερογενής με 16,8% και ο Αθλητισμός

134. *Marketing, Logistics, Αυτοματισμός Γραφείου, Χρήση Εξειδικευμένων Πακέτων π.χ CAD/CAM, Χρηματοπιστωτική Διαχείριση.*

135. *Αφορά κυρίως ΜΜΕ αγροτικές και τουριστικές καθώς και στην κατάρτιση στελεχών για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών σχετικά με αυτές.*

136. *Μέσω της κατάρτισης επιδιώκεται η εφαρμογή της σε όσο το δυνατόν περισσότερα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας συμπεριλαμβανομένης και της διάθεσης των προϊόντων.*

- Πολιτισμός με 8,5%. Συνολικά καταρτίστηκαν περίπου 66.000 άτομα (πίνακας 17), το 44% το έτος 1998, το 32% το 1995 και το υπόλοιπο 24% το 1997.

Τα κυριότερα θεματικά αντικείμενα, όπως ήταν αναμενόμενο σε γενικές γραμμές, εμφανίζουν κάποιες διαφοροποιήσεις που συνδέονται κυρίως, με τη παραγωγική εξειδίκευση των περιφερειών, ενώ χαρακτηρίζονται συγχρόνως από οριζόντιες και κλαδικές δράσεις. Το 1995 τα προγράμματα που υλοποιούνται προσανατολίζονται κυρίως σε οριζόντια θεματικά αντικείμενα που σχετίζονται με τη βελτίωση της παραγωγικότητας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας κυρίως των ΜΜΕ επιχειρήσεων. Επίσης συνδέονται με νέα προϊόντα και σύγχρονες καλλιέργειες του πρωτογενή τομέα καθώς και με υπηρεσίες στήριξης και προώθησης αυτών, τις παραδοσιακές τέχνες, το τουριστικό marketing, τα τουριστικά επαγγέλματα, τις νέες μορφές τουρισμού¹³⁷. Το 1997 σε σχέση με το 1995 δεν παρατηρούμε αποκλίσεις ούτε ως προς τους στόχους των προγραμμάτων ούτε ως προς τα θεματικά αντικείμενα. τον προσανατολισμό τα προγράμματα. Η πιο ενδιαφέρουσα τάση διαφοροποίησης που μπορεί να αναφερθεί αφορά τις ενέργειες τις σχετικές με τον αυτοματισμό γραφείου και παραγωγής. Το 1998 διαφοροποιήσεις στον προσανατολισμό των θεματικών αντικειμένων, σε σχέση με τα αντίστοιχα των προηγούμενων ετών, παρατηρούμε για ενέργειες που αφορούν τις μονοετείς καλλιέργειες, το νέο τεχνικά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, τις νέες ειδικότητες υποστήριξης και ανάπτυξης του τουριστικού τομέα, την κυκλοφοριακή αγωγή καθώς, και την προστασία και ψυχαγωγία του σχολικού πληθυσμού.

Συνολικά από την κατ' έτος και κατά μέτρο ανάλυση, που έχει προηγηθεί, προκύπτει ότι οι ενέργειες που αναφέρονται σε σύγχρονες μορφές Οργάνωσης και Διοίκησης (Marketing, logistics, αυτοματισμός γραφείου, χρηματοπιστωτική διαχείριση) των επιχειρήσεων, κυρίως των ΜΜΕ και στην εφαρμογή συστημάτων πληροφορικής (κυρίως στα τελευταία στάδια της παραγωγικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης και της διάθεσης των προϊόντων, και δευτερευόντως στα αρχικά), ήταν αυτές που κύρια υλοποιήθηκαν.

137. Στο εν λόγω θεματικό πεδίο υπάρχουν περιφέρειες όπως το Ν. Αιγαίο, η Δ. Μακεδονία, η Κ. Μακεδονία, η Πελοπόννησος, η Ήπειρος και η Σ. Ελλάδα όπου, κατά μέσο όρο, το 70%-100% των ανέργων καταρτίσθηκε στον τουρισμό.

III. Η κατανομή των καταρτισθέντων κατά περιφέρεια και κατά πρόγραμμα συνολικά, περιέχεται στον πίνακα 18. Από αυτόν προκύπτει ότι 30% των καταρτισθέντων ήταν στην Αττική και την Κ. Μακεδονία ακολουθούν, η Στερεά Ελλάδα (10,1%), η Α. Μακεδονία-Θράκη (9,3%), η Θεσσαλία (9,0%), η Κρήτη (7,9%), η Δ. Ελλάδα (7,8%), η Δ. Μακεδονία (7,2%) και τέλος, η Ήπειρος, το Νότιο Αιγαίο η Πελοπόννησος τα Ιόνια Νησιά και το Β. Αιγαίο.

Από την προηγούμενη ανάλυση προκύπτει ότι το 80% των προγραμμάτων υλοποιήθηκε σε οκτώ περιφέρειες οι οποίες έχουν υψηλούς δείκτες ανεργίας (§ 3.4.2, πίνακας 6). Συνεπώς, η υλοποίηση ενεργειών εκπαίδευσης και κατάρτισης, πέρα από τις δυνατότητες επανένταξης στην αγορά εργασίας που δημιουργούν, εξασφαλίζουν ένα εισόδημα, έστω και ευκαιριακό, σε κάποιες κρίσιμες ομάδες του πληθυσμού. Επιπλέον, επειδή στη περίπτωση των ΠΕΠ τα θεματικά αντικείμενα είναι συμβατά, σε πολύ υψηλό ποσοστό, με την εξειδίκευση της περιοχής, αυτό είναι ένα κίνητρο, έστω και προσωρινό, παραμονής των ανέργων στην περιφέρειά τους. Επίσης, ένα στοιχείο που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι ότι σε περιφέρειες με πολύ χαμηλό εισόδημα όπως π.χ η Ήπειρος (το χαμηλότερο της ΕΕ), τα προγράμματα που υλοποιούνται είναι πολύ λίγα. Αυτό σημαίνει ότι η υλοποίησή τους συνδέθηκε κύρια με το μέγεθος της ανεργίας, παρά με εισοδηματικά μεγέθη, (ΕΠΑ 1998).

IV. Η ανάλυση του επιπέδου εκπαίδευσης των καταρτιζομένων στα τρία εκπαιδευτικά επίπεδα¹³⁸ για ορισμένα έτη, ή για ορισμένες περιφέρειες, εμφανίζει κάποιες δυσκολίες για το λόγο αυτό τα ΠΕΣ αναλύονται μόνο έτη 1995 και 1997, ενώ ΠΕΠ αναλύονται και για τα τρία έτη. Μια πρώτη παρατήρηση που προκύπτει είναι ότι μόνο στα ΠΕΠ συναντάμε προγράμματα για ανέργους με Α'βάθμια εκπαίδευση.

Στα ΠΕΣ το 63% των καταρτιζομένων ήταν απόφοιτοι Β' βαθμιας εκπαίδευσης και το 37% Γ' βαθμιας (πίνακας 19). Στην κατ' έτος εξέταση παρατηρούμε ότι, ενώ κατά το 1995 η αναλογία μεταξύ αποφοίτων Β' βαθμιας και Γ' βαθμιας εκπαίδευσης είναι περίπου

138. Η διάκριση των εκπαιδευτικών βαθμίδων στις τρεις γνωστές κατηγορίες δεν ήταν δυνατόν είτε γιατί δεν ήταν στην διάθεσή μας, είτε γιατί υπήρχε η καταχώριση δύο επιπλέον εκπαιδευτικών κατηγοριών, που αναφέρονται ως πρωτοβάθμια-δευτεροβάθμια (Α βαθμια - Β βαθμια) και δευτεροβάθμια-τριτοβάθμια εκπαίδευση (Β βαθμια - Γ βαθμια). Οι κατηγορίες αυτές δεν συμπεριλήφθηκαν στην ανάλυσή μας, με αποτέλεσμα τα μεγέθη που παρουσιάζονται να είναι εν μέρει διαφοροποιημένα από τα προηγούμενα.

μοιρασμένη (55%-45%), το 1997 υπερισχύει η Β' βαθμια (71%-29%). Σε όλα σχεδόν τα θεματικά πεδία, παρατηρούμε επίσης ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των καταρτιζομένων είναι Β' βαθμιας εκπαίδευσης. Μόνη εξαίρεση αποτελεί το θεματικό πεδίο 2δ όπου υπερτερούν και τα δύο έτη οι απόφοιτοι Γ' βαθμιας εκπαίδευσης, ενώ το 1995 στο θεματικό πεδίο 2γ καταρτίζεται ίσος αριθμός ανέργων και στα δύο επίπεδα εκπαίδευσης.

Πίνακας 19: ΠΕΣ, θεματικά πεδία - επίπεδο εκπαίδευσης.

Θεματικό πεδίο	1995		1997		ΣΥΝΟΛΟ		Σ
	2B	3B	2B	3B	2B	3B	
1	2.680	2.220	3.200	1.680	5.880	3.900	9.780
%	55	45	66	34	60	40	100
2 ^α	1.600	640	1.880	140	3.480	780	4.260
%	71	29	83	17	82	18	100
2 ^β	1.540	1.940	4.000	1.140	5.540	2.380	7.920
%	55	45	78	22	70	30	100
2 ^γ	760	760	320	140	1.080	900	1.980
%	50	50	70	30	55	45	100
2 ^δ	1.300	1.500	900	1.040	2.200	2.540	4.740
%	46	54	46	54	46	54	100
Σύνολο	7.780	6.360	10.300	4.140	18.180	10.500	28.680
%	55	45	71	29	63	37	100

Πηγή: Προκηρύξεις Ετήσιων Προγραμμάτων Εθνικού Σκέλους, Πίνακας, 1995, 1997 και 1998

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Πίνακας 18: Καταρτιζόμενοι κατά Περιφέρεια

Περιφέρειες/έτη	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΚΕΛΟΥΣ				ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ				ΣΥΝΟΛΟ	
	1995	1997	1998	%	1995	1997	1998	%	Σύνολο	%
Αττική	3 860	3 700	4 000	24,6	1 310	1 740	3 600	10,1	18 210	16,1
Κ. Μακεδονία	2 700	2 360	2 200	15,5	2 270	1 050	4 700	12,2	15 280	13,5
Δ. Ελλάδα	1 840	1 340	1 400	9,8	1 934	814	1 460	6,4	8 788	7,8
Θεσσαλία	2 080	1 180	1 280	9,7	2 855	1 525	1 280	8,6	10 200	9,0
Σ. Ελλάδα	1 640	800	960	7,2	1 020	2 180	4 820	12,2	11 420	10,1
Κρήτη	500	580	880	4,2	1 795	2 340	2 869	10,6	8 964	7,9
Α.Μακ. Θράκη	800	1 360	1 400	7,6	2 955	1 080	2 930	10,6	10 525	9,3
Πελοπόννησος	460	640	800	4,1	1 160	615	1 400	4,8	5 075	4,5
Δ. Μακεδονία	1 540	940	1 160	7,8	1 765	525	2 190	6,8	8 120	7,2
Ήπειρος	280	460	760	3,2	1 487	1 520	2 060	7,7	6 567	5,8
Νότιο Αιγαίο	460	540	480	3,2	1 340	1 590	1 130	6,2	5 540	4,9
Ιόνια Νησιά	160	220	360	1,6	1 175	580	860	4,0	3 355	3,0
Βόρειο Αιγαίο	140	320	320	1,7					780	0,7
Σύνολο	16 460	14 440	16 000	100	21 066	15 559	29 299	100	112 824	100

Πηγή: Προκηρύξεις Ετήσιων Προγραμμάτων Εθνικού και Περιφερειακού σκέλους, 1995, 1997 και 1998
 Δεν περιέχονται τα ενδοεπιχειρησιακά
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Πίνακας 20: ΠΕΠ, θεματικά πεδία - επίπεδο εκπαίδευσης.

ΠΕΠ	1997			1998			ΣΥΝΟΛΟ				
	3B	1A	2B	3B	1A	2B	3B	1A	2B	3B	Σ
1	2 353	155	1 900	1 610	120	2 485	1 860	275	6 784	5 823	12 882
2	50	4	52	44	3	56	41	2	53	45	100
3	170	590	720	135	1 155	1 900	135	1 919	6 839	440	9 198
4	4	41	50	9	36	60	4	21	74	5	100
5	912	460	739	360	673	1 995	175	1 248	4 657	1 447	7 352
6	31	30	47	23	24	70	6	17	63	20	100
7	545	215	545	130	55	490	425	300	2 330	1 100	3 730
8	29	24	61	15	6	50	44	8	62	30	100
9	995	535	1 145	475	420	2 468	2 018	997	5 826	3 448	10 311
10	31	25	53	22	9	50	41	10	57	33	100
11	4 975	1 955	5 049	2 710	2 423	9 338	4 613	4 739	26 436	12 298	43 473
12	29	20	52	28	15	57	28	11	61	28	100

Στα ΠΕΠ συνολικά, το 61% των κατατιζομένων ήταν απόφοιτοι της Β' βαθμιας εκπαίδευσης, το 28% της Α' βαθμιας εκπαίδευσης, (πίνακας 20). Στην κατ' έτος εξέταση παρατηρούμε ότι: α) το μεγαλύτερο ποσοστό έχουν οι απόφοιτοι Β' βαθμιας εκπαίδευσης, β) το ποσοστό της Α' βαθμιας εκπαίδευσης είναι σταθερό και γ) για την Α' βαθμια εκπαίδευση πραγματοποιούνται προγράμματα και, ως τα έτη 1997 και 1998. Σε όλα τα θεματικά πεδία, παρατηρούμε επίσης, ότι η ηλικιακή ομάδα των κατατιζομένων είναι απόφοιτοι Β' βαθμιας εκπαίδευσης. Υψηλή σχετική συμμετοχή της

Πανεπιστημιακών Προγραμματίων Περιφερειακού σκέλους, 1995, 1997 και 1998.

Πανεπιστημιακών Προγραμματίων Περιφερειακού σκέλους, 1995, 1997 και 1998.

Πανεπιστημιακών Προγραμματίων Περιφερειακού σκέλους, 1995, 1997 και 1998.

Γ' βαθμιας εκπαίδευσης έχουμε στα θεματικά πεδία: Οικονομία-Διοίκηση (45%), Πολιτισμό-Αθλητισμό (30%) και Τουρισμό & Λοιπές Υπηρεσίες (33%), ενώ η συμμετοχή στον αγροτικό τομέα είναι μικρή (5%). Σχετικά μεγάλη είναι η συμμετοχή της Α' βαθμιας στο πρωτογενή και δευτερογενή τομέα με 21% και 17%, αντίστοιχα. Την υψηλότερα συμμετοχή για τη Β' βαθμια εκπαίδευση (74%) τη συναντάμε στον Αγροτικό τομέα και τη χαμηλότερη στην Οικονομία-Διοίκηση (53%).

Σε επίπεδο περιφέρειας και στις δύο κατηγορίες προγραμμάτων, η κατανομή είναι υπέρ της Β' βαθμιας εκπαίδευσης και άρα, ένα σημαντικό τμήμα των ενεργειών τους συνδέεται με την ομάδα στόχο. Με δεδομένο ότι οι άνεργοι της ομάδας στόχου ανέρχονται στις 123.000 περίπου, μπορούμε να υποθέσουμε ότι ένα σημαντικό μέρος αυτών (~55%) παρακολούθησε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης και έχει αποκτήσει κάποιες από τις παραπάνω δεξιότητες.

V. Τα Ενδοεπιχειρησιακά Προγράμματα του Υπουργείου Βιομηχανίας (Υποπρόγραμμα 5, Μέτρο 5.2) είναι Εθνικά Επιχειρησιακά Προγράμματα και προκηρύσσονται από το Υπουργείο Βιομηχανίας. Αναφέρονται σε Ειδικές Ενέργειες Κατάρτισης Εργαζομένων και υλοποιούνται από τις κατά τόπους περιφέρειες. Τα προγράμματα αυτά προκηρύχθηκαν για πρώτη φορά το 1998 και αφορούν, την κατάρτιση ατόμων μέσα στους κόλπους της επιχείρησης (Υ.Α 35435/440, ΦΕΚ874/2/10/97). Στα προγράμματα του Υπουργείου Βιομηχανίας δεν διακρίνουμε την μορφή και το περιεχόμενο των Θεματικών Πεδίων όπως τα συναντήσαμε στα Προγράμματα του Υπουργείου Εργασίας - Εθνικό Σκέλος. Εδώ η διάκριση των θεματικών αντικειμένων γίνεται σε δύο κατηγορίες: i) στα οριζόντια και ii) στα κλαδικά.

Η συλλογή των πρωτογενών στοιχείων έγινε από τους αναλυτικούς πίνακες του Υπουργείου Βιομηχανίας και αναφέρεται, τόσο στα οριζόντια, όσο και στα κλαδικά θεματικά αντικείμενα, που υλοποιήθηκαν σε κάθε περιφέρεια. Τα οριζόντια περιλαμβάνουν ένα αριθμό ενεργειών που αναφέρονται σε όλους τους κλάδους, ενώ τα κλαδικά αφορούν ενέργειες για ένα συγκεκριμένο κλάδο.

Στόχος της ανάλυσης μας είναι ο εντοπισμός εκείνων των θεματικών αντικειμένων που δημιούργησαν τη μεγαλύτερη ζήτηση, εκ μέρους των επιχειρήσεων/κλάδων. Τα συγκεκριμένα θεματικά αντικείμενα, επειδή αναφέρονται σε επαγγελματική κατάρτιση εργαζομένων (και ανέργων), έχουν ιδιαίτερη σημασία γιατί έρχονται

να καλύψουν ανάγκες για επαγγέλματα και ειδικότητες που είχαν εκδηλωθεί στις επιχειρήσεις και δεν είχαν ανιχνευτεί στην αγορά εργασίας, ή αν είχαν ανιχνευτεί δεν είχαν ικανοποιηθεί πλήρως τη ζήτηση.

Συνεπώς, η συγκριτική τους ανάλυση, στο μέτρο του δυνατού, με τα θεματικά αντικείμενα των άλλων προγραμμάτων κατάρτισης και εκπαίδευσης μας δίνει ένα επιπλέον στοιχείο για την κινητικότητα επαγγελματιών και ειδικοτήτων.

Συνολικά, το έτος 1998 που υλοποιήθηκε το πρόγραμμα, καταρτίστηκαν 6.980 εργαζόμενοι. Το 60% (4.165 άτομα) από αυτούς καταρτίστηκε σε οριζόντια θεματικά αντικείμενα, ενώ το υπόλοιπο 40% (2.815 άτομα) σε κλαδικά. Ειδικότερα κατά δράση και περιφέρεια έχουμε:

α) Τα οριζόντια θεματικά αντικείμενα του προγράμματος χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό ειδικότητας, είτε για την υλοποίηση συγκεκριμένων στόχων από τις επιχειρήσεις, είτε για την εκτέλεση των λειτουργιών τους με σύγχρονα επιστημονικά εργαλεία (πίνακας 21). Ο τομέας που φαίνεται να συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι η Οργάνωση και Διοίκηση των επιχειρήσεων, είτε σε γενικά, είτε σε ειδικότερα θέματα.

Πίνακας21: Οριζόντια Θεματικά Αντικείμενα Υπουργείου Βιομηχανίας

a.a	Οριζόντια Θεματικά Αντικείμενα	Καταρτιζόμενοι	%
1	Υγεία & Ασφάλεια-Πρόληψη Ατυχημάτων	705	17,0
2	Διοίκηση Ολικής Ποιότητας-Διασφάλιση Ποιότητας & Ποιοτικός Έλεγχος	705	17,0
3	Ίδρυση - Οργάνωση - Διοίκηση & Λειτουργία ΜΜΕ(Νέοι επιχειρηματίες)	400	10,0
4	Εκπαίδευση Εκπαιδευτών /τριών σε Θέματα Επιχειρηματικότητας-Ίδρυση Οργάνωση Διοίκηση & Ανάπτυξη ΜΜΕ.	300	7,2
5	Νέοι Χρηματοπιστωτικοί Θεσμοί & Εργαλεία	300	7,2
6	Logistics Management	285	6,8
7	Συντήρηση Βιομηχανικού Εξοπλισμού	240	5,8
8	Εφαρμογή Συστημάτων SKADA στη Βιομηχανία	200	4,8
9	Συμμόρφωση- Σήμανση CE	210	5,0
10	Περιβαλλοντικό management	195	4,7
11	Σχεδιασμός με Η/Υ Συστήματα CAD-Βιομηχανικές Εφαρμογές	150	3,6
12	Χρηματοοικονομικό management ΜΜΕ(Γυναίκες)	180	4,3
13	Ηλεκτρονικό Εμπόριο EDI	135	3,2
14	Επέκταση Επιχειρήσεων σε Βαλκάνια και Ανατολική Ευρώπη	60	1,4
15	Ίδρυση-Οργάνωση και Ανάπτυξη Εταιριών Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών μη Κερδοσκοπικού Χαρακτήρα	60	1,4
	Σύνολο	4.165	100

Πηγή: Πίνακας 4.3.9.2. 1998-14/Υ
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Από τα 4.165 άτομα που καταρτίστηκαν στα οριζόντια θεματικά αντικείμενα, το 47% αναφέρεται σε ειδικότητες που σχετίζονται με τον προηγούμενο τομέα. Ένα σημαντικό ποσοστό επίσης, αναφέρεται στην κατάρτιση στελεχών σχετικά με υγεία-ασφάλεια-πρόληψη ατυχημάτων (17,2%) και διοίκηση ολικής ποιότητας-διασφάλιση ποιότητας-ποιοτικός έλεγχος (17,2%). Αυτά τα δύο θεματικά αντικείμενα, μεμονωμένα, κατήρτισαν τα περισσότερα άτομα, ενώ τα υπόλοιπα θεματικά αντικείμενα (20% των καταρτισθέντων) αναφέρονται σε θέματα συντήρησης βιομηχανικού εξοπλισμού, εφαρμογής σύγχρονων συστημάτων σχεδιασμού στη βιομηχανία, το ηλεκτρονικό εμπόριο και τη σήμανση

β) Τα κλαδικά θεματικά αντικείμενα (26) που περιέχουν τα προγράμματα καθώς και οι αντίστοιχοι κλάδοι περιέχονται στον πίνακα 22. Ο πίνακας αυτός προέκυψε από την αντιστοίχιση των θεματικών αντικειμένων με τους 3ψήφιους - 4ψήφιους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, οι οποίοι στη συνέχεια ομαδοποιήθηκαν σε 2ψήφιους. Όπως προκύπτει από τον προηγούμενο πίνακα, το 80% των προγραμμάτων υλοποιήθηκε σε τέσσερις κλάδους: Τρόφιμα-

Ποτά (25%), Παραγωγή Βασικών Μετάλλων (21,3%), Κατασκευή Ένδυσης Κατεργασία & Βαφή Γουναρικών (18,3%) και Λοιπές Βιομηχανίες (15,8%).

Το περιεχόμενο των κλαδικών θεματικών αντικειμένων αναφέρεται, κατά κύριο λόγο, σε θέματα ποιοτικού ελέγχου, σχεδιασμού και ανάπτυξης επώνυμων προϊόντων, εφαρμογής νέων μεθόδων παραγωγής και επεξεργασίας, καθώς και σε θέματα οργάνωσης και προώθησης των πωλήσεων. Στόχος συνεπώς ήταν η κατάρτιση των εργαζομένων να προσανατολιστεί σε θέματα οργάνωσης, διοίκησης και ανάπτυξης των επιχειρήσεων, καθώς και σε τεχνικές βελτίωσης της παραγωγής, κυρίως σε σχέση με την ποιότητα και την εμφάνιση των προϊόντων, σε συνδυασμό με την κατάρτιση νέων μεριδίων της αγοράς.

γ) Η περιφερειακή κατανομή των παραπάνω προγραμμάτων, σε συνδυασμό με την αντίστοιχη κλαδική-οριζόντια εξειδίκευσή τους, περιέχεται στον πίνακα 23. Όπως προκύπτει, από τον προηγούμενο πίνακα, το 54% των προγραμμάτων υλοποιήθηκε στην Αττική και στις τρεις περιφέρειες της Μακεδονίας-Θράκης. Στην Κρήτη, Θεσσαλία, Δυτική & Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο το 32%, ενώ στις υπόλοιπες τέσσερις μόνο το 14%. Η κατανομή των προγραμμάτων, οριζόντια-κλαδικά, κατά περιφέρεια ακολουθεί περίπου τη συνολική κατανομή της χώρας, με εξαίρεση τη Δ. Μακεδονία και την Ήπειρο όπου οι καταρτιζόμενοι σε κλαδικά προγράμματα είναι περισσότεροι από τα οριζόντια.

Οι κλάδοι που τα υλοποίησαν ήταν ο 18 (Έτοιμο Ένδυμα και Πλεκτό) για την Ήπειρο, και οι 15 (Τρόφιμα-Ποτά), 27 (Βασικά Μέταλλα) και 18 (Έτοιμο Ένδυμα και Πλεκτό) για τη Δυτική Μακεδονία.

Πίνακας 22: Αντιστοίχιση Θεματικών Αντικειμένων Υπουργείου Βιομηχανίας και Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας (ΣΤΑΚΟΔ-91)

	Κλάδοι	Καταρ/μενοι	%
15	Βιομηχανία Τροφίμων & Ποτών	715	25,0
	Νέες μέθοδοι παραγωγής και εμπορίας οίνου	105	
	Υγιεινή και ασφάλεια τροφίμων /HACCP Κλάδος τροφίμων και ποτών	285	
	Σχεδιασμός ανάπτυξης επωνύμου προϊόντος για τον κλάδο των τροφίμων και ποτών	220	
	Τυποποίηση & συσκευασία ελαιολάδου	105	
27	Παραγωγή Βασικών Μετάλλων	570	21,3
	Εξειδικευμένα θέματα μεταλλείων	105	
	Κατασκευή & τοποθέτηση δομικών προϊόντων αλουμινίου	225	
	Ειδικές γνώσεις για τα προϊόντα αλουμινίου	165	
	Συγκολλήσεις μετάλλων (MIG, TIG,MAC) Μηχανουργικές κατεργασίες (CNC) & μέθοδοι κατεργασίας μετάλλων (FORCING κλπ.) για την αμυντική βιομηχανία	75	
18	Κατασκευή Ειδών Ένδυσης Κατεργασία & Βαφή Γουναρικών	515	18,3
	Προγραμματισμός & έλεγχος παραγωγής & ποιοτικός έλεγχος πλεκτού & ετοίμου ενδύματος	105	
	Κοστολόγηση πλεκτού & ετοίμου ενδύματος	105	
	Σχεδιασμός & πατρόν πλεκτών & ετοιμών ενδυμάτων με χρήση Η /Υ	90	
	Logistics Management πλεκτού & ετοίμου ενδύματος	90	
	Marketing εξαγωγών πλεκτού & ετοίμου ενδύματος	105	
	Σχεδιασμός ανάπτυξης επωνύμου προϊόντος για τον κλάδο του πλεκτού & ετοίμου ενδύματος	20	
36	Λοιπές Βιομηχανίες ΜΑΚ	425	15,1
	Σχεδιασμός ανάπτυξης επωνύμου προϊόντος για τον κλάδο του επίπλου	100	
	Σχεδιασμός με Η/Υ -Συστήματα CAD-εφαρμογές για τον κλάδο του επίπλου	80	
	Κατάρτιση στελεχών αργυροχρυσοχοίας σε θέματα ελέγχου ποιότητας & ποιοτικής διασφάλισης με σκοπό την λήψη σήματος ποιότητας ΕΑΚΤ	225	
	Κατάρτιση στην τέχνη της αργυροχρυσοχοίας	20	
45	Κατασκευές	225	8,8
	Κατάρτιση υδραυλικών & ηλεκτρολόγων στην εγκατάσταση ηλεκτών συστημάτων	225	
19	Βιομηχανία Δέρματος και Δερματίνων Ειδών	190	6,7
	Σύγχρονοι μέθοδοι σχεδιασμού- παραγωγής & εμπορίας υποδημάτων	75	
	Νέες τεχνολογίες σερμάτος, προστασία περιβάλλοντος	45	
	Σχεδιασμός ανάπτυξης επωνύμου προϊόντος χαλιών κλωσών σερμάτων	45	
	Συντήρηση υγιεινότητας-ποιοτικός έλεγχος, η μεν πρώτη έχει από 225 καταρτιζόμενους, η δε δεύτερη από 135. Επιπλέον στις προεργασίες αυτές, ανεξαρτητα από τον αριθμό των καταρτιζομένων (10-100), υλοποιήθηκαν προγράμματα για όλα σχεδόν τα θεματικά αντικείμενα. Αντίθετα, στις υπόλοιπες περιφέρειες, όχι μόνο ο αριθμός των καταρτιζομένων είναι πολύ μικρός, αλλά και	225	
	Κατάρτιση υγιεινότητας στην εκτροφή γουναρικών ζώων	20	
	ΣΥΝΟΛΟ	135	5,0

Πηγή: Πίνακας 1.2.1998.14, Παράρτημα Γ

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Η εξειδίκευση των προγραμμάτων αυτών για τις τέσσερις πρώτες περιφέρειες εμφανίζει μεγάλη διασπορά τόσο ως προς τα οριζόντια όσο και ως προς τα κλαδικά προγράμματα. Εξάιρεση αποτελούν η Αττική και η Κεντρική Μακεδονία που για την Υγεία-ασφάλεια-προώθηση ατυχημάτων και Διαίκηση ολικής ποιότητας-διασφάλιση ποιότητας-ποιοτικός έλεγχος, η μεν πρώτη έχει από 225 καταρτιζόμενους, η δε δεύτερη από 135. Επιπλέον στις προεργασίες αυτές, ανεξαρτητα από τον αριθμό των καταρτιζομένων (10-100), υλοποιήθηκαν προγράμματα για όλα σχεδόν τα θεματικά αντικείμενα. Αντίθετα, στις υπόλοιπες περιφέρειες, όχι μόνο ο αριθμός των καταρτιζομένων είναι πολύ μικρός, αλλά και

τα προγράμματα που υλοποιήθηκαν, τα περισσότερα, αναφέρονται σε οριζόντια θεματικά αντικείμενα¹⁴⁰.

Από την προηγούμενη ανάλυση προκύπτει ότι τα θεματικά αντικείμενα (κάθετα-οριζόντια), κατά κύριο λόγο, αναφέρονται σε θέματα οργάνωσης, διοίκησης και ανάπτυξης των επιχειρήσεων, καθώς και σε τεχνικές βελτίωσης των προϊόντων, σε σχέση με την εμφάνισή τους και την προώθησής τους στην αγορά. Επίσης, η υγιεινή & ασφάλεια των εργαζομένων και ο έλεγχος ποιότητας είναι θεματικά αντικείμενα που συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον των επιχειρήσεων. Η υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων δεν φαίνεται να συνδέεται με τομείς στην τεχνολογία παραγωγής των κλάδων (νέες ειδικότητες) εκτός από τον τομέα που αναφέρεται στον έλεγχο ολικής ποιότητας.

Πίνακας 23: Περιφερειακή Κατανομή Προγραμμάτων Υπουργείου Βιομηχανίας

139. Πίνακες Γ.1.2.1998.1-Γ.1.2.1998.13, Παράρτημα Γ, Μέρος Β· Μελέτης.

140. Αυτό όπως είναι φυσικό συνδέεται με την διασπορά των βιομηχανικών μονάδων στη χώρα μας.

	Περιφέρειες	Οριζόντια	Κλαδικά	Σύνολο	%
1	Αττική	975	585	1.560	21,9
2	Κεντρική Μακεδονία	625	405	1.030	14,9
3	Α. Μακεδονία-Θράκη	315	250	565	8,2
4	Δ. Μακεδονία	255	335	590	8,5
5	Κρήτες Γ.1.2.14, Παράρτημα Γ	280	215	495	7,1
6	Επεξεργασία INE/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ	310	180	490	7,1
7	Σ. Ελλάδα	320	155	475	6,9
8	Δ. Ελλάδα	265	115	380	5,5
9	Πελοπόννησος	250	125	375	5,4
10	3.6. Σημειώματα	125	165	290	4,0
11	Ν. Αιγαίο	175	95	270	3,9
12	Β Αιγαίο	135	95	230	3,3
13	Ιόνια Νησιά	165	95	260	3,6
	Σύνολο	4.165	2.815	6.980	100

Από την ανάλυση της απασχόλησης προέκυψε ότι κατά την περίοδο 1993-1997, η απασχόληση των νέων της ομάδας στόχου ηλικίας 18-29 ετών με απολυτήριο λυκείου, μειώθηκε οριακά κατά -0,15% (ΜΕΡΜ), σε αντίθεση με τη συνολική απασχόληση που αυξήθηκε κατά 0,88%. Η μικρή αυτή μείωση της απασχόλησης για την ομάδα στόχο είναι αποτέλεσμα δύο αντίθετων τάσεων: της μείωσης της απασχόλησης για τους άνδρες (-1,94%) και της οριακής αύξησης για τις γυναίκες (0,31%). Η περιφερειακή ανάλυση της απασχόλησης για την ομάδα στόχο, παρουσίασε έντονες διαφοροποιήσεις. Οι περιφέρειες που σημείωσαν σημαντική αύξηση ήταν: η Θεσσαλία (5,3%), το Β. Αιγαίο (5,5%), η Πελοπόννησος (4,4%), η Κ. Μακεδονία (3,4%), τα Ιόνια νησιά (3,3%) και ακολουθούν η Δ. Ελλάδα (2,8%) και η Ήπειρος (1,9%). Με δεδομένο όμως ότι το 60% των εργαζομένων της ομάδας στόχου απασχολούνταν στην Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, προέκυψε ότι η περιφέρεια που έδωσε σημαντική ώθηση στην απασχόληση της ομάδας στόχου ήταν αυτή της Κεντρικής Μακεδονίας.

Από την κλαδική ανάλυση της απασχόλησης την περίοδο 1993-97 (ΕΣΥΕ) και 1988-98 (ΕΛ), προέκυψε ότι από τους 60 κλάδους της ελληνικής οικονομίας 21 αναμενόταν να αυξήσουν τη ζήτηση για τα επαγγέλματα που απασχολούσαν. Η ζήτηση όμως θα ήταν διαφορετικού περιεχομένου (υψηλότερο επίπεδο δεξιοτήτων), είτε για να διατηρήσουν το επίπεδο της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας στο οποίο βρίσκονταν και το οποίο τους

επέτρεπε να αναπτύσσονται (ομάδα Α), είτε για να ολοκληρώσουν τη φάση του μετασχηματισμού τους και να εισέλθουν στη φάση της ανάπτυξης (ομάδες Β, Γ, Δ).

Σε σχέση με τους αναπτυξιακούς νόμους που αναλύσαμε προκύπτει ότι το 80,0% των νέων θέσεων εργασίας δημιουργήθηκε σε 16 κλάδους, οι περιφέρειες που παρουσίασαν τη μεγαλύτερη συμμετοχή ήταν: η Ανατολική Μακεδονία - Θράκη, η Κεντρική Μακεδονία, η Στερεά Ελλάδα, η Αττική και η Κρήτη. Οι κλάδοι αυτοί στην πλειοψηφία τους ήταν κλάδοι που παρουσίασαν υστέρηση κυρίως σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητά τους πράγμα που σημαίνει ότι για τα επαγγέλματα που απασχολούσαν θα δημιουργηθεί ανακατανομή της απασχόλησης προς υψηλότερα επίπεδα δεξιοτήτων.

Παράλληλα την εξεταζόμενη περίοδο έχουμε την υλοποίηση ενός σημαντικού αριθμού προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, τα οποία σε συνδυασμό με το επίπεδο εκπαίδευσης των καταρτιζομένων, θεωρούσαν να συμβάλουν στη μείωση της ανεργίας για την ομάδα στόχο. Εν τούτοις ο αριθμός των ανέργων της μεταξύ των ετών 1993 και 1997 αυξάνεται κατά 7.654 άτομα, συμβάλλοντας έτσι κατά 20% στην αύξηση της ανεργίας.

Κατά συνέπεια, ενώ η υλοποίηση ενεργειών εκπαίδευσης και κατάρτισης θα μπορούσε να έχει δημιουργήσει τουλάχιστον σε ένα μέρος αυτών των ανέργων, τις προϋποθέσεις ένταξης ή επανένταξης τους στην αγορά εργασίας, τα προηγούμενα στοιχεία είναι πολύ περιοριστικά για να υποθέσουμε κάτι τέτοιο. Με δεδομένο ότι ο προσανατολισμός των πιο πάνω προγραμμάτων ήταν πρωτίστως, προς διανοητικές δεξιότητες χαμηλού επιπέδου (Υπάλληλοι Γραφείου και Εξυπηρέτησης Πελατών, Παροχή Υπηρεσιών) και δευτερευόντως, προς χειρωνακτικές δεξιότητες υψηλού επιπέδου (Γεωργοί και Τεχνίτες με σύγχρονες δεξιότητες), η ύπαρξη του αριθμού των ανέργων που αναφέραμε επιβάλλει τον επαναπροσδιορισμό των θεματικών αντικειμένων και κατ' επέκταση των δεξιοτήτων κατάρτισης.

Η ακολουθούμενη μέχρι σήμερα πολιτική κατάρτισης φαίνεται να υιοθετείται από το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ΕΠΑ) το οποίο από τα 184 θεματικά αντικείμενα που προτείνει στη μελέτη του 1999, τα 162 (88%) ανήκουν στα θεματικά πεδία Οικονομία-Διοίκηση-Πληροφορική-Τουρισμός, δηλαδή στον τομέα των υπηρεσιών. Παρατηρούμε ότι αναπαράγεται η ίδια σύνθεση

με τα προγράμματα κατάρτισης που έχουν ήδη υλοποιηθεί και τα οποία δεν έχουν στοιχειωδώς αξιολογηθεί. Από την άποψη αυτή τα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας τα οποία αφορούν κλάδους-επαγγέλματα θα ήταν χρήσιμο να αποτελέσει μια βάση προβληματισμού για τον επαναπροσδιορισμό αυτών των αντικειμένων.

Επίσης, στη μελέτη “Προτεραιότητες Κατάρτισης και Επανακατάρτισης στη Ευρύτερη Περιφέρεια της Πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης”¹⁴¹ το μείγμα των επαγγελματιών που προτείνεται είναι συμβατό με τις προτάσεις του ΕΠΑ.

Αντίθετα στη μελέτη “Επαγγέλματα του Μέλλοντος: ποιο Επάγγελμα να Διαλέξετε για να Βρείτε Δουλειά”¹⁴² προτείνεται ένας μεγάλος αριθμός τεχνικών επαγγελματιών (63% επί του συνόλου) σε σχέση με τα επαγγέλματα των υπηρεσιών.

Τα ευρήματα αυτών των μελετών καθώς και άλλων¹⁴³, αν αναλυθούν συνθετικά, ίσως οδηγήσουν στο ζητούμενο που είναι: η μείωση της ανεργίας, σε σχετικά σταθερή βάση, και η βελτίωση της απόδοσης των εργαζομένων.

Ωστόσο θα ήταν σκόπιμο να επαναλλάβουμε ότι η διαδικασία αυτή δε μπορεί να αντιμετωπιστεί από τις άτυπες μορφές εκπαίδευσης, αλλά απαιτείται επαναπροσδιορισμός της σχέσης μεταξύ της γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης. Αν θέλουμε να δημιουργήσουμε προοπτικές εισόδου και παραμονής στην αγορά εργασίας για την ομάδα στόχο, στους συγκεκριμένους κλάδους και τα αντίστοιχα επαγγέλματα, αυτό θα το πετύχουμε με συνδυασμένες παρεμβάσεις, αρχικά στο τυπικό σύστημα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στη συνέχεια, στο άτυπο σύστημα της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Συνεπώς το σκέλος της ζήτησης βρίσκεται σε μια διαδικασία συνεχούς ρευστότητας κυρίως σε σχέση με τις απαιτούμενες ειδικεύσεις και δεξιότητες, οι οποίες όμως υπερβαίνουν το άτυπο σύστημα εκπαίδευσης και συνδέονται σε σημαντικό βαθμό με το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι διαμορφωτές του συστήματος

141. Κανελλόπουλος 1996.

142. Κατσανέβας, 1998. Η μελέτη αυτή αναφέρεται μόνο στο Νομό Αττικής. Εδώ πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού είναι συγκεντρωμένο σε αυτή την περιφέρεια. Από τη άποψη αυτή, το βάρος των αποτελεσμάτων είναι σημαντικό.

143. Τσιότρας, κ.α. 1997.

επιμόρφωσης - κατάρτισης, οι φορείς εκείνοι που σχεδιάζουν, αποφασίζουν και υλοποιούν τα προγράμματα μάθησης και ως εκ τούτου, οι οποίοι φέρουν σημαντικό μέρος της ευθύνης αναφορικά με την επίτευξη των στόχων της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Όπως υποστηρίζουμε παρακάτω, για μια σειρά λόγων, οι φορείς συνεχίζουν να ευνοούν την ασυμβατότητα μεταξύ των αναγκών και των προσφερόμενων προγραμμάτων.

Μέρος Τέταρτο: Φορείς - επιχειρήσεις και επαγγελματική κατάρτιση

4.1. Εισαγωγικά

Είναι γενικά παραδεκτό ότι η συνεχιζόμενη / εκπαίδευση / επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα, αναπτύχθηκε μέσω των πόρων από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία. Σ' αυτή τη βάση, δημιουργήθηκαν συγκεκριμένοι μηχανισμοί διαμόρφωσης της υφιστάμενης ζήτησης συνεχιζόμενης μόρφωσης / κατάρτισης και ένα από τα ζητούμενα είναι να προσδιοριστεί ο μηχανισμός και ο τρόπος με τον οποίο αυτός παρεμβαίνει στη σχέση προσφοράς και ζήτησης αντικειμένων και προγραμμάτων κατάρτισης. Αυτό αποδίδεται και στο ότι ενώ η διάθεση κοινοτικών πόρων για επιμόρφωση/κατάρτιση στοχεύει σ' αυτή καθ' αυτή την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, μέσω της ορθολογικότερης αξιοποίησής του από τις επιχειρήσεις, ένα μεγάλο ποσοστό από τις τελευταίες στηρίζουν την ανταγωνιστικότητά τους στον παράγοντα "τιμή προϊόντος" και κατά συνέπεια στο χαμηλό εργατικό κόστος και όχι στην ποιότητα, η οποία προϋποθέτει υψηλές ποιοτικές προδιαγραφές στο ανθρώπινο δυναμικό (Ιωακείμογλου 1996).

Στη βάση των παραπάνω και λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι στις επιχειρήσεις η ζήτηση συνεχιζόμενης κατάρτισης αφορά κυρίως στους ήδη εργαζόμενους και όχι στους ανέργους που απετέλεσαν την ομάδα στόχο της παρούσας έρευνας, ετέθησαν κάποιες προϋποθέσεις και ορισμένοι όροι οι οποίοι παρουσιάζονται εν συντομία για την πληρέστερη κατανόηση των αποτελεσμάτων: Στο πλαίσιο των συνεντεύξεων βάθους δεν ήταν δυνατό να προσδιοριστούν συνολικά οι ανάγκες σε συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση, αλλά να ανιχνευθούν οι κύριες ποιοτικές της διαστάσεις. Επίσης, όπως υπογραμμίσαμε σε άλλο σημείο, το ενδιαφέρον μας εστιάστηκε στον τρόπο και τους μηχανισμούς με τους οποίους διαμορφώνεται η ζήτηση συνεχιζόμενης εκπαίδευσης / κατάρτισης, όπως αυτή αποτυπώνεται στη διάθεση πόρων και την υλοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων, αλλά και η πιθανή σχέση της με

τις ανάγκες της παραγωγής. Οι ανάγκες για κατάρτιση αποτυπώθηκαν σύμφωνα με τις απόψεις και λεγόμενα των ενδιαφερομένων γιατί θεωρήθηκε πολύ σημαντικό να καταγραφεί το πώς οι ίδιοι αντιλαμβάνονταν τις ανάγκες τους και τι προσδοκούσαν από τα άλλα μέρη. Τέλος, δημιουργήθηκαν προβλήματα λόγω της απουσίας κοινά αποδεκτού συστήματος διάγνωσης των αναγκών συνεχιζόμενης εκπαίδευσης / κατάρτισης.

Το εμπειρικό σκέλος της μελέτης μας προσαρμόστηκε σε αυτές τις θεωρητικές επιλογές και για το λόγο αυτό η κατασκευή των οδηγιών συνέντευξης, βάση των οποίων πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις, είχε ως κύριο άξονα την καταγραφή των αντιλήψεων και των αναγκών των εμπλεκόμενων μερών και όχι τους μηχανισμούς καταγραφής και κατασκευής των πολιτικών συνεχιζόμενης εκπαίδευσης / κατάρτισης αυτούς καθ' αυτούς.

Ως εμπλεκόμενα μέρη, στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης, θεωρήσαμε τους αρμόδιους φορείς και τα όργανα του κράτους που ασχολούνται με την κατάρτιση, τα εκπαιδευτικά κέντρα όπου προτείνονται, σχεδιάζονται και διεξάγονται τα προγράμματα μάθησης και τέλος οι επιχειρήσεις οι οποίες λειτουργούν ως πελάτες που υποβάλλουν αιτήματα για συγκεκριμένα προγράμματα, αλλά και ως καταναλωτές προγραμμάτων. Υπογραμμίζεται η σημασία των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (εφεξής ΚΕΚ) τα οποία διαδραματίζουν ένα διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ της αγοράς, των φορέων και των εργαζομένων, αλλά και των επιστημονικών κλάδων αυτών καθ' αυτών, όντας το σημείο επαφής και αλληλεπίδρασης στελεχών της εκπαίδευσης, διδασκόντων και διδασκομένων¹⁴⁴.

Αποφασίστηκε να δοθεί έμφαση στη διερεύνηση και την ανάλυση των κινήτρων αυτών που διαμορφώνουν την υφισταμένη ζήτηση συνεχιζόμενης εκπαίδευσης/κατάρτισης και στο βαθμό που αυτά ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες ανάγκες. Όσον αφορά στα κίνητρα των ενδιαφερομένων για συνεχιζόμενη εκπαίδευση / κατάρτιση και για αναλυτικούς, κυρίως, λόγους, υποθέσαμε την ύπαρξη διαφορών μεταξύ των εργοδοτών, των φορέων διαμόρφωσης των πολιτικών, των κέντρων κατάρτισης όπως επίσης και για την αντίληψή τους για τα κίνητρα των ατόμων που συμμετέχουν στα προγράμματα κατάρτισης.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στους εργοδότες υποθέσαμε ότι

144. βλ Γιαννακάκη, Π. ό.π.

τα κίνητρά τους για συμμετοχή στα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης ενδέχεται να είναι χρηματοδοτικά (επιπλέον έσοδα), οικονομικά (παραγωγικότητα, αποδοτικότητα, ανταγωνιστικότητα, ποιότητα) ή/και εργασιακά (αναπροσαρμογή και ενσωμάτωση του εργατικού δυναμικού στους στόχους και τις προτεραιότητες της επιχείρησης, νέες εργασιακές σχέσεις, πολιτικές ενσωμάτωσης). Σε σχέση με τους φορείς διαμόρφωσης των πολιτικών, υποθέσαμε την ύπαρξη πρόσθετων προς τις επιχειρήσεις κινήτρων όπως τα κοινωνικά κίνητρα (ενίσχυση απασχόλησης, ένταξη ειδικών ομάδων στο παραγωγικό σύστημα, ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, όπως επίσης και ιδεολογικοί και πολιτικοί στόχοι και δραστηριότητες ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής). Τέλος για τους ίδιους τους εργαζόμενους, υποθέσαμε ότι πέραν των χρηματοδοτικών κινήτρων (επιπλέον έσοδα), υπάρχουν και προσωπικές επιδιώξεις όπως είναι η αναζήτηση επαγγελματικών διεξόδων και η αντιμετώπιση μαθησιακών αναγκών.

Στόχος της μελέτης ήταν η καταγραφή των ποιοτικών χαρακτηριστικών των πολιτικών συνεχιζόμενης κατάρτισης από τη μια και των αναγκών των επιχειρήσεων από την άλλη, όπως λειτουργούν αλληλοεξαρτώμενα μέσα από την υφιστάμενη κατάσταση. Από τις υπό ανάλυση συνεντεύξεις¹⁴⁵, το 1/3 προήλθε από φορείς, το 1/5 από τα ΚΕΚ και το 1/2 από επιχειρήσεις. Προσπαθήσαμε ο αριθμός των συνεντεύξεων να ανταποκρίνεται σε μια ισοκατανομή ανάμεσα στους φορείς και τα ΚΕΚ από τη μια και τις επιχειρήσεις από την άλλη.

Επιχειρήσαμε να καταγράψουμε από τη μια πλευρά τις επιμορφωτικές απαιτήσεις και τις ανάγκες δημοσίων εργοδοτικών φορέων και των κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης, και από την άλλη πλευρά, επιχειρήσεων που κάνουν ευρεία χρήση ή έκαναν χρήση στο παρελθόν προγραμμάτων κατάρτισης. Η επιλογή των φορέων έγινε με γνώμονα τη βαρύτητα του ρόλου τους μέσα στο σύστημα της κατάρτισης. Με το κριτήριο αυτό, προσπαθήσαμε να έχουμε τη γνώμη όλων των κύριων φορέων, δημόσιων και εργοδοτικών που συμμετέχουν με τον άλφα ή βήτα τρόπο στη διαμόρφωση των πολιτικών και των αναγκών, με εξαίρεση τη Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος η οποία έλαβε μέρος στην πραγματοποίηση της έρευνας και για το λόγο αυτό εξαιρέθηκε από τους φορείς.

145. N=21

Ως δημόσιοι φορείς προς συνέντευξη επελέγησαν: Το Υπουργείο Εργασίας, η Γενική Γραμματεία Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων, το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (Ε.Π.Α), ο Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (ΕΟΜΜΕΧ), ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ). Αντιστοίχως ως κοινωνικοί φορείς προς συνέντευξη έχουν επιλεγεί οι ακόλουθοι: η Ελληνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (ΕΣΕΕ), ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων (ΣΕΒ) και η Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών και Εμπόρων Ελλάδος (ΓΣΕΒΕΕ).

Η επιλογή των ΚΕΚ έγινε με γνώμονα κυρίως την υλοποίηση προγραμμάτων που συνδέουν την κατάρτιση με την απασχόληση, τόσο για άνεργους όσο και για εργαζόμενους και με μέτρο το μέγεθος τους. Τα ΚΕΚ που επελέγησαν έχουν όλα τη μορφή Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου, τα δυο από αυτά είναι ιδιωτικά, το τρίτο εκπροσωπεί κοινωνικούς φορείς και τέλος το τελευταίο δραστηριοποιείται στο διευρυμένο εργοδοτικό χώρο και το χώρο των επιχειρήσεων.

Η επιλογή των επιχειρήσεων έγινε με το συνδυασμό των εξής δυο κριτηρίων: από τη μια πλευρά, αναζητήσαμε εκείνους τους τομείς που εξελίσσονται ραγδαία και επηρεάζονται άμεσα από τις τεχνολογικές εξελίξεις ή που καταθέτουν στην αγορά νέα προϊόντα και από την άλλη πλευρά, εκείνους τους τομείς που στελεχώνονται κυρίως με προσωπικό σε επίπεδο απόφοιτων λυκείου. Από κάθε τομέα που συνδυάζει τα δυο αυτά κριτήρια, επιλέξαμε μια αντιπροσωπευτική επιχείρηση. Ως αντιπροσωπευτικοί κλάδοι επιχειρήσεων επελέγησαν οι ακόλουθοι: ο Τουρισμός (2 επιχειρήσεις), το Λιανικό Εμπόριο (3 επιχειρήσεις), ο Χρηματοπιστωτικός Τομέας (2 επιχειρήσεις), Τρόφιμα-Ποτά (2 επιχειρήσεις), Μεταποίηση (1 επιχείρηση).

Η επιλογή των θεμάτων έγινε με κριτήριο τους βασικούς στόχους της έρευνας και ταυτοχρόνως ανταποκρίνονταν στους βασικούς θεωρητικούς μας άξονες. Οι δυο οδηγοί συνέντευξης που συντάχθηκαν είχαν ως βασικό κριτήριο το υποκείμενο στο οποίο απευθύνονται και με τη διάκριση αυτή προέκυψε ένας οδηγός για τους φορείς, δημόσιους και εργοδοτικούς και κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης και ένας οδηγός συνέντευξης για τις επιχειρήσεις. Τα θέματα αυτά προσδιορίστηκαν για την καθεμία από τις δυο περιπτώσεις ως εξής:

α. Συνεντεύξεις με τους φορείς και τα ΚΕΚ

- 1^{ος} άξονας: Ο ρόλος των φορέων στα προβλήματα της ανεργίας και της συνεχιζόμενης κατάρτισης.
- 2^{ος} άξονας: Οι στόχοι της συνεχιζόμενης κατάρτισης που θέτουν οι ίδιοι οι φορείς. Οι στόχοι της κατάρτισης ως προς συγκεκριμένα προγράμματα κατάρτισης.
- 3^{ος} άξονας: Η πληροφόρηση και η ενημέρωση για τα προγράμματα κατάρτισης. Οι διαδικασίες πρόσβασης στην κατάρτιση.
- 4^{ος} άξονας: Οι ανάγκες εργοδοτών κατά τη γνώμη των φορέων ή/και των ΚΕΚ.
- 5^{ος} άξονας: Η κριτική του συστήματος της συνεχιζόμενης κατάρτισης και τα προβλήματα στη λειτουργία του (χάσμα και τεράστιες αποστάσεις ανάμεσα σ' αυτό που θα έπρεπε να γίνεται και στην πρακτική που ακολουθείται).
- 6^{ος} άξονας: Η αξιολόγηση των προγραμμάτων.
- 7^{ος} άξονας: Τα ζητήματα εκπαιδευτών και οι διαδικασίες επιλογής.
- 8^{ος} άξονας: Ο σχεδιασμός και οι ειδικότητες των προγραμμάτων.
- 9^{ος} άξονας: Η οργάνωση των προγραμμάτων και τα οργανωτικά προβλήματα που προκύπτουν από την πραγματοποίησή τους.
- 10^{ος} άξονας: Οι κανόνες εφαρμογής και οι πρακτικές των προγραμμάτων.
- 11^{ος} άξονας: Οι προτάσεις και οι τρόποι επίλυσης των προβλημάτων στην πράξη.

β. Συνεντεύξεις με τους εργοδότες

- 1^{ος} άξονας: Η καταγραφή των αναγκών των εργοδοτών.
- 2^{ος} άξονας: Οι στόχοι της συνεχιζόμενης κατάρτισης που θέτουν οι εργοδότες. Οι Στόχοι της κατάρτισης ως προς συγκεκριμένα προγράμματα κατάρτισης.
- 3^{ος} άξονας: Η πληροφόρηση και η ενημέρωση για τα προγράμματα κατάρτισης, όπως και οι διαδικασίες πρόσβασης που ακολουθούνται.

- 4^{ος} άξονας: Η κριτική του συστήματος της συνεχιζόμενης κατάρτισης και τα προβλήματα στη λειτουργία του.
- 5^{ος} άξονας: Τα προβλήματα και διαδικασίες επιδότησης - χρηματοδότησης για κατάρτιση.
- 6^{ος} άξονας: Η αξιολόγηση των προγραμμάτων.
- 7^{ος} άξονας: Τα ζητήματα των εκπαιδευτών και οι διαδικασίες επιλογής.
- 8^{ος} άξονας: Οι προτιμήσεις ειδικοτήτων στα προγράμματα κατάρτισης.
- 9^{ος} άξονας: Η οργάνωση προγραμμάτων και τα οργανωτικά προβλήματα.
- 10^{ος} άξονας: Η εφαρμογή και οι πρακτικές των προγραμμάτων.
- 11^{ος} άξονας: Οι προτάσεις και οι τρόποι επίλυσης των προβλημάτων στην πράξη.

Η θεματολογία που επελέγη στη διαδικασία συζήτησης ανταποκρίνεται στη λογική της αντιστοιχίας των θεμάτων στις δυο κατηγορίες των υπό εξέταση ατόμων και εναρμονίζεται με τους βασικούς στόχους της ανάλυσης μας, καθώς επίσης και με τους στόχους της ευρύτερης έρευνας στην οποία εντάσσεται η παρούσα. Από την ανάλυση περιεχομένου των συνεντεύξεων σκιαγραφήθηκε η στάση των φορέων, των ΚΕΚ, όπως και των επιχειρήσεων. Η ανάλυση περιεχομένου ανταποκρίνεται (κατά προσέγγιση) στις θεματικές ενότητες των οδηγών συνέντευξης και ακολουθεί τη λογική τους (ο θεσμός της κατάρτισης γενικά, στόχοι της κατάρτισης κατά τους φορείς, τα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης, οι ανάγκες των εμπλεκόμενων εταίρων, προοπτικές εξέλιξης του θεσμού).

Το Κράτος και οι φορείς του εμφανίζονται ως οι διαμορφωτές του θεσμού, γιατί έχουν ένα κυρίαρχο και διαμορφωτικό ρόλο ως προς τους κανόνες λειτουργίας του θεσμού της κατάρτισης (δημόσιοι φορείς) ή έχουν ένα ρυθμιστικό ρόλο ως προς τους επιχειρηματικούς χώρους που αντιπροσωπεύουν (εργοδοτικοί φορείς).

Όπως προαναφέραμε τα ΚΕΚ εμφανίζονται ως διαμεσολαβητές ή αλλιώς οι δίαυλοι υλοποίησης των προγραμμάτων, γιατί ο ρόλος τους όπως εμφανίζεται από τις συνεντεύξεις εστιάζεται περισσότερο στη διευκόλυνση διακίνησης, διάχυσης και υλοποίησης των

πολιτικών κατάρτισης, χωρίς φυσικά αυτό να σημαίνει ότι αποτελούν φερέφωνα των εκάστοτε πολιτικών αποφάσεων. Ως προς τις συνεντεύξεις των ΚΕΚ μπορούμε να αναγνωρίσουμε μια δομή που υπακούει, λιγότερο από ότι στους φορείς, στη δομή των οδηγιών συνέντευξης και αναδεικνύει περισσότερο τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ΚΕΚ στην εκπλήρωση του ρόλου τους (ανεπαρκής οργάνωση και έλλειψη συντονισμού, ιδιαίτερο πολιτισμικό πλαίσιο, απουσία κριτηρίων και διαφορετική προέλευση καταρτιζόμενων, ο εκπαιδευτικός ως διαμεσολαβητής).

Οι επιχειρήσεις εμφανίζονται ως οι αποδέκτες του συστήματος. Ο ρόλος τους είναι προφανώς ο πλέον σαφής, αφού όλο το σύστημα προσανατολίζεται κυρίως στο να τους προσφέρει τεχνογνωσία για τις νέες δομές με βάση τις οποίες θα πρέπει να παράγονται τα νέα προϊόντα, και στην αναδόμηση των ρόλων τους με βάση τα νέα δεδομένα και τις νέες τεχνολογίες. Οι επιχειρήσεις ανταποκρίθηκαν διαφοροποιημένα στην πρόκληση των συνεντεύξεων και φυσικά επικέντρωσαν τις απαντήσεις τους πάνω στα ζητήματα των αναγκών τους, ακολουθώντας κυκλικά θα λέγαμε τη δομή του οδηγού συνέντευξης (σύστημα και προγράμματα κατάρτισης, γενικές και ειδικές ανάγκες κατάρτισης, παράγοντες προσδιορισμού των αναγκών, κριτική στο σύστημα κατάρτισης όπως λειτουργεί στην πράξη).

Ακολουθεί η προσπάθεια ανάδειξης μιας σφαιρικής εικόνας λειτουργίας του συστήματος, με άλλα λόγια η σκιαγράφηση των νόμων της αλληλεξάρτησης που συνδέουν, διέπουν και ρυθμίζουν το θεσμό αυτό καθ' αυτό.

4.2. Ρόλοι των κοινωνικών συνομιλητών και διαπιστώσεις

4.2.1. Φορείς ή διαμορφωτές

Κυρίαρχος ρόλος στη διαδικασία της κατάρτισης αποδίδεται στους φορείς που είναι επιφορτισμένοι από το νόμο να σχεδιάζουν, να οργανώνουν, να διαχειρίζονται, να εφαρμόζουν και να ασκούν

γενικότερα πολιτική πάνω στο σύστημα της κατάρτισης, με κυρίαρχους τους κρατικούς φορείς και ρόλο διαβούλευσης στους κοινωνικούς φορείς. Όπως ήδη αναφέραμε, ένα σημαντικό κομμάτι της έρευνας στηρίζεται πάνω στην καταγραφή της άποψης των φορέων για τα προβλήματα και τις δυσλειτουργίες που παρουσιάζει ο θεσμός σε όλα τα επίπεδα. Αυτό σημαίνει ότι οι φορείς που έχουν επιλεγεί για να απαντήσουν στους στόχους που θέτει η έρευνα, έχουν διαμορφώσει, από την πλευρά τους, την αναπαράσταση και την πραγματικότητα ενός συστήματος κατάρτισης του οποίου ως τελικοί αποδέκτες εμφανίζονται οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι και ως δίαυλοι και διαμεσολαβητές του συστήματος τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης. Με την έννοια αυτή, οι φορείς στην παρούσα έρευνα ονομάζονται ως “οι διαμορφωτές” του συστήματος της κατάρτισης, λαμβανόμενοι ως “οι πρωταγωνιστές” που έχουν έναν ισχυρό ρυθμιστικό αλλά και διαμορφωτικό ρόλο. Αυτό βεβαίως δεν τους καθιστά εξ’ ορισμού μοναδικούς ρυθμιστές του θεσμού, αλλά αντίθετα τους προσδίδει ένα σημαντικό ρόλο ως προς τη διαμόρφωση του, μέσα σ’ ένα σύστημα διαντίδρασης που θέλει όλους τους εταίρους ενεργούς “παίκτες” μέσα στο συγκεκριμένο δίκτυο. Οι φορείς λοιπόν, σ’ ένα αυστηρά θεωρητικό μοντέλο, δεν αποφασίζουν και δεν λειτουργούν μόνοι τους, αλλά σε συνεχή αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση με τους αποδεκτές. Εμφανίζονται όμως να ασκούν μια πολιτική κατάρτισης που επιλεκτικά λαμβάνει υπ’ όψη της κάποιους από αυτούς και επιπλέον συνεργάζεται με ένα ακόμη μικρότερο μέρος από αυτούς. Άρα για κάποιους λόγους που παρατίθενται στη συνέχεια της ανάλυσης μας, ο ρόλος των φορέων στους τρόπους λειτουργίας του θεσμού της κατάρτισης είναι αναμφισβήτητα αμφιλεγόμενος, ρυθμιστικός, κυριαρχικός και διαμορφωτικός ως προς το σύστημα αυτό καθ’ αυτό.

Το πρώτο θέμα που μας απασχόλησε στην έρευνα ήταν να διαπιστώσουμε ποια είναι η θέση των φορέων απέναντι στο θεσμό της κατάρτισης γενικότερα, έτσι όπως θα ήθελαν να λειτουργεί (σκοπός και ρόλος της κατάρτισης) και έτσι όπως λειτουργεί στην πράξη (διαμόρφωση του συστήματος στα πλαίσια μιας δεδομένης κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης). Οι θέσεις των φορέων παρουσιάζουν ομοιογένεια μόνο ως προς κάποιες βασικές αξίες πάνω στα θέματα εκπαίδευση-κατάρτιση, διαφοροποιούνται όμως σημαντικά ως προς το περιεχόμενο και τον προσανατολισμό των προγραμμάτων κατάρτισης, ως προς τις στρατηγικές ανάπτυξης

του θεσμού και κυρίως ως προς την αντίληψη των αναγκών των εμπλεκόμενων φορέων και εταιρών. Τις θέσεις αυτές μπορούμε να τις παρουσιάσουμε αναλυτικά στα εξής τρία βασικά σημεία:

Αρχική θέση των φορέων ήταν η υποστήριξη και η ιδεολογική στήριξη του θεσμού της κατάρτισης. Όλοι οι φορείς, είχαν μια θετική στάση απέναντι στο θεσμό της κατάρτισης, κρίνοντας την τελευταία ως απαραίτητη για την παραγωγικότητα και την αποδοτικότητα των εργαζομένων. Οι παράγοντες που εμφανίζονται να επιτάσσουν την ανάγκη για κατάρτιση σχετίζονται τόσο με την απαξίωση των παλιών γνώσεων και την ανάδειξη των νέων γνώσεων που επιφέρουν οι εξελίξεις, όσο και με την ανάγκη προσαρμογής στη νέα τεχνολογία και την απαίτηση να μπορούν οι εργαζόμενοι να στέκονται δυναμικά στην αγορά. Ο θεσμός της κατάρτισης αποτελεί για τους φορείς μια από τις σημαντικότερες λύσεις για τη ρύθμιση της αγοράς εργασίας.

Επιπλέον, από ορισμένους δημόσιους φορείς (Υπ. Εργασίας), η κατάρτιση αντιμετωπίζεται ως ο ιδανικός μηχανισμός μιας διαδικασίας δευτερογενούς κοινωνικοποίησης που οδηγεί στην αλλαγή της στάσης και της νοοτροπίας του εργαζόμενου απέναντι στην εργασία του, προς την κατεύθυνση της ευελιξίας και του επαναπροσδιορισμού των ρόλων του μέσα στους εργασιακούς χώρους.

Μια βασική διάσταση απόψεων σε σχέση με την κατάρτιση απορρέει από τη φύση των φορέων και από τα διαφορετικά ενδιαφέροντα και τις προσδοκίες τους, ως προς τον προσανατολισμό και τους στόχους της κατάρτισης. Οι δημόσιοι, κυρίως, φορείς επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην κατάρτιση των ανέργων και την αντιμετωπίζουν σε άμεση συνάφεια με τις προοπτικές απασχόλησης που παρέχει (ενεργητική πολιτική απασχόλησης), ενώ οι εργοδοτικοί φορείς ενδιαφέρονται κύρια για την κατάρτιση των εργαζομένων, την οποία και αντιμετωπίζουν άμεσα σε σχέση με την προστιθέμενη αξία που επιφέρει στην παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Οι θέσεις αυτές αντιστοιχούν στις πάγιες αντιθέσεις του δημόσιου με τον ιδιωτικό χώρο ως προς την αγορά εργασίας, όπου ο πρώτος αναδεικνύει το ρόλο του ως κοινωνικός εταίρος (επίλυση των βασικών κοινωνικών προβλημάτων, όπως ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός, κλπ.) ενώ ο δεύτερος ως κυρίαρχος οικονομικός και ανταγωνιστικός εταίρος.

Κοινή είναι η αντίληψη όλων των φορέων ότι το σύστημα της

συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα, παρουσιάζει προβλήματα και δυσλειτουργίες. Ως βασικά αίτια αυτών των προβλημάτων αναφέρονται: Η ραγδαία και άναρχη ανάπτυξη του συστήματος εξαιτίας των αθρόων κοινοτικών χρηματοδοτήσεων. Η απουσία σταθερών και στέρεων δομών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης που να συντελούν στη δημιουργία και ανάπτυξη ενός κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού που να διακινεί και να διαχειρίζεται τις αξίες του συστήματος. Η απουσία τοπικού επιμορφωτικού πολιτισμού και των αξιών της συνεχιζόμενης κατάρτισης γενικότερα στο σύνολο της αγοράς εργασίας και ειδικότερα στην πλειοψηφία των επιχειρήσεων, οι οποίες αντιμετωπίζουν πρόσθετα προβλήματα εξαιτίας του πολύ μικρού και συχνά οικογενειακού τους χαρακτήρα. Η ελλιπής ανάπτυξη μηχανισμών παρακολούθησης της αγοράς εργασίας και διάγνωσης των αναγκών κατάρτισης των επιχειρήσεων. Η ανεπάρκεια των στελεχών που διαχειρίζονται τα προγράμματα κατάρτισης. Η έλλειψη συστηματικού συντονισμού μεταξύ των διαφορετικών φορέων που διαμορφώνουν τις πολιτικές και τα προγράμματα της συνεχιζόμενης κατάρτισης και η απουσία ενός κεντρικού συντονιστικού φορέα. Η ανεπαρκής αρχική επαγγελματική κατάρτιση με συνέπεια την υποκατάστασή της από τη συνεχιζόμενη. Η έλλειψη εμπιστοσύνης ως προς τη διαχείριση των κοινοτικών κονδυλίων εξ' αιτίας των ατασθαλιών που έχουν διαμορφώσει ένα αρνητικό παρελθόν. Αυτό σήμερα αποτελεί τροχοπέδη για τη συμμετοχή σε χρηματοδοτήσεις των προγραμμάτων συνεχιζόμενης κατάρτισης και δημιουργεί μια παρατεταμένη απαξία γύρω από τη μορφή που παίρνει ο θεσμός σήμερα. Θα πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι αυτή η διαπίστωση αποτελεί περισσότερο προϊόν μιας γενικευμένης στάσης όλων των εταίρων που αιωρείται στον αέρα και που σπανίως εκφράζεται ανοιχτά και ξεκάθαρα.

4.2.2. Επιχειρήσεις ή αποδέκτες

Οι επιχειρήσεις είναι μεν οι “αποδέκτες” του συστήματος κατάρτισης, αλλά εκ των πραγμάτων είναι και οι “διαμορφωτές” του. Οι συνεντεύξεις βάθους που παραχωρήθηκαν από εκπρό-

σωπους επιχειρήσεων κατέδειξαν ότι το σύστημα κατάρτισης δεν είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες της αγοράς με αποτέλεσμα να μην υπάρχει σύνδεση της κατάρτισης με την απασχόληση για την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού. Επεσήμαναν ότι οι εξελίξεις στην αγορά διενεργούνται με περισσότερο ταχείς ρυθμούς συγκριτικά με τις εξελίξεις στο σύστημα κατάρτισης και υποστήριξαν την ανάγκη λειτουργίας ενός ευέλικτου και αποδοτικότερου μηχανισμού συνεργασίας “επιχειρήσεων” - “κράτους” για την διάγνωση των αναγκών της αγοράς και τον σχεδιασμό ενός αποτελεσματικότερου συστήματος κατάρτισης. Παρά το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις αναφέρθηκαν στην αναγκαιότητα μεγαλύτερης συνεργασίας κράτους και επιχειρήσεων, εν τέλει δεν εξέφρασαν μία συγκροτημένη άποψη για τους φορείς που εμπλέκονται στο σύστημα κατάρτισης και τις πολιτικές που πρέπει να εφαρμοσθούν. Το ενδιαφέρον τους επικεντρώθηκε στους φορείς και τις πολιτικές με τις οποίες έχουν άμεση χρηματοδοτική σχέση, δηλαδή τον ΟΑΕΔ και τον ΛΑΕΚ και δεν διατύπωσαν μία συνολική αντίληψη για τους στόχους και τις πολιτικές της επαγγελματικής κατάρτισης. Σ’ αυτό το πλαίσιο δεν εκφράσθηκε κάποιο ενδιαφέρον των επιχειρήσεων για τις πολιτικές αντιμετώπισης της ανεργίας και την επαγγελματική κατάρτιση των ανέργων. Εν τέλει στις συνεντεύξεις ο επιχειρηματικός κόσμος περισσότερο λειτούργησε ως “αποδέκτης” του συστήματος κατάρτισης και λιγότερο ως “διαμορφωτής” που εκφράζει όχι μόνο απόψεις για τις ιδιαίτερες ανάγκες του, αλλά και συγκροτημένες θέσεις για τις πολιτικές κατάρτισης και απασχόλησης.

Με βάση την ανάλυση των θέσεων των εκπροσώπων του επιχειρηματικού κόσμου, οι διαφαινόμενοι στόχοι της πολιτικής κατάρτισης του προσωπικού ήταν:

Η αύξηση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας. Όλοι οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων, άλλοτε με σαφήνεια και άλλοτε όχι, απάντησαν ότι τελικός σκοπός είναι το κέρδος. Αναφέρθηκε βέβαια και η ενσωμάτωση του εργαζόμενου στο σύστημα αξιών της επιχείρησης, η ταύτισή του με τις ανάγκες της και η αποδοχή του “οράματος” της επιχείρησης. Η προσωπική ανάπτυξη του εργαζόμενου εκλαμβάνεται αποκλειστικά και μόνο ως επαγγελματική εξέλιξη μέσα από την επέκταση της επιχείρησης. Επίσης ως στόχος παρουσιάστηκε η εξασφάλιση προϋποθέσεων, ως δυνητική δυνατότητα, για την μείωση της ανεργίας. Όμως, όπως επεσήμαναν οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων, οι δυσλειτουργίες

του συστήματος κατάρτισης δεν επιτρέπουν την εκπλήρωση των ανωτέρω στόχων. Τα προβλήματα των δυσλειτουργιών εντοπίζονται αφ' ενός στις γραφειοκρατικές διαδικασίες, τις οποίες τόνισαν με ιδιαίτερη έμφαση, αφ' ετέρου στη μη συνάφεια ανάμεσα στα προγράμματα κατάρτισης και τις ανάγκες της αγοράς.

Ως προς τον σχεδιασμό των προγραμμάτων κατάρτισης οι επιχειρήσεις επισημαίνουν ότι κριτήριο πρέπει να είναι οι ανάγκες της αγοράς. Από την έρευνα αναδείχθηκε μία διαφορετική προσέγγιση μεταξύ των επιχειρήσεων ως προς τον σχεδιασμό των προγραμμάτων κατάρτισης. Για μεν τις επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο του λιανικού εμπορίου και στον τομέα του Τουρισμού, επιχειρήσεις που δεν συνδέονται με την αυξημένη χρήση της τεχνολογίας, η προσαρμογή του συστήματος κατάρτισης στις ανάγκες της αγοράς σημαίνει την ακόμα μεγαλύτερη εξειδίκευση και προσαρμογή των προγραμμάτων κατάρτισης στις ιδιαίτερες ανάγκες τους, όπως αυτές κάθε φορά διαμορφώνονται, χωρίς αναφορά στο ευρύτερο περιεχόμενο του επαγγέλματος ή της ειδικότητας κάθε κλάδου. Για δε τις επιχειρήσεις με αυξημένη χρήση της τεχνολογίας, της πληροφορικής και των επικοινωνιών, είτε είναι μεταποιητικές είτε παροχής υπηρεσιών, η προσαρμογή του συστήματος κατάρτισης στις ανάγκες της αγοράς δεν είναι απλώς θέμα εξειδίκευσης των προγραμμάτων. Και αυτό γιατί οι εν λόγω επιχειρήσεις αφ' ενός διαθέτουν την υποδομή για να υλοποιούν ευέλικτες και αυστηρά εξειδικευμένες καταρτίσεις, αφ' ετέρου γιατί γνωρίζουν πως οι τεχνολογικές εξελίξεις είναι τόσο γρήγορες που είναι αποτελεσματικότερο τα προγράμματα να παρέχουν “γενικές” γνώσεις στις ειδικότητες των κλάδων και στη συνέχεια οι ίδιες - λαμβάνοντας τα ανάλογα κίνητρα - να υλοποιούν αυστηρές εξειδικεύσεις αναλόγως των εκάστοτε αναγκών τους. Παράλληλα οι επιχειρήσεις αυτές προσβλέπουν σε περισσότερο “ριζικές” λύσεις με τον καθορισμό από τον επιχειρηματικό κόσμο των περιεχομένων μάθησης της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Αξίζει να επισημανθεί ότι μόνο στο σημείο αυτό εκφράστηκε άποψη σχετικά με την σύνδεση του συστήματος εκπαίδευσης - κατάρτισης και του συστήματος απασχόλησης και αυτή αναφερόταν στην αναγκαία προσαρμογή του πρώτου στο δεύτερο με το γνωστό επιχείρημα του προβλήματος της “αναντιστοιχίας” του εκπαιδευτικού συστήματος με τις ανάγκες της αγοράς.

Ως προς την χρήση των επιδοτούμενων προγραμμάτων μία κατη-

γορία επιχειρήσεων στηρίζεται αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο στα επιδοτούμενα προγράμματα κατάρτισης, ενώ μία άλλη κατηγορία επιχειρήσεων στηρίζει την πολιτική κατάρτισης του προσωπικού της σε αυτοχρηματοδοτούμενα προγράμματα και δευτερευόντως αξιοποιεί τις επιδοτήσεις. Ειδικότερα, οι επιχειρήσεις, οι οποίες στηρίζονται στα επιδοτούμενα προγράμματα κατάρτισης, παρά το γεγονός ότι θεωρούν την γραφειοκρατία πρόβλημα εξαιτίας της δυσκαμψίας και της εμμονής στις τυπικές διαδικασίες που προκαλεί, κρίνουν την συνεργασία τους με τους φορείς κατάρτισης ικανοποιητική και θεωρούν ότι δεν επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό η ποιότητα της κατάρτισης. Αυτές οι επιχειρήσεις θεωρούν τις επιδοτήσεις σημαντικό κίνητρο και είτε διαθέτουν είτε όχι δικές τους εκπαιδευτικές δομές συνεργάζονται με εξωτερικούς εκπαιδευτές σε ατομική βάση ή /και με συγκεκριμένα ΚΕΚ. Πρόκειται κυρίως για επιχειρήσεις του λιανικού εμπορίου που απευθύνονται στην τοπική αγορά και δεν εμφανίζουν έντονους ρυθμούς σε νέα προϊόντα. Αρκετές από αυτές τις επιχειρήσεις χρησιμοποιούν την κατάρτιση και ως διαδικασία επιλογής των καταλληλότερων νεοπροσλαμβανόμενων.

Οι επιχειρήσεις που έχουν μεγάλα μερίδια της αγοράς στον κλάδο της δραστηριότητάς τους, είτε είναι μεταποιητικές είτε παροχής υπηρεσιών, στηρίζονται κυρίως στην αυτοχρηματοδότηση και υλοποιούν σύντομες, ευέλικτες και αυστηρά εξειδικευμένες καταρτίσεις. Η γνώμη αυτών των επιχειρήσεων για τα ΚΕΚ είναι γενικά αρνητική. Συνήθως αυτές οι επιχειρήσεις διαθέτουν δικές τους εκπαιδευτικές δομές και η κατάρτιση έχει εσωτερικό χαρακτήρα. Επιπλέον για κάποια θέματα κατάρτισης απευθύνονται σε εξειδικευμένους συμβούλους από άλλες χώρες, είτε για την αγορά εκπαιδευτικών πακέτων είτε για την επιμόρφωση των στελεχών-εισηγητών τους. Στις περιπτώσεις που συνεργάζονται με κάποιους εγχώριους φορείς κατάρτισης το κάνουν κυρίως σε ατομική βάση με συγκεκριμένους εκπαιδευτές και σε κάθε περίπτωση έχοντας εκ των προτέρων προσδιορισμένη την ανάγκη κατάρτισης. Αυτές οι επιχειρήσεις θεωρούν την γραφειοκρατία των επιδοτούμενων προγραμμάτων ανασταλτικό παράγοντα για την υλοποίηση των πολιτικών τους και απευθύνονται σ' αυτά δευτερευόντως, ενώ ταυτόχρονα είναι κατά κανόνα αρνητικές απέναντι στο κράτος και τους θεσμούς κατάρτισης.

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπροσώπων των επιχειρήσεων οι ανάγκες κατάρτισης πρέπει να προσδιορίζονται από τις εκάστοτε

ανάγκες της αγοράς και των επιμέρους οικονομικών μονάδων. Οι ανάγκες των εργαζομένων μπορούν να ικανοποιηθούν μόνο στον βαθμό που συνδέονται αφενός με τις ατομικές ιδιαιτερότητες ως προς τις διαδικασίες μάθησης και το γνωστικό υπόβαθρο ως προς το αντικείμενο εργασίας τους, αφετέρου. Επιπλέον με την επιθυμία τους να εκφράσουν τον “επαγγελματισμό” τους, ώστε να εξελιχθούν στα πλαίσια της επιχείρησης, πράγμα που συνεπάγεται είτε παροχή διευρυμένων γνώσεων, αλλά πάντα σε σχέση με τις ειδικές ανάγκες της επιχείρησης, είτε καλλιέργεια οριζόντιων ικανοτήτων.

4.2.3. Νέες ανάγκες κατάρτισης

Η παρούσα διερεύνηση των προθέσεων και στόχων των επιχειρήσεων επιβεβαιώνει την θέση ότι τα επόμενα χρόνια συνολικά ο τομέας των υπηρεσιών εξελίσσεται σε έναν τομέα έντασης εργασίας και συνεπώς σε πηγή για την δημιουργία απασχόλησης. Με δεδομένο ότι τα ποσοστά ανεργίας των ατόμων χωρίς εξειδίκευση είναι υψηλότερα από αυτά των ατόμων με υψηλή ή ικανοποιητική κατάρτιση καθίσταται σαφές ότι ο προσανατολισμός στην εκπαίδευση - κατάρτιση των ανειδίκευτων νέων θα πρέπει να λάβει υπόψη του τις ανάγκες στον τομέα των υπηρεσιών. Συγκεκριμένα:

Ο τομέας της μεταποίησης με την αυξημένη χρήση της τεχνολογίας και με την ικανότητα προσδιορισμού και προσαρμογής του στις εξελίξεις του οικονομικού - κοινωνικού περιβάλλοντος (π.χ. αλλαγές στην οργάνωση εργασίας) σε σχέση με τους εργαζόμενους μεσαίων και χαμηλών επιπέδων, που απαιτούν συγκεκριμένες τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες, δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει ως πρόβλημα την οποιαδήποτε έλλειψη ειδικοτήτων, εφ’ όσον διαθέτει τρόπους για την εκπαίδευσή τους (εσωτερική εκπαίδευση - αυτοχρηματοδοτούμενα προγράμματα - συνεργασία με εταιρείες του εξωτερικού). Το ζητούμενο εδώ μάλλον δεν είναι η έλλειψη ειδικοτήτων, αλλά η “αδυναμία” των επιχειρήσεων, δηλαδή η έλλειψη θέσεων εργασίας, προκειμένου να απασχοληθεί το υπάρχον εργατικό δυναμικό.

Ορισμένοι κλάδοι του τομέα παροχής υπηρεσιών, όπως οι

τραπεζικές υπηρεσίες και οι ασφάλειες ως προς το διοικητικό προσωπικό τους, έχουν ήδη προχωρήσει στην εισαγωγή της τεχνολογίας της πληροφορικής και των επικοινωνιών και συνεπώς απασχολούν όλο και περισσότερο άτομα με υψηλές ικανότητες, άτομα με κατάρτιση σε σύγχρονες μεθόδους διοίκησης επιχειρήσεων, σε μεθόδους και τεχνικές μηχανοργάνωσης γραφείου, λογιστηρίου, μηχανοργάνωσης χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών εργασιών κλπ. Παράλληλα η συνεχής εμφάνιση νέων προϊόντων δημιουργεί ανάγκες για καταρτισμένο προσωπικό σε σύγχρονες μεθόδους και τεχνικές υποστήριξης και προώθησής του. Οι γνώσεις που απαιτούνται μπορεί να διαφοροποιούνται ως ένα βαθμό αναλόγως του κλάδου οικονομικής δραστηριότητας και του παραγόμενου είδους, όμως στο σύνολό της η κατάρτιση μπορεί να είναι κοινή και δεν προσδιορίζεται απόλυτα από τις ιδιαιτερότητες του κάθε κλάδου. Άλλοι κλάδοι, όπως αυτός του Τουρισμού, που αξιολογείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μαζί με την διαχείριση πολιτισμού ως “νέο κοίτασμα απασχόλησης”, δεν απαιτεί ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο ικανοτήτων διαχείρισης των νέων τεχνολογιών. Οι ανάγκες φαίνεται ότι συνδέονται με τις ιδιαιτερότητες των διαφόρων ειδικοτήτων που προσιδιάζουν στον κλάδο (π.χ. σύστημα κρατήσεων αεροπορικών θέσεων, animators κλπ.) και οι οποίες, όπως δηλώνεται, δεν καλύπτονται επαρκώς από τις υπάρχουσες Σχολές Τουριστικών Επαγγελματιών με αποτέλεσμα να υπάρχουν δυσκολίες στην εύρεση κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού. Στην περίπτωση αυτή οι ανάγκες κατάρτισης συνδέονται περισσότερο με συγκεκριμένες ανάγκες του κλάδου και οι καταρτιζόμενοι αποκτούν γνώσεις που ως επί το πλείστον δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν σε άλλους κλάδους.

Τέλος, ως προς τους πωλητές όλων των κλάδων η άποψη ότι η συγκεκριμένη απασχόληση αποτελεί μία απλή εργασία που δεν απαιτεί κατάρτιση έχει παρέλθει. Η συνεχώς αυξανόμενη προσφορά νέων προϊόντων σε όλους τους κλάδους μπορεί να αποτελέσει πηγή απασχόλησης που όμως θα απαιτήσει αποτελεσματικούς πωλητές. Η παραγωγικότητα του πωλητή συχνά εκλαμβάνεται ως θέμα προσωπικής δεξιοτεχνίας και ικανότητας, επειδή αδυναμίες σε άλλα τμήματα της παραγωγικής δραστηριότητας ή ακόμα και δομικά προβλήματα του οικονομικού συστήματος παρουσιάζονται κατ' αρχήν ως αδυναμίες προώθησης προϊόντων. Η τάση αυτή σε συνδυασμό με την γενικευμένη αντίληψη περί ενδυνάμωσης του ρόλου του ατόμου και συνεπώς της ανάληψης προσωπικής

ευθύνης για ό,τι μέχρι πρόσφατα αποτελούσε κοινωνική πολιτική του κράτους καθιστούν το επάγγελμα του πωλητή ως το πλέον “ατομοκεντρικό” επάγγελμα. Η ιδιαίτερη σημασία που αποδίδεται στο επάγγελμα του πωλητή από διαφορετικούς κλάδους (π.χ. ασφάλειες και σούπερ-μάρκετ) διαπιστώνεται από την πρότασή τους για ίδρυση Σχολής Πωλητών. Γενικά κοινή θέση όλων είναι ότι η αγορά έχει ανάγκη από μια οργανωμένη κατάρτιση σε πωλητές για την βελτίωση της παραγωγικότητάς τους. Οι δε ανάγκες κατάρτισης προσδιορίζονται με ιδιαίτερη ευκρίνεια και συγκεκριμένα: σε γνώσεις που συνδέονται με τις “σχέσεις” του πωλητή και των πελατών και συνεπώς με την οικοδόμηση μιας αποτελεσματικής επικοινωνιακής πολιτικής και σε γνώσεις που αφορούν στο εκάστοτε προϊόν, ώστε ο πωλητής να λειτουργεί σωστά ως σύμβουλος του καταναλωτή.

Η ταυτότητα απόψεων τόσο από τον τομέα της μεταποίησης όσο και από αυτόν της παροχής υπηρεσιών στον προσδιορισμό των γενικών αναγκών, οι οποίες διαμορφώνουν τις “οριζόντιες” ικανότητες του σύγχρονου εργαζόμενου - ικανότητες που μπορούν να αξιοποιηθούν σε οποιοδήποτε είδος επαγγέλματος - υπήρξε εμφανής. Όλα τα υποκείμενα των συνεντεύξεων θεωρούν ότι πέραν των γνώσεων και δεξιοτήτων, οι οποίες συνδέονται με μια συγκεκριμένη θέση, ο σύγχρονος εργαζόμενος πρέπει να διαθέτει: ικανότητες μάθησης και αφομοίωσης ως αναγκαιότητα των συνεχώς μεταλλασσόμενων συνθηκών στο περιβάλλον της εργασίας, ικανότητες συνεργασίας στο πλαίσιο της ομαδικής εργασίας, ικανότητες ευελιξίας και προσαρμογής στα νέα δεδομένα, ικανότητες επικοινωνίας και άσκησης επιρροής ως βασική προϋπόθεση διακίνησης και προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών, ικανότητες οργάνωσης και τέλος ικανότητες ανάλυσης, άμεσης αντιμετώπισης και επίλυσης προβλημάτων, πρωτοβουλίας και καινοτομικών παρεμβάσεων

Όλα τα παραπάνω προσδιορίζουν το προφίλ του σύγχρονου εργαζόμενου αξιολογούνται ως τα άτυπα προσόντα, τα οποία διαδραματίζουν εξέχοντα ρόλο στις προτιμήσεις των επιχειρήσεων κατά την διαδικασία των προσλήψεων, αλλά και κατά την αξιολόγηση του προσωπικού τους. Είναι προσόντα που κυρίως συνδέονται με την ψυχο-κοινωνική προσωπικότητα του ατόμου και συνεπώς η ύπαρξή τους ή όχι συνδέεται με μια σειρά παράγοντες, όπως είναι η προηγούμενη παιδεία του ατόμου και επομένως το εκπαιδευτικό σύστημα, το προσωπικό παρελθόν του ατόμου κλπ. Κατά

την άποψη των επιχειρήσεων η ύπαρξη και καλλιέργεια αυτών των ικανοτήτων είναι κυρίως ευθύνη του ατόμου. Είναι χαρακτηριστικό ότι από την πλευρά των επιχειρήσεων, ενώ αναγνωρίζεται η βαρύτητα των “οριζόντιων” - “κοινωνικών” δεξιοτήτων του εργαζομένου, παρ’ όλα αυτά δεν διατυπώθηκε μία συγκροτημένη θέση σύνδεσης του συστήματος κατάρτισης στη βάση παροχής των σχετικών δεξιοτήτων με αυτό της απασχόλησης. Δηλαδή δεν διατυπώθηκε το σκεπτικό της πολλαπλασιαστικής λειτουργίας που ενδέχεται να έχει η πολιτική της βελτίωσης των “οριζόντιων”-“κοινωνικών” δεξιοτήτων στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

4.2.4. Διαπιστώσεις και μελλοντικές εξελίξεις

Συνολικά ο τομέας των υπηρεσιών εξελίσσεται σε πηγή για την δημιουργία απασχόλησης και είναι ο τομέας που δεν έχει υπερκερασθεί στην προσφορά ειδικοτήτων. Οπωσδήποτε παραμένει ανοικτό το ζήτημα ακριβούς προσδιορισμού αυτών των ειδικοτήτων. Η ίδια η δομή των επαγγελματών που συνδέονται με τον τομέα των υπηρεσιών, εκτός των ειδικών κάθε φορά γνώσεων που προϋποθέτουν, παράλληλα απαιτεί από τον φορέα ικανότητες συνεργασίας, πρωτοβουλίας, διεκπεραίωσης, άσκησης επιρροής, δηλαδή ό,τι εννοείται ως “επικοινωνιακή” πολιτική.

Η εισαγωγή της τεχνολογίας της πληροφορικής και των επικοινωνιών σε όλους τους τομείς της οικονομίας αναμένεται να μετατοπίσει τα επόμενα χρόνια το ενδιαφέρον από την εξειδίκευση σύμφωνα με τα παραδοσιακά τεύλορικά μοντέλα προς το μοντέλο του εργαζόμενου πολλαπλών καθηκόντων και συνεπώς θα δίνεται έμφαση στην ικανότητα του εργαζόμενου να αφομοιώνει και να αποκτά νέες γνώσεις, να είναι ευέλικτος στα νέα περιβάλλοντα, ώστε να καθίσταται αποτελεσματικότερος στην αντιμετώπιση προβλημάτων και συνεπώς παραγωγικότερος.

Σε αρκετές περιπτώσεις από πλευράς επιχειρήσεων δηλώνονται ανάγκες σε κατάρτιση όχι αποκλειστικά με κριτήριο τη στενότητα στην εύρεση των αντίστοιχων ειδικοτήτων, αλλά με κριτήριο την ωφέλεια που θα έχουν από τις απολαβές που δίνονται ως κίνητρο συμμετοχής σε προγράμματα κατάρτισης. Προγράμματα που θα

στοχεύουν στη δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου πολλαπλών καθηκόντων μπορούν να συντελέσουν στον περιορισμό της σπατάλης πόρων που δημιουργείται από την παροχή συγκεκριμένων εξειδικεύσεων σε πολύ περισσότερα άτομα από τις πραγματικές εν τέλει ανάγκες ζήτησης. Τα προγράμματα κατάρτισης χωρίς να απολέσουν τον παρόντα χαρακτήρα τους, που είναι η παροχή εξειδικευμένων τεχνικών γνώσεων, θα πρέπει παράλληλα να προσανατολισθούν στην παροχή γνώσεων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων που μπορούν να αξιοποιηθούν προς μία οριζόντια σύλληψη των εργασιών. Το κράτος ως βασικός φορέας διαμόρφωσης των πολιτικών κατάρτισης και απασχόλησης, αλλά και τα θεσμοθετημένα όργανα των εργαζομένων, θα πρέπει να παρέμβουν δυναμικά στον σχεδιασμό αντίστοιχων προγραμμάτων, γιατί, παρ' όλο που οι επιχειρήσεις δεν εξέφρασαν προς το παρόν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, το να αναλάβουν στο μέλλον τον σχεδιασμό προγραμμάτων δημιουργίας ανθρώπινου κεφαλαίου πολλαπλών καθηκόντων εμπερικλείει τον κίνδυνο να παραλειφθούν παράμετροι, οι οποίες είναι σημαντικές, όπως η παροχή γενικής παιδείας ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την διαμόρφωση ορθολογικά και κριτικά συμπεριφερόμενων εργαζομένων, καθώς και η ικανοποίηση των αναγκών των ίδιων των εργαζομένων.

Μέρος Πέμπτο: Αντί επιλόγου

5.1. Τελικές παρατηρήσεις

Οι εκπαιδευτικοί θεσμοί έχουν *inter alia* εξουσιοδοτηθεί στις σύγχρονες κοινωνίες να πιστοποιούν τις ικανότητες των ατόμων μέσω των τίτλων που παρέχουν, εξασφαλίζοντας τους θέσεις στην επαγγελματική και κατ' επέκταση στην κοινωνική ιεραρχία¹⁴⁶. Η εκπαίδευση θεωρείται σήμερα ως ένας σημαντικός παράγοντας ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας, ενώ η άνοδος του εκπαιδευτικού επιπέδου μιας χώρας προβάλλεται ως πρόταγμα για τη βελτίωση του βιωτικού επιπέδου.

Ωστόσο οι εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο καταδικνεύουν ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν άμεσα στις οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες είτε λόγω του μακρού χρονικού διαστήματος που απαιτείται για να κινητοποιηθεί ένας μηχανισμός τέτοιου μεγέθους, όπως είναι ο εκπαιδευτικός, είτε λόγω της φύσης και της εμβέλειας των προβλημάτων που πρέπει να αντιμετωπιστούν.

Όπως φαίνεται από την ανάλυση που προηγήθηκε η βελτίωση της θέσης των νέων και γενικά το φαινόμενο της ανεργίας, μάλλον εντάσσεται στα προβλήματα που ο εκπαιδευτικός θεσμός αυτός καθ' αυτός μόνο κατ' επίφαση μπορεί να αντιμετωπίσει. Όπως τονίσαμε και παραπάνω όπως σε όλα τα κράτη του οικονομικά αναπτυσσόμενου κόσμου, έτσι και στη χώρα μας η καλύτερευση της θέσης των νέων χαρακτηρίζεται από το βαθμό ευαισθησίας της κοινότητας αναφορικά με την γενικότερη κατάσταση της απασχόλησης και της ανεργίας και σχετίζεται άμεσα με το υιοθετούμενο μοντέλο κράτους πρόνοιας. Είναι αντικείμενο των ευρύτερων οικονομικών και ιστορικών συνθηκών και εξαρτάται από τη συγκεκριμένη μακροοικονομική πολιτική και τις πολιτικές ζήτησης, τις διαρθρωτικές πολιτικές και τις πολιτικές προσφοράς

146. Βλ. Πετμεζίδου Μ.

και τέλος από την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μιας χώρας. Τέλος, σε ότι αφορά την περίπτωση της χώρα μας θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε πρόσθετα εθνοκεντρικά χαρακτηριστικά τα όποια προκαλούν προβλήματα όπως είναι οι στρεβλώσεις πολιτικών με ορθολογικό σχεδιασμό, εξ αιτίας στάσεων και συμπεριφορών πελατειακού χαρακτήρα με στόχο την μικροπολιτική κεφαλαιοποίηση των παρεμβάσεων η/και την ατομική ιδιοποίηση σημαντικού μέρους του διαθέσιμου κοινωνικού κεφαλαίου.

Και σε ότι αφορά την ανεργία διαφαίνεται ότι ενώ οι άτυπες μορφές εκπαίδευσης διευκολύνουν την προσαρμοστικότητα των ατόμων (ανέργων αλλά και εργαζομένων) στην αγορά εργασίας δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που συνδέονται με το τυπικό σύστημα εκπαίδευσης. Το επάγγελμα του τεχνικού απαιτεί μια μακρόχρονη και άρτια οργανωμένη εκπαιδευτική υποδομή χωρίς να παραγνωρίζεται η συμβολή των άτυπων μορφών εκπαίδευσης. Ωστόσο, τα προγράμματα κατάρτισης πρέπει να είναι συμπληρωματικά του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος και όχι να προσπαθούν να το υποκαταστήσουν. Θα μπορούσε εδώ να χρησιμοποιηθεί το παράδειγμα της διδασκαλίας της τεχνικής ορολογίας μιας ξένης γλώσσας: η εν λόγω ορολογία θα καταστεί αργά ή γρήγορα ουσιαστικά άχρηστη για το χρήστη αν προηγουμένως δεν κατέχει την ξένη γλώσσα σε ικανοποιητικό βαθμό. Συνεπώς επανέρχεται το πρόβλημα επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου της εννιάχρονης τυπικής εκπαίδευσης, Ο προσανατολισμός των νέων προς τα όποια υποσχόμενα επαγγέλματα θα ευνοούσε τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησής αν η άτυπη εκπαίδευση δεν περιοριζόταν κυρίως σε προγράμματα κατάρτισης μερικών εβδομάδων ή ωρών, αλλά ακολουθούσε προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης, λειτουργώντας συμπληρωματικά με το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Ένα πρόσθετο χαρακτηριστικό της κατάρτισης στη χώρα μας είναι ότι ένα σημαντικό τμήμα των πολιτικών επαφίεται στη διάθεση και τη δυνατότητα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, στα ιδιωτικά κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης (όπως έχουμε προαναφέρει γνωστά ως ΚΕΚ). Μαζί με τους κρατικούς φορείς τα ΚΕΚ αποτελούν τους διαμορφωτές του συστήματος επιμόρφωσης - κατάρτισης, οι φορείς εκείνοι που σχεδιάζουν, αποφασίζουν και υλοποιούν τα προγράμματα μάθησης και ως εκ τούτου, φέρουν σημαντικό μέρος της ευθύνης αναφορικά με την επίτευξη των στόχων της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.

Τα ΚΕΚ αναλαμβάνουν ένα μεγάλο μέρος όχι μόνο της διδασκαλίας και κατάρτισης αλλά έχουν την αρμοδιότητα και την ευθύνη της δομής και του περιεχομένου του προγράμματος. Τέλος έχουν και την ευθύνη της αξιολόγησης και της χορήγησης βεβαιώσεων παρακολούθησης του προγράμματος, οι οποίες δεν έχουν κανένα αντίκρισμα στην αγορά εργασίας χωρίς την κρατική εγγύηση ή επικύρωση.

Με βάση τα παραπάνω δεν μπορεί να μας εκπλήσσει η χαμηλή αποτελεσματικότητα των δραστηριοτήτων επιμόρφωσης και κατάρτισης σε σχέση με την απασχόληση των νέων. Βέβαια, είναι σαφές ότι τα αποτελέσματα της κατάρτισης δεν είναι τόσο άμεσα όσο μεσο-μακροπρόθεσμα, καθώς οι γνώσεις και ικανότητες που αποκτά ο καταρτιζόμενος αποτελούν στοιχεία που δεν απαξιώνονται άμεσα αλλά ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν πολύ αργότερα, όταν και όπως κάτι τέτοιο θα απαιτηθεί. Αυτό θα ίσχυε αν υπήρχε πρόνοια πιστοποίησής και αναγνώρισης των γνώσεων και δεξιοτήτων που αποκτούν οι καταρτιζόμενοι, στην οποία αναφερθήκαμε προηγουμένως. Έτσι ο άνεργος αδυνατεί να αποδείξει την κατοχή των συγκεκριμένων ικανοτήτων και δεξιοτήτων ούτως ώστε να είναι σε θέση να αξιοποιεί αντίστοιχες επαγγελματικές ευκαιρίες όταν και αν εμφανιστούν στο μέλλον.

Δυστυχώς η έλλειψη πιστοποίησης δεν παρά μια από τις παραλήψεις της κρατικής πολιτικής, η οποία επικεντρώνεται στην τυποποίηση των διαδικασιών συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και τον γραφειοκρατικό έλεγχο του τρόπου κατανομής και διάθεσης των σχετικών πόρων. Στην πράξη, η σύνδεση της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης των ανέργων με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, δεν φαίνεται να αποτελεί πρωταρχικό στόχο της πολιτείας. Ενδεικτικό απ' αυτή την άποψη είναι το γεγονός ότι, ενώ τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης υλοποιούνται από το 1982, ως σήμερα οι δομές απασχόλησης και οι συνοδευτικές προς τους καταρτιζόμενους υπηρεσίες είναι ανύπαρκτες. Επιπλέον, η ίδια η πολιτεία δεν λαμβάνει την οποιαδήποτε μέριμνα για την υποστήριξη της απασχόλησης των καταρτιζομένων. Από τη μέχρι σήμερα εφαρμογή της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων, αυτή φαίνεται να ικανοποιεί πρώτιστα επιδοματικούς στόχους, καλύπτοντας στοιχειώδεις ανάγκες κοινωνικής προστασίας όσων ανέργων δεν στοιχειοθετούν δικαίωμα στην επιδότηση της ανεργίας, χωρίς ταυτόχρονα να συμβάλει ουσιαστικά στη διεύρυνση

των ευκαιριών τους πρόσβασης στην απασχόληση. Είναι σαφές ότι οι φορείς μέχρι σήμερα ευνοούσαν την ασυμβατότητα μεταξύ των αναγκών και των προσφερόμενων προγραμμάτων.

Κάτι που θα πρέπει να υπογραμμίσουμε σ' αυτό το σημείο είναι το γεγονός ότι η κατάρτιση αναπτύχθηκε στη χώρα μας με την υποστήριξη του κοινοτικού πλαισίου στήριξης. Δεν κατείχε καμιά ιδιαίτερα σημαντική θέση στον κρατικό προϋπολογισμό ο οποίος συχνά αναφέρονταν σε πλασματικές επιμορφωτικές δαπάνες. Ο πακτωλός χρημάτων που εισέρευσε στην Ελλάδα για επιμορφωτικούς λόγους έγινε πολλές φορές στόχος σοβαρής κριτικής από πολλές μεριές και για πολλούς λόγους¹⁴⁷. Εξαιτίας αυτής, της σε μεγάλο βαθμό “εξωγενούς” προς την οικονομική διάρθρωση της χώρας, ανάπτυξη της κατάρτισης, έχουν παρατηρηθεί έντονες αδυναμίες και φαινόμενα αντιπαραγωγικής αξιοποίησης των διαθέσιμων κονδυλίων. Οι πολιτικές συνεχιζόμενης και δια βίου μάθησης προσδιορίζονται μέχρι τώρα από τον ευκαιριακό και ασυντόνιστο χαρακτήρα τους, από τον ετεροκαθορισμό τους σε σχέση με τη διάθεση κοινοτικών πόρων και από την υπερβολική βαρύτητα που αποδίδεται στο διαχειριστικό σκέλος των προγραμμάτων κατάρτισης.

Οι πολιτικές εκπαίδευσης - κατάρτισης και επανακατάρτισης των ανέργων εξαντλούντο μέχρι σήμερα στα προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης, τον επιμορφωτικό χαρακτήρα των προσφερόμενων υπηρεσιών, την αδυναμία ανταπόκρισης τους στις ανάγκες των αγορών εργασίας σε επαγγέλματα και ειδικότητες μέσω της λειτουργίας και του συντονισμού με μηχανισμούς διαπίστωσης, ανάλυσης και πρόβλεψης των αναγκών κατάρτισης της οικονομίας, την κατά περίπτωση σύνδεσή τους με την παραγωγή και τις επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα λειτουργούσαν κυρίως ως υποκατάστατο των πολιτικών προστασίας από την ανεργία και όχι ως πολιτική ενίσχυσης των ευκαιριών απασχόλησης.

147. Βλ Παληός Ζ.: *Ευρωπαϊκή Ένωση και άδηλες μορφές ελέγχου, στην επιθεώρηση Οικοτοπία*, αρ 2. 1997

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ελληνική

Βλαχούτσικου, Μ. (1998) : Λαϊκή Επιμόρφωση & Παιδαγωγική. Υπουργείο Πολιτισμού. ΓΓΛΕ. Αθήνα.

Γαλατά, Β. Δημουλάς, Κ. Ρομπόλης, Σ (1999): Η δια βίου Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα, Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ- ΑΔΕΔΥ.

Γιαννακάκη, Π. (1997): Ο εκπαιδευτικός διαμεσολαβητής. Αθήνα: Βασδέκη.

Δεδουσόπουλος Α., (2000), "Η κρίση στην Αγορά Εργασίας, Ρυθμίσεις - Ευελιξίες - Απορύθμιση", Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός

Δεδουσόπουλος, Α, (1994), "Διερεύνηση των Αναγκών Τεχνικής - Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης σε Τοπικό Επίπεδο", Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Αττικής (Τ.Ε.Δ.Κ.Ν.Α.).

Δεδουσόπουλος, Α, (1995), "Πολιτικές για την αγορά εργασίας στο τέλος του 20^{ου} αιώνα", Τα Τετράδια του ΙΝΕ, τεύχος Νο 4.

Δεδουσόπουλος, Α, (1997), "Κοινωνικές προϋποθέσεις της απασχόλησης και της ανεργίας", Αθήνα

Δερβιτσιώτη, Κ, Ν, (1990), "Ανταγωνιστικότητα των Επιχειρήσεων", Αθήνα.

Δημουλάς Κ. (2002): Κράτος Πρόνοιας και Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα, Υπό κατάθεση Διδ. Διατριβή στο Παν. Αθηνών, Αθήνα.

Δημουλάς, Κ. Παπαδοπούλου, Δ. Μπαμπανέλου, Χ. Τσιώλης, Γ. (2001): Από την Κοινωνική Ευπάθεια στον Κοινωνικό Αποκλεισμό: Ειδικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στο Νομό Κυκλάδων,

Επιστημονική Έκθεση, Αθήνα, ΙΝΕ -ΓΣΕΕ - Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κυκλάδων.

Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, (1999): "Καταγραφή των πόρων που διατίθενται για την απασχόληση και την αντιμετώπιση της ανεργίας από κάθε πηγή, σύγκρισή τους με τα αντίστοιχα άλλων χωρών και δημιουργία τράπεζας πληροφοριών", (αδημοσίευτο), (Αθήνα)

Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, (1998): "Μελέτη Διερεύνησης και Προσδιορισμού των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας, για Ενέργειες Συνεχιζόμενης Κατάρτισης Ανέργων κατά την περίοδο 1998-1999" Αθήνα.

Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, (1999): "Μελέτη Διερεύνησης του Δυναμισμού των Επαγγελματιών και των Αναγκών Κατάρτισης" Αθήνα.

Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, (2000): "Διαρθρωτική εικόνα και Εξελίξεις στην Αγορά Εργασίας" Αθήνα.

Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση. (2001): Υπ. Εργασίας, Υπ. Εθνικής παιδείας και Θρησκευμάτων.

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση. (2001): Υπ. Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

ΕΛΚΕΠΑ, (1995): "Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα", Αθήνα.

Ελληνικό Σύνταγμα 1975/1986/2001

Επιχειρησιακό πρόγραμμα "Κατάρτιση - Απασχόληση" (2001): Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2001). Com. Employment E.E.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας 23 και 24 Μαρτίου 2000 Συμπεράσματα της Προεδρίας

Ευστράτογλου Α., (2000): "Απασχόληση και επαγγέλματα στην Ελλάδα 1993-1997". Εισήγηση στην ημερίδα: Η ανεργία των νέων. Ανάγκες και κίνητρα για κατάρτιση/επιμόρφωση.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ, (1999): "Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση", Ετήσια έκθεση 1999, Αθήνα

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, (1999), "Τεχνολογικές Μεταβολές Νέες Ειδικότητες Ανάγκες Εκπαίδευσης και Κατάρτισης : Πετρέλαιο, Χημική Βιομηχανία, Φυσικό Αέριο", Τα Τετράδια του ΙΝΕ, Τεύχος Νο16-17.

ΙΟΒΕ 2000, "Η ελληνική οικονομία", Τριμηνιαία έκθεση, τευχ.25

ΙΟΒΕ, (1997), "Πανόραμα Οικονομικής Δραστηριότητας" Αθήνα.

Ιωακείμογλου Η, (1997), "Βιομηχανική Απασχόληση: ο Μηχανισμός της Κρίσης", Τα Τετράδια του ΙΝΕ, τεύχος Νο 8-9.

Ιωακείμογλου., Η, (1996), "Αναδιάρθρωση και Διεθνής Εξειδίκευση της Ελληνικής Βιομηχανίας", Αθήνα: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

Ιωαννίδης, Ε., (1999): Τεχνολογία, Δεξιότητες και Απασχόληση στην Ελλάδα, Διάρθρωση και Τάσεις. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας.

Καλογήρου, Γ.,(1998), "Ανταγωνιστικότητα: Θεωρητικές αναζητήσεις και στρατηγικές ανάπτυξης", σελ. 63- 95, περιέχεται στο: Πιτέλης Χ. & Αντωνάκης Ν. (επιμέλεια), (1998): Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και βιομηχανική στρατηγική. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός

Κανελόπουλος., Κ, (1996), "Ανθρώπινοι Πόροι: Πληθυσμός Αγορά Εργασίας και Εκπαίδευση", Αθήνα: ΚΕΠΕ.

Κατσανέβας., Θ, (1998), "Επαγγέλματα του Μέλλοντος: Ποιο Επάγγελμα να Διαλέξετε για να Βρείτε Δουλειά", Αθήνα: Παπαζήση.

Κατσανέβας., Θ, (2002), "Επαγγέλματα του Μέλλοντος και του παρελθόντος", Αθήνα: Πατάκη.

ΚΕΠΕ, (1994), "Η Ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000", Αθήνα.

ΚΕΠΕ, (1995), "Προτεραιότητες Κατάρτισης και Επανακατάρτισης στην Ευρύτερη Περιφέρεια Πρωτευούσης και της Θεσσαλονίκης", Αθήνα.

Κιντής, Α, (1985), "Ανάπτυξη της Ελληνικής Βιομηχανίας", Αθήνα: Gutenberg.

Κουζής Γ (2001): Εργασιακές σχέσεις και Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Ευελιξία και απορύθμιση ή αναβάθμιση της εργασίας, Αθήνα, έκ. ΙΝΕ, σ. 412.

Κουκιάδης Γ (1984): Εργατικό Δίκαιο, Ατομικές εργασιακές σχέσεις και κοινωνική πολιτική, εκδ Σάκκουλα, 1984, σσ. 87 επ.

ΚΠΣ 1994-99., (1998), "Αναμορφωμένο Πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης και Προώθηση Της Απασχόλησης", Υπουργείο Εργασίας.

Λαμάνς ΕΠΕ Υπηρεσίες Μάνατζμεντ - Βάλτερ Φίσσαμπερ και συνεργάτες ΕΠΕ, Δεύτερη Ενδιάμεση Έκθεση Αξιολόγησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Συνεχιζόμενη Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης 1994-99, Αθήνα, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, αδημοσίευτη, 1999 σ. VI-99.

Λάμανς ΕΠΕ Υπηρεσίες Μάνατζμεντ- Βάλτερ Φίσσαμπερ και Συνεργάτες Ε.Π.Ε., Επιχειρησιακό πρόγραμμα "Συνεχιζόμενη Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης 1994-99" Δεύτερη Έκθεση Αξιολόγησης, Αθήνα, αδημοσίευτη, 1999, σ. VI-88,

Λεβεντάκης Ι, (1995): Τάσεις στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας και προοπτικές, στο: 2004 Η Ελληνική Οικονομία στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα, Αθήνα: Ιονική Τράπεζα, σελ. 149-227.

Λευκό Βιβλίο, (1993), "Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση: Οι Προκλήσεις και η Αντιμετώπισή τους για τη Μετάβαση στον 21^ο Αιώνα", Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλες.

Λίβας, Π, (1983), "Ανάλυση της Απασχόλησης κατά Κλάδο της Ελληνικής Οικονομίας" Αθήνα: ΚΕΠΕ.

Λινάρδος - Ρυλμόν Π., (1996), "Βιομηχανική Πολιτική μετά τις μελέτες για τα Δίκτυα" Τα Τετράδια του ΙΝΕ, Νο 6-7

Λώλος, Σ & Παπαγιαννάκης, Λ. (1993), "Η Ελληνική Βιομηχανία στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα", Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.

Μολύβας, Γ. (υπό έκδοση): Rawls, Δικαιώματα και Ωφελιμισμός. Κεφ. 3,4, Αθήνα: Πόλις

Μυλωνάς - Νικολίτσα, ΥΠΕΘΟ 1999, "Εξαμηνιαία έκθεση τ.31, Τρέχουσες εξελίξεις και προοπτικές της ελληνικής και της διεθνούς οικονομίας", Γενική Δ/νση Οικονομικής Πολιτικής, Δ/νση Μακροοικονομικής ανάλυσης. σ. 95-100.

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή ΟΚΕ, (1998): "Επαγγελματική Κατάρτιση", Αθήνα

Offe, C.(1993): Κοινωνία της Εργασίας. Αθήνα: Νήσος.

Παλάσκας Θ, κ ά (2000): Μελέτη Διάγνωσης και Ικανοποίησης των Αναγκών Απασχόλησης των Χρηστών των Υπηρεσιών Επαγγελματικής Αποκατάστασης του Γραφείου Διασύνδεσης του Πάντειου Πανεπιστημίου, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Παληός Ζ.(1997): Ευρωπαϊκή Ένωση και άδηλες μορφές ελέγχου, στην επιθεώρηση Οικοτοπία, αρ 2.

Παπαδοπούλου Δ. (1977): Ο θεσμός της εργασίας στην σύγχρονη κοινωνία: Η κοινωνιολογική διάσταση του θεσμού, Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Τόμος 22^{ος} Φιλοσοφία και Κοινωνικές Επιστήμες, σσ.184-186.

Παπαδοπούλου Δ. (επ.) (2002) Κοινωνικός Αποκλεισμός. Για τους ανθρώπους που παραμερίζουμε, εισηγήσεις συνεδρίου, 16, 17, 18 Μαΐου 1999, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα: Αρμός.

Παπαδοπούλου Δ. Τσιώλης Γ. (2001): Η ανασφάλεια των νέων στην ελληνική κοινωνία, έκθεση για το πρόγραμμα ΤΣΕΡ, *La fragilité des jeunes*, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα.

Παπαηλίας Θ. (1996) : Ελληνική Οικονομία 1948 - 1995. Αθήνα: Αγροτική Τράπεζα.

Πετμεζίδου Μ. (1987) : Κοινωνικές Τάξεις και Μηχανισμοί Κοινωνικής Αναπαραγωγής. Αθήνα: Εξάντας,

Πετράκη Κώτη Α., Κώπης Γ., (2001): Μακροοικονομική θεωρία και πολιτική. Αθήνα: Παπαζήσης

Πιτέλης Χ., (1998): Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και οικονομική πολιτική. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός

Πιτέλης Χ. & Αντωνάκης Ν. (επιμέλεια), (1998) Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και βιομηχανική στρατηγική. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός

Πιτέλης Χ., (1996), " Ανταγωνιστικότητα, απασχόληση, συναίνεση και δημοκρατία. Βιομηχανική στρατηγική και ο ρόλος των δικτύων" Τετράδια του ΙΝΕ, Νο 6-7

Πυργιωτάκης Ι.Ε. (2000): Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες, Αθήνα: Γρηγόρη.

Ρούλιας Α. (1994), Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης στο 2ο ΚΠΣ, Υπ. Εργασίας, Αθήνα, Μάρτιος 1994. σ. 11-12.

Σακέλης, Γ & Χλέτσος, Μ (1997), "Πολιτικές Απασχόλησης: Κριτική Ανάλυση", Τα Τετράδια του ΙΝΕ, τεύχος 8-9.

Σκουτέλης Γ., (1996), Ανεργία: Αίτια και Λύσεις, Αθήνα: Financial Forum.

Σταύρου Σ., (1995), Η Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα Αθήνα.

Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος του Υ.ΠΕΠ.Θ "Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση 2000-2006, Αθήνα, Υ.ΠΕΠ.Θ.1999, σ.6.

Τελικό σχέδιο της Επιτροπής Πιστοποίησης Φορέων ΣΕΚ, Υπουργείο Εργασίας, Αθήνα, Μάιος 1996.

Τμήμα Κοινωνιολογίας Παν. Κρήτης- ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Ζήτηση Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Κίνητρα Ενδιαφερομένων, Μέρος Β' " Ανάλυση στοιχείων για τα επαγγέλματα και τις δυνατότητες απορρόφησης του διαθέσιμου δυναμικού. Ανάλυση αντικειμένων συνεχιζόμενης εκπαίδευσης κατά κατηγορία εργαζομένων, Ρέθυμνο-Αθήνα, αδημοσίευτο, 2000.

Τράπεζα της Ελλάδος 1993 - 1999, Ετήσιες εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα.

Τσιάκαλος Γ. (1998): Κοινωνικός Αποκλεισμός : Η ελληνική εμπειρία, Συλλογή κειμένων υπό την επιμέλεια Κασσιμάτη, Κ. Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα, Gutenberg.

Τσιότρας Γ., Συριόπουλος Κ., Γεωργόπουλος Ν., Πατρινός Α., Ζωητανίδης Σ., (1997), Εκπαίδευση και Βιομηχανική Ανταγωνιστικότητα, Θεσσαλονίκη: Υπουργείο Ανάπτυξης.

ΥΠΕΘΟ, (1995), Τεχνολογική Πολιτική και Τεχνολογική Εκπαίδευση σε Μικρές Αναπτυγμένες Εθνικές Οικονομίες, Αθήνα.

ΥΠΕΘΟ, (1998), Μακροχρόνιες Μακροοικονομικές Στατιστικές Σειρές, Αθήνα.

Φραγκουδάκη, Α., (1985), "Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης", Αθήνα: Παπαζήση.

Freeman C. & Soete L (2000): "Εργασία για όλους ή μαζική ανεργία", Αθήνα: Θεμέλιο.

Χλέτσος, Μ, (1997), "Η Πολιτική Απασχόλησης ως Συνδεδειγμένος Κρίκος της Αναπαραγωγικής με την Παραγωγική Διαδικασία", Τα Τετράδια του ΙΝΕ, τεύχος Νο 8-9.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος: Έρευνες Εργατικού Δυναμικού 1993-1997,

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος: Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος 1988-1998, (αδημοσίευτα)

ΟΑΕΔ: (1997), Προσλήψεις, Απολύσεις, Εγγραφέντες Άνεργοι, Άνεργοι Νέοι μέχρι 29 ετών. (αδημοσίευτα)

ΥΠΕΘΟ: (1997), Εγκεκριμένες και Ολοκληρωμένες Επενδύσεις των αναπτυξιακών νόμων 1262/80 και 1892/90, (αδημοσίευτα)

Υπουργείο Βιομηχανίας: (1997), Προκηρύξεις Ενδοεπιχειρησιακών προγραμμάτων για το έτος 1998

Υπουργείο Εργασίας: Ετήσιες Προκηρύξεις Προγραμμάτων Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, Εθνικού Σκέλους, ετών 1995, 1997 και 1998.

Περιφέρειες Χώρας: Ετήσιες Προκηρύξεις Προγραμμάτων Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, στα πλαίσια του ΠΕΠ, ετών 1995, 1997 και 1998.

Ξενόγλωσση

Abraham-Frois 1984, Elements de dynamique economique, fluctuations et croissance, Paris, Dalloz.

ANPE, (Avril 1999), "Mettiers, Emploi & Activité Publics"

Aron R. (1972) : Pensée sociologique et droits de l'homme, στο Etudes Politiques, Paris, Gallimard, p. 216-234.

Artus P., (1993), "Theorie la croissance et d fluctuations", Paris : Puf.

Berger, P. & Luckman, T. (1960): The Social Construction of Reality. New York: Doubleday.

Best J., (1990), "The New Competition: Institutions of Industrial Restructuring" Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Burkart., S, (2000), "European Trends in the Development of Occupations and Qualifications" Thessaloniki: CEDEFOP, Vol 1.

Colechia A., & Papacostantinou G., (1996), "The Evolution of Skills in OECD Countries and the Role of Technology" STI Working Papers, 1996/8, OECD, Paris.

Competitiveness Policy Council, (1995), "Saving More and Investing Better" Fourth Annual Report to the President & Congress, Washington, D.C.

Demazière D. (1992): Le chômage en crise? La négociation des identités des chômeurs de longue durée, Presses Universitaires de Lille.

Downs A. (1990): Οικονομική Θεωρία της Δημοκρατίας. Αθήνα, Παπαζήσης.

Eliason., G, (1994), "Η Αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης και οι Αγορές Ι κανοτήτων", Επαγγελματική Κατάρτιση, No 2, CEDEFOP.

Ellul, J. (1964): The Technological Society. New York: Alfred Knopf.

European Commission, (1995), "Development of Vocational Training Systems", Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

European Economy 2000, "L emploi en Europe 1999".

Eurostat 2000, «Employment in Europe 1999»

EUROSTAT, (1995), Πληθυσμιακές Προβολές 1994

Eurostat, Cedefop, (1997), "Key Data on Vocational Training in the European Union, Young People's Training", Luxembourg: Office for the Official Publications of the European Communities.

Felstead A., Gallie D., Green F., (2002), "Work Skills in Britain 1986-2001", Skope, University of Oxford.

Freire, P. (1970b): Pedagogy of the Oppressed; New York, Seabury Press.

Freyssinet., J, (1999), "Comparaison Internationale de la Mesure du Chomage: le cas de la France " IRES, Document de Travail No 99.02.

Gasier B. (1997): Ανασκόπηση και σύγκριση 40 χρόνων Ευρωπαϊκών Πολιτικών Απασχόλησης- συνέπειες για το σχεδιασμό και την Αξιολόγηση, στο Πανόραμα του Cedefop: Μέθοδοι Αξιολόγησης των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Κατάρτισης, Απασχόλησης και Ανθρωπίνων Πόρων. Θεσσαλονίκη: Cedefop, 1997.

Harm van Lieshout, (1999): "Enhancing the Operation of Markets for Vocational Education and Training." In, Vocational and Adult Education in Europe, edited by Fons van Wieringen and Graham Attwel; Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London.

Heinz, W. R. (1999): Vocational Socialization and competence development in the historical dimension", στο συλλογικό Cedefop, European trends in the development of occupations and qualifications, Voll. II, Θεσσαλονίκη, σ. 15-28.

Husen, T. Η αμφισβήτηση του σχολείου, Αθήνα, Προτάσεις, β'εκδ., σ.177- 204

Jorgenson., D, Gollor., F, Fraumeni., B, (1999), "Μεθοδολογική

Προσέγγιση των Συναρτήσεων Παραγωγής” Αθήνα: Τυπωθήτω-Δαρδανός.

Kinidleberger C.P., (1984), “Multinational Excursions”, MA.: MIT Press, Cambridge

Krugman P., (1986), “Introduction: New Thinking about Trade Policy”, στο P.R. Krugman (ed), Strategy Trade Policy and the New Economies, MA.: MIT Press, Cambridge

Krugman P., (1990), “Rethinking International Trade” MIT Press, Cambridge

Krugman P.(1994), “Competitiveness: A Dangerous Obsession” Foreign Affairs, vol 73, No 2

La Documentation Francaise, «2001 La nouvelle odyssee du capitalisme”.No 2704-2705, 2001: 6-8.

Lae Jean-François (1989): Travailler au noir, Paris, éd .métallié.

Maillet P., (1992), “La politique économique dans l` Europe d` après 1993”, Paris: Puf.

Mc Kinsey Global Institute, (1993), “Manufacturing Productivity”, Washington: Mc Kinsey and Company

Norsworthy J. & Jang S., (1992), “Empirical Measurement and Analysis of Productivity and Technological Change” North - Holland

O.E.C.D., Labour Market Policies, Enhancing the Effectiveness of Active Labour Market Policies: A Streamlined Public Employment Service, Paris, O.E.C.D. Oct.1997 (Working Paper).

OECD (1996), “Technology and Industrial Performance”

OECD, (1998), Employment Outlook

OECD, (1998), "Perspectives de l' Emploi"

OECD, (1998), "The Labor Market and Employment", Editorial: Aider les Jeunes a Prendre un Meilleur Depart.

OECD, (1998), «STAN Data Basic for Industrial Analysis 1978-97"

OECD (1999), "Employment Outlook"

OECD, (1999), "Implement the OECD jobs strategy: Assessing Performance and Policy".

Palios, Z. (1987): The Role of Education in the Development of the Social, Political and Economic Structure of Greece; Unpublished Ph.D. Thesis; University College Cardiff; U.K.

Papadopoulou D. (1994) : Politiques d'insertion professionnelle et intégration sociale. Le cas des immigrés et des enfants d'immigrés. Thèse de nouveau régime, Paris, EHESS,1994.

Papaioannou S. & Palios Z. (1995): Adult Education in Europe: The Case of Greece.; Europahandbuch Weiterbildung; Luchterhand Verlag Neuwied.

Petraki-Kottis., A & Kottis., G, (1997), "Labour Market Studies Greece. Report to the European Commission.

Pillinger J., (2001): " Quality in social public services", Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Pitelis C.N., (1992), " A Competitive Strategy for Europe", στο K. Cowling & R. Sugden (eds), Current Issues in Industrial Economic Strategy, Manchester: Manchester University Press

Porter M., (1990), "The Competitive Advantage of Nations"

Macmillan

Sainsaulieu R. (1988): L'identité au travail, Paris, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques.

Selling B.(2000) : European Trends in the development of occupations and qualifications, Vol. I- Thessaloniki, Cedefop 92/002/2000).

White Paper on "Growth, Competitiveness and Employment" 1993,

Yoffie O.B., (1993), "Be Young Free Trade", Boston: Harvard Business School Press.

Δικτυακοί Τόποι

http://europa.eu.int/comm/employment_social/empl&esf/news/em-pack2001_en.htm

Παράρτημα: Πίνακες

Πίνακας Α.1: Μεταβολές της απασχόλησης κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Σύνολο Πληθυσμού			Νέοι 18-29 ετών		
ΚΛΑΔΟΙ		1993-97	ΚΛΑΔΟΙ		1993-97
1-ψηφ	2-ψηφ		1-ψηφ	2-ψηφ	
Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	95	15,03%	Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	95	13,74%
Ενδιάμεσοι Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	65-67	4,49%	Ξενοδοχεία - εστιατόρια	55	3,31%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας- Εκμισθώσεις & Επιχ/κές δραστ/τες	70-74	3,50%	Χονδρικό, Λιανικό Εμπόριο κλπ	50-52	1,13%
Εκπαίδευση	80	3,46%	Άλλες δραστ/τες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου	90-93	0,58%
Ξενοδοχεία - εστιατόρια	55	3,11%	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας- Εκμισθώσεις & Επιχ/κές δραστ/τες	70-74	-0,01%
Υγεία- Κοινωνική Μέριμνα	85	2,35%	ΣΥΝΟΛΟ		-1,5%
Χονδρικό, Λιανικό Εμπόριο κλπ	50-52	2,24%	Ενδιάμεσοι Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	65-67	-1,71%
Άλλες δραστ/τες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού συνόλου	90-93	1,72%	Υγεία- Κοινωνική Μέριμνα	85	-2,61%
Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα	75	1,12%	Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	60-64	-3,05%
ΣΥΝΟΛΟ		0,88%	Μεταποιητικές Βιομηχανίες	15-37	-3,11%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου	40-41	0,71%	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία	01-02	-4,18%
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	60-64	-0,23%	Κατασκευές	45	-4,60%
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία	01-02	-0,91%	Αλιεία	05	-5,30%
Μεταποιητικές Βιομηχανίες	15-37	-0,91%	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα	75	-5,98%
Κατασκευές	45	-1,21%	Εκπαίδευση	80	-6,51%
Αλιεία	05	-1,68%	Ορυχεία, λατομεία	10-14	-7,00%
Ορυχεία, λατομεία	10-14	-2,79%	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου	40-41	-10,31%
Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα	99	-13,48%	Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα	99	-20,91%

Σημείωση: Ο πίνακας παρουσιάζει το μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης ανά κλάδο. Στην πρώτη στήλη εμφανίζονται, σε φθίνουσα κατάταξη, οι 17 μονοψήφιοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας, ενώ στη δεύτερη στήλη παρουσιάζονται οι διψήφιοι κλάδοι.

Πηγή: Πίνακες Α.1.1.1 και Α.1.1.2, Παράρτημα Α.

Επεξεργασία στοιχείων: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

**Πίνακας Α.2: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής απασχολούμενων
ανα κλαδο - Σύνολο απασχολούμενων**

	1996-97	30	1995-96	90	1994-95	23	1993-94	12	1993-97
37	53,33%	30	180,58%	90	126,40%	23	65,03%	12	
72	50,66%	33	163,00%	12	97,32%	33	54,65%	37	
99	48,38%	73	47,69%	67	64,34%	91	54,43%	95	15,00%
62	35,62%	14	27,38%	02	43,82%	30	35,32%	23	13,00%
14	15,12%	91	24,46%	27	37,50%	95	30,88%	33	13,00%
32	10,74%	41	21,39%	34	33,71%	67	28,50%	67	12,93%
41	7,01%	29	18,75%	63	22,61%	29	19,16%	91	7,79%
65	6,21%	13	15,51%	23	17,49%	28	17,32%	41	7,32%
95	5,98%	95	15,19%	21	17,02%	70	16,89%	90	6,69%
22	4,39%	02	12,22%	20	15,12%	36	12,60%	14	6,52%
52	4,32%	70	10,41%	99	13,88%	65	12,24%	63	6,43%
33	3,47%	16	7,80%	24	12,24%	80	6,55%	72	6,30%
74	3,31%	15	7,47%	32	10,28%	75	6,39%	65	5,42%
66	3,06%	26	7,30%	51	10,25%	72	6,36%	29	4,91%
80	2,55%	64	7,10%	10	10,02%	52	5,91%	74	4,21%
24	2,40%	20	5,92%	95	9,57%	63	5,46%	80	3,46%
75	1,62%	31	5,28%	19	9,36%	31	5,36%	55	3,11%
26	1,24%	85	4,59%	74	8,37%	99	5,25%	52	3,01%
63	1,22%	17	4,53%	50	8,28%	66	4,99%	22	2,53%
51	1,05%	74	4,24%	92	7,11%	55	4,23%	85	2,35%
21	0,93%	50	4,05%	22	5,71%	85	4,05%	24	2,09%
55	0,26%	60	3,82%	55	5,53%	61	3,96%	21	1,93%
36	0,24%	65	2,91%	66	4,71%	40	3,11%	15	1,75%
64	0,16%	55	2,51%	13	4,36%	12	2,78%	66	1,75%
15	0,16%	22	2,17%	80	2,86%	35	2,30%	28	1,53%
12	0,00%	80	1,95%	11	2,62%	62	1,92%	50	1,40%
85	-0,30%	62	1,88%	93	2,35%	74	1,07%	75	1,12%
45	-1,11%	10	1,78%	40	2,24%	15	1,04%	31	0,97%
93	-1,12%	90	1,36%	41	1,89%	41	0,23%	92	0,81%
05	-1,15%	92	1,22%	85	1,13%	60	0,03%	26	0,76%
40	-1,81%	19	1,21%	52	1,08%	01	0,02%	36	0,45%
92	-2,43%	75	0,93%	26	0,92%	45	-0,10%	51	0,26%
34	-2,44%	52	0,80%	65	0,67%	50	-0,82%	93	-0,06%
01	-2,48%	93	0,71%	05	-0,15%	24	-1,24%	60	-0,48%
25	-3,00%	01	0,47%	36	-0,44%	71	-1,29%	64	-0,61%
28	-3,38%	25	0,03%	25	-0,58%	22	-1,98%	40	-0,82%
27	-3,62%	61	-0,05%	60	-0,84%	64	-1,99%	01	-0,83%
31	-4,56%	45	-0,19%	01	-1,31%	93	-2,13%	45	-1,21%
20	-4,67%	28	-0,82%	15	-1,45%	92	-2,38%	05	-1,68%
60	-4,74%	63	-1,98%	31	-1,82%	19	-2,85%	20	-1,69%
35	-4,83%	05	-2,36%	45	-3,40%	05	-3,01%	19	-2,53%
17	-4,92%	51	-2,79%	75	-4,18%	14	-3,09%	25	-3,04%
50	-5,38%	24	-4,30%	35	-4,59%	21	-3,76%	73	-3,46%
90	-6,27%	72	-4,62%	18	-4,81%	73	-3,76%	17	-3,50%
18	-6,75%	32	-4,68%	28	-5,48%	18	-4,36%	30	-4,29%
29	-7,67%	21	-5,05%	16	-6,40%	17	-5,37%	62	-4,67%
23	-7,67%	67	-5,35%	64	-7,23%	26	-5,97%	18	-5,93%
13	-10,26%	66	-5,41%	29	-7,28%	51	-6,68%	35	-6,18%
91	-11,32%	40	-6,53%	17	-7,78%	25	-8,38%	27	-6,61%
10	-14,95%	18	-7,75%	14	-9,40%	16	-9,81%	13	-6,66%
71	-15,08%	23	-8,82%	71	-11,20%	20	-19,65%	10	-6,99%
19	-16,06%	71	-9,38%	73	-13,50%	10	-21,42%	32	-7,07%
61	-16,70%	36	-9,39%	61	-14,28%	27	-26,61%	16	-7,09%
16	-18,10%	35	-16,58%	72	-16,47%	34	-27,96%	61	-7,19%
67	-18,63%	27	-21,79%	91	-20,80%	13	-29,85%	02	-7,92%
11	-21,94%	34	-29,67%	70	-25,75%	32	-35,92%	71	-9,38%
02	-23,49%	11	-43,40%	62	-41,34%	90	-39,78%	70	-9,71%
30	-25,49%	99	-68,49%	33	-61,24%	02	-41,79%	34	-9,84%
73	-29,35%	37	-71,91%	30	-70,35%	11	-53,27%	99	-13,48%
70	-30,85%	12	-100,00%	37		37	-100,00%	11	-32,16%

Πηγή: ΕΣΥΕ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993-1997
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

**Πίνακας Α.3: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής κλάδου
- Απασχολούμενοι από 18 έως 30 ετών**

	1997-96		1996-95		1995-94		1994-93		1993-92
13	114,9%	37		99	167,1%	12		11	
62	59,3%	33	281,1%	90	105,5%	23	206,5%	12	
99	32,0%	41	99,0%	82	55,9%	70	82,9%	30	
21	27,2%	16	61,8%	70	50,4%	33	46,2%	23	24,7%
70	22,7%	91	48,1%	67	44,5%	30	44,2%	33	17,7%
95	21,6%	14	40,9%	71	40,7%	95	44,0%	95	13,7%
34	15,8%	31	32,5%	63	31,7%	36	22,4%	90	9,5%
26	13,2%	72	28,6%	24	28,6%	35	22,4%	13	5,7%
72	9,6%	26	25,6%	21	28,3%	67	19,7%	63	3,5%
93	8,4%	17	22,4%	41	28,2%	15	11,6%	55	3,3%
33	6,2%	64	22,3%	27	26,1%	28	10,9%	52	2,4%
51	5,9%	19	20,4%	10	20,3%	52	9,6%	21	2,2%
27	5,7%	73	17,2%	40	16,9%	29	9,4%	93	2,1%
66	4,7%	10	17,0%	51	15,2%	34	6,1%	15	2,0%
14	2,5%	25	13,8%	65	12,0%	60	5,9%	34	1,9%
52	2,4%	60	12,3%	29	10,0%	80	4,5%	65	1,9%
55	1,4%	23	10,6%	93	9,7%	55	3,4%	24	1,2%
15	0,9%	67	10,3%	74	8,7%	72	2,4%	67	1,1%
24	0,2%	50	7,5%	19	6,7%	85	1,7%	72	0,7%
01	0,0%	61	6,9%	92	5,4%	65	1,7%	14	0,7%
11	0,0%	90	6,9%	05	4,7%	14	1,6%	74	0,5%
12	0,0%	55	5,7%	22	4,4%	66	0,9%	29	0,1%
32	0,0%	20	5,6%	73	3,7%	32	0,0%	32	0,0%
63	-0,2%	62	4,3%	55	2,8%	37	0,0%	37	0,0%
17	-0,5%	74	3,5%	50	2,8%	45	-1,0%	26	-0,1%
35	-0,5%	85	3,5%	13	1,6%	50	-1,7%	50	-0,3%
25	-0,8%	92	3,0%	11	0,0%	92	-2,8%	92	-0,5%
73	-0,9%	15	1,9%	32	0,0%	20	-3,1%	51	-1,6%
65	-3,5%	11	0,0%	37	0,0%	93	-3,4%	60	-1,6%
85	-3,9%	12	0,0%	52	-0,2%	63	-3,5%	62	-2,0%
74	-3,9%	32	0,0%	95	-1,6%	61	-3,7%	41	-2,0%
75	-4,1%	01	-0,7%	20	-3,1%	22	-4,8%	31	-2,2%
22	-4,4%	29	-0,7%	34	-3,7%	16	-5,2%	85	-2,6%
45	-6,1%	05	-0,8%	66	-3,8%	74	-5,5%	22	-2,8%
26	-6,4%	52	-2,1%	01	-4,0%	75	-6,0%	25	-3,0%
92	-7,2%	65	-2,1%	45	-5,1%	31	-6,8%	35	-3,4%
31	-7,7%	95	-2,9%	28	-5,2%	24	-7,0%	01	-3,5%
50	-8,9%	93	-5,5%	15	-5,7%	19	-7,8%	70	-3,9%
18	-9,3%	22	-6,0%	80	-5,8%	18	-8,1%	20	-4,0%
64	-12,2%	45	-6,2%	35	-6,3%	40	-8,7%	36	-4,0%
28	-12,7%	75	-7,5%	75	-6,3%	62	-9,0%	28	-4,2%
80	-13,7%	02	-8,3%	60	-8,1%	01	-9,1%	45	-4,6%
05	-14,2%	28	-8,4%	25	-8,5%	05	-9,8%	73	-5,2%
20	-14,2%	34	-9,0%	18	-10,8%	99	-12,3%	05	-5,3%
60	-14,3%	18	-9,6%	85	-11,0%	17	-13,0%	16	-5,7%
23	-14,6%	63	-9,7%	26	-11,3%	51	-13,7%	75	-6,0%
90	-14,8%	80	-10,2%	91	-11,6%	25	-14,3%	19	-6,2%
29	-15,8%	51	-10,9%	36	-12,5%	64	-15,6%	66	-6,3%
16	-17,1%	24	-12,5%	64	-15,7%	91	-16,5%	80	-6,5%
10	-22,9%	21	-14,4%	23	-16,5%	13	-17,7%	64	-6,5%
40	-27,3%	36	-15,3%	61	-17,7%	27	-18,7%	27	-6,8%
01	-28,5%	71	-19,9%	31	-19,8%	71	-18,7%	17	-7,0%
02	-29,2%	40	-22,1%	72	-28,7%	26	-21,6%	91	-9,4%
19	-34,5%	35	-23,7%	17	-29,3%	21	-21,9%	18	-9,4%
91	-38,3%	66	-24,3%	14	-30,0%	90	-23,3%	02	-10,4%
71	-39,8%	27	-30,4%	16	-37,9%	73	-33,0%	40	-11,8%
37	-42,7%	13	-30,6%	62	-38,9%	02	-36,2%	71	-13,8%
67	-45,1%	30	-33,3%	30	-56,6%	41	-49,4%	10	-16,2%
61	-51,6%	70	-74,7%	33	-67,6%	10	-54,5%	61	-20,0%
30	-100,0%	99	-87,4%	12	-100,0%	11	-100,0%	99	-20,9%

Πηγή: ΕΣΥΕ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993-1997
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

Πίνακας Α.4. Μεταβολές της απασχόλησης κατά μεγάλες ομάδες επαγγελματιών (μονοψήφιο επίπεδο)

	Σύνολο Απασχολούμενων			18-29 ετών			Ομάδα στόχου			
	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ			ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ			ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ			
	1-ψηφ. επίπεδο	2-ψηφ. επίπεδο	1993-97	1-ψηφ. επίπεδο	2-ψηφ. επίπεδο	1993-97	1-ψηφ. επίπεδο	2-ψηφ. επίπεδο	1993-97	
3. Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί	31-34	31-34	4,34%	5. Πωλητές, παροχή υπηρεσιών	51-53	51-53	1,7%	9. Χειριστές μηχανημάτων	81-88	5,1%
2. Επιστήμονες, καλλιτέχνες	21-27	21-27	2,70%	8. Χειριστές μηχανημάτων	81-88	81-88	1,2%	6. Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι κλπ	61-67	2,8%
1. Μέλη βουλευσιμίων σωμάτων	11-13	11-13	2,41%	3. Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί	31-34	31-34	0,55%	5. Πωλητές, παροχή υπηρεσιών	51-53	2,7%
4. Υπάλληλοι γραφείου	41-42	41-42	2,08%	4. Υπάλληλοι γραφείου	41-42	41-42	0,11%	1. Μέλη βουλευσιμίων σωμάτων	11-13	1,4%
5. Πωλητές, παροχή υπηρεσιών	51-53	51-53	1,94%	9. Ανείδικευτοι εργάτες	91-93	91-93	-0,69%	9. Ανείδικευτοι εργάτες	91-93	0%
8. Χειριστές μηχανημάτων	81-88	81-88	1,73%	ΣΥΝΟΛΟ			-1,51%	ΣΥΝΟΛΟ		-0,1%
9. Ανείδικευτοι εργάτες	91-93	91-93	1,39%	1. Μέλη βουλευσιμίων σωμάτων	11-13	11-13	-2,12%	4. Υπάλληλοι γραφείου	41-42	-0,7%
0. Ένοπλες δυνάμεις	101	101	1,22%	0. Ένοπλες δυνάμεις	101	101	-3,38%	7. Ειδικευμένοι τεχνίτες	71-78	-0,8%
ΣΥΝΟΛΟ			0,88%	6. Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι κλπ	61-67	61-67	-3,74%	0. Ένοπλες δυνάμεις	101	-6,1%
6. Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι κλπ	61-67	61-67	-0,94%	2. Επιστήμονες, καλλιτέχνες	21-27	21-27	-4,74%	3. Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί	31-34	-12,1%
7. Ειδικευμένοι τεχνίτες	71-78	71-78	-2,05%	7. Ειδικευμένοι τεχνίτες	71-78	71-78	-4,85%	2. Επιστήμονες, καλλιτέχνες	21-27	-16,1%

Σημείωση: Ο πίνακας παρουσιάζει το μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης ανά επαγγελματία, για το σύνολο του πληθυσμού, την ηλικιακή ομάδα από 18-29 ετών και την ομάδα στόχου. Στην πρώτη στήλη εμφανίζονται με σειρά σημαντικότητας, οι 10 μεγάλες ομάδες επαγγελματιών, ενώ στη δεύτερη παρουσιάζονται τα επαγγέλματα σε διψήφιο επίπεδο.

Πηγή: Πίνακας Α.1.1.5 και Α.1.1.6 - Παράρτημα Α έρευνας

Πίνακας Α.5: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής απασχολούμενων ανά επάγγελμα - Σύνολο απασχολούμενων

1996-97		1995-96		1994-95		1993-94		1993-97	
11	27,61%	87	34,76%	82	83,34%	93	41,54%	87	11,54%
83	20,59%	12	32,98%	84	53,90%	85	33,44%	85	10,66%
71	11,59%	62	18,65%	33	49,69%	32	24,02%	86	8,60%
42	7,78%	77	17,12%	83	39,19%	34	20,24%	33	8,01%
41	6,50%	86	16,32%	81	37,92%	64	17,48%	12	7,30%
26	6,31%	32	15,32%	87	26,65%	21	17,25%	42	7,20%
86	3,97%	42	14,83%	12	16,92%	92	15,70%	34	6,28%
24	2,97%	31	13,69%	86	16,22%	27	9,36%	26	5,06%
23	2,46%	101	12,77%	31	15,09%	91	7,07%	25	4,78%
53	2,46%	25	12,49%	34	11,92%	53	6,95%	32	4,72%
13	2,14%	85	11,06%	74	11,78%	24	6,27%	91	3,49%
72	1,38%	84	10,75%	63	11,58%	62	5,75%	74	3,34%
74	0,90%	88	9,65%	71	11,41%	72	4,82%	24	3,15%
63	0,56%	23	8,39%	85	10,48%	73	4,14%	53	2,57%
51	0,24%	22	7,18%	91	10,44%	51	2,76%	51	1,99%
91	0,02%	76	6,02%	26	8,80%	25	2,62%	13	1,95%
101	-0,89%	82	5,81%	27	8,51%	13	2,24%	22	1,88%
77	-0,90%	26	5,25%	75	6,52%	41	2,13%	23	1,72%
75	-1,16%	21	5,03%	51	6,33%	88	1,98%	82	1,44%
52	-1,17%	74	3,05%	42	6,20%	33	1,80%	64	1,40%
25	-1,21%	66	2,53%	25	5,66%	23	1,73%	101	1,22%
22	-1,96%	61	2,27%	101	4,55%	61	1,62%	31	1,19%
32	-2,59%	13	2,16%	92	3,24%	22	1,62%	27	0,97%
66	-2,74%	24	2,05%	76	1,97%	66	1,11%	41	0,92%
93	-3,65%	65	1,04%	53	1,96%	42	0,49%	88	0,90%
88	-3,89%	53	-0,94%	11	1,40%	52	0,28%	83	0,38%
34	-4,06%	34	-1,20%	24	1,36%	26	0,06%	63	0,19%
27	-4,55%	51	-1,21%	13	1,26%	86	-1,05%	66	0,04%
61	-4,70%	52	-1,24%	22	0,88%	74	-1,88%	67	0,00%
82	-5,01%	81	-1,89%	78	0,19%	12	-2,40%	21	-0,01%
62	-5,07%	41	-2,05%	64	-0,11%	87	-2,57%	52	-0,63%
73	-5,57%	63	-2,36%	52	-0,40%	75	-4,79%	62	-1,11%
64	-5,66%	91	-3,00%	65	-0,47%	63	-8,04%	75	-1,17%
78	-6,16%	33	-3,31%	66	-0,66%	71	-9,94%	72	-1,25%
87	-6,93%	73	-4,27%	41	-2,63%	101	-10,16%	77	-1,64%
31	-7,59%	64	-4,49%	88	-3,58%	31	-13,31%	92	-1,82%
33	-7,64%	72	-4,78%	77	-4,30%	78	-14,85%	93	-2,04%
85	-8,40%	75	-4,82%	73	-4,44%	77	-15,74%	73	-2,61%
92	-8,79%	93	-6,96%	23	-5,26%	65	-17,38%	71	-3,36%
76	-10,09%	78	-7,73%	72	-6,04%	76	-22,87%	84	-3,69%
21	-10,68%	27	-8,25%	21	-9,14%	83	-28,06%	61	-4,37%
81	-11,82%	92	-14,70%	32	-13,69%	81	-32,05%	81	-5,11%
12	-12,65%	83	-15,92%	61	-15,55%	11	-36,16%	76	-6,95%
84	-20,82%	11	-19,36%	62	-19,72%	84	-36,24%	78	-7,29%
65	-25,18%	71	-22,11%	93	-27,44%	82	-42,55%	11	-9,66%
67		67		67		67		65	-11,20%

Πηγή: ΕΣΥΕ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993-1997
Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

**Πίνακας Α.6: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής επαγγέλματος -
Απασχολούμενοι από 18 έως 30 ετών**

	1997-96		1996-95		1995-94		1994-93		1993-97
83	35,6%	62	49,1%	82	109,8%	11	158,3%	11	
91	11,7%	12	29,0%	81	97,3%	87	43,1%	87	16,3%
25	10,3%	87	27,5%	33	90,8%	21	40,9%	86	10,4%
71	8,9%	86	24,3%	84	69,7%	93	37,3%	12	8,4%
81	8,0%	77	19,2%	92	69,4%	64	26,6%	82	7,8%
61	7,8%	31	18,9%	86	30,3%	32	21,8%	33	6,6%
42	7,6%	23	18,5%	26	28,2%	34	16,8%	42	6,1%
33	6,9%	88	18,2%	87	26,3%	86	13,2%	21	5,0%
23	5,2%	76	16,2%	83	22,2%	42	10,4%	22	3,6%
22	3,6%	84	15,0%	91	16,5%	12	8,1%	64	3,4%
51	3,0%	22	11,9%	74	14,9%	24	4,7%	51	2,6%
63	2,5%	32	11,0%	51	8,7%	65	3,6%	31	2,4%
12	1,9%	27	5,8%	85	8,4%	53	3,1%	84	1,8%
21	1,7%	66	5,4%	34	7,4%	13	3,0%	83	1,7%
53	0,9%	64	5,1%	66	6,2%	88	2,1%	53	1,3%
41	0,2%	74	4,4%	63	5,6%	72	1,5%	34	0,8%
11	0,0%	42	3,5%	31	5,1%	73	0,4%	91	0,4%
65	0,0%	101	2,6%	42	3,0%	51	0,2%	67	0,0%
67	0,0%	78	1,8%	52	1,4%	67	0,0%	26	-0,2%
75	-1,7%	52	0,6%	53	1,2%	22	-0,7%	74	-0,3%
72	-2,9%	53	0,2%	101	0,4%	91	-0,9%	88	-0,4%
93	-3,5%	67	0,0%	22	0,0%	85	-1,0%	23	-1,3%
31	-4,2%	75	-0,9%	67	0,0%	23	-1,9%	66	-1,3%
82	-4,5%	51	-1,0%	13	-1,0%	41	-2,7%	93	-1,4%
13	-5,5%	65	-1,7%	21	-1,3%	66	-6,0%	41	-1,7%
74	-7,4%	41	-2,8%	41	-1,5%	77	-6,7%	85	-2,0%
77	-7,4%	71	-3,2%	12	-3,0%	25	-6,7%	77	-2,2%
64	-7,8%	25	-3,8%	27	-5,1%	62	-7,1%	13	-2,9%
101	-8,4%	61	-4,7%	73	-5,4%	27	-7,9%	25	-3,1%
85	-8,8%	85	-4,7%	64	-7,0%	31	-8,3%	32	-3,1%
26	-9,8%	82	-4,7%	88	-8,1%	101	-8,3%	101	-3,6%
66	-9,9%	26	-6,0%	78	-8,6%	26	-8,8%	63	-4,3%
73	-10,7%	34	-6,2%	24	-8,9%	75	-9,5%	81	-4,4%
88	-11,4%	13	-7,7%	72	-10,0%	74	-11,1%	65	-4,7%
34	-12,4%	33	-8,0%	25	-10,8%	52	-12,7%	27	-5,2%
78	-12,4%	73	-8,8%	76	-10,8%	63	-13,7%	72	-5,4%
27	-12,9%	72	-9,7%	77	-11,1%	76	-14,3%	62	-6,0%
62	-14,2%	63	-10,0%	61	-12,0%	61	-17,4%	73	-6,2%
76	-14,7%	24	-10,7%	75	-12,9%	78	-18,1%	75	-6,4%
24	-14,8%	93	-13,2%	93	-17,9%	83	-19,2%	76	-6,7%
32	-16,6%	21	-14,0%	71	-18,0%	71	-22,8%	61	-7,0%
52	-16,6%	83	-20,0%	65	-18,9%	92	-28,5%	52	-7,2%
86	-18,9%	91	-21,1%	11	-19,4%	82	-29,1%	92	-7,8%
87	-20,7%	81	-21,4%	32	-21,9%	84	-30,3%	24	-8,0%
84	-21,0%	92	-23,1%	23	-22,4%	33	-31,3%	78	-9,6%
92	-22,4%	11	-100,0%	62	-34,1%	81	-50,0%	71	-9,6%
ΣΥΝΟΛΟ	-3,5%		-1,6%		-1,3%		-1,0%		-1,9%

Πηγή: ΕΣΥΕ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1993-1997

Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ

Πίνακας Α.7: Σύνδεση Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας με Επαγγέλματα

Ιδιωτικά Νοικοκυριά 95	91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (75,7%) 51: Παροχή προσωπικών υπηρεσιών (17,6%) 61: Γεωργοί ειδικευμένοι σε ετήσια καλλιέργεια (2,36)
Ενδιάμεσοι Χρημ/κοί Οργανισμοί 65-67	41: Υπάλληλοι γραφείου (31,96%) 42: Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών (23,72%) 34: Ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, χρηματιστές, κτηματομεσίτες κλπ (18,78%) 12: Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων (6,97%) 91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (4,59%)
Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας 70-74	22: Αρχιτέκτονες, μηχανικοί κλπ (19,16%) 41: Υπάλληλοι γραφείου (18,37%) 26: Νομικοί (18,14%) 34: Ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, χρηματιστές, κτηματομεσίτες κλπ (10,87%) 31: Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί φυσικής και μηχανικής (7,89%) 25: Λογιστές (6,51%)
Εκπαίδευση 80	24: Εκπαιδευτικοί (84,10%) 41: Υπάλληλοι γραφείου (4,56%) 91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (3,65%)
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια 55	51: Παροχή προσωπικών υπηρεσιών (44,48%) 13: Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών επιχειρήσεων (31,61%) 91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (11,88%) 42: Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών (5,59%)
Υγεία - Κοινωνική Μέριμνα 85	23: Βιολόγοι, ιατροί κλπ (29,96%) 31: Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί φυσικής και μηχανικής (20,29%) 51: Παροχή προσωπικών υπηρεσιών (20,27%) 41: Υπάλληλοι γραφείου (8,79%) 91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (7,16%)
Εμπόριο 50-52	13: Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών επιχειρήσεων (36,90%) 53: Μοντέλα, πωλητές κλπ (30,48%) 74: Μηχανικοί, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών, ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (8,06%) 41: Υπάλληλοι γραφείου (6,59%)
Άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών 90-93	51: Παροχή προσωπικών υπηρεσιών (23,41%) 27: Ασκούντες επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα (15,89%) 91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (15,01%) 34: Ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, χρηματιστές, κτηματομεσίτες κλπ (9,90%) 41: Υπάλληλοι γραφείου (7,24%) 42: Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών (6,59%)
Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα 75	41: Υπάλληλοι γραφείου (31,28%) 52: Παροχή υπηρεσιών (16,33%) Πρόσωπα μη δυνάμεθα να καταταγούν: 14,16%) 34: Ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, χρηματιστές, κτηματομεσίτες κλπ (6,50%) 91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (5,16%) 27: Ασκούντες επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα (4,75%)
Ενέργεια 40-41	41: Υπάλληλοι γραφείου (30,93%) 74: Μηχανικοί, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών, ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (24,86%) 31: Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί φυσικής και μηχανικής (8,09%) 72: Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων (7,76%) 91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (6,81%) 88: Οδηγοί μέσων μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού (4,72%) 22: Αρχιτέκτονες, μηχανικοί κλπ (4,71%)

Πίνακας Α.7 (συνέχεια): Σύνδεση Κλάδων Οικονομικής Δραστηριότητας με Επαγγέλματα

Μεταφορές Αποθήκευση Επικοινωνίες 60-64	88: Οδηγοί μέσω μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού (42,64%) 41: Υπάλληλοι γραφείου (18,17%) 31: Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί φυσικής και μηχανικής (8,68%) 74: Μηχανικοί, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών, ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (6,77%) 42: Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών (4,97%) 51: Παροχή προσωπικών υπηρεσιών (4,58%) 93: Ανεπίδοκτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης, μεταφ. (4,0%)
Γεωργία Κτηνοτροφία 01-02	63: Γεωργοί πολυκαλλιεργητές (45,61%) 61: Γεωργοί ειδικοί σε ετήσια καλλιέργεια (22,64%) 64: Ειδικοί κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι (16,70%) 62: Γεωργοί ειδικοί στην καλλιέργεια δένδρων, αμπελών κλπ (11,33%)
Μεταποιητικές Βιομηχανίες 15-37	78: Τεχνίτες υφαντουργίας, ειδών ένδυσης κλπ (17,84%) 73: Χύτες μετάλλων, συγκολλητές (8,08%) 41: Υπάλληλοι γραφείου (7,53%) 76: Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων (7,10%) 93: Ανεπίδοκτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης, μεταφ. (5,90%) 72: Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων (5,28%) 75: Τεχνίτες που εκτελούν εργασίες ακριβείας, χειροτέχνες, τυπογράφοι κλπ (5,22%) 77: Τεχνίτες επεξεργασίας ξύλου, επιπλαποιοί (4,27%)
Κατασκευές 45	72: Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων (75,85%) 88: Οδηγοί μέσω μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού (7,28%) 93: Ανεπίδοκτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης, μεταφορών (5,82%) 13: Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών επιχειρήσεων (4,07%)
Αλιεία 05	66: Ειδικοί αλιείς κ.α.σ.ε. (91,08%) 92: Ανεπίδοκτοι αγροεργάτες, αλιεργάτες κ.α.σ.ε. (2,25%)
Ορυχεία-Λατομεία 11-14	71: Μεταλλωρύχοι, λατόμοι κ.α.σ.ε (26,76%) 88: Οδηγοί μέσω μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού (20,21%) 81: Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων (17,64%) 74: Μηχανικοί, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών, ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού (8,37%) 41: Υπάλληλοι γραφείου (5,56%) 93: Ανεπίδοκτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης, μεταφορών (5,42%) 31: Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί φυσικής και μηχανικής (3,14%)
Ετερόδοκοι Οργανισμοί και Όργανα 99	41: Υπάλληλοι γραφείου (48,0%) 26: Νομικοί (9,55%) 91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κλπ (6,99%) 34: Ειδικοί επί των πωλήσεων, χρηματιστές, κτηματομεσίτες κλπ (6,44%) 88: Οδηγοί μέσω μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού (6,35%)

Πηγή: ΕΣΥΕ - Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, 1993-1997.
Επεξεργασία στοιχείων: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Πίνακας Α.8: Σύνδεση επαγγελματιών με κλάδους οικονομικής δραστηριότητας

11: Μέλη βουλευομένων σωμάτων, ανώτερα διοικητικά στελέχη	<ul style="list-style-type: none"> - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (80,8%) - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (6,07%)
12: Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη μεγάλων επιχειρήσεων και οργανισμών	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (27,71%) - Εμπόριο (16,33%) - Ενδιάμεσοι Χρημ/κοί Οργανισμοί (15,9%) - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (10,1%) - Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (7,54%)
13: Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών δημοσίων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων	<ul style="list-style-type: none"> - Εμπόριο (65,11%) - Ξενοδοχεία-Εστιατόρια (19,84%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (6,32%)
21: Φυσικοί, μαθηματικοί	<ul style="list-style-type: none"> - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (29,2%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (25,64%) - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (13,32%) - Ενδιάμεσοι Χρημ/κοί Οργανισμοί (8,2%) - Εμπόριο (7,1%)
22: Αρχιτέκτονες, μηχανικοί	<ul style="list-style-type: none"> - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (60,2%) - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (15%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (9,2%)
23: Βιολόγοι εν γένει, ιατροί κλπ	<ul style="list-style-type: none"> - Υγεία- Κοινωνική Μέριμνα (71%) - Εμπόριο (15,4%) - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (8,2%)
24: Εκπαιδευτικοί	<ul style="list-style-type: none"> - Εκπαίδευση (97,2%)
25: Λογιστές και άλλα στελέχη επιχειρήσεων	<ul style="list-style-type: none"> - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (34,8%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (21%) - Εμπόριο (14,7%) - Ενδιάμεσοι Χρημ/κοί Οργανισμοί (10%) - Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (6,6%) - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (6,3%)
26: Νομικοί εν γένει	<ul style="list-style-type: none"> - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (80%) - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (14,2%)
27: Επιστήμονες, καλλιτέχνες μ.α.κ.	<ul style="list-style-type: none"> - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (39,3%) - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (26,3%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (12,8%) - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (5,9%) - Ενδιάμεσοι Χρημ/κοί Οργανισμοί (5,5%)
31: Τεχνολογικοί και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών της φυσικής και της μηχανικής	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (33,7%) - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (18,3%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (13,4%) - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (5,6%) - Εμπόριο (5,5%) - Ενέργεια (5,1%)
32: Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών βιολογίας και υγείας	<ul style="list-style-type: none"> - Υγεία- Κοινωνική Μέριμνα (88,2%)
33: Βοηθητικό διδακτικό προσωπικό	<ul style="list-style-type: none"> - Εκπαίδευση (65%) - Υγεία- Κοινωνική Μέριμνα (29,6%)
34: Ειδικευμένοι επί των πωλήσεων, χρηματιστές, κτηματομεστές, απασχολούμενοι στην εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων	<ul style="list-style-type: none"> - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (18%) - Ενδιάμεσοι Χρημ/κοί Οργανισμοί (17%) - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (16,3%) - Εμπόριο (14,1%) - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (12,2%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (11,8%)
41: Υπάλληλοι γραφείου	<ul style="list-style-type: none"> - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (26,6%) - Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (14%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (13,3%) - Εμπόριο (12,6%) - Ενδιάμεσοι Χρημ/κοί Οργανισμοί (8,9%) - Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (8,5%)

Πίνακας Α.8 (συνέχεια): Σύνδεση επαγγελματιών με κλάδους οικονομικής δραστηριότητας

42: Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών	<ul style="list-style-type: none"> - Ενδιάμεσοι Χρημ/κοί Οργανισμοί (28,8%) - Εμπόριο (16,8%) - Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (16,7%) - Ξενοδοχεία-Εστιατόρια (16,5%) - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (10,9%)
51: Παροχή προσωπικών υπηρεσιών	<ul style="list-style-type: none"> - Ξενοδοχεία-Εστιατόρια (53,4%) - Υγεία- Κοινωνική Μέριμνα (18,2%) - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (15,7%) - Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (6,3%)
52: Παροχή υπηρεσιών προστασίας	<ul style="list-style-type: none"> - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (87,4%)
53: Μοντέλα, πωλητές κλπ	<ul style="list-style-type: none"> - Εμπόριο (93,8%)
61: Γεωργοί ειδικευμένοι κυρίως σε ετήσια καλλιέργεια	<ul style="list-style-type: none"> - Γεωργία, Κτηνοτροφία, Θήρα και Δασοκομία (97,4%)
62: Γεωργοί ειδικευμένοι κυρίως στην καλλιέργεια δένδρων, αμπέλων, σταφιδαμπέλων και φυτών για αφεψήματα και μπαχαρικά	<ul style="list-style-type: none"> - Γεωργία, Κτηνοτροφία, Θήρα και Δασοκομία (99,8%)
63: Γεωργοί πολυκαλλιεργητές	<ul style="list-style-type: none"> - Γεωργία, Κτηνοτροφία, Θήρα και Δασοκομία (99,9%)
64: Ειδικευμένοι κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι	<ul style="list-style-type: none"> - Γεωργία, Κτηνοτροφία, Θήρα και Δασοκομία (99,9%)
65: Δασοκόμοι, υλοτόμοι	<ul style="list-style-type: none"> - Γεωργία, Κτηνοτροφία, Θήρα και Δασοκομία (89,4%) - Εμπόριο (5,4%)
66: Ειδικευμένοι αλιείς	<ul style="list-style-type: none"> - Αλιεία (97,4%)
67: Επαγγελματίες κυνηγοί	
71: Μεταλλωρύχοι, λατόμοι	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (48,7%) - Ορυχεία-Λατομεία (42,8%) - Κατασκευές (5,9%)
72: Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων	<ul style="list-style-type: none"> - Κατασκευές (79,1%) - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (12,4%)
73: Χύτες μετάλλων, συγκολλητές, ελασματοουργοί, τεχνίτες μεταλλικών δομικών	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (77,2%) - Εμπόριο (14%) - Κατασκευές (5,2%)
74: Μηχανικοί, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών	<ul style="list-style-type: none"> - Εμπόριο (42,2%) - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (21,5%) - Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (14,4%) - Ενέργεια (8,6%)
75: Τεχνίτες που εκτελούν εργασίες ακριβείας	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (92,4%)
76: Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (97,9%)
77: Τεχνίτες επεξεργασίας ξύλου	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (98,5%)
78: Τεχνίτες υφαντουργίας, ειδών ένδυσης	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (96,6%)
81: Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (73%) - Ορυχεία-Λατομεία (16,3%)
82: Χειριστές μηχανών παραγωγής προϊόντων από μέταλλα ορυκτά	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (95,3%)
83: Χειριστές μηχανών παραγωγής χημικών προϊόντων και προϊόντων από πλαστικό και καουτσούκ	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (86,2%) - Εμπόριο (8,5%)
84: Χειριστές μηχανών παραγωγής προϊόντων ξύλου και χαρτιού, χειριστές εκτυπωτικών εν γένει μηχανημάτων	<ul style="list-style-type: none"> - Μεταποιοτικές Βιομηχανίες (91,2%)

Πίνακας Α.8 (συνέχεια): Σύνδεση επαγγελματών με κλάδους οικονομικής δραστηριότητας

85: Χειριστές μηχανών παραγωγής κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, γούνινων και δερμάτινων προϊόντων	- Μεταποιητικές Βιομηχανίες (66%) - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (26,8%)
86: Χειριστές μηχανών παραγωγής ειδών διατροφής, ποτών και καπνού	- Μεταποιητικές Βιομηχανίες (99%)
87: Συναρμολογητές	- Μεταποιητικές Βιομηχανίες (90,2%)
88: Οδηγοί μέσω μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού	- Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (57,8%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (12,4%) - Κατασκευές (10,1%) - Εμπόριο (7,4%)
91: Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί	- Ξενοδοχεία - Εστιατόρια (18,3%) - Ιδιωτικά Νοικοκυριά που απασχολούν προσωπικό (18,1%) - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (12,9%) - Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (10%) - Εμπόριο (8,6%) - Υγεία - Κοινωνική Μέριμνα (8,2%) - Εκπαίδευση (5,6%) - Μεταποιητικές Βιομηχανίες (5,4%)
92: Ανειδίκευτοι αγρεργάτες, αλιεργάτες κλπ	- Γεωργία, Κτηνοτροφία, Θήρα και Δασοκομία (80,1%) - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (5,1%)
93: Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών	- Μεταποιητικές Βιομηχανίες (46%) - Κατασκευές (20,2%) - Μεταφορές , Αποθήκευση, Επικοινωνίες (13,6%) - Εμπόριο (11,8%)
101: Ένοπλες δυνάμεις	- Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα (99,1%)

Πηγή: ΕΣΥΕ -Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, 1993-1997.

Επεξεργασία στοιχείων: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Πίνακας Α.9: Απόφοιτοι Λυκείου κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και περιφέρεια, 1997

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΜΘ	ΚΜ	ΔΜ	ΗΠ	ΘΕΣ	ΙΟΝ	Δ.ΕΛ.	Α.ΣΤΕΡ.	ΑΤΤΙΚ	ΠΕΛΟΠ	Β.ΑΙΓ	Ν.ΑΙΓ	ΚΡΗΤΗ
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Γεωργία	5,2%	5,9%	5,8%	5,7%	6,0%	15,8%	4,1%	12,5%	12,0%	0,4%	22,4%	5,0%	1,6%	12,0%
Αλιεία	0,2%	0,3%	0,1%				1,0%	0,2%	1,0%	0,1%	0,4%	0,5%	0,6%	0,3%
Ορυχεία	0,5%	0,8%	0,2%	9,8%				0,2%	1,7%	0,1%	1,3%	0,3%	0,8%	
Μετ.Βιομηχ.	16,4%	18,2%	22,4%	10,3%	9,6%	13,6%	6,3%	10,8%	22,4%	17,3%	11,3%	6,8%	6,1%	7,1%
Ενέργεια	1,9%	1,4%	0,7%	10,6%	4,0%	1,4%	1,3%	1,7%	2,5%	1,8%	1,9%	2,8%	2,7%	2,1%
Κατασκευές	4,6%	6,4%	4,1%	6,6%	7,0%	4,5%	4,8%	6,4%	4,8%	4,3%	4,1%	5,5%	4,8%	4,1%
Εμπόριο	25,9%	24,8%	27,5%	19,3%	18,9%	24,4%	28,1%	24,8%	18,1%	27,4%	20,7%	28,5%	25,4%	24,5%
Ξενοδ-Εστιατ	6,8%	6,7%	7,6%	7,8%	8,4%	7,0%	18,5%	5,3%	6,5%	4,6%	6,2%	6,3%	21,9%	17,2%
Μεταφορές	8,8%	6,4%	6,7%	5,7%	8,2%	5,0%	10,4%	7,6%	6,5%	11,0%	6,2%	10,6%	9,9%	7,5%
Ενδ.Χρημ.Οργ.	4,7%	2,9%	3,3%	3,3%	4,0%	4,2%	3,8%	3,2%	2,3%	6,2%	4,1%	4,5%	3,1%	4,0%
Διαχ.Ακιν.Περ.	3,6%	1,6%	3,7%	3,0%	2,8%	2,7%	4,3%	2,6%	2,7%	4,0%	2,9%	4,3%	4,7%	3,0%
Δημ.-Διοίκηση- Άμυνα	11,7%	14,4%	8,7%	11,9%	19,9%	12,3%	10,1%	13,9%	13,6%	12,2%	9,5%	18,1%	11,0%	10,1%
Εκπαίδευση	1,7%	1,8%	2,2%	1,3%	3,4%	2,1%	1,0%	2,3%	1,2%	1,6%	1,7%	1,3%	0,8%	1,5%
Υγεία	3,3%	3,8%	2,7%	1,4%	4,6%	3,1%	2,3%	4,0%	1,5%	3,6%	2,7%	2,8%	2,1%	4,0%
Άλλες δραστηριότ.	3,8%	4,0%	3,8%	3,2%	2,4%	3,6%	3,8%	4,0%	3,0%	4,0%	4,1%	2,5%	4,5%	2,2%
Ίδιωτικά Νοικοκυριά	0,9%	0,6%	0,5%		0,6%		0,3%	0,6%	0,3%	1,5%	0,4%	0,3%		0,4%
Ετερόδοκ. Οργαν.								0,6%						

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.- Ε.Ε.Δ., 1997.
Επεξεργασία στοιχείων: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ

Πίνακας Α.10: Απόφοιτοι Λυκείου κατά επάγγελμα και περιφέρεια, 1997

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΜΘ	ΚΜ	ΔΜ	ΗΠ	ΘΕΣΣ	ΙΟΝ	Δ.Ε.Α.	Α.ΣΤΕΡ.	ΑΤΤΙΚ	ΠΕΛΟΠ	ΒΟΡ.ΑΙΓ	Ν.ΑΙΓ	ΚΡΗΤΗ
ΣΥΝΟΛΟ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
1:ΜΕΛΗ ΒΟΥΛΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΚΑΠ	13,8%	16,1%	16,5%	14,7%	14,1%	14,0%	16,2%	12,2%	13,6%	12,3%	12,6%	18,1%	19,2%	14,7%
2:ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΕΠΙΣΤ. ΚΑΛΗΝΙΚΑ ΕΙΔΙΑ:	1,1%	1,4%	1,0%	1,3%	1,2%	2,0%	1,5%	1,2%	1,5%	0,9%	1,2%	1,0%	1,4%	1,2%
3:ΤΕΧΝΟΛΟΓΟΙ ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΒΟΗΘΟΙ	5,5%	3,5%	4,9%	5,0%	6,6%	5,9%	3,5%	4,0%	4,3%	6,5%	3,7%	7,3%	3,0%	4,1%
4:ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ	27,6%	20,0%	22,6%	20,8%	30,9%	20,6%	26,8%	24,8%	22,8%	32,8%	22,1%	23,9%	27,0%	24,3%
5:ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ-ΠΩΛΗΤΕΣ	18,7%	17,7%	20,0%	12,2%	16,5%	18,5%	24,3%	22,0%	14,1%	18,6%	15,3%	12,3%	22,3%	22,4%
6:ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΟΙ	5,1%	5,9%	5,5%	5,6%	5,4%	14,6%	4,6%	12,5%	11,8%	0,5%	22,4%	5,8%	2,1%	12,0%
7:ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ	15,5%	15,3%	18,4%	25,0%	15,1%	11,9%	11,9%	14,9%	15,8%	15,2%	13,0%	15,6%	12,4%	10,6%
8:ΧΕΙΡΕΣΤΕΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ	7,3%	10,2%	6,8%	11,4%	5,4%	7,0%	6,8%	4,4%	10,6%	7,7%	6,0%	5,5%	5,1%	5,4%
9:ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ	4,0%	5,4%	3,3%	2,2%	4,0%	3,1%	4,3%	3,2%	3,8%	4,4%	3,2%	3,5%	5,1%	4,2%
ΘΕΝΟΤΗΤΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ	1,4%	4,3%	1,1%	1,9%	0,8%	2,4%		0,8%	1,7%	1,2%	0,5%	6,8%	2,4%	1,1%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.- Ε.Ε.Δ., 1997.
Επεξεργασία στοιχείων: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ

Πίνακας Α.11: Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής 1988-1998

ΚΛΑΔΟΙ	NACE	ΑΠΑΧΘΑΝΗ	ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ	Δ Α Π	Αμ. Πρ. Α.	ΕΣ/ΕΞΕ
Πολυγραφική και αναγραφές δραστηριότητες	72	29,58%	-15,42%	4,91%	4,17%	
Βιβλικά περιοδικά με οικιακή προοικία	95	7,12%	-1,92%	5,05%	5,05%	
Μέσες επικοινωνιακές δραστηριότητες	74	6,85%	-6,32%	2,89%	1,17%	-1,54%
Αεροπορικό και αεροναυπηγικό ταξίς	66	5,31%	0,55%	6,57%	5,89%	9,60%
Βιομηχανικές μηχανοκίνητες δραστηριότητες	63	4,81%	-4,09%	1,60%	0,52%	6,84%
Άλλα ενδομεταφορικά μηχανοκίνητα οχήματα	67	4,63%	5,09%	8,49%	9,90%	
Γιαρβύλια	80	3,74%	-1,30%	2,08%	2,30%	
Υατία και κομμωτική μάρμας	85	3,49%	-0,61%	3,69%	2,86%	
Διακόσμηση ενδύματος ταξιδιού	70	3,44%	-2,34%	1,19%	1,02%	
Κατακόρυφοι, οριζοτιίοι βελώνες εκτύπωσης	52	3,28%	-0,87%	2,43%	2,36%	
Γραμμοφώνες και συσκευές	88	3,19%	-1,36%	3,45%	1,51%	
Γαζόνια, κηπουρική, αναπαραγωγή τριμ. οικότου	22	3,02%	-1,29%	3,85%	1,69%	-0,87%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	Γ ΓΕΝΗΣ	2,69%	-0,70%	2,49%	1,94%	
Αρτοποιητικές δραστηριότητες μ.α.α.	91	2,54%	1,69%	3,49%	4,27%	
Κητόμας, σποκική αλιευτική, ψαλίμας κωλύμας	50	2,14%	1,14%	3,41%	3,31%	
Είδη μύλι άνθρακα, λιγνίτι, κάρμας	10	1,93%	0,36%	1,96%	2,26%	66,61%
Μαργαριτάρια, ποικιλιακά, αλλοιωτά δραστηριότητες	92	1,92%	3,86%	5,97%	5,89%	12,25%
Ζαχαρώδη, κωλύμας, βανιλία κωλύμας	41	1,91%	0,34%	0,67%	1,67%	
Πρωτεϊνά βελούμας κωλύμας	23	1,71%	-12,30%	1,16%	-10,70%	-3,62%
Ερωτικό και ενδύματι	73	1,48%	-6,76%	-2,77%	-5,36%	
Κατασκευές	45	1,47%	1,21%	2,14%	2,69%	
Μεταλλική πρότυμα βελώνες μηχανοκίνητες	28	1,37%	-4,36%	-0,22%	-3,05%	1,05%
Μέσες δραστηριότητες κωλύμας μηχανοκίνητες	93	1,17%	0,13%	1,84%	1,30%	
Ταχυδρομική και τηλεπικοινωνιακή	64	1,08%	4,94%	7,04%	6,06%	-3,62%
Δημόσια διοίκηση και θρησκ.	75	1,07%	-0,31%	1,71%	0,75%	
Πασηή ηλεκτρονική ραδιοφωνία, ακουστική ορατική	40	1,02%	3,88%	3,40%	4,94%	
Βελούμας κωλύμας και αναπαραγωγή	90	0,98%	1,22%	2,54%	2,22%	
Κωλύμας βελούμας, βελούμας κωλύμας, ορατική	33	0,96%	-1,13%	3,44%	-0,18%	4,78%
Κατασκευές αλλοιωτά, κατακόρυφα βελούμας	36	0,94%	4,09%	3,07%	5,07%	-1,78%
Ενδομεταφορικά μηχανοκίνητα οχήματα	65	0,83%	0,26%	1,60%	1,09%	
ΕΥΡΩΔΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	TOTAL	0,74%	1,05%	1,85%	1,80%	-2,35%
Κωλύμας βελούμας	51	0,57%	2,11%	2,41%	2,69%	
Πρωτεϊνά σποκική, ορατική, κωλύμας	25	0,48%	2,53%	2,35%	3,02%	0,30%
Μέσες	68	0,47%	5,84%	3,30%	6,34%	8,16%
Βελούμας κωλύμας και κωλύμας	15	0,39%	2,24%	1,67%	2,64%	1,30%
Κατασκευές αλλοιωτά βελούμας, κωλύμας	18	0,21%	-1,52%	1,59%	-1,30%	-7,27%
Κατασκευές μηχανοκίνητες, μηχανοκίνητες μέρη βελούμας	60	-0,01%	1,39%	0,86%	1,36%	3,16%
Μεταφορικά μέρη ορότουμας ορότου	81	-0,16%	3,36%	2,00%	3,22%	
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	Β ΓΕΝΗΣ	-0,22%	1,96%	1,21%	1,73%	
Μαργαριτάρια μηχανοκίνητα	62	-0,26%	1,64%	0,33%	1,36%	-1,19%
Εκτυπώσεις ραδιοφωνίας, τηλεόρασης, ακουστικές	32	-0,37%	24,87%	12,67%	24,00%	9,51%
Κωλύμας βελούμας κωλύμας κωλύμας	11	-0,46%	-6,65%	-10,08%	-10,07%	-5,10%
Αεροκωλύμας	37	-0,56%	2,08%	1,51%	1,51%	-4,04%
Κατασκευές κωλύμας κωλύμας μηχανοκίνητες	35	-0,96%	6,37%	2,01%	5,32%	-1,11%
Κατασκευές αλλοιωτά κωλύμας	34	-1,12%	4,62%	-2,76%	3,44%	7,10%
Κατασκευές κωλύμας και κωλύμας κωλύμας	21	-1,27%	-1,36%	-0,80%	-2,62%	-0,15%
Είδη μύλι μεταλλοκωλύμας μεταλλοκωλύμας	13	-1,75%	-1,35%	-4,51%	-3,07%	5,43%
Κωλύμας κωλύμας	69	-1,78%	-6,86%	-6,20%	-6,62%	3,34%
Κατακόρυφοι και κωλύμας	14	-1,84%	1,15%	-1,35%	-0,72%	-5,37%
Πασηή βελούμας κωλύμας	27	-1,91%	2,30%	0,81%	0,39%	-1,32%
Υατία μηχανοκίνητες, κωλύμας, κωλύμας	19	-2,05%	-0,34%	-1,01%	2,36%	-11,96%
Μέσες κωλύμας μη μεταλλοκωλύμας κωλύμας	26	-2,07%	3,17%	-0,07%	1,03%	-5,99%
Μηχανοκίνητα και κωλύμας κωλύμας	29	-2,26%	1,36%	-0,54%	-0,77%	16,79%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	Α ΓΕΝΗΣ	-2,41%	3,33%	1,23%	0,83%	
Γαζόνια, κηπουρική	91	-2,54%	3,45%	1,37%	0,83%	-0,04%
Μαργαριτάρια κωλύμας και κωλύμας	31	-2,64%	9,42%	0,77%	6,50%	1,14%
Πασηή κωλύμας κωλύμας και κωλύμας	24	-2,70%	3,13%	0,92%	0,34%	0,03%
Βελούμας κωλύμας κωλύμας και κωλύμας	20	-2,75%	2,84%	-0,56%	0,01%	-3,79%
Πασηή κωλύμας κωλύμας	16	-3,81%	-6,78%	-0,45%	-10,32%	-3,95%
Κατασκευές κωλύμας κωλύμας και κωλύμας	30	-4,26%	7,03%	4,14%	2,49%	35,93%
Εκτυπώσεις μηχανοκίνητες, κωλύμας κωλύμας	71	-5,11%	5,99%	0,99%	0,57%	
Πασηή κωλύμας κωλύμας κωλύμας και κωλύμας	17	-6,15%	1,79%	-4,76%	-4,47%	-10,23%
Είδη μύλι μεταλλοκωλύμας κωλύμας	12					

Η ταξινόμηση των κλάδων έχει γίνει ως προς το μέγεθος της Απασχόλησης

Πίνακας Α.12: Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής 1993-1997

ΚΛΑΔΟΙ	ΝΑΞΕ	ΑΓΙΑΣΟΝΗ	ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ	Α Α Π	Ακ. Πρ. Α	ΕΣ.ΕΠ
Παροχές και συναφείς δραστηριότητες	72	36,78%	-21,39%	6,89%	7,52%	
Κοινωνική γηροσύνη υγείας και ΝΥ	30	20,92%	-11,88%	16,69%	6,55%	7,48%
Θετικά νεοεισευδόμενα οικιακά υλικά	95	10,99%	1,19%	12,31%	12,31%	
Εξοπλισμοί μεταλλικών μεταλλευμάτων	13	7,83%	-13,02%	-7,43%	-6,21%	-13,89%
Συλλογή, καθαρισμός βροχών νερού	41	7,09%	-2,10%	3,35%	4,83%	
Αποκόλληση	37	6,89%	-3,91%	2,71%	2,71%	5,48%
Πολυκάτοικα κτίρια, κτίρια σφραγιστά σπιτάκια	33	6,28%	0,88%	15,03%	7,22%	16,98%
Αδίκτυο φωτισμός και επικοινωνίες	90	5,00%	-1,34%	3,31%	3,59%	
Άλλα επιδόματα δημοσίου χαρακτήρα	67	4,59%	-0,96%	5,64%	4,53%	
Βοηθητικές μεταφορικές δραστηριότητες	63	3,78%	-4,72%	1,06%	-1,13%	
Επιβαλλόμενα	80	3,46%	-2,28%	1,13%	1,10%	
Αερομεταφορές	62	3,28%	-1,90%	-0,64%	1,31%	-3,82%
Γραμμοί και αεροπλάνα	55	3,11%	-0,10%	3,26%	3,00%	
Δραστηριότητες οργανώσεων μ.α.κ.	91	2,68%	-0,59%	2,47%	2,07%	
Γραμμοί διόταξη μεταφορών	23	2,48%	-18,03%	6,58%	-15,99%	4,16%
Άλλες μεταφορικές δραστηριότητες	74	2,41%	-1,14%	1,76%	1,35%	5,52%
Υδραυλικά και κανάλια μεταφοράς	85	2,35%	0,74%	3,60%	3,10%	
Επιδόματα παραγωγικών οργανισμών	65	2,29%	4,55%	7,10%	6,95%	
Επίδομα, αποζημίωση, αποπληρωμή ήσσονος	22	2,16%	1,41%	8,27%	3,60%	-0,86%
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΓΕΝΗΣ	1,84%	0,52%	2,63%	2,36%	
Μεταλλεία και ορυχεία εξόρυξης	29	1,77%	3,85%	7,91%	5,70%	4,78%
Επιχειρήσεις, επεξεργασία μεταλλικών ορυκτών	90	1,65%	1,47%	2,34%	2,15%	
Χημικές, ορυκτά, πλαστικά, ελαστικά	92	1,46%	3,09%	3,73%	4,60%	22,07%
Παροχές ηλεκτρικού ρεύματος	27	1,39%	4,05%	7,15%	5,49%	-0,35%
Ασκήσιμα κτίρια, κτίρια οικιακών οικιστικών	52	1,12%	0,91%	2,80%	2,04%	
Ευνοϊκές υποδομές, τηλεόραση, επικοινωνίες	32	1,08%	-2,33%	-7,97%	-1,28%	5,37%
Δρυμίνες διόταξη και άλλα	75	1,00%	3,63%	3,29%	4,67%	
Αερομεταφορές και αεροπλάνα	66	0,99%	5,12%	5,46%	6,16%	2,32%
Μεταλλεία ορυκτά (αυτά μεταλλεύματα)	28	0,76%	-0,72%	4,63%	0,03%	1,44%
Μεταφορές μεταλλικών ορυκτών	31	0,61%	4,12%	2,73%	4,78%	6,76%
ΣΥΝΘΕΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	TOTAL	0,50%	2,11%	2,80%	2,62%	-0,03%
Κοινωνική επίδομα, λοιπά βοηθητικά	36	0,45%	5,11%	2,69%	5,59%	-2,57%
Πόρτα και αεροπλάνα	73	0,19%	1,19%	0,68%	1,38%	
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικό αέριο	40	0,12%	5,42%	3,80%	5,54%	
Βαθμολογία εργαζομένων και πόρτα	15	0,06%	5,02%	2,09%	5,08%	-4,51%
Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	93	-0,18%	1,42%	1,35%	1,24%	
Ασκήσιμα κτίρια και κατασκευές	14	-0,18%	0,95%	0,64%	0,77%	-8,08%
Κονδύλια κτίρια	61	-0,37%	2,38%	2,73%	2,00%	
Κοινωνική γηροσύνη και πρόνοια παιδ.	21	-0,54%	-8,31%	0,73%	-8,80%	7,54%
Παροχές και τηλεπικοινωνίες	64	-0,57%	6,11%	8,75%	5,50%	-11,82%
Πρόνοια από ελαστικά, κλάσση	25	-0,61%	4,51%	3,27%	3,87%	0,18%
Χημικές μεταφορές, μεταφορές μόνου	60	-0,72%	2,65%	1,65%	1,91%	6,35%
Ανάλυση αρχών παραδοχών, φυσικοί πόροι	11	-0,86%	-5,53%	-5,93%	-6,34%	-4,28%
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΒΤΕΝΗΣ	-0,87%	3,84%	2,99%	2,93%	
Ασκήσιμα	05	-0,94%	1,42%	0,91%	0,48%	-6,33%
Αερομεταφορές, αεροπλάνα	70	-1,19%	3,02%	0,96%	1,80%	
Κοινωνικές	45	-1,21%	4,61%	4,60%	3,34%	
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΑΤΕΝΗΣ	-1,38%	2,61%	1,96%	1,19%	
Γεωργία, αλιεία	01	-1,42%	2,90%	2,24%	1,46%	-6,29%
Βαθμολογία εργαζομένων και πρόνοια παιδ.	20	-1,44%	0,24%	-2,03%	-1,20%	-15,42%
Δορυμίνες διόταξη	02	-1,57%	-8,40%	-3,33%	-9,84%	-21,08%
Μεταφορές μόνου κλάσσης οδών	61	-1,72%	3,19%	3,19%	1,42%	
Κοινωνική επίδομα επίδομα, γενναίοτητα	18	-1,73%	1,75%	0,57%	-0,01%	-10,39%
Άλλα πρόνοια μη μεταλλικών ορυκτών	26	-1,75%	5,93%	2,25%	4,08%	-3,14%
Εξοπλισμοί, αεροπλάνα, αεροπλάνα	10	-2,36%	2,92%	2,01%	0,59%	-14,97%
Παροχές εργαζομένων και πρόνοια παιδ.	24	-2,38%	4,40%	2,93%	2,03%	3,02%
Κοινωνική επικοινωνία, τηλεπικοινωνίες	34	-2,88%	5,20%	-11,26%	2,16%	19,68%
Κοινωνική ασφάλιση εξοχικού μεταφορών	35	-3,04%	6,12%	-0,12%	2,89%	4,21%
Επίδομα, επίδομα, επίδομα, επίδομα	19	-4,97%	3,13%	-1,90%	-1,59%	-14,93%
Παροχή ηλεκτροπαραγωγικών υδρών και πρόνοια	17	-4,61%	3,73%	0,44%	-1,05%	-5,18%

Η ταξινόμηση των κλάδων έχει γίνει ως προς το μέγεθος της Απασχόλησης

Πίνακας Α.13: Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής μεριδίων 1988-1998

ΚΛΑΔΟΙ	NACE	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ	Α. Α. Π.	Α. Α. Π. Δ.
Υαλοφάρμακα και οικιακή δραστηριότητες	72	19,98%	-14,93%	2,38%	2,19%
Εξοπλισμό επίπλο, κούνιες, πάπιες	18	4,44%	-2,99%	0,74%	1,44%
Βυθιακά υαλοφάρμακα με οικιακή προετοιμία	95	4,39%	-1,24%	2,49%	3,05%
Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	74	4,09%	-4,96%	0,39%	-0,75%
Σιδερέιες, ατσάλινοι, αμιαντοσανιτοί ήτοι, κόνιες	22	3,25%	-3,19%	2,43%	-0,54%
Άλλα	05	2,95%	2,43%	2,65%	5,47%
Ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ταμεία	66	2,99%	1,26%	3,98%	3,88%
Βελούδα, καθαρωτές, βαμβαχί υφασμά	41	2,54%	-2,10%	-0,54%	-0,06%
Βιομηχανικές μεταφορικές δραστηριότητες	63	2,10%	-3,42%	-0,87%	-1,39%
Απίεση αργού πετρελαίου, φυσικού αερίου	11	2,00%	-12,97%	-11,18%	-10,80%
Υαλοπίνακες διακοσμ. παρακάτω	23	1,93%	-13,98%	-0,25%	-12,22%
Άλλα ενδύματα χρηματοπιστωτικού οργανισμού	67	1,93%	5,93%	5,84%	7,67%
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΓΕΝΗΣ	1,90%	-1,73%	0,84%	0,14%
Κατασκευές	45	1,69%	-0,73%	0,92%	0,96%
Μεταλλικά προϊόντα χωρίς μηχανισμό	28	1,59%	-6,19%	-1,41%	-4,70%
Παράγν ήλεκτροκ. μηχανισμ. φυσικού αερίου	40	1,24%	1,89%	2,16%	3,15%
Υφαντά ύφασμα, ύφανση ακαθάρτων, σπινδι	33	1,18%	-3,02%	2,20%	-1,88%
Κατασκευή επίπλων, κομμάτια βυρσανών	36	1,17%	2,09%	1,84%	3,98%
Επιπλασύν	90	1,06%	-0,70%	-0,41%	0,36%
Υφασμα και κομνηνή υφασμα	85	0,82%	0,09%	1,16%	0,91%
Ασφαλιστή συντάξιμ. παροχών	79	0,77%	-1,86%	-1,27%	-0,90%
Υαλοπίνακες από κιάλια, κιάλια	25	0,70%	0,57%	1,03%	1,27%
Εξοπλισμό μεταλλουργίας μεταλλουργίας	13	0,68%	-4,53%	-6,67%	-3,87%
Διακοσμηκ. υφασμά	02	0,64%	-9,90%	-7,35%	-9,27%
Βυρσανοί τραπεζών και τραπεζ.	15	0,61%	0,28%	0,45%	0,86%
Κατάκ. κηλίτες, σπινδιλή, κόνιες σιλικόνης	52	0,61%	-0,17%	-0,07%	0,44%
Ασπίδ. οροφών και καταπέτασ.	14	0,58%	-2,11%	-2,56%	-1,53%
Υαλοπίνακες και σπινδιλ	55	0,52%	-0,87%	0,94%	-0,36%
Κατασκευή υφών υφασμα, υφαντοφάρμακ.	18	0,43%	-3,41%	-0,13%	-3,00%
Δραστηριότητες ασφαλιστικών ο.μ.α	91	-0,10%	2,40%	0,98%	2,29%
Υαλοκ. κηλίτες	01	-0,14%	0,12%	0,14%	0,02%
Βυρσανοί ραβδόφωτων, κηλίτες, σπινδιλ	32	-0,19%	22,67%	11,32%	22,36%
Ασπινδιλ	37	-0,34%	0,13%	0,30%	-0,21%
Υαλοκ. σπινδιλ, σπινδιλ, κηλίτες, κηλίτες	50	-0,49%	1,80%	0,90%	1,34%
Μηχανουργία, υαλοπίνακες υαλοπίνακες δραστηριότητες	92	-0,72%	4,99%	3,39%	3,84%
Κατασκευή υφών υφαντοφάρμακ. μεταφορικών	35	-0,77%	4,33%	0,79%	3,53%
Κατασκευή υαλοπίνακες υφαντοφάρμακ.	34	-0,90%	2,61%	-3,92%	1,66%
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΒΓΕΝΗΣ	-0,95%	3,90%	-0,42%	-0,06%
Κατασκευή υφών υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	21	-1,09%	-3,28%	-2,08%	-4,27%
Υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	73	-1,14%	-6,10%	-6,13%	-7,18%
Άλλες δραστηριότητες παραγωγής υφαντοφάρμακ.	93	-1,44%	0,83%	-0,64%	-0,62%
Υαλοφάρμακα και υαλοπίνακες	64	-1,53%	5,67%	4,44%	4,05%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	75	-1,54%	0,38%	-0,78%	-1,17%
Άλλες υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ.	90	-1,62%	1,93%	0,04%	0,28%
Υαλοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	27	-1,69%	0,34%	-0,40%	-1,36%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	65	-1,77%	0,96%	-0,79%	-0,83%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	19	-1,80%	-2,28%	-2,19%	-4,04%
Άλλα υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	26	-1,85%	1,19%	-1,27%	-0,69%
Κηλίτες υφαντοφάρμακ.	51	-2,03%	2,93%	-0,08%	0,14%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	29	-2,07%	-0,39%	-1,73%	-2,49%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	31	-2,43%	7,32%	-0,44%	4,72%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	24	-2,49%	1,10%	-0,29%	-1,36%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	20	-2,53%	0,87%	-1,75%	-1,69%
Κατασκευές υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	60	-2,99%	2,11%	-1,59%	-0,54%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	61	-2,79%	4,11%	-0,43%	1,28%
Κατασκευές υφαντοφάρμακ.	62	-2,86%	2,30%	-2,11%	-0,82%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	ΑΥΓΕΝΗΣ	-3,12%	2,26%	-0,39%	-0,96%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	16	-3,60%	-8,50%	-1,65%	-11,54%
Κατασκευή μηχανοφάρμακ. υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	30	-4,09%	5,00%	2,89%	0,79%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	17	-5,94%	-0,16%	-5,90%	-6,09%
Υφαντοφάρμακα υφαντοφάρμακ. υφαντοφάρμακ.	71	-7,96%	6,73%	-1,47%	-1,34%

Η ταξινόμηση των κλάδων έχει γίνει ως προς το μέγεθος της Απασχόλησης

Πίνακας Α.14: Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής μεριδίων 1993-1997

ΚΛΑΔΟΙ	NACE	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ	Α. Α. Π.	Δκ. Πρ. Α.
Υδροηλεκτρική και αιολική δραστηριότητα	72	34,51%	-21,80%	4,00%	5,04%
Κατασκευή μηχανών γραμμών και 157	30	21,80%	-15,14%	13,30%	3,52%
Εξόρυξη μεταλλευμάτων μεταλλευμάτων	13	8,34%	-15,24%	-6,34%	-7,28%
Βιομηχανία κατασκευών μη αεροναυπημάτων	95	8,80%	0,67%	9,21%	9,72%
Σιδηροδρομική, αεροναυπηγική, θαλάσσια κίνηση	41	8,03%	-5,72%	0,35%	1,85%
Αεροναυπηγική	37	7,63%	-7,46%	-0,27%	-0,22%
Υφαντική βιομηχανία, βιομηχανία μαλλιού, υφαντική	33	7,32%	-2,85%	11,69%	4,16%
Υφαντική βιομηχανία τεχνητών υφασμάτων	23	3,39%	-21,06%	3,29%	-18,39%
Βιομηχανία λιπών και απορρυπαντικών	90	3,11%	-1,85%	0,47%	1,20%
Σιδηροδρομική, αεροναυπηγική, θαλάσσια κίνηση	22	3,06%	-2,34%	5,13%	0,63%
Άλλες επιβατικές μεταφορές/αεροναυπηγική	67	2,71%	-0,57%	2,72%	2,12%
Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	29	2,67%	0,01%	4,79%	2,68%
Υφαντική βιομηχανία μεταλλικών	27	2,28%	0,20%	4,04%	2,49%
Σιδηροδρομική, αεροναυπηγική, θαλάσσια κίνηση	32	1,87%	-5,96%	-10,64%	-4,10%
Βιομηχανία μεταλλουργίας δραστηριότητας	63	1,81%	-5,21%	-1,73%	-3,41%
Μεταλλική βιομηχανία (εκτός μηχανοκίνητων)	28	1,64%	-4,40%	1,59%	-2,82%
Επιβατική	80	1,60%	-2,79%	-1,66%	-1,23%
Υφαντική βιομηχανία και υφαντική	31	1,60%	0,27%	-0,25%	1,77%
Αεροναυπηγική μεταφορές	62	1,42%	-2,41%	-3,38%	-1,02%
Κατασκευή σιδηρών, λοιπές βιομηχανίες	36	1,33%	1,22%	-0,11%	2,67%
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	Γ ΓΕΝΗΣ	1,33%	-1,56%	0,04%	-0,25%
Γεωργία και αλιεία	95	1,25%	-0,82%	0,41%	0,83%
Λοιπά εργαλεία και κατασκευές	54	1,22%	-1,62%	-1,32%	-0,38%
Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου	40	1,00%	1,52%	0,79%	2,54%
Βιομηχανία τροφίμων και ποτών	15	0,94%	1,14%	-0,86%	2,09%
Δραστηριότητες υπηρεσιών μ.δ.α	91	0,83%	-1,10%	-0,36%	-0,28%
Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	74	0,77%	-1,66%	-1,09%	-1,09%
Αντικείμενα βιομηχανίας, φυσικού αερίου	11	0,63%	-7,93%	-7,79%	-7,41%
Υαλικά και κεραμική βιομηχανία	85	0,60%	0,20%	0,74%	0,73%
Άλλες	09	0,45%	-1,17%	-1,08%	-0,68%
Επιβατικές μεταφορές/αεροναυπηγική	65	0,45%	4,02%	4,15%	4,48%
Κατασκευή σιδηρών και προϊόντων και	21	0,34%	-11,70%	-3,19%	-11,40%
Υφαντική από υφαντική, υφαντική	25	0,26%	0,64%	0,27%	0,91%
Υφαντική βιομηχανία	61	-0,04%	0,31%	0,25%	0,31%
Υφαντική, αεροναυπηγική, θαλάσσια κίνηση	50	-0,18%	0,96%	-0,48%	0,77%
Βιομηχανία υφαντικής	62	-0,19%	-10,73%	-4,24%	-10,86%
Κατασκευές	45	-0,34%	0,74%	1,56%	0,39%
Υφαντική βιομηχανία, υφαντική, υφαντική βιομηχανία	92	-0,36%	2,56%	0,87%	2,19%
Βιομηχανία σιδηρών (εκτός των επιβατικών)	26	-0,57%	-3,46%	-4,87%	-4,02%
Βιομηχανία αεροναυπηγικής, αεροναυπηγική	52	-0,70%	0,39%	-0,03%	-0,31%
Βιομηχανία βιομηχανίας και βιομηχανίας	75	-0,82%	3,10%	0,44%	2,26%
Αεροναυπηγική και αεροναυπηγική βιομηχανία	66	-0,83%	4,58%	2,55%	3,71%
Κατασκευή ειδών ένδυσης, υφαντική	18	-0,86%	-2,02%	-2,35%	-2,86%
Άλλες βιομηχανίες μη μεταλλικών ορυκτών	29	-0,88%	2,02%	-0,72%	1,12%
Εξόρυξη ορυκτών, λοιπές βιομηχανίες	10	-0,89%	0,30%	0,02%	-0,56%
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	Β ΓΕΝΗΣ	-1,36%	1,69%	0,19%	0,31%
Υφαντική βιομηχανία υφαντικής και προϊόντων και	24	-1,42%	0,54%	-0,06%	-0,89%
Υφαντική και υφαντική	73	-1,62%	0,67%	-0,09%	-0,95%
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	Α ΓΕΝΗΣ	-1,67%	0,49%	-0,79%	-1,43%
Άλλες δραστηριότητες παραγωγής υπηρεσιών	93	-1,68%	0,90%	-1,44%	-1,10%
Κατασκευή αυτοκινήτων επιβατικών	34	-2,03%	1,30%	-13,84%	-0,79%
Κατασκευή αεροπλάνων	51	-2,16%	1,85%	-0,10%	-0,35%
Κατασκευή λοιπών επιβατικών μεταφορών	35	-2,18%	2,19%	-3,02%	-0,04%
Ταχυδρομική και τηλεπικοινωνίες	64	-2,37%	5,56%	5,75%	3,07%
Βιομηχανία μεταφορών, μεταφορές μολύβδου	60	-3,61%	2,13%	-1,59%	-0,44%
Βιομηχανία αεροναυπηγικής παραγωγής	70	-3,67%	2,49%	-1,79%	-0,55%
Μεταφορές μολύβδου υφαντικής υφαντικής	61	-3,49%	2,86%	0,34%	-0,90%
Είδος βιομηχανίας, υφαντικής, υφαντικής	19	-3,73%	-0,89%	-4,79%	-4,39%
Υφαντική βιομηχανία υφαντικής υφαντικής και	17	-3,77%	-0,11%	-2,47%	-3,87%
Υφαντική βιομηχανία υφαντικής	16	-5,36%	-0,53%	-4,08%	-5,86%
Επιβατική μεταφορές/αεροναυπηγική, αεροναυπηγική	71	-10,59%	10,01%	-1,03%	-1,65%
Εξόρυξη μεταλλευμάτων ορυκτών	12				

Η ταξινόμηση των κλάδων έχει γίνει ως προς το μέγεθος της Απασχόλησης

Πίνακας Α.15

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ/ ΜΕΤΡΟ ΟΡΘΟΓΩΝΙΑΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΑΓΑΣΤΙΔΟΥΜΕΝΟΙ 1997			
	ΣΥΝΟΛΟ ΟΥΡΟΥ ΒΑΡΜΕΣ	Ανολίστεο ήλιος (επιδοτήσεις)	ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΒΑΡΜΕΣ	Ανολίστεο ήλιος
Σύνολο Ονομαστικής	22,9%	27,2%	37,4%	35,5%
01 Γεωργία, κτηνοτροφία, ψαριά & αλιεία-δασοκομία	1,1%	7,2%	14,9%	68,6%
02 Αστικοί υδραυλικοί & αλιεία-δασοκομία	12,5%	14,6%	19,5%	59,9%
03 Αειδίκατοι υδροφορείς & υπόγειο υδροφόρο ορίζος & βροχή-σχεδιασμός εδάφους	4,8%	12,8%	21,3%	67,2%
10 Εξοικονόμηση ενέργειας & λογιστική ενέργεια	12,3%	40,6%		25,7%
11 Αντικατάσταση θερμότητας & φωτισμού κτιρίων-βροχή-με εστίαση στο κτίριο	42,6%	57,4%		
12 Εξοικονόμηση μεταφορών οχημάτων & βροχή				
13 Εξοικονόμηση μεταφορών οχημάτων	6,0%	15,6%	30,4%	55,1%
14 Ηλεκτρικό σύστημα & βροχή	10,0%	24,5%		48,9%
15 Βελτιστοποίηση ενέργειας & βροχή	12,8%	30,7%		38,0%
16 Παραγωγή προϊόντων κτηνίας	10,6%	21,2%	31,8%	47,6%
17 Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υφασμάτων	11,6%	31,8%	47,8%	37,8%
18 Κτηνοτροφία υπό-εξοικονόμηση, κτηνοτροφία & βροχή-εξοικονόμηση	5,2%	25,5%	41,9%	51,2%
19 Κτηνοτροφία & βροχή-εξοικονόμηση, κτηνοτροφία-εξοικονόμηση, υδροφόρο ορίζος-εξοικονόμηση	7,4%	31,5%	42,0%	45,4%
20 Βροχή-εξοικονόμηση & κτηνοτροφία-εξοικονόμηση από-εξοικονόμηση από-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	3,7%	16,7%	34,4%	58,4%
21 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση, βροχή & προϊόντα από-εξοικονόμηση	24,2%	35,8%	49,7%	24,2%
22 Ενδοτική, ενεργειακή & ενεργειακή-προστασία-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	31,3%	43,4%	54,2%	13,9%
23 Παραγωγή υδροφόρου οριζών, προϊόντων βελτιστοποίησης & παραγωγών ενέργειας	33,4%	38,1%	53,2%	12,8%
24 Παραγωγή υδροφόρου οριζών & προϊόντων	35,9%	30,5%	43,3%	21,4%
25 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση από-εξοικονόμηση (αεροπορία) & κτηνοτροφία	14,3%	30,0%	54,3%	29,7%
26 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση από-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	13,7%	27,9%	44,1%	40,5%
27 Παραγωγή βελτιστοποίησης	18,2%	38,6%	47,2%	29,5%
28 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-με-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	6,7%	23,2%	40,2%	52,1%
29 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση & εξοικονόμηση μ.α.κ.	16,8%	37,4%	53,5%	29,3%
30 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	46,6%	46,7%	46,7%	6,7%
31 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση & εξοικονόμηση μ.α.κ.	19,9%	35,5%	50,8%	28,5%
32 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση & εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση				14,6%
33 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	37,9%	40,9%	52,6%	9,6%
34 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	25,0%	44,1%	44,1%	30,9%
35 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	20,3%	33,4%	47,5%	32,3%
36 Κτηνοτροφία-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση μ.α.κ.	9,6%	31,8%	48,9%	40,7%
37 Αεροπορία		37,4%	37,4%	
40 Παραγωγή-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	27,0%	51,6%	60,4%	12,3%
41 Ενδοτική, ενεργειακή & βροχή-εξοικονόμηση	25,2%	36,4%	47,1%	25,7%
45 Κτηνοτροφία	4,8%	19,3%	35,6%	56,7%
50 Εμπόριο-εξοικονόμηση & εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	10,5%	38,0%	58,1%	31,0%
61 Ενδοτική-εξοικονόμηση & εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	26,5%	46,7%	55,6%	16,9%
62 Ηλεκτρικό-εξοικονόμηση από-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	15,4%	42,0%	54,6%	27,6%
66 Ενδοτική & κτηνοτροφία	9,2%	31,2%	48,2%	41,9%
68 Κοινωνική-εξοικονόμηση, μεταφορικά μέσα-εξοικονόμηση	5,7%	26,4%	45,4%	47,4%
69 Μεταφορικά μέσα-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	36,8%	23,7%	36,4%	26,8%
80 Αεροπορία-εξοικονόμηση	33,3%	48,5%	58,6%	8,1%
83 Βιομηχανία & ενεργειακή προς τις μεταφορές-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση-εξοικονόμηση	25,6%	46,0%	53,9%	17,8%

Πίνακας Α.16

ΑΤΟΜΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΜΑΤΑ / ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ 1997			
	ΣΥΝΔΟΣ ΓΥΝΟ-ΜΑΘΗΤΩΝ	Αναλυτική Μέση Εκπαίδευση	ΣΥΝΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ-ΒΑΘΜΙΑΣ	Αναλυτική Γυμνασίου
Σύνολο	22,9%	27,3%	37,4%	35,0%
11 Μόλις των βουλευμάτων σπουδών & ανάμεσα διακριτά σπουδών της 1ης Δεκάτης & αρχικών ειδών μαθημάτων	70,7%	7,6%	16,1%	13,2%
12 Δευτεβάθμια & ανάμεσα σπουδών μαθητών Γυμνασίου & Δευτεβάθμια & αρχικών ειδών (με σπουδών 10 πρώτων & 10η)	63,1%	29,9%	32,5%	4,3%
13 Δευτεβάθμια επαγγελματίες & πρώτοβαθμια μακρά Γυμνασίου & Δευτεβάθμια & αρχικών ειδών (με σπουδών 10η & 11η)	12,1%	36,3%	48,5%	37,0%
14 Φυσικά, μαθηματικά & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα (Παραρτήματα α αναλυτικού)	100,0%			
15 Αρχαϊκές, μαθηματικά & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	100,0%			
16 Βιολογία εν γένει, αρχαϊκά & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	100,0%			
17 Κατασκευαστικά	97,0%	2,5%	2,7%	0,3%
18 Λογιστικά & άλλα επαγγελματίες	100,0%			
19 Νομικά εν γένει	100,0%			
20 Πρόσωπα που ασκούν επαγγελματίες, εκπαιδευτικά & συναφή επαγγέλματα	78,6%	14,0%	16,6%	4,7%
21 Τεχνολογία & αρχαϊκά βιβλία των επαγγελματίες της φυσικής & της μηχανικής & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	71,4%	22,9%	25,4%	3,2%
22 Τεχνολογία & αρχαϊκά βιβλία των επαγγελματίες βιολογίας & υγείας	91,9%	7,9%	8,1%	
23 Βιολογία & αρχαϊκά βιβλία των επαγγελματίες	57,1%	36,7%	38,4%	4,5%
24 Διδακτικά επί των μαθημάτων, αρχαϊκά, επαγγελματίες, επαγγελματίες στην εξειδίκευση των επαγγελματίες εν γένει & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	58,8%	35,4%	39,4%	3,5%
41 ΥΠΟΒΑΛΙΑ εργασιών	20,6%	70,7%	75,6%	3,8%
42 ΥΠΟΒΑΛΙΑ εξειδίκευσης μαθητών	23,9%	60,8%	67,0%	8,9%
51 Αποσπασματικά στην πρώτη πρωτοβάθμια σπουδών	9,5%	35,2%	53,6%	34,9%
52 Αποσπασματικά στην πρώτη σπουδών πρωτοβάθμιας	18,0%	56,4%	68,1%	13,6%
53 Μενέτες, φυσικές & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	11,9%	49,2%	63,1%	23,7%
61 Γραμμοειδή κείμενα χωρίς επί μισό κείμενα	1,0%	8,5%	14,0%	68,7%
62 Γραμμοειδή κείμενα χωρίς στην εκπαίδευση Μαθητών & σπουδών	1,2%	8,3%	17,1%	69,4%
63 Γραμμοειδή κείμενα/αποσπασματικά	1,0%	7,9%	16,1%	70,7%
64 Διδακτικά κείμενα/αποσπασματικά, κείμενα/αποσπασματικά κ.τ.λ.	0,7%	4,6%	10,0%	70,4%
65 Δοκίμια, κείμενα & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	2,1%	10,4%	17,6%	73,2%
66 Διδακτικά κείμενα & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	4,9%	13,4%	21,9%	67,1%
67 Επαγγελματίες κείμενα & αρχαϊκά κείμενα				
71 Ηλεκτρονικά, αρχαϊκά & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	3,6%	20,5%	38,3%	54,6%
72 Τεχνικές ανέγερσης & αποκατάστασης κτιρίων & άλλων δομών έργων	3,1%	18,1%	34,5%	59,3%
73 Χύμα μαθημάτων, φυσικών, ελαστικών, τεχνικές μεταλλικών δομών κατασκευών, ελεγκτικές & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	3,7%	21,9%	42,7%	52,0%
74 Μηχανικά, αρχαϊκά & ασοκόντες μαθημάτων & υγείας & υλοποιημένα κείμενα	14,2%	40,1%	63,7%	21,7%
75 Τεχνικές που απειλούν αρχαϊκά κείμενα, αρχαϊκά, κείμενα/αποσπασματικά & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	16,6%	40,7%	61,8%	20,7%
76 Τεχνικές επεξεργασίας υγείας & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	3,9%	28,8%	44,0%	49,3%
77 Τεχνικές επεξεργασίας βίβλων, κείμενα & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	3,6%	20,9%	36,7%	58,0%
78 Τεχνικές υφαντικών, ειδών ενδύσεων & ασοκόντες συναφή επαγγέλματα	2,9%	22,3%	39,6%	55,0%
81 Χαρτί/επίπεδα βελονιών εγκαταστάσεων	5,9%	30,3%	47,2%	44,6%
82 Χαρτί/επίπεδα παραγωγής προϊόντων από μέταλλο & υφαντικά	5,8%	27,4%	48,0%	45,3%
83 Χαρτί/επίπεδα παραγωγής γυαλινών προϊόντων & προϊόντων από πλαστικό & κείμενα	4,6%	32,2%	53,2%	40,4%
84 Χαρτί/επίπεδα παραγωγής προϊόντων βίβλων & αρχαϊκά κείμενα/αποσπασματικά εν γένει/επαγγέλματα	4,4%	40,5%	59,6%	33,4%
85 Χαρτί/επίπεδα παραγωγής κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, κείμενα ειδών & βελονιών προϊόντων	4,8%	19,9%	35,9%	58,2%
86 Χαρτί/επίπεδα παραγωγής ειδών βελονιών, κείμενα & κείμενα	3,2%	19,1%	36,1%	55,0%
87 Στοιβαζόμενα βελονιών & αρχαϊκά κείμενα/αποσπασματικά κ.τ.λ.	9,5%	37,7%	49,5%	29,3%
88 Οδηγία μέτρων μεταφοράς & αρχαϊκά κείμενα/αποσπασματικά	4,0%	26,9%	45,7%	49,1%

Πλαίσιο 1

Μετατροπή μεγεθών των Εθνικών Λογαριασμών σε τιμές βάσης του 1988

Η Διεύθυνση των Εθνικών Λογαριασμών της ΕΣΥΕ διαθέτει τα ετήσια μεγέθη των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας σε τρέχουσες τιμές καθώς και σε σταθερές τιμές του προηγούμενου έτους, την περίοδο 1988 – 1998. Η μετατροπή τους σε τιμές αναφοράς ενός συγκεκριμένου έτους έγινε με τη χρήση των δεικτών του όγκου παραγωγής. Οι δείκτες προκύπτουν ακολουθώντας τα εξής βήματα:

1. Επιλογή έτους αναφοράς: ως έτος αναφοράς επελέγη το 1988

2. Ο δείκτης για το έτος αυτό είναι η μονάδα.

3. Για τον υπολογισμό του δείκτη του επόμενου έτους

- υπολογίζουμε το λόγο των τιμών σε σταθερές τιμές προηγούμενου έτους προς τις τρέχουσες τιμές επί το δείκτη του προηγούμενου έτους

- πολλαπλασιάζουμε το αποτέλεσμα με το δείκτη του προηγούμενου έτους

Παραδείγματος χάρη, ο δείκτης για το 1989 προκύπτει από τη σχέση

*(Μέγεθος 1989 σε τιμές 1988 / Μέγεθος σε τρέχουσες τιμές 1989) * (δείκτη 1988)*

Ο νέος δείκτης πολλαπλασιασμένος με το λόγο

(Μέγεθος 1990 σε τιμές 1989 / Μέγεθος σε τρέχουσες τιμές 1990) δίνει το δείκτη του 1990.

4. Πολλαπλασιάζοντας τις τρέχουσες τιμές κάθε έτους με τον αντίστοιχο δείκτη, προκύπτουν τα μεγέθη εκφρασμένα σε τιμές του έτους αναφοράς (εδώ του 1988).

Πλαίσιο 2

Μεθοδολογία Μεριδίων

Παραγωγικότητα εργασίας

Η συμβολή¹ κάθε διψήφιου κλάδου στη μεταβολή της παραγωγικότητας του μονοψήφιου κλάδου (ή της οικονομίας στο σύνολό της), για την περίοδο 1988-1998, υπολογίζεται από το λόγο της μεταβολής της απασχόλησης του συγκεκριμένου κλάδου προς τη μεταβολή της απασχόλησης του μονοψήφιου κλάδου (ή προς τη μεταβολή της συνολικής απασχόλησης).

Έστω μια οικονομία με δυο κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Το επίπεδο παραγωγικότητας (q) είναι ίσο με το λόγο του προϊόντος (y) προς την εργασία (n)

$$q = \frac{y_t}{n_t} = \frac{y_{1t} + y_{2t}}{n_t} = \frac{y_{1t}}{n_t} + \frac{y_{2t}}{n_t} = \frac{y_{1t}}{n_{1t}} \cdot \frac{n_{1t}}{n_t} + \frac{y_{2t}}{n_{2t}} \cdot \frac{n_{2t}}{n_t}$$

Η κατά μια μονάδα μέτρησης μεταβολή της συνολικής παραγωγικότητας (q) προκύπτει από την πρώτη παράγωγο και ισούται με:

$$\frac{\Delta q_t}{q_t} = \frac{n_{1t}}{n_t} + \frac{n_{2t}}{n_t}$$

όπου $\frac{n_{1t}}{n_t}$ η συμβολή του κλάδου 1 στη μεταβολή της συνολικής παραγωγικότητας

και $\frac{n_{2t}}{n_t}$ η συμβολή του κλάδου 2 στη μεταβολή της συνολικής παραγωγικότητας

Εξαγωγές/ Εισαγωγές

Κατά τρόπο αντίστοιχο, η συμβολή κάθε διψήφιου κλάδου στη μεταβολή του λόγου Εξαγωγές/Εισαγωγές, για το σύνολο της οικονομίας εκφράζεται από το λόγο μεταβολής των εισαγωγών του διψήφιου κλάδου προς τη μεταβολή των εισαγωγών για το σύνολο της οικονομίας.

Copyright ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

ISBN: 960-86514-9-2

Σελιδοποίηση - Εκτύπωση:

ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΔΥ.

Αντιγόνης 60 & Λένορμαν

Τηλ.: 210 5156820 Fax: 210 5156811

kambili@otenet.gr

ISBN: 960-7402-23-5